వామనపురాణము

(రెండవసంపుటము)

సంపాదకుడు

నడకుదుటి వీరరాజు పంతులు.

రాజపోషకులు.

మహారాజరాజశ్రీ

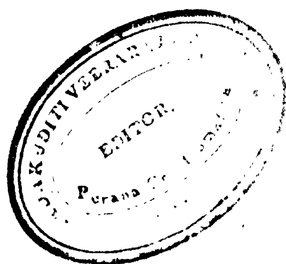
(13)

వామనపురాణము

(రెండవసంపుటము.)

శ్రీకృష్ణ దేవరాయాంధ్ర భాషానిలయము.
సుల్తాన్ బజార్, హైదరాబాద్. 1.

నడకుదుటి వీరరాజు పంతులు.

సంపాదకుడు.

౧-౮-౦ లు.

పి ఠా పు ర ము

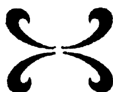
శ్రీ విద్వజ్జన మనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాల.

౧౯౨౮.

విషయసూచిక.

వామనపురాణము

—♦ పుణ్యతీర్థమహిమ ♦—

లోమహర్షణుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—ఓద్విజేంద్రులారా! మనుష్యతీర్థమునకుఁ బూర్వదిశయం దొకక్రోశదూరమునందు బ్రాహ్మణగణసేవితమైన యొకనది గలదు. ఈనది 'ఆపగ' యనుపేర విఖ్యాతమైనది. ఈనదీతీరమునందు నిలిచి, పాలతోను నేతితోను శ్యామాకమును (చామ లనుధాన్యము) బ్రాహ్మణుల కెవ్వరు దాన మొసఁగుచున్నారో వారికిఁ బాపతాపము లుండవు; ఇదిగాక యీనదియొద్ద శ్రాద్ధమును గావించినను నిస్సందేహముగా సకలాభీష్టములు సిద్ధింపఁగలవు. తమతమవంశధరులైన పుత్రులుగాని, పౌత్రులుగాని యీయాపగానది కేఁగి తిలలతోఁ దమకుఁ దర్పణము లొసఁగినచో నూఱుతరములవఱకుఁ బరితృప్తులము గాఁగల మని పితృపితామహగణములు సతతముఁ గోరుచుందురఁట. శ్రావణమాసమునందు—విశేషించి తత్కృష్ణపక్షచతుర్దశీదివసము మధ్యాహ్నమునందు నక్కడఁ బిండదానము గావించినచో ముక్తి లభించును. అనంతరము శ్రేష్ఠమైన బ్రహ్మస్థానమున కేఁగవలయును. ఇచ్చోటు బ్రహ్మోదుంబర మనుపేర సర్వత్ర విఖ్యాతమైనది. అచ్చట సప్తర్షులప్రసాదముచే సప్తసోమయజ్ఞములు గావించినఫలము లభించును. భరద్వాజులు, గౌతములు, జమదగ్ని, కశ్యపులు, విశ్వామిత్రులు, వసిష్ఠులు, అత్రి వీరందఱును మహానుభావులైన మహర్షులతోఁగూడి, యీభూలోకదుర్లభములైన కుండములను నిర్మించిరి. బ్రహ్మ స్వయముగా నీకుండము

చేయుచు నొకసరోవరములోఁ బడిపోయిరి. ఆసరోవరతీరమునందలి యొక యశ్వత్థవృక్షము నాశ్రయించుకొని దేవర్షియైన నారదుఁడు ధ్యానని మగ్నుఁడై యుండెను. అప్పు డాతని కాహరకేశవు లిరువురును దృష్టిగోచరులైరి. చూచునంతలో హ్రదమునందుఁ బడిన విష్ణువు చతుర్భుజుఁడుగను, శివుఁడు లింగాకృతిగను మూర్తిభవించిరి. నారదుఁ డప్పు డాపురుషుల నిర్వుర నీక్షించి భక్తిపరవశుఁడై యీవిధముగా స్తవముఁ జేయఁజొచ్చెను. "దేవదేవుఁడైన శివునకును బ్రభవిష్ణుఁడైన విష్ణునకును నమస్కరించుచున్నాను. స్థితిసంహారకర్తలైన హరిహరులకు నానమస్కారము; బహురూపధరుఁడైన శివునకును, విశ్వరూపియైన విష్ణునకును నమస్కరించుచున్నాను. పరమసిద్ధిసంపన్నుఁడైన త్రియంబకునకును జ్ఞానహేతువైన కృష్ణునకును నానమస్కారము. నేఁడు నేను ధన్యుఁడను, సుకృతిశాలిని. కావుననే యీమహాపురుషు లిర్వురు నాకు నేత్రగోచరులైరి. ఏమైన నేమి, నాయీపుణ్యాశ్రమమును వారు మఱియుఁ బవిత్రము గావించిరి. నేఁడుమొదలు జగత్తునందు ధన్యవాదార్హమైన యీస్థానము "జన్మ" యను నామముతో విఖ్యాతము గాఁగలదు. ఏమానవులైన నీస్థానమునం దాచమనమును స్నానమును గావించి పితృదేవతలకుఁ దర్పణము లిచ్చినచో, నాశ్రితాన్వితులు దేవేంద్రునితోఁ దుల్యు లగు జ్ఞాను లగుచున్నారు. ఇది గాక యీయశ్వత్థమూలమునం దిక్కడ నేను నిత్యము వాసముచేయు మెందును. తీర్థసేవకులైన మానవు లిక్కడకు వచ్చి ముందుగా నీయశ్వత్థవృక్షమునకు వందన మొనరించి తరువాత హరిహరులకు నమస్కారములు చేయవలెను." ఓద్విజులారా! యనంతరము నాగహ్రదమున కేఁగి స్నానము గావించినచోఁ బుండరీకయజ్ఞముచేసిన పుణ్యము లభించును. విశేషించి శుక్లపక్షదశమీదినమునం దీతీర్థమున స్నానము

చేసి, జపమును శ్రాద్ధమును గావించినచో ముక్తిపదము లభించును. ఆతరువాత సురసేవితమైన త్రివిష్టపతీర్థమున కేఁగవలెను. అక్కడఁ బాపహారిణియైన పుణ్యవైతరిణీనది ప్రవహించుచుండును. దానిలో స్నానముచేసి శూలపాణియైన వృషధ్వజు నర్చించిన నిఖిలపాపములుఁ బ్రక్షాళితములై విశుద్ధదేహములతోఁ బరమగతి నొందుచున్నారు. ఓవిప్రోత్తములారా! తరువాత "రసావర్త" మను నుత్కృష్టతీర్థమున కేఁగి భక్తితో స్నానాదికము లొనరించినఁ బరమసిద్ధి లభించియుండును. చైత్రశుద్ధచతుర్దశినాఁడు, "అలోపక" తీర్థమున స్నానముచేసి శివపూజ గావించినచోఁ బాపలేశమైన నంటకుండును. ఓవిప్రులారా! దీనితరువాత ఫలకీవన మనుతీర్థము గలదు. అక్కడ దేవతలు, గంధర్వులు, సాధ్యులు, ఋషులు దివ్యసహస్రవర్షపర్యంతము ఘోరతపస్సు గావించిరి. అక్కడ దృషద్వతీనదియందు స్నానమును దేవతర్పణమును గావించినవారు, అగ్నిష్టోమయజ్ఞమును, అతిరాత్రయజ్ఞమును గావించిన ఫలము లభించుచున్నది. చంద్రకళలు క్షయమగుట కారంభింపఁగానే సోమవారమునం దెవ్వరీస్థానమునందు శ్రాద్ధము గావింపుదురో, వారికి లభించుచున్న ఫలమునుగూర్చి యాకర్ణింపుఁడు. గయాక్షేత్రమునం దేవిధముగా నిత్యము శ్రాద్ధానుష్ఠానములచేఁ బితృదేవతలు తృప్తులగుచున్నారో, అదేవిధముగానే యీఫలకీవనము నాశ్రయించియు, శ్రాద్ధములచేఁ బితృదేవతలు తృప్తులగుచున్నారు. ఎవ్వరు హృదయాంతరములందైనను ఫలకీవనమును స్మరించుచుందురో వారిపితృదేవతలు పరితృప్తులగుచున్నారు. సందేహములేదు. ఈస్థలమునందు మఱియొకమహాతీర్థము గలదు. దేవతలక్కడ నిత్యసన్నిహితులై యుందురు. ఆతీర్థమునందు స్నానముచేసిన మానవులకు సహస్రగోదానఫలము లభించుచున్నది. అనంతరము

పాణిఖాతతీర్థమునందు స్నానమును బితృతర్పణమును గావించినమానవులకు రాజసూయయజ్ఞఫలము లభించుచున్నది. మఱియు వారికి సాంఖ్యయోగము ప్రాప్తించుచున్నది. దీనితరువాత "మిశ్రక" మను మహాతీర్థమునకుఁ బోవలయును. అక్కడ మునివరుఁడైన దధీచి కొఱకు మహాత్ముఁడైన వ్యాసముని యనేకతీర్థసమ్మేళనము గావించెను. ఎవ్వరీమిశ్రకతీర్థమునందు స్నానముచేయుచున్నారో, వారికి సకలతీర్థస్నానఫలము లభించుచున్నది. తరువాత జితేంద్రియులును నియతాహారులునై వ్యాసవనమున కేఁగవలయును. అక్కడ మనోజవతీర్థమునందు స్నానముగావించి, మనీషి దేవునిదర్శించినవో సర్వమనోభీష్టసిద్ధి యగును, సంశయము లేదు. తరువాతఁ బవిత్రచిత్తులై మధువనమున కేఁగి, యచ్చట దేవీతీర్థమున స్నానమును దేవపితృదేవగణార్చనమును గావించినచో, దేవీయాజ్ఞచే సమ్యక్సిద్ధి నొందఁగలుగుచున్నారు. పుణ్యాత్ములైన మానవులు దృషద్వతీనదియందలి కౌశికీసంగమమున నియతాహారులై స్నానముచేయవలయును; ఈస్నానఫలమువలన వారు సర్వపాపవిదూరితు లగుచున్నారు.

ధీమంతుఁడైన వ్యాసుఁ డిక్కడనుండి వ్యాసవనమున కేఁగి, పుత్రశోకాభిభూతుఁడై యక్కడ దేహత్యాగమును గావించుటకుఁ గృతసంకల్పుఁ డయ్యెను. అక్కడ దేవత లాతని శాంతిఁబొందించి యాకార్యమునుండి మరలించిరి. అప్పటినుండియు వ్యాసస్థలి పుణ్యతీర్థముగాఁ బరిణతమయ్యెను. అక్కడ కేఁగినవారికిఁ బుత్రశోకము సంభవింపదు. తరువాత "కిందత్తరూప" తీర్థమున కేఁగి యచ్చట తిలప్రస్థదానము గావించినచోఁ బరమసిద్ధి గలుగుటయే కాక ముక్తి లభించుచున్నది. అన్నతీర్థము, సుదినతీర్థము నను రెండుతీర్థము లాతరువాతఁ గలవు. ఈతీర్థద్వయము భూలోకదుర్లభ మైనది. విశుద్ధదేహు

లై యాతీర్థద్వయమునందు స్నానముచేసినవారికి సూర్యలోకములు సిద్ధించుచున్నవి. ఆతరువాతఁ ద్రిభువనవిదితమైన కృతపుణ్యాతీర్థమున కేఁగవలయును. ఇక్కడ నియతచిత్తులై యుండి గంగాస్నానము గావించుకొని మహాదేవు నర్చించినచో నశ్వమేధయాగము గావించిన ఫలము నొందుచున్నారు. అక్కడఁ గోటితీర్థ మనుతీర్థము విరాజిల్లుచుండును. అచ్చటఁ గోటీశ్వరప్రభువును దర్శించి శ్రద్ధతో స్నానము గావించినచోఁ గోటియజ్ఞము లాచరించిన ఫలము లభించుచున్నది. ఈస్థలమునుండి వామనకతీర్థమున కేఁగవలయును. ఈతీర్థము త్రిలోకవిశ్రుతము. ఇచ్చటఁ బ్రభవిష్ణుండైన విష్ణుఁడు వామనరూపమున బలిచక్రవర్తిరాజ్యము నపహరించి యింద్రున కొసంగెను. అక్కడ విష్ణుపదమునందు స్నానము గావించి వామనదేవు నర్చించినచో సర్వపాపములనుండి విముక్తులై విశ్వాత్ములై విష్ణులోకమును బొందఁగలరు. అక్కడ సర్వపాపహరమైన జ్యేష్ఠాశ్రమమనుతీర్థము విరాజిల్లుచుండును. ఈయాశ్రమమును దర్శించినమానవులు ముక్తి నొందుచున్నారు. సందేహము లేదు. ఇక్కడ జ్యేష్ఠమాసమున శుక్లపక్షైకాదశియం దుపవాసముండి ద్వాదశినాఁడు స్నానముగావించినమానవులు మనుష్యులలో సకలశ్రేష్ఠు లగుచున్నారు. ఈస్థలమునందుఁ బ్రభవిష్ణువైనవిష్ణుఁడు స్వయముగా బహుబ్రాహ్మణులను స్థాపించెను. ఈబ్రాహ్మణులందఱును దీక్షగలవారును, ప్రతిష్ఠాసంపన్నులును, విష్ణుప్రీతివిధానతత్పరులు నై యున్నారు. వారికి శ్రద్ధతో వివిధవస్తువులను దానమొసఁగినచో మన్వంతరకాలపర్యంతము నాసమస్తదానములు నక్షయములు గాఁగలవు. అక్కడఁ ద్రిలోకవిశ్రుతమైన కోటితీర్థము విరాజితమగుచున్నది. దానిలో స్నానము గావించినచోఁ గోటియజ్ఞఫలము లభించుచున్నది. అచ్చటఁ గోటీశ్వరమహేశ్వరుని దర్శించినచో నాతని

ప్రసాదమున గాణపత్యప్రాప్తి కలుగుచున్నది. అచ్చట మహాత్ముఁడైన సూర్యుని సుమహాతీర్థము గలదు. ఈతీర్థమున భక్తియుక్తులై స్నానముఁ జేసిన సూర్యలోకమందుఁ బూజితు లగుచున్నారు. ఓద్విజోత్తములారా! తరువాత, కులోత్తారణతీర్థమున కేఁగవలయును. పూర్వకాలమునందు శ్రీకృష్ణుఁడు సమస్తవర్ణాశ్రమములను బరిత్రాణన మొనరించుటకు, ఈపవిత్రతీర్థమును నిర్మాణము గావించెను. వర్ణాశ్రమధర్ము లీతీర్థమున కేఁగి పరమపదమును దర్శింపఁగల్గుచున్నారు. బ్రహ్మచారులుగాని, గృహస్థులుగాని, వానప్రస్థులుగాని, యతులుగాని, యెవ్వరుగాని యక్కడ స్నానముగావించుకొనినచో సప్తకులముల నుద్ధరింపఁగల్గుచున్నారు. బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, శూద్రులు, ఎవ్వరైనను సరే భక్తియుక్తులై యేకాగ్రచిత్తములతో నక్కడ స్నానము గావించినచోఁ బరమపదప్రాప్తు లగుచున్నారు. దూరమునందుండియైన నెవ్వరుగాని వామనాధిష్ఠితమైన కురుక్షేత్రమును స్మరించినచో వారికిఁ దత్క్షణమే ముక్తి లభించుచున్న దనుటకు సందేహము లేదు.

లోమహర్షణుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—పవనహ్రదములో స్నానముచేసి దేవదేవుఁడైన మహేశ్వరుని సందర్శించినచో నిష్పాపులై శైవపదప్రాప్తిని బొందుచున్నారు. పుత్రశోకముచేఁ బవనదేవుఁ డీహ్రదములో లీనమైపోయెను. అక్కడ బ్రహ్మయు నితరదేవతలతోఁ గూడి భక్తిభావమునఁ బవనదేవుని స్తవము గావించెను. తరువాత హనుమత్‍స్థానమున కేఁగవలయును. దేవదేవుఁడైన శూలపాణి యిచ్చట నెలసియున్నాఁడు. దేవతలు గంధర్వులు నిక్కడ హనుమంతునిఁ బ్రతిష్ఠఁ గావించిరి. ఈస్థానమునందు స్నానముగావించినచో నరులకమృతత్వముప్రాప్తించుచున్నది. తరువాతఁదీర్ఘసేవకులై నయుత్తమమానవులు

కులోత్తారణతీర్థమున కేఁగి స్నానము గావించినచో మాతామహపితామహకులములు రెంటను సమగ్రముగా నుద్ధరింపఁబడుచున్నవి. తరువాత లోకవిశ్రుతుఁడును రాజర్షియునైన శాలిహోత్రునితీర్థమున కేఁగి స్నానము గావించినచోఁ గాయికకలుషరాశినుండి నివృత్తి నొందుచున్నారు. సరస్వతీనదియందు శ్రీకృష్ణనామకతీర్థ మొకటి గలదు. ఈతీర్థము త్రిభువనప్రసిద్ధము. అక్కడ భక్తియుక్తులై స్నానముచేసినచో నగ్నిష్టోమయజ్ఞము గావించిన ఫలము గలుగుచున్నది. అనంతరము పవిత్రాత్ములైన నరులు, అక్కడి నైమిశకుంజమున కేఁగి స్నానము గావించినచో వారికి నైమిశారణ్యమునందలి తీర్థములలో స్నానముచేసిన పుణ్యము లభించుచున్నది. తరువాత నక్కడ వేదవతీసేవితమైన యొకానొక మహాతీర్థము గలదు. పూర్వకాలమునందు రావణాసురుఁడు వేదవతీకేశపాశమును బట్టికొనఁగా నామె యక్కడనే రావణవధార్థము తనప్రాణములు విసర్జించెను. తరువాత నామె మహాత్ముఁడైన జనకునియింట జననమొంది సీత యనుపేరితోఁ బతివ్రతయు శ్రీరామపత్నియునై ఖ్యాతినొందినది. రావణుఁడు తనవినాశముకొఱకు సీత నపహరించెను. అందుచేతనే రాముఁడు రావణుని సంహరించి విభీషణుని లంకారాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ గావించెను. అప్పుడు రామునికీర్తి మూర్తీభవించినదో యనునట్లు సీత రామునిగృహమునకు వచ్చెను. మానవు లీవేదవతీతీర్థమున స్నానము గావించిరేని, కన్యాయజ్ఞము గావించినఫలము లభించి, సర్వపాపవిముక్తులై, పరమపదప్రాప్తిఁ గాంచుచున్నారు. తరువాత నత్యుత్తమమహాతీర్థమైన బ్రహ్మస్థానమున కేఁగవలయును. ఆస్థానమున స్నానము గావించిన బ్రాహ్మణేతరులును బ్రాహ్మణ్యులగుటకు సమర్థు లగుచున్నారు. బ్రాహ్మణుఁడే స్నానముగావించినచో విశుద్ధదేహుఁడై పర

ముపదప్రాప్తుఁ డగుచున్నాఁడు. తరువాతఁ ద్రైలోక్యదుర్లభమైన సోమతీర్థమున కేఁగవలయును. అక్కడ సోమదేవుఁడు తపస్సుచేసి ద్విజరాజత్వమును బొందఁగలిగెను. కార్తికమాసమున సోమదేవు నర్చించిన మానవులు స్వర్గలాభమును బొందుచున్నారు. మఱియు నక్కడ స్నానమును బిత్రుగణార్చనమును గావించినవారు నిష్పాపదేహులై స్వర్గధామమును బొందుచున్నారు. త్రైలోక్యదుర్లభమైన సప్తసారస్వతతీర్థమునందు సప్తసరస్వతులు సమ్మేళనమొంది ప్రవహించుచుండును. ఆసప్తసరస్వతుల నామము లెట్లన—సుప్రభ, కాంచనాక్షి, విమల, మానసహ్రదము, సారస్వతౌఘ, సువర్ణ, విమలోదక.

పితామహుఁడైన బ్రహ్మ పుష్కరతీర్థమునం దుండి యజ్ఞానుష్ఠానము గావించుచుండఁగా ఋషు లాతని కిట్లనిరి,—"సురజ్యేష్ఠా ! ఈ నీయజ్ఞమునకుఁ బ్రకృష్టఫలము గలుగదు. ఏమన, సరిద్వరమైన సరస్వతి యిచ్చటఁ బ్రవహించుట లేదు,"—భగవానుఁడైన బ్రహ్మ యది విని ప్రీతచిత్తుఁడై చిత్తమునందు సరస్వతిని స్మరించెను. అప్పుడు యాగానుష్ఠాత యైన బ్రహ్మయాహ్వానముచే దేవి సరస్వతి పుష్కరమునకు వచ్చి సుప్రభ యను పేర విఖ్యాత యయ్యెను. మునులు వేదవతియైన సరస్వతిని జూచి యానందితులైరి. పితామహుని సమ్మానముఁ బాలించి యానది యచ్చటి కరుదెంచె నని మునులును నా నదిని విశేషముగా సమ్మానించిరి. సరిచ్ఛ్రేష్ఠయైన సరస్వతి యీవిధముగాఁ బుష్కరమునందుఁ బ్రవాహిత యయ్యెను. తరువాత మహాత్ముఁడైన మార్కండేయుఁడు దానిని కురుక్షేత్రమునకుఁ దీసికొనివచ్చెను.

నైమిశారణ్యవాసు లైన శౌనకాదిమునులు మహాత్ముఁడైన లోమహర్షణుని మరల నిట్లని ప్రశ్నించిరి,—"ఓ మునీంద్రా ! మేము

నభ్రథమునం దుంటిమి, కాని యజ్ఞఫలము మా కెట్లు లభించు ను ? "— అప్పుడు మహాభాగుఁడైన లోమహర్షణుఁడు మునిగణమునకు శిరసా నమస్కరించి యిట్లని చెప్పెను, "ఎచ్చట సరస్వతీనది ప్రవహించుచున్నదో యచ్చట యజ్ఞజన్యమైన మహాఫలము కలుగుచున్నది." వివిధవేదాభిజ్ఞులైన మును లది విని యందఱును గూడి సరస్వతిని స్మరించిరి. అపుడు యాగశీలురైన ఋషులు స్మరించినంతనే సరస్వతి మునుల యజ్ఞమును సఫలము చేయుటకు నక్కడ కరుగుదెంచెను. నైమిశారణ్యమున కరుదెంచి యామె కాంచనాక్షి యను పేరఁ బ్రసిద్ధయయ్యెను.

మహాతేజుఁడైన మంకణుఁ డానదిద్వరయైన సరస్వతిని కురుక్షేత్రమునుండి తీసికొనివెళ్లెను. గయుఁ డనురాజు గయాక్షేత్రమునందొక మహాయజ్ఞమును బ్రారంభించెను. ఆయజ్ఞమునకు నదిద్వరమైన సరస్వతి యాహూత యయ్యెను. శంసితవ్రతులైన మహర్షు లప్పు డామెను 'విమల' యను నామధేయమునఁ బ్రసిద్ధి పఱచిరి. మహాత్ముఁడైన మంకణుఁ డక్కడ నుండియే యామెను మరల నాహ్వానము చేయఁగా నప్పు డామహానది కురుక్షేత్రమునఁ బ్రవేశించెను. దేవర్షిసేవితమును బవిత్రమునైన కోసలదేశ ముత్తర దిక్కునం దున్నది. ఉద్దాలకుఁ డనుముని యక్కడనుండి సరస్వతీనదిని ధ్యానముచేసెను. మునిమనోరథమును నెఱవేర్చుటకు నదిద్వరమైన సరస్వతి యచ్చటికిఁగూడ వచ్చెను. వల్కలాజినధారులైన ఋషు లప్పు డామె నర్చింపఁజొచ్చిరి. ఆకేదారక్షేత్రమునందు సరస్వతి 'మనోహర' యనుపేరఁ బ్రసిద్ధ యయ్యెను. ఋషులును సిద్ధులు నామెను సేవించిరి. ఆమె నిఖలపాపక్షయదక్షురాలు. పైని జెప్పఁబడిన మంకణుఁడు పరమేశ్వరారాధన మొనరించి ఋషులయుపకారార్థము దేవి

యుగు సరస్వతిని గురుక్షేత్రమునఁ బ్రవేశపెట్టెను. పూర్వమునందు దక్షుఁడు గంగాద్వారమునందు యజ్ఞముచేయుచు నక్కడ భగవతి యైన సరస్వతిని 'విమలోదక' యను నామమునఁ బ్రఖ్యాతపఱచెను. మహాత్ముఁడైన మంకణుఁ డక్కడనుండిగూడ నామెనాహ్వానముసే సెను. కురురాజు కురుక్షేత్రమునందు యజ్ఞము సేయుసమయమున సరస్వతి నక్కడకుఁ గొంపోయెను. ధీమంతుఁడైనమార్కండేయునిచే సరస్వతి సరోమధ్యమునకుఁ దేఁబడియెను. అనంతరము మహాత్ముఁ డైన మంకణుఁడు పుణ్యతోయమైన సరస్వతిని స్తవ మొనరించి సప్త సారస్వతమును గావించి కృతకృత్యుఁ డయ్యెను.

— మంకణకుఁ డొనరించినశివస్తోత్రము —

ఋషు లడుగుచున్నారు— "మహర్షియైన మంకణుకుఁ డెట్లు సిద్ధిఁబొందెను. ఆతనితండ్రి యెవ్వరు? అతఁడు నృత్యాసక్తుఁడై యుండఁగా నెందులకు మహాదేవుఁ డాతని నివారించెను?"—లోమహర్షణుఁ డిట్లుచెప్పుచున్నాఁడు—"మంకణముని కశ్యపునిమానసపుత్త్రుఁడు, ఆ తఁ డొకనాఁడు వల్కలములను ధరించి స్నానముచేయుటకు సంసిద్ధుఁడై యుండఁగా రంభ మొదలగు ప్రియదర్శనలైన యప్సరస లక్కడ కరు దెంచిరి. అప్పు డామనోహరాకారిణులైన యప్సరోగణములు వివ స్త్రలై స్నానము నిమిత్తము జలములం జొచ్చిరి. అప్పుడు మంకణుని మనస్సు క్షుబ్ధమైపోయెను. ఆజలమునందే యాతనికి రేతఃపతన మ య్యెను. ఒకవ్యాధుఁ డాశుక్రమును దీసికొనిపోయి యొకకలశమునం దుంచఁగా నది యెనిమిదిభాగములుగా విడిపోయెను. దానివ లన సప్తఋషులు జన్మించిరి. ఆఋషులు మరుద్గణ మని ప్రసిద్ధిఁగాం చిరి. వారినామము లేవనఁగా—వాయువేగుఁడు, వాయుబలుఁడు

వాయువాహుఁడు, వాయుమండలుఁడు, వాయుకాలుఁడు, వాయురేతుఁడు, వాయుచక్రుఁడు.

మహర్షియైన మంకణకుని యీపుత్త్రులందఱుఁ జరాచరవిశ్వమును ధరించియుండిరి. పూర్వకాలమున మంకణకుఁడు కుశాగ్రమువలన సిద్ధినొందె నని ప్రసిద్ధి గలదు. ఓవిప్రులారా! కుశాగ్రమునందు మంకణకునిహస్తము క్షతమయ్యెను. దెబ్బ దగిలిన యాచోటినుండి శాకరసము స్రవింపఁజొచ్చెను. అతఁ డాశాకరసమును జూచి హర్షావేశముతో నృత్యము సేయఁజొచ్చెను. అప్పుడు స్థావరజంగమాత్మకమైన సమస్తజగత్తును నృత్యముసేయుఁజొచ్చెను. మంకణకుని తేజమువలు మోహితమై జగమంతయు నిట్లు నృత్యముచేయుచుండుటఁ జూచి బ్రహ్మాదిదేవతలును, తపోధనులైన ఋషులును గూడి మహాదేవుని సన్నిధి కేఁగి, మంకణుని నృత్యవ్యాపారమునుగూర్చి యాయనతో నివేదించిరి. మఱియు వా రందఱును “ఓదేవదేవా! మహర్షియైన యీమంకణుఁ డిఁక నృత్యముచేయకుండుట కుపాయ మేది గలదో దానిని నీ వొనరింపవలయు నని ప్రార్థించిరి.

అప్పుడు మహాదేవుఁడు హర్షావేశుఁడై యున్న మంకణమునిని జూచి దేవహితముఁ గోరి యిట్లనియెను—“ఓమునిసత్తమా! నీవు తపస్విని, ధర్మపథమునందే నీయునికి; కాని నీయీహర్షావేశమునకుఁ గారణ మేమి?” ఇట్లనుగఁగా ఋషి—ఓబ్రాహ్మణుఁడా! నాహస్తమునుండి శాకరసము ప్రవహించుచుండుట నీవు చూడకున్నావు. ఇది చూచియే నేను మహాహర్షముతో నృత్యముచేయుచున్నాను.” అని చెప్పెను. మహాదేవుఁడు రాగమోహితుఁడై యున్న యామునిని జూచి హాస్యపూర్వకముగా—“ఓవిప్రా! నీవు నావంకఁ జూడుము. ఇటు చూడుము. ఇంతమాత్రముచే నా కించుకయు నాశ్చర్యము కలుగుట

లేదు. ” అని చెప్పుచు మహాప్రభావుఁ డైన యామహాదేవుఁ డప్పుడు తనయంగుష్ఠమును దనవ్రేలికొనతో నొక్కఁగాయము గావించెను. అప్పు డాక్షతస్థానమునుండి మంచువలెఁ దెల్లనైనభస్మము రాశిగాఁ బడఁజొచ్చెను. అది చూచి మంకణకుఁ డప్పుడు లజ్జితుఁడై మహాదేవుని పాదద్వయముపైఁ బడి యిట్లు పలుకఁ దొడఁగెను—“ నేను మహాత్ముఁడును శూలపాణియు నైన మహాదేవుని దక్క మఱి యెవ్వరిని మన్నింపను. ఓశూలధారీ ! నీవు చరాచరజగత్తునకు గురుఁడవు. ఓవిశుద్ధా ! బ్రహ్మాదిదేవతలు నిన్నే యాశ్రయించియున్నారు. నీవే కర్తవు. నీవే కారయితవు, నీవే మహదూర్పుఁడవు—సర్వస్వరూపుఁడవు. నీప్రసాదముచేతనే దేవత లెట్టిభయమును లేకుండ సుఖశాంతి గల్గి వసించుచున్నారు. సురాసురు లందఱకును నీవే యధీశ్వరుఁడవు, నాతపస్సు క్షీణింపకుండునట్లుగా ననుగ్రహింపుము. ”

లోమహర్షణుఁడు మరలనిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. “ మహర్షియైన మంకణుఁడు మహాదేవు నిట్లు స్తవము గావించి ప్రణామ మొనరించెను. తరువాత దేవదేవుఁడు ప్రసన్నుఁడై యాఋషి కిట్లనెను. “ఓవిప్రుఁడా! నాప్రసాదముచే నీతపస్సు సహస్రగుణములుగా వర్ధిల్లుఁగాక. నేను నీతో నెప్పుడును నీయాశ్రమమునందు వసించెదను ; ఏమానవుఁడు సప్తసారస్వతమునందు స్నాన మొనరించి న న్నర్చించుచున్నాఁడో యాతని కిహపరములయందు దుర్లభమైన దించుకయును లేదు. న న్నర్చించుమానవులు నిశ్చయముగా సారస్వతలోకములఁబొందుచున్నారు. శివప్రసాదముచే వా రంతమునఁ బరమపదము నొందుట కధికారులగుచున్నారు.

—♦ ఔశనాదివసిష్ఠాంతమాహాత్మ్యము. ♦—

లోమహర్షణుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—“ అనంతరము శ్రద్ధాయు

క్తులై యౌశనసతీర్థమున కేఁగవలయును. ఈతీర్థమునందు, ఉశనాసిద్ధి ప్రాప్తించి గ్రహత్వము లభించుచున్నది. ఈపుణ్యకురుక్షేత్రమునందు సప్తజన్మసంచితమైన పాతకమునుండి విముక్తులై పరబ్రహ్మలాభము నొంది, జన్మమృత్యుభయములనుండి విముక్తు లగుచున్నారు. ఇచ్చోట రహోదరుఁ డను మునిప్రకాండుఁడు మస్తకగ్రస్తుఁడై తీర్థమాహాత్మ్య దర్శనమున సిద్ధినొందెను; లోమహర్షణుఁ డిట్లు చెప్పఁగా ఋషులు మరల నడుగుచున్నారు—“ రహోదరముని మస్తకగ్రస్తుఁ డెట్లయ్యెనో యెట్లు విముక్తిఁ గాంచెనో, ఆతీర్థమాహాత్మ్య మెట్టిదో సవిస్తరముగా వినఁగోరుచున్నాము.” మరల లోమహర్షణుఁడు చెప్పుచున్నారు—

“ ఓద్విజేంద్రులారా ! పూర్వకాలమునందు మహాత్ముఁడైన రామచంద్రుఁడు దండకారణ్యమున వసించుచు బహుసంఖ్యాకులైన నిశాచరులను నిహతులఁ గావించెను. వారిలో నొకానొక దుర్లభరాక్షసుఁడు రామచంద్రుని తీక్ష్ణధార గల క్షురప్రహారముచే మస్తకము దెగి మహావనములోఁ బడిపోయెను. అప్పుడు రాక్షసుని యావిచ్ఛిన్నమస్తకము రహోదరమునివరునికంఠమును సమీపించి యాకస్మికముగా నాతనికంఠమును బట్టికొనియెను. రహోదరముని యరణ్యమధ్యమునం దట్లు తిరుగుచుండెను; క్రమముగా నాతనియస్థులను భేదించుకొని యామస్తక మాతనికంఠములోఁ బ్రవేశించెను. అందుచే నాతఁడు మొట్టమొదట నేతీర్థమునకే నేగుటకుఁగాని, యేప్రయత్నమైనఁ జేయుటకుఁగాని సమర్థుఁడు గాకుండెను. క్రమముగా నాతఁ డత్యంతబాధితుఁడై పడిపోయెను. కాని యిట్టియవస్థయందే యాతఁడు క్రమముగా భూమియందలి సకలతీర్థములకుఁ బర్యటనము చేయఁజొచ్చెను. ఇట్లు తిరుగుచు నొకనాఁడు రహోదరముని తనదురవస్థనుగూర్చి భావితాత్ములగు నచ్చటిఋషులవద్దఁ జెప్పుకొనియెను. అంతయు విని యా

ఋషు లామునివరుని, ఔశనసతీర్థమున కేఁగు మని యుపదేశ మొసఁగిరి. రుషంగుఁడు డాహితము నాలించి యౌశనసతీర్థమున కేఁగెను. అతఁ డట్లు ఔశనసతీర్థమున కేఁగి జలముల స్పృశించినంతమాత్రమునసే, యామస్తక మాతనిగళమును వీడి జలములలోఁ బడిపోయెను. ఓద్విజులారా! రుషంగుఁడముని నిష్పాపుఁడును, పూతాత్ముఁడు నై సంప్రీతచిత్తముతోఁ దనయాశ్రమమున కేఁగఁదలఁచి, ఋషివరులసన్నిధిని సమాచార మంతయు వివరించెను. ఋషు లా 'ఔశనస' తీర్థమునకుఁ గల, విశేషమాహాత్మ్యమునుగూర్చి విని యందఱు నప్పుడచ్చటికి విచ్చేసిరి. అది మొద లాతీర్థమునకుఁ గపాలమోచనతీర్థమను పేరు గలిగెను. ఇచ్చట విశ్వామిత్రులవారి, విశ్వవిశ్రుతమైన మహాతీర్థము గలదు. ఈతీర్థమునందే విశ్వామిత్రమహర్షి బ్రహ్మర్షిత్వమును బొందెను. ఈతీర్థమునందు స్నానముచేసినచో నిస్సందేహముగా బ్రహ్మణ్యత సిద్ధింపఁగలదు. ఎవ్వరైన బ్రహ్మణ్యులీతీర్థమునందు స్నానముచేసినచో వారు విశుద్ధదేహులై పరమపదము నొందుచున్నారు. తరువాత నియతాహారులు నియతచిత్తులు నై పృథూదకతీర్థమున కేఁగవలయును. అచ్చట ఋషంగుఁ డను పేరుగల యొకానొక ఋషి సిద్ధిఁబొందెను. ఆయన పూర్వజన్మజ్ఞానము గలవాఁడు. అతఁ డెప్పుడును గంగాద్వారమున వాసముచేయుచుఁ, దన కవసానకాలము తటస్థింపఁగానే తీర్థమాహాత్మ్యమును స్మరించుకొని, స్వధర్మనిష్ఠులును సాధుచిత్తులు నగు తనకొడుకులతో నిట్లు చెప్పెను—"సరస్వతీతీర్థమున కుత్తరదిశగా నెవ్వరు నిజదేహమును విడుచుచున్నారో, పృథూదకతీర్థమునం దెవ్వరు జపపరాయణు లగుచున్నారో వారి కెప్పుడును మృత్యువు ఘటిల్లదు." అచ్చట బ్రహ్మయోని విరాజమాన మగుచుండెను.

పూర్వకాలమున బ్రహ్మ యచ్చటఁ బృథూదకమునం దాశ్రి

యము గావించుకొని, సరస్వతీతటమునందు నివాసముచేయుచుండెను. ఆతఁడు చాతుర్వర్ణ్యసృష్టికొఱ కాత్మజ్ఞానతత్పరుఁడై యుండెను. అవ్యక్తయోనియైన బ్రహ్మ యట్లు ధ్యానముచేయుచుండఁగా నాతనిమోమువలన బ్రాహ్మణు లుత్పన్నము గాఁజొచ్చిరి. తరువాత బ్రహ్మబాహుద్వయమునుండి క్షత్రియులును, ఊరుద్వయమునుండి వైశ్యులును, పాదద్వయమునుండి శూద్రులును జన్మించిరి. క్రమముగా నిట్లు నాల్గువర్ణములు నుత్పత్తి యగుటఁ జూచి, బ్రహ్మ యప్పు డాశ్రమము లన్నిటిని స్థాపించెను. ఈవిధముగా నీతీర్థము బ్రహ్మచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిన దగుటచే బ్రహ్మయోని యనుపేరఁ బ్రసిద్ధిగాంచెను. ముక్తిని గోరి యాతీర్థమున స్నానముచేసినవారు మరల నెన్నఁటికి జన్మభయమును బొందరు.

ఇచ్చటనే అవతీర్ణ మనుపేరిట నొకప్రసిద్ధతీర్థము గలదు. అచ్చోట బకదాల్భ్యుఁ డనునాతఁడు మహాక్షోభమున రాష్ట్రరచనార్థము బ్రాహ్మణులతో హోమముచేయుటకుఁ బ్రారంభించెను. రాజున కప్పుడు బుద్ధివికాసము గలిగెను.

ఋషులు మరల నిట్లడిగిరి—“ ఈయవకీర్ణనామకతీర్థ మెట్లు ప్రతిష్ఠింపఁబడినది? ధృతరాష్ట్రరాజు మొదట నెందుల కాతని నప్రసాదితునిఁ గావించెను? ”—లోమహర్షణుఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు—పూర్వము నైమిశారణ్యమునందలి ఋషులు దక్షిణలు పొందుటకొఱకు రాజగు ధృతరాష్ట్రుదగ్గఱకువచ్చిరి. వారిలో బకదాల్భ్యుఁడు ముందునకు వచ్చి ఋషులకోరికను రాజున కెఱిఁగించెను. అప్పుడు ధృతరాష్ట్రరాజు బకదాల్భ్యుని నిందింపఁజొచ్చెను. అందుచే బకదాల్భ్యుఁ డత్యంతకోపావేశుఁడై తనశరీరమునందలి మాంసమును తీసి పృథూదకమునందలి యవకీర్ణమహాతీర్థములో ధృతరాష్ట్రుని రా

క్ష్యహ్ఞోమముచేయుట కారంభించెను. ఇట్లు యజ్ఞము ప్రారంభించి నంతమాత్రముచేతనే ధృతరాష్ట్రరాజ్యము నానావిధముల నాశము గాఁజొచ్చెను. రాజు దుష్కృతిపరిణామముచేఁ గ్రమముగా రాజ్యై శ్వర్యము విధ్వస్తమైపోయెను. అప్పు డానరపతి బ్రాహ్మణులకార్యక లాపమునుగూర్చి యాలోచించుకొనియెను; చిట్టచివరకు నాతఁడు పు రోహితుని వెంటఁబెట్టుకొని వివిధరత్నరాసులతో విప్రుఁడైన బకదా ల్భ్యుని ప్రసన్నునిగావించుటకు నవకీర్ణతీర్థమున కేఁగెను.

బకదాల్భ్యుఁ డప్పుడు రాజువ్యవహారమునకు సంతుష్టుఁడై యిట్లు పలికెను. "బుద్ధిపూర్వకముగా బ్రాహ్మణుల కవమానము చేయకుము. బ్రాహ్మణుఁ డవమానింపఁబడినచో మూఁడుకులములపు రుషులు వినష్టు లగుచున్నారు." ఇట్లు పలికి యప్పు డాతఁడు రాజు నకు హితముచేయుట కుద్దేశించెను. తరువాత నాతఁడు నేయియోఁ కాలును బ్రోక్షించి మృతులైన రాజపురుషులను బునరుజ్జీవింపఁజేసె ను. ఈయవకీర్ణతీర్థమునందు జితేంద్రియులై యెవ్వరు శ్రద్ధతో స్నా నమాచరించుచున్నారో, వారిమనసునందలి సకలసదభీష్టములును సఫ లము లగుచున్నది.

అచ్చోట 'యాయాత' నామమున నింకొక ప్రఖ్యాతతీర్థ మున్నది, అక్కడ యజ్ఞారంభముచేసినచో నానది మధువును స్రవిం చును. భక్తిపూర్వకముగా నచ్చట స్నానముచేసినవారు సర్వపాపవి ముక్తు లగుచున్నారు; మఱియు నశ్వమేధయజ్ఞముచేసినఫలము వారి కి లభించుచున్నది.

ఓవిప్రులారా! ఈచోటనే "మధుస్రవ" మను మఱియొక పవి త్రతమతీర్థము గలదు, అక్కడ భక్తితో స్నానముచేసినమానవులు తమపితృపురుషుల కమృతముతోఁ దర్పణములు గావించినవా రగు

చున్నారు. అక్కడ నింకొకతీర్థము గలదు, దానిపేరు వసిష్ఠోద్వాహము. భక్తితో నీతీర్థమున స్నానముచేసినవారికి వసిష్ఠలోకములు లభించును.

— ♦ అరుణాసరస్వతీసంగమమాహాత్మ్యము ♦ —

అంతట ఋషీంద్రులు మహాత్ముండైన రోమహర్షుణుం గాంచి " ఆర్యశ్రేష్ఠా ! అత్యంతవేగవతియైన సరస్వతీనది మునిచంద్రుండైన వసిష్ఠుని వహించి తనమహావేగముతో నెందులకుం దీసికొనిపోయెనో యీవృత్తాంతము నెల్ల దయతో మాకుం దెలియంజెప్పుము." అని యడిగిరి. అప్పుడు రోమహర్షణుం డిట్లు చెప్పందొడంగెను.

రాజర్షియైన విశ్వామిత్రునకును మహాత్ముండైన వసిష్ఠునకును నడుమ తపస్స్పర్ధ గలిగి విషమశత్రుత్వము సంఘటిల్లెను. వసిష్ఠుండు స్థాణుతీర్థమునం దనయాశ్రమమును స్థాపించుకొనియెను. వసిష్ఠాశ్రమమునకుం బశ్చిమమునందే విశ్వామిత్రుని యాశ్రమ ముండెను. భగవంతుండైన స్థాణుండే స్థలమునందు యజ్ఞముగావించి సరస్వతిని బూజాపూర్వకముగా లింగాకారమున స్థాపనచేసెనో, యాస్థలమునందు వసిష్ఠుండు కఠోరతపస్సున నిమగ్నుండై యుండెను. ఆయన తపఃప్రభావముచే విశ్వామిత్రుండు హీనప్రభగలవాం డయ్యెను. అప్పుడు విశ్వామిత్రుండు సరస్వతి నాహ్వానముచేసి " నీవు మునివరుండైన వసిష్ఠుని నీవేగముచే నాకర్షించి యిచ్చటికి దీసికొనిరమ్ము. వసిష్ఠుం డిచ్చటికి వచ్చిన తోడనే నే నాతని నిశ్చయముగా వినాశ మొనరింతును." అని చెప్పెను. ఈమాటలు విని సరస్వతి వ్యథితురాలయ్యెను. ఆమెసర్వాంగకములుం గంపింపంజొచ్చెను. విశ్వామిత్రుం డిట్లు కంపితురాలును వ్యథితురాలు నగుచున్న సరస్వతిని జూచి క్రోధోద్వేగముతో

"సరస్వతీ! అతిత్వరితముగా నీవు వసిష్ఠుని దీసికొనిరమ్ము" అని యదలించెను. సరిద్వరమైన సరస్వతి యప్పుడు విధిలేక వసిష్ఠమునీశ్వరునివద్ద కేఁగి దుఃఖించుచు విశ్వామిత్రునిమాటలను విన్నవించెను. సరస్వతి శోకభరముచే నత్యంతకాతరయై, వివర్ణయై, దీనయై యుండుట వసిష్ఠుఁడు చూచెను. అట్టియవస్థయందు నామెను జూచి యాతఁ డిట్లుపలికెను,—"దేవీ! నీవు నన్ను విశ్వామిత్రునివద్దకుఁ దీసికొని పొమ్ము"

కృపాశీలుఁడైన మునిపలుకులను విని సరిద్వరయైన సరస్వతి తనసలిలప్రవాహముచే నచ్చోటిని ముంచివేసెను. సలిలవేగముచే నొడ్డు విఱిగిపోయెను. వసిష్ఠుఁ డప్పుడు సరస్వతీసలిలములచేఁ గొట్టుకొనిపోవుచు నామె నిట్లు స్తవముచేయఁజొచ్చెను. "ఓ దేవీ! సరస్వతీ! నీవు పితామహునిసరోవరమునుండి జన్మించితివి. నీపవిత్రసలిలములచే లోక మంతయుఁ బరివ్యాప్తమై యున్నది. నీవు నీయిష్టము గల ప్రదేశమున కేఁగుచుందువు. మేఘసమూహమునందలి జలరాశి నీవలననే సృష్టింపఁబడినది; పృథివియందలి సమస్తజలములు నీమూర్తియే యై యున్నవి. నీవలననే మేము మహామహిమాన్వితుల మైతిమి. పుష్టి, ధృతి, కీర్తి, సిద్ధి, కాంతి, క్షమా, స్వధా, స్వాహా, వాణీప్రభృతినక లమును నీవు. ఈజగమంతయు భవదాయత్తము, నీవే సర్వభూతలములయందు వాణీరూపమున విరాజిల్లుచుంటివి."

భగవతియైన సరస్వతి యీవిధముగా వసిష్ఠునిచే స్తుతినొంది, యప్పు డనాయాసముగా నాతనిని విశ్వామిత్రాశ్రమమునకుఁ గొంపోయెను. అట్లేఁగి యామె విశ్వామిత్రుని కర్పించి యాతనికి వసిష్ఠాగమనము నెఱింగించెను. అప్పుడు విశ్వామిత్రుఁడు సరస్వతివలనఁ గొనితేఁబడిన వసిష్ఠునిఁ జూచి క్రుద్ధుఁడై యాతని వినాశ మొనరిం

చుట. నుద్యతుఁ డయ్యెను. క్రుద్ధుఁడై యస్త్రాన్వేషణముచేయుచున్న విశ్వామిత్రునిఁ జూచి, సరస్వతి బ్రహ్మహత్యాభయముచే వసిష్ఠునిఁ దీసికొని మరలఁ దనజలవేగము నింకొకదిక్కునకుఁ బ్రవహింపఁజేసెను. సరిద్వరమైన సరస్వతి యాయిరువురిమాటను జవదాఁటెను; కాని విశ్వామిత్రుఁ డీవ్యాపారముచే వంచితుఁడయ్యెను. అప్పు డాతఁడు వసిష్ఠుని దీసికొనిపోవుచున్న సరస్వతీనదిని గాంచి క్రోధారుణనేత్రుఁడై "సరిద్వరమా! నన్ను వంచించి నీవన్యవిధముగాఁ బ్రవహించిపోవుచున్నావు. ఓకళ్యాణీ! యీయపరాధముచే నీవు రాక్షసులచేఁ బరివృతురాలవై శోణితమును బ్రవహించుచుందువుగాక" అని శపించెను. విశ్వామిత్రునిచే నిట్లభిశప్తమై నాఁటనుండి యొకసంవత్సరమంతయు సరస్వతి రక్తజలమును బ్రవహించెను.

తరువాత దేవతలు, ఋషులు, గంధర్వులు, నప్సరసలు మొదలగువారు సరస్వతీనదియొక్క యవస్థను జూచి యత్యంతము దుఃఖంపఁజొచ్చిరి. అరమణీయతీర్థశ్రేష్ఠము రక్తమును బ్రవహింపఁజేయుటఁ జూచి భూతములు, పిశాచములు మొదలగునవి యచ్చటికి రాఁజొచ్చెను. అవి యన్నియుఁ జేరి హర్షోత్కర్షముతో రక్తపానముసేయుచుండెను. వాని యంతరంగములయం దింక దైన్యమును దుఃఖమును లేకుండెను. శోణితపానముచే నవి పరమతృప్తిని బొంది నృత్యములు చేయుచుండెను; గానమొనరించుచుండెను. స్వర్గమును జయించినవానివలె నానంద మనుభవించుచుండెను. ఒకప్పుడు శతయోజనములదూరమునుండి కొందఱు తపస్వులైన మునులు సరస్వతీతీర్థమునకు స్నానార్థులై యరుదెంచిరి. వికటాకారులైన రాక్షసులచే నావరింపఁబడెను. శోణితమును బ్రవహింపఁజేయుచున్న యానదిని వా రప్పుడు చూచిరి. అట్లు చూచి వారు సరస్వతి నుద్ధారముచేయుట కనేకప్రయత్నములు చేసిరి

జొచ్చిరి; మహాభాగులైన మహర్షు లందఱును గూడి సరస్వతి నిట్లు ప్రశ్నించిరి. "ఓసరిచ్ఛ్రేష్ఠమా! నీ వేకారణముచే నిట్లు రక్తప్రవాహము గల్గినదాన వైతివి? నీయీవ్యాకులత్వమును జూచియే మేము ని న్నిట్లడుగుచున్నాము."

అప్పుడు సరస్వతీనది విశ్వామిత్రుఁ డొనరించిన సమస్తవ్యాపారమును వారికడ విశదపఱచెను. ఋషులు సత్యవాక్యమునకు సంప్రీతులై పుణ్యజలౌఘవాహినియుఁ బాపనాశినియు నైన యరుణానదిని సరస్వతిలోనికిఁ దెచ్చిరి. సరస్వతి పూర్వమువలెనే నిర్మలజలపూర్ణ యయ్యెను. అది చూచి రాక్షసులు లోలోన దుఃఖించుచు నతిదీనభావములతో మరల మరల మునులఁ జూచి యిట్లు పలికిరి— "మేము స్వభావముచే క్షుధాతురులము, ధర్మహీనులము. మా కెప్పటికిని వినాశము లేదు. మే మిచ్ఛాపూర్వకముగా నెప్పుడును బాపముచేయము. మీయనుగ్రహాభావముచేతను, మాదుష్కర్మఫలముచేతను మాపక్షము దినదినాభివృద్ధి యగుచున్నది; కారణ మేమన, మేము బ్రహ్మరాక్షసులము. క్షత్రియులుగాని, వైశ్యులుగాని, శూద్రులుగాని దుష్కార్యమగ్నులై బ్రాహ్మణవిద్వేషము గలిగినవా రైనచో బ్రహ్మరాక్షసు లగుచున్నారు. ఇదిగాక గురువునకుఁగాని, తల్లికిఁగాని, తండ్రికిఁగాని ద్వేషముచేయువారును, వృద్ధుల నవమానించువారును గూడ రాక్షసు లగుచున్నారు. పాపినీకామినీజనుల దుర్వ్యభిచారదోషముచేతఁగూడ మాపక్ష మభివృద్ధియగుచున్నది. అది యటుండ నిండు, లోకములో నెంతటిఘనపాపము లాచరించినవారినైన మీరలు పరిత్రాణ మొనరింపఁగలరు"

కృపాశీలురైన మును లాపలుకులు విని సంతప్తులై తమలోఁ దా మిట్లు మాటలాడికొనఁజొచ్చిరి. "తుమ్ముచే నపవిత్ర మైనదియు,

పురుగులచే ననహ్యమైనదియు, శిష్టులుగానివారు ముందుగా భుజించినదియు, తలవెండ్రుకలు పడినదియు, గాలిచే నారిపోయినదియుశ్వాసలు విడువఁబడినదియు, నైన యన్నము రాక్షసులు భక్షింపఁదగినది. అభిజ్ఞులైనవా రెవ్వరు నట్టియన్నములను బొత్తిగా విసర్జింతురు. ఇట్టి యన్నము నెవ్వరు భుజించుచుందురో వారితోఁగూడ రాక్షసులును భుజించుచుందురు " అతపోధను లందఱు నిట్లు సంభాషించుకొని యానదిని పరిశుద్ధను గావించి, తరువాత రాక్షసులకు మోక్షప్రాప్తికొఱకు నౌశనంగమమునందు స్నానముచేయున ట్లొనరించిరి. ఆయరుణానరస్వతీనదులసంగమమునందు స్నానముచేసి మూఁడుదివము లుపవానముచేసిన సకలపాపములు విదూరితము లగుచున్నవి. ఘోరకలియుగమునం దధర్మ మభ్యుదయము నొందువేళ నరుణాసంగమమున స్నానముచేసినచో ముక్తి లభించుచున్నది. అప్పు డారాక్షసు లందఱు నాసంగమస్నానములు గావించుకొని యొక్కొక్కరే పాపవిముక్తులై దివ్యమాల్యదివ్యాంబరధారులై, స్వర్గరమణీమణులచేఁ బూజింపఁబడిరి.

—◆ { ఋణమోచనాదితీర్థమాహాత్మ్యము
కామ్యకాదివనమాహాత్మ్యము. } ◆—

లోమహర్షణుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—" పూర్వకాలమునందు ఋషు లక్కడ నాలుగుసముద్రములను నిర్మించియున్నారు. అసముద్రములలో నొక్కొక్కచోటనే గోసహస్రదానఫలము లభించుచున్నది. ఓబ్రాహ్మణులారా! అక్కడ దుష్కర్మాచరణులైన వారైన నేకొంచెము తపమాచరించినను నది ఫ్రాప్తతనుబొందుచున్నది. ఓవిప్రోత్తములారా! అచ్చటనే శతసాహస్రికము, శాతికము, నను రెండునదు లున్నవి. వానియందు స్నానముచేసినవారికి నహస్రగోవులను

దానము నాచరించినఫలము గలదు. ఇదిగాక, సరస్వతీతీరమునందున్న సోమతీర్థమున స్నానముచేసినచో రాజసూయయజ్ఞముచేసిన ఫలము కలుగుచున్నది. శ్రద్ధాశీలురు జితేంద్రియులునై, రేణుకాష్టకమున కెవ్వ రేఁగుచున్నారో వారికి మాతృభక్తిజనితమైన పుణ్యము లభించుచున్నది. బ్రాహ్మణసేవితములైన ఋణమోచన, కుమారాభిషేక, ఔజసతీర్థముల కేఁగి స్నానము గావించినవారు యశస్వులై కౌమారపురప్రాప్తి నొందుచున్నారు, చైత్రమాసమున శుక్లపక్షమున నష్టమినాఁ డచ్చట శ్రాద్ధముచేసినచో గయాశ్రాద్ధపుణ్యము లభించును. సన్నిహతీతీర్థమునం దెట్లు శ్రాద్ధముచేయవలయునో పూర్వమున వాయువుచేఁ జెప్పఁబడినది. అందుచేత సర్వప్రయత్నముల నచ్చట శ్రాద్ధానుష్ఠానము చేయవలయును. చైత్రమాసమున షష్ఠితిథిని శ్రద్ధతో నచ్చట స్నానముచేసిన వారిపితృపురుషు లక్షయమైన యుదకలాభము నొందుచున్నారు. అక్కడ, పంచవట మనుపేర విశ్వవిఖ్యాతమైన తీర్థ మొకటి గలదు. మహాదేవుఁ డచ్చట స్వయముగా యోగము నవలంబించి యుండును; అక్కడ కేఁగి స్నానముచేసి మహాదేవుఁడైన మహేశ్వరు నర్చించినవారికి గాణపత్యప్రాప్తియు, సురబృందముతో డివిహారము లభించును.

ఓద్విజేంద్రులారా! కురుక్షేత్రము విఖ్యాతతీర్థము, అచ్చటఁ గర్షణముచేయునిమిత్తమై కురురాజు కఠోరతపస్సు గావించియున్నాఁడు. అతనికఠినతపమునకు మెచ్చి యింద్రుఁ డాతనితో నిట్లనెను. “ఓరాజర్షీ! నీయాతపశ్చర్యకు నేను సంతుష్టుఁడ నైతిని; అది యటుండనిమ్ము, ఈకురుక్షేత్రమునకు వచ్చి యజ్ఞముచేసినవా రెవ్వరైన నగుదురుగాక, వారు సకలపాపవర్జితులై సుకృతలోకముల కేఁగుట కధికారు లగునట్లు చేసెదను.” త్రిదశేంద్రుఁడైన యింద్రుఁ డిట్లు బాప

ముగఁ బలికి వెడలిపోయెను. తరువాత నాతఁడిట్లు మరలమరల వచ్చుచు హాస్యముచేయుచు వెడలిపోవుచుండెను. కాని యాతనియంతరంగమంతమాత్రమున కించుకయు సంచలింపదయ్యెను. ఇట్లు నాతఁడు మరలమరల వచ్చుచు రాజును జలింపఁజేయుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండెను. కాని కురురాజు చలింపక తీవ్రతప మొనర్చుచుండెను. ఆతనితీవ్రతపస్సున కిందుని దేహము సంతప్తము గాఁజొచ్చెను, ఇంద్రుఁడప్పుడు సంప్రీతచిత్తుఁడై "రాజా! నీవెందులకిట్లు ఘోరతప మాచరించుచున్నావో నా కెఱింగింపుము" అని యడిగెను. కురురా జిట్లుత్తర మిచ్చెను. "శ్రద్ధతో నీతీర్థమునందు వాసముచేయువా రందఱును బరమాత్ముఁడైన బ్రహ్మభవనమున కేఁగవలయును. ఎట్టిమహాపాపములు చేసినవారైనను, బంచమహాపాతకములచే దూషితులైనవారైనను, ఈతీర్థంబున స్నానముచేసినచో విశుద్ధదేహులై పరమగతి నొందవలెను."

ఓద్విజవరులారా! పుణ్యతమమైన కురుక్షేత్రమునందుగల కురుక్షేత్రతీర్థమును దర్శించినచో ముక్తపాపులై పరమపదప్రాప్తులగుచున్నారు. కురుక్షేత్రమునందు స్నానముచేసిన వారి కెట్టిపాపములు నిలువవు. అక్కడ స్నానముచేసినవారు కురురాజునాదేశముచేఁ బరమపదము నొందుచున్నారు. తరువాతఁ ద్రిభువనవిఖ్యాతమైన అరణకతీర్థమున కేఁగవలెను. పూర్వకాలమునం దక్కడ బ్రహ్మయు మహాదేవుఁడును ఋషులతో విరాజిల్లుచుండిరి. ఆతీర్థమునకుఁ బడమరదెసను రుద్రాణియు, నుత్తరదిశను బద్మనాభుఁడును విరాజిల్లుచున్నారు. మధ్యస్థలమున అరణకతీర్థము శోభిల్లుచున్నది. ఇట్టితీర్థము త్రిభువనములలోను దుర్లభమైనది. దానియందు స్నానముచేసినచోఁ బాపములు నిర్మూలితము లగుచున్నవి. వైశాఖమాసమున అష్టమీ

తిథియందు మంగళవారమునాఁడు తత్తీర్థమున స్నానముచేసిన సకలపాపవిముక్తి గలుగును. నాలుగువంతులు సువర్ణములతోను, అపూపములతోను గలశదానము నెవ్వరిచ్చుటఁ జేయుచున్నారో వారు పాపమోచను లగుచున్నారు. ముందుగా రత్నయుతములైన కలశముల నిచ్చి దేవతాసంప్రీతి చేయవలెను, తరువాత సర్వపాతకహర మగునట్లుగాఁ గలశయుగ్మము దానముచేయవలయును. ఈవిధముగాఁ జేసి యెవ్వరు తత్తీర్థమునస్నానము చేయుచున్నారో వారు సర్వపాపవిముక్తులై పరమపదమొందుటకు సమర్థు లగుచున్నారు. ఇదిగాక అష్టమీమంగళవారముకలిసివచ్చిననాఁ డెవ్వరైన నక్కడ నేపుణ్యకార్యముచేసినను వారికి ముక్తిలాభము తప్పక కలుగును. సర్వతీర్థములకుఁ దీర్థస్వరూపమైన యాతీర్థమునందు స్నానముచేసినచో దేవతలయనుజ్ఞచేఁ బరమపదము ఘటిల్లుచున్నది. కామ్యకవనము సర్వవిధపాపములను బరిశమితము చేయుచున్నది; దానిలోఁ బ్రవేశించినంతనే సమస్తపాపములనుండియు విముక్తి నొందుచున్నారు. సూర్యదేవుఁ డీవనము నాశ్రయించి తేజోమూర్తియై విరాజిల్లుచున్నాడు. ఓద్విజేంద్రులారా! ఈవనదర్శనముచేతనే ముక్తి లభించుచున్నది. ఏవ్యక్తి ఆదిత్యవారమునం దక్కడ స్నానముచేయునో యావ్యక్తికిఁ జిత్తశుద్ధి లభించుచున్నది, మఱియు సకలమనోరథసిద్ధి యగుచున్నది.

—♦ దుర్గాదతీర్థమాహాత్మ్యము—స్థాణుమాహాత్మ్యము ♦—

అనంతరము ఋషులు సూతునిం గని “కామ్యకవనమునకుఁ బూర్వదిశయందు సరస్వతీసేవితమై యలరారుచున్న కుంజతీర్థ మెట్లు శ్రేష్ఠమైనదో వివరముగా వినఁగోరుచున్నాము.” అని యడుగఁగా లోమహర్షణుఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు— ఋషులారా! మీరు సకలతీర్థశ్రే

స్థలముల మాహాత్మ్యమును విందురుగాక. ఋషులచరిత్రకథలనుగూడ వినిన సకలపాపనిర్ముక్తులు గాఁగలరు. ఒకానొకప్పుడు నైమిశారణ్యమునందలి ఋషులు కురుక్షేత్రమునకు విచ్చేసిరి. సరస్వతీనదిలో స్నానముచేయవలె నని వారి కుద్దేశముకలిగెను; కాని వా రానదియందుఁ బ్రవేశింపఁజాలకపోయిరి; తరువాత వారు ప్రయత్నముచేసి యజ్ఞోపవీతనామ మగు నొకమహాతీర్థమును నిర్మాణము గావించిరి. తరువాత నెందఱుమునులు వచ్చినను దానియందుఁ బ్రవేశించుటకు సమర్థులుగాకపోయిరి. రంతుక ఋషి యాశ్రమ మెంతదూరమువఱకు వ్యాపించియున్నదో, అంతదూరమువఱకును చక్రతీర్థము వ్యాపించి యున్నది. దేవియైన సరస్వతి యాయాశ్రమమంతయు విప్రగణపరిపూర్ణమై యుండుటఁ జూచి, విప్రహితార్థమై యనేకములైన కుండములను నిర్మాణముగావించుకొనుచు పశ్చిమదిశామార్గమునఁ బడి ప్రవహించిపోయెను. సరస్వతీనది యచ్చట సర్వభూతహితతత్పరయై నిలిచియుండెను. సరస్వతీనదియొక్క పూర్వదిక్ప్రవాహమునం దెవ్వరు స్నానముచేయుచున్నారో వారికి గంగాస్నానఫలము లభించుచున్నది. సరిద్వరమైన నర్మద, సరస్వతీదక్షిణప్రవాహమునందు సమ్మిళిత మయ్యెను. యమునానది సరస్వతీపశ్చిమప్రవాహము నాశ్రయించెను. ఈనది ఉత్తరదిక్కుగాఁ బ్రవహించునప్పుడు సింధునది యనుపేరిని ధరించుచుండెను. ఈవిధముగాఁ బరమపావని యైన సరస్వతి నానాదిక్కులఁ బ్రవహించుచుండెను. దానియందు స్నానము గావించినచో సకలతీర్థములయందు స్నానముచేసినట్లే యగును. తరువాత మహాత్ముఁడైన మదనునితీర్థమున కేఁగవలయును. త్రిభువనవిఖ్యాతమైన యాతీర్థము విహారతీర్థ మనుపేర వెలయుచున్నది. దేవతలందఱును గూడ శివదర్శనార్థమై యీస్థానమునకు వచ్చి దేవీసహితుఁ డగు మహాదేవునిఁ

గావళి, మహాదేవుఁడు, నందీశ్వరుఁడు, గణనాయకుఁడు మొదలగువా
రినిగూర్చి స్తవమొనరింపఁజొచ్చిరి. నందీశ్వరుఁడు ప్రసన్నుఁడై దేవత
లతో "మహాదేవుఁడు దేవీసహితముగా విహారతీర్థమందుఁ గ్రీడించు
చున్నాఁ" డని చెప్పెను. అది విని దేవతలు తమతమ పత్నులను
బిలిచికొని యచ్చోట విహరింపఁజొచ్చిరి. అప్పుడు శంకరుఁడు దేవత
లక్రీడావినోదములఁ గాంచి సంతుష్టుఁడై యిట్లు పలికెను "శ్రద్ధాసహి
తులై యీవిహారతీర్థమునం దెవ్వరు స్నానముచేయుదురో వారికి ధన
ధాన్యములతోను దక్కినప్రియపదార్థములతోను దమగృహములు పరి
పూర్ణము లగుట సంభవించును, సందేహములేదు."

ఆతరువాత దుర్గాసేవితమగు దుర్గాతీర్థమునకుఁ బోవలయును;
అక్కడ కేఁగి స్నానమును బితృపూజయుఁ గావించిన మానవులకు
దుర్గతి యెన్నఁటికిని గలుగదు. ఇచ్చోట విశ్వవిఖ్యాతమైన సరస్వతీ
కూపము గలదు, దానిని దర్శించుటచేతనే మానవులపాపములు దూరీ
భూతములై వారికిముక్తి నిశ్చయ మగుచున్నది. శ్రద్ధతో నెవ్వ రక్క
డ దేవతలకును బితృదేవతలకును దర్పణము లిచ్చుచున్నారో వారి
కవి యన్నియు నక్షయము లగుచున్నవి. పితృతీర్థముకంటెను దీనివిశే
షత్వము కీర్తింపఁబడినది. సరస్వతీనది పూర్వప్రవాహమునందు స్నాన
ముచేసినవారు, మాతృహంతకులైనను, బితృహంతకులైనను, బ్ర
హ్మహంతకులైనను, గురుతల్పగాములైనను సరే స్నానాంతమున
వారు పరిశుద్ధు లగుచున్నారు. సరస్వతి యిచ్చట దేవమార్గప్రతిష్ఠ
గావించి దేవమార్గగామిని యయ్యెను. పూర్వదిగ్వాహినియైన సరస్వతి
దుష్కృతికారు లైనవారికిఁగూడఁ బుణ్యదాయినియై యున్నది. పూ
ర్వదిగ్వాహిని యైన సరస్వతిని జేరి తత్తీరమునందు మూఁడురాత్రులు
వసించిన వారి కెట్టి దుష్కృతములు శరీరమునం దుండఁజాలవు. రుద్రుఁ

మును, నారాయణదేవుఁడును, బ్రహ్మయు, శివుఁడును, ఋషిబృందము
ను, ఇంద్రాదిదేవతలతో సతతమును బ్రాహ్మీసరస్వతీతీర్థమును సేవిం
చుచుందురు. ప్రాచీసరస్వతిని జేరి శ్రాద్ధానుష్ఠానము చేయువారికి ని
హాపరములయందు లభింపని దేదియు నుండదు. అందువలన నిత్యమును
విశేషించి పంచమీతిథియందును సరస్వతిని సేవించుట కర్తవ్యము.
పంచమీతిథియందు సరస్వతిసేవ గావించినవారలు లక్ష్మీయుక్తు
లగుచున్నారు. అచ్చటఁ ద్రిలోకదుర్లభమగు, ఔశనసతీర్థము విరాజ
మాన మగుచున్నది. ఈతీర్థమునందు, ఉశనాపరమేశ్వరీదేవి యారా
ధనచే సిద్ధిలాభము నొందఁగలరు. మఱియు నామెను సేవించినవారు
గ్రహగణములలోఁ జేరి పరిగణింపఁబడుచున్నారు. ఇట్లే శుక్రముని
యీయుత్తమతీర్థమును సేవించెను. శ్రద్ధతో నీతీర్థసేవ గావించినవా
రికిఁ బరమగతి లభించుచున్నది. భక్తితో నక్కడ శ్రాద్ధము గావించి
నవారు నిశ్చయముగాఁ దమపితృగణము నుద్ధరింపఁగలుగుచున్నారు.
తరువాత చతుర్ముఖనామకబ్రహ్మతీర్థమున కేఁగి యచట చతుర్దశీపర్వ
మున నుపవాస ముండిగాని, లేక చైత్రమాసమునందలి కృష్ణపక్షాష్టమి
మినాఁడు తత్ప్రదేశమున వాసముచేసిగాని యాతీర్థమును సేవించిన
చో వారికి నవ్యక్తపరబ్రహ్మసాక్షాత్కారము లభించుచున్నది. ఇఁక
నట్టివారికిఁ బునరుత్పత్తిబాధ లేదు. అతరువాత సహస్రలింగశోభితమై
న స్థాణుతీర్థమునకేఁగవలయును. అక్కడ స్థాణువటవృక్షదర్శనమున సర్వ
పాపనిర్ముక్తి గలుగుచున్నది.

—♦ సృష్ట్యాదివర్ణనము ♦—

ఋషులు పలుకుచున్నారు—“ఓమహాముని! స్థాణువటము
యొక్కయుస్థాణుతీర్థముయొక్కయుమాహాత్మ్యమును, సన్నిహితియొక్క
యుత్పత్తి సమాచారమును, పాంశుమూలముచఁ బరిపూర్ణతయు, లిం

గసమూహముల దర్శనస్పర్శనములవలని పుణ్యఫలమును, పవిత్ర నితరసరోవరముల మాహాత్మ్యమును, సకలము మాకు సవిస్తరముగా వర్ణించిచెప్పుము ”

లోమహర్షణుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. “ మీ రందఱును వామనాఖ్యమహాపురాణమును వినుఁడు. ఈపురాణశ్రవణమున వామనప్రసాదమున ముక్తి లభింపఁగలదు; ఒకానొకప్పుడు సనత్కుమారుఁడు స్థాణువటమునసమీపమునఁ గూరుచుండియుండెను. బ్రహ్మపుత్రుఁడును మహాత్ముఁడునైన యాతని వాలఖిల్యాదిమునిగణము పరివేష్టించి యుండిరి. ఇట్టిసమయమునందు మార్కండేయమహాముని యచ్చటికి సవినయుఁడై వచ్చి సరోవరమాహాత్మ్యమునుగూర్చియు, వానిప్రమాణమునుగూర్చియు, వానియునికినిగూర్చియు నిట్లని ప్రశ్నచేసెను. “ ఓద్విజోత్తమా ! మహాత్మా ! నీవు సకలశాస్త్రపారదర్శివి, బ్రహ్మనందనుఁడవు. నేను నీసన్నిధానమున సర్వపాపహరమైన సరోమాహాత్మ్యము వినఁగోరుచున్నాను. నీవు తత్కీర్తనము నాకు వినిపింపుము. ఓద్విజేంద్రా ! ఏయేతీర్థములు దృశ్యములగును, ఏయేతీర్థము లదృశ్యములు ? ఈసామీప్యమునందలి స్థాణులింగములలో నేయేలింగములు పవిత్రములైనవి, ఏయేలింగములదర్శనమాత్రముచే మానవులు ముక్తినొందుట కధికారు లగుదురు ? స్థాణువటమున కెట్టి పుణ్యముగలదో, దానియుత్పత్తి వివర మెట్టిదియో అదియును నాకెఱింగింపుము. తీర్థములకుఁ బ్రదక్షిణ మాచరించుటవలన నెట్టిఫలము లభించునో, తీర్థస్నానములవలన నెట్టిపుణ్యము గలుగునో, గుహ్యములును, దేవదృశ్యములు నగు తీర్థములవలన నెట్టిపుణ్యము గలుగుచున్నదో, దేవదేవుఁడైన స్థాణుఁ డేవిధముగా సరోమధ్యమున విరాజిల్లుచుండునో, ఇంద్రుఁడు పాంశువులవలన నేవిధముగా నీతీర్థసరమును

చూర్ణము గావించెనో, స్థాణుతీర్థమాహాత్మ్య మెట్టిదో, చక్రతీర్థము వలన నెట్టిఫలము లభించుచున్నదో, సూర్యతీర్థ సోమతీర్థములమాహాత్మ్య మెట్టిదో, తత్సమస్తము నాకు వర్ణించి చెప్పుము. ఓ మహాభాగుఁడా! శంకరునకును విష్ణువునకును నెన్నివిధము లగుస్థానములు గలవో, సరస్వతికిఁగూడ నేయేస్థానములు నిర్దిష్టములై యున్నవో అవి యన్నియు వర్ణించి చెప్పుము. నీవు దేహధారివై యుండియు భగవానుఁడైన బ్రహ్మయనుగ్రహముగలవాఁడవై యున్నావు. సమస్త దేవమాహాత్మ్యతత్వములలో నీ కెఱుగరాని దించుకయు లేదు."

మార్కండేయమునీంద్రుని యీప్రశ్న విని బ్రహ్మపుత్రుఁడును మహామునియు నైన సనత్కుమారునిచిత్తము తీర్థములవంక కత్యధిక భక్తివశమున నాకర్షింపఁబడియెను. అప్పు డాతనియోగపట్టము శిథిలమయ్యెను. ఆతఁడు మహేశ్వరునకు నమస్కరించి తాను పూర్వము బ్రహ్మసన్నిధి నెట్లు వినియుండెనో యట్లుగా నాయాప్రశ్నల కుత్తరము లిచ్చుటకు మొదలిడెను.

" మునివర్యా! మంగళమయుఁడును, వరదుఁడును, ఈశానుఁడు నైన మహేశ్వరునకు నమస్కరించి బ్రహ్మోక్తమైన తీర్థోత్పత్తివివరణమును వ్యక్తపఱచుచున్నాను. మొట్టమొదట భీషణమైన యేకార్ణవజలమునందు సమస్తమును మగ్నమై యుండెను. స్థావరజంగమముల విశరణ మేమియు లేదు. అప్పుడు ప్రజాగణమునకు బీజసంభవమగు నొకపెద్దయండ మావిర్భవించెను. బ్రహ్మ ఆయండమునందు శయనించి యుండెను. ఆతఁడు సహస్రయుగములు శయనించియుండి తరువాత మేల్కనియెను. అప్పు డాతనికి సత్త్వగుణోద్రేకము గలిగెను, ఆతఁడు మేల్కని సమస్తము శూన్యముగా నున్న దని తెలిసికొనియెను. అందుచేత నాతఁడు రజోగుణమునకు వశుఁడై సృష్టివిషయమై

చింతింపఁబోవఁడు. రజోగుణము సృష్టివిషయకమైన దని చెప్పఁబడి యున్నది. సత్త్వము స్థితిగుణ మని తెలియుచున్నది. తమోగుణము సృష్టిసంహారమునందు ప్రవర్తించుచున్నది. ఆభగవానుఁడు సర్వవ్యాపియుఁ బరమపురుషుఁడు గుణాతీతుఁడు నని నిర్దేశింపఁబడినది. జీవరాసులయం దంతట నాతఁడు వ్యాపించియుండెను. అతఁడే బ్రహ్మ, అతఁడే గోవిందుఁడు, అతఁడే సనాతనుఁడైన యీశ్వరుఁడు. ఎవ్వరామహాత్మ్యనిఁ దెలిసికొనుచున్నారో వారికిఁ దెలియని దించుకయు నుండదు. ఇది నిశ్చయము. సనాతనుఁడు గుణాతీతుఁడు నైన యాపరమపురుషు నెఱింగినమోక్షవిదులకుఁ దెలియని దించుకయు లేదు. ఎవ్వరిచిత్త మఖండితరూపమున నాత్మయం దవస్థిత మగుచున్నదో, వారికిఁ దీర్థసేవవలనను, ఆశ్రమపరిగ్రహములవలనను బ్రయోజనమేమి? ఆత్మ యొకనదీస్వరూపము, సంయములు దానికి పవిత్రసోపానములు, సత్యమే జలము శమదమాదిసంయుతమైన యానదియందు స్నానముచేసిన పుణ్యకర్ముఁడైన పురుషుఁడు పవిత్రుఁ డగుచున్నాఁడు. ఇతరజలములను సేవించినంతమాత్రమున నంతరాత్మ యెప్పుడును పవిత్రము గాఁజాలదు. ఆత్మజ్ఞానరూపమైనసుఖమునందు నిరంతరము నిమగ్నమై యుండవలయును. ఇదియే పురుషునకుఁ బ్రధానకర్మ యని నిర్దేశింపఁబడినది. ఈయాత్మజ్ఞాన మొక్కటియే పురుషునకుఁ దెలిసికొనవలసిన దనియు, నది లభించినచో నొక్కమాఱుగా సకలవాంఛలు విదూరితము లగు ననియు, సజ్జనులు చెప్పుచున్నారు. దేనియందు నేకత్వము, సమత్వము, సత్యత్వము, శీలత్వము, స్థితి, దండనిధానము, ఋజుత్వము, కర్మోపరతియు లక్షితము లగుచున్నవో, యట్టిచిత్తము బ్రాహ్మణులకు లేదు. ఓద్విజవరులారా! వీని కతమున సంక్షేపముగా నేబ్రహ్మస్వరూపమును వర్ణించియుంటినో,

పత్ను లందఱు నీవిధముగా నొండొరులఁ బిలుచుకొనుచుఁ గందమూలఫలాదుల సంగ్రహించుకొని భిక్షుకరూపియైన మహాదేవుని సమీపించి “భిక్షుకా! ఇదిగో భిక్షను గైకొమ్ము” అని పలికిరి. మహాదేవుఁ డవ్వాను వరమాదరముతోఁ దద్భిక్షాపాత్రను జూచి “ఓతపస్వినులారా! భిక్ష నొసఁగుఁడు, మీకు శుభమగుఁగాక” అని మందహాస మొనరించుచుండెను. ఇక్కడ మునిపత్నులు శంకరునకు భిక్ష మొసఁగి కామాతురచిత్తలై “యోతాపసోత్తమా! నీ వవలంబించిన యీవ్రతమునకు విధాన మెట్టిది? దిగంబరుఁడవైన నీసర్వాంగములును వనమాలావిభూషితములై కనఁబడుచున్నవి. నీవు తాపసుఁడవైనను నీయాకార మతిమనోహరమై యున్నది. నీ కేదేని యభిప్రాయ మున్నచో నారహస్యమును మాకడ వెల్లడింపుము.” అని పలికిరి. వారి పలుకులు విని శంకరుఁడు నవ్వుచు నిట్లనియెను. “ఇయ్యది నానేకరూపవ్రతము; కాని దీనిరహస్యము తెలుపరానిది. విశేషించి బహుజను లున్నచోట నీవ్రతమున కర్థ మించుకయుఁ జెప్పఁజాలను. ఓసౌభాగ్యవతులారా! ఇది యెఱింగి మీరు వెడలిపోవుఁడు” శివుఁ డిట్లు పలుకఁగా విని మునిపత్నులు, “ఓతాపసా! రమ్ము! మేము నీవెంట వచ్చెదము. ఏమన! మాకు నీవెంట వచ్చుట కత్యంత కౌతూహలమగుచున్నది” అని చెప్పుచు వారు తమపాణిపల్లవములతో శంకరునిఁ బట్టుకొనఁజొచ్చిరి. కామాతురలై యున్న యాకాంతలలోఁ గొందఱాతనికంఠమును జుట్టికొనిరి. మఱికొంద ఱాతనికేశపాశము బట్టుకొనిరి, ఇఁకఁ గొందఱాతనికటిభాగమును, గొంద ఱాతనిపాదద్వంద్వమును బట్టుకొనిరి. ఆశ్రమవాసులైన మును లందఱును దమపత్నులకుఁ గలిగిన యీచిత్తవికారమును జూచి యాగ్రహావేశులై “యీతాపసుని వధింపవలె” నని నిశ్చయించుకొని కఱ్ఱలతోడను, పాషాణ

ములతో శంకరుని భీషణమైన యూర్ధ్వలింగమును బడఁగొట్టిరి. లింగము పడినంతనే భగవానుఁడైన శంకరుఁ డంతర్హితుఁడై పోయెను. తరువాత నాయన పార్వతీదేవితోఁగూడ నవ్వుచుఁ గైలాసపర్వతమున కేఁగెను. ఇక్కడ దేవదేవుఁడైన శంకరునిలింగము చరాచరములపైఁ బడఁగానే భావితాత్ములైన ఋషులకు విషమవిక్షోభము సంభవించెను. ఈఘట మంతయుఁ దలఁచుకొనుచు ఋషులు విశేషవ్యాకులచిత్తులై యుండిరి. వారిలో నందఱికంటెను బుద్ధిమంతుఁడైన యొకమునీశ్వరుఁ డప్పుడు తక్కినవారందఱను జూచి యిట్లు చెప్పెను. “ మనయాశ్రమమున కరుదెంచిన యాతాపసుని మన మెట్లు సంభావిం చవలయునో తెలిసికొనఁజాలమైతిమి. అందుచేతనే యిట్టికష్టము సంభవించినది, ఇప్పుడు మనమందఱమును వెడలి బ్రహ్మకు శరణాపన్నులము గావలయును. ఆతఁడు దీనియభిప్రాయము నవశ్యముగా నెఱుంగఁగలఁడు.”

ఇట్లు సంభాషించుకొని జితచిత్తులైన వారందఱును బయలుదేఱి సురసేవితుఁడై యున్న బ్రహ్మసన్నిధానమున కేఁగిరి. అట్లేఁగి బ్రహ్మకుఁ బ్రణామము లాచరించి వారందఱును లజ్జావనతవదనులై బ్రహ్మకెదురుగా నిలువఁబడిరి. అప్పుడు బ్రహ్మ వారట్లు వివర్ణులై యుండుటఁ జూచి వారితో నిట్లనియెను—“ ఓహో! మీరందఱు నత్యంతమూఢులై యున్నారు; అందుచే మీచిత్తములు క్రోధకలుషితములై యున్నవి. వాస్తవముగా మూఢబుద్ధులైనవా రెప్పుడును ధర్మమును గాని సత్క్రియామర్మమును గాని గ్రహింపఁజాలరు. ఓక్రూరకర్ములైన తాపసులారా! మీరు ధర్మతత్త్వము నాకర్ణింపుఁడు. విజ్ఞులైనవా రిది వినినచో ధర్మ మాచరించి ఫలము నందుట కధికారులై యుందురు. ఏవిభుఁ డీదేహమునందు నాత్మయందు నధిష్ఠించియున్నాఁ

డో, ఆతఁడు మహాస్థాణుఁడు, ఆతని కాది లేదు, ఆతఁడు సర్వప్రకారముల నిర్లిప్తరూపమున వ్యక్తుఁ డగుచున్నాఁడు. మరి వస్తువులయందుండి యుజ్జ్వలవర్ణములతో నెల్లప్రకాశించుచున్నదో, అట్టిఆత్మ యుమనస్సుతోఁగూడి తన్మయమై యున్నది. మనస్సుయొక్క భేదముల నాశ్రయించియే సకలకర్మములును వర్ధిల్లుచున్నవి. తరువాత నాయాకర్మవశతచేతనే మనుష్యులు స్వర్గనరకకాదిభోగముల నుపభోగించుచుండిరి. బుద్ధిమంతులైనవారు మొట్టమొదట శుద్ధిసాధకమైనయుపాయముచే మనస్సును బరిశుద్ధిపఱచుకొని జ్ఞాననిష్ఠులైయుందురు. ఆత్మయొక్కమాఱు ప్రబోధింపఁబడినచో నంతరాత్మ తాను నిరాకులమై యుండును. సహజముగా మనశ్శుద్ధిగల్గియున్న పురుషున కింక దేహసంబంధమైన క్లేశముచే శుద్ధిఁబొందవలసిన యావశ్యకత లేదు. పాతకసమూహములనుండి తొలఁగియుండుటకే సత్క్రియ లన్నియుఁ గీర్తింపఁబడినవి. అత్యంతకలుష దేహము సహజముగా శుద్ధినొందుటకు సమర్థము గాఁజాలదు. అందుచేతనే జనసమాజమునం దీసత్ప్రథప్రవర్తకమైన మార్గ మేర్పఱుపఁబడినది. జరిగిపోవుచున్న వర్ణాశ్రమవిభాగములు జనాధ్యక్షుఁడైన యొకానొకనిచే నిరూపింపఁబడినవి. ఉత్తమభాగధేయులైన వారిని మోహముయొక్కమాహాత్మ్య మొక్కమాఱుగా నాక్రమింపఁజాలదు. అందుచే వారు మోహాగ్రస్తులు గారు; కాని మీరాశ్రమవాసులై యుండియుఁ గామక్రోధములచే నభిభూతులై యున్న ట్లగపడుచున్నారు. జ్ఞానులగృహములే యాశ్రమములు, అయోగులయాశ్రమములే గృహములు. సకలవాంఛలు నెక్కడ నుండునో, నారీమయభ్రాంతి యెచ్చట నుండునో యచ్చటనే యాభీషణక్రోధ ముండును. వాస్తవముగా నివి యన్నియు నాత్మజ్ఞానమునకు విరోధములు. క్రోధియైనవానికిఁ బూజగాని, దానముగాని

దానిని దెలిసికొనఁగలిగితిరేని మీరు నిశ్చయముగాఁ బరబ్రహ్మమును బొందఁగలరు; ఇప్పుడు బ్రహ్మయొక్క యుత్పత్తివార్తను వినుఁడు. నారాయణునివిషయమై యిట్టిశ్లోకము చెప్పఁబడియున్నది—జలములు నార, యని చెప్పఁబడుచున్నవి. కారణ మేమన? జలములు నరసంతతి. ఈజలములయందు శయనించుటచేత నారాయణనామము గలిగినది. ఆవిశుద్ధజలములయందు సమస్తజగము మునిఁగియున్న దని యెఱింగి భగవానుఁ డాయండమును భేదించెను. దానియందు 'ఓం' అనుశబ్దము సముత్పన్న మయ్యెను. "ఓంకారమునుండి భూః, భువః, స్వః" అనుశబ్దము లుత్పన్నములయ్యెను. వీనియొక్కతినామము "భూర్భువస్స్వః." దానినుండి సవితృనియుత్కృష్టతేజ ముద్భూత మయ్యెను. ఈయణుతేజము బయలుదేఱి సకలసలిలమును సంశోషణ మొందించెను. తేజమువలన శోషితము గాఁగా మిగిలినభాగము పిండాకారముగా నుండెను. ఆపిండమునుండి బుద్బుదము జన్మించెను. ఈబుద్బుదమునకుఁ గాఠిన్యము గలిగి దానినుండి భూమి ప్రాదుర్భవించెను. ఈధారుణియే భూతసంచయమునకు ధారిణి యయ్యెను. అండ మెచ్చటనుండెనో యచ్చటనే సరోవర ముండెను. ఆదియందే తేజము విని ర్గతమయ్యెనో యది యాదిత్యనామమునఁ బ్రసిద్ధమయ్యెను. లోకపితామహుఁడైన బ్రహ్మ, ఆయండమునుండి యుత్పన్నమయ్యెను. ఆతనిగర్భవేష్టనచర్మము మేరుపర్వతము, తక్కినపర్వతము లాతనిజరాయువులు, సాగరములును సహస్రసహస్రనదులును నాతనిగర్భోదకములు. బ్రహ్మనాభిస్థానమునుండి నిర్గతములైన పరమనిర్మలసలిలమువలననే మహాసరోవరముపరిపూర్ణత గాంచుట. ఆసరోమధ్యమునందే స్థాణురూపముగల వటవృక్షము విరాజమానముగుచుండెను. దానినుండియే బ్రాహ్మణులును క్షత్రియులును వైశ్యులును జన్మమొందిరి, దానినుం

డియే ద్విజులకుశూద్రుల కులకు శూద్రులు జన్మించిరి. ఆతరువాత నవ్యక్తజన్ముఁడైన బ్రహ్మసృష్టి వ్యాపారముకొఱకు మనస్సంయోగము చేయఁగా నాతనిమనస్సునుండి, మూర్తీభవించిన పరిశుద్ధతవోలె వాలఖిల్యఋషు లుత్పన్నమైరి. ఈమును లందఱును లెక్కకు, అష్టాశీతిసహస్రసంఖ్యాకులుగా నుండిరి. వీరందఱు నూర్ధ్వరేతస్కులు. తరువాత బ్రహ్మ మరల సృష్టినిమిత్తమై ధ్యానముసేయఁగా సప్తఋషులు జన్మించిరి. ఈఋషులందఱును బ్రజాపతులైరి. మరల బ్రహ్మదేవుఁడు రజోమోహితుఁడై సృష్టిచింతయందుఁ బ్రవేశింపఁగాఁ దపస్స్వాధ్యాయపరాయణులైన వాలఖిల్యు లుద్భవమైరి. వారందఱును నిత్యస్నాతులును దేవతార్చనానిరతులు నగుచు నుపవాసాది కఠోరవ్రతానుష్ఠానములచేఁ దమతమదేహముల శుష్కింపఁజేయఁజొచ్చిరి. మఱియు వారు కృశాంగులును నరములపోగులునై సహస్రసంవత్సరములపర్యంతము దేవదేవుఁడైన శంకరు నారాధనచేసిరి. కాని యందులకును శంకరుఁడు ప్రసన్నుఁడు గాలేదు. అనంతర మనంతకాలము గడచిపోయెను.

ఒకనాఁడు మహాదేవుఁడు ఉమాదేవితో నాకాశమార్గమునఁ బరిభ్రమణముచేయుచుండెను. అప్పుడు శాంకరీదేవి వారిని జూచి యతిశయదుఃఖితభావముతో దేవదేవుఁడైన మహాదేవునిఁ బ్రసన్నునిఁ గమ్మని ప్రార్థించి యిట్లనెను. “ దేవా ! దారువనవాసులైన తపస్వులత్యంతతపఃక్లేశము ననుభవించుచున్నారు. ఓదేవదేవా ! నాయందనుగ్రహించి వారిక్లేశమును నివారింపుము. ఓదేవా ! ఈఋషు లందఱు ధర్మపరాయణులు, అయినను వీరి కిట్లు దుష్కర్మ యక్షయమగుచున్నదేమి ? వీ రిట్లు విశుష్కదేహులై శల్యమాత్రావశిష్టులైనను నేఁటివఱకు వీరికి సిద్ధి లభింపలేదేమి ? ” పతితోద్ధారకుఁడైన పినాకి

నిజమస్తకమునందలి చంద్రకిరణములచే నుద్భాసితుఁ డగుచు దేవివా
క్యములు విని యామెకుఁ బ్రత్యుత్తర మిట్లొసంగెను. “ దేవీ ! ధర్మ
గతి యతిదుర్బోధమైనది, నీవు వారిపరిశ్రుతితత్త్వమును బోధపఱచు
కొనలేదు. ఈఋషు లందఱును ధర్మజ్ఞులు గారు, నేఁటివఱకు వీరు కామ
వర్జితులు గాలేదు. వీరికిఁ గ్రోధము గలదు. వీరిబుద్ధి నిరంతరము
మోహమగ్నమై యున్నది ” ఈపలుకు లాలించి దేవి మరల నిట్లని
యెను. దేవా ! నీవు వీరికిఁ బ్రత్యక్షము గావలయును. ఏమన, నా
కీవిషయమున నత్యంతమైన కుతూహల మతయించుచున్నది. ” దేవ
దేవుఁ డప్పుడు దేవిపలుకులకు మందహాసవదనుఁడై యిట్లనియెను.
“ దేవీ ! నీ విచ్చటనే యుండుము; ఈఋషు లందఱును గఠోరతప
స్సునందు నిమగ్నులై యున్నచోటికి నే నేఁగెదను. తరువాత వీరికార్యక
లాపమును జూచెదవుగాక ” శంకరుని యీమాటలు విని శాంకరి
సంతుష్టచిత్తయై యాయనకు ఋషులకడ కేఁగు మని చెప్పెను.

తరువాత వాలఖిల్యమునులు మహామాగ్నిని బ్రజ్వరిల్లఁజే
యుచు నెచ్చోటఁ దపస్స్వాధ్యాయనిరతులై యున్నారో, యెచ్చోట
వారు మంటిదిబ్బలవలె నెండుచితుకులను గుట్టలుగాఁ బోసికొనియు
న్నారో, అచ్చటికి శంకరుఁ డేఁగెను. అతఁడు వారిని జూచి సర్వాంగ
సుందరమైన రూపము ధరించుకొని దిగంబరుఁడై వనమాలాభిభూషి
తుఁడై యువకదేహముతోఁ గపాలహస్తముతో మునులయాశ్రమ
ముల సమీపమున భిక్షార్థమై తిరుగాడుచు “ భిక్షాం దేహి ” యనుచు
మెల్లమెల్లగా నాశ్రమములలోఁ బ్రవేశించెను. ఆశ్రమవాసులైన
మహర్షిప్రవరులభార్య లాతనిహృదయోన్మాదకరమైన రూపమును
జూచి ... అందఱు నుద్విగ్నులై పోయిరి. తరువాత వారు “ మన మాభి
క్షుకునిఁ జూతము రం ” డని యొండొరులఁ బిలుచుకొనఁజొచ్చిరి. ముని

తపోనుష్ఠానముగాని, నిత్యహోమముగాని, యీయన్నిటిలో నేదిగాని ఫలము నొసఁగఁజాలదు; కోపయుక్తులైనవారికి సమస్తఫలములును వ్యర్థములై పోవును.

—♦ బ్రహ్మాదికృతశివస్తోత్రము ♦—

సనత్కుమారుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—బ్రహ్మపలుకు లాలకించి ఋషులందఱును లోకమునకు శ్రేయము గలిగించు కారణముఁ జెప్పుమని మరలఁ బ్రశ్నించిరి. బ్రహ్మ యిట్లనియెను, రెండు, మనమంద ఱమును శూలపాణియైన త్రిలోచనుని శరణొందుదము; ఆదేవదేవుని యనుగ్రహముచేతనే మరల మీరు యథాస్థితిని బొందఁగలరు. బ్రహ్మ యిట్లు చెప్పఁగానే ఋషు లందఱును కూడ బ్రహ్మతో గిరిశరమైన కైలాసమున కేఁగిరి. అచ్చట కేఁగి వారందఱును భగవానుఁడైన భవుఁ డుమాదేవితో నాసీనుఁడై యుండుటఁ గాంచిరి. అట్లు దర్శింపఁగానే లోకపితామహుఁడైన బ్రహ్మ సర్వవరదాతయుఁ ద్రిలోకబ్రభుఁడు నైన శివునిస్తవ మొనరింపఁజొచ్చెను. "ఓదేవదేవా! నీ వనంతుఁడ వు, వరదుఁడవు, పినాకపాణివి, మహాదేవుఁడవు, పరమాత్ముఁడవు, నీకు నమస్కరించుచున్నాను. నీవు త్రిభువనేశ్వరుఁడవు, నీవు సర్వదా సకల సంహారకర్తవు, నీకు నమస్కరించుచున్నా. దేవా! నీవే యేకమా త్రజ్ఞానప్రదాతవు, నీవు పురుషోత్తముఁడవు, నీవు పద్మగర్భుఁడవు, నీవే సకలహృత్పద్మశాయివి, నీవు భీషణపాపరాశిని వినాశముచేయువాఁ డవు, నీక్రోధ మతిప్రచండమైనది. నీకు నమస్కరించుచున్నాను. ఓ దేవా! విశ్వేశ్వరా! శూరనాయకా! నీకు నమస్కరించుచున్నాను. ఓశూలపాణీ! నీకు నమస్కారము. ఓవిశ్వభావనా! నీకు నేను నమ స్కరించుచున్నాను."

ఋషిగణములతోఁ గూడి బ్రహ్మ యప్పు డిట్లు స్తవమొనరింపఁగా మహాదేవుఁ డాయందఱను జూచి యిట్లనియెను—“ మీరు వెడలి పోవ్రుఁడు, మదీయలింగము మరలఁ బ్రాదుర్భావము నొందఁగలదు. మీరు సత్వరముగా నావాక్యమును బ్రతిపాలింపుఁడు. మదీయలింగ ప్రతిష్ఠ గావించినచో నేను మీయెడల నిస్సందేహముగా సంప్రీతుఁడను గాఁగలను. భక్తియుక్తులై యీనాలింగము నెవ్వరు పూజింతురో, వారి కెట్టికోరికలును దుర్లభములు గావు. లింగపూజవలన జ్ఞానకృత పాపము లన్నియు భస్మములు కాఁగలవు. లింగపూజ గావించినవారు విశుద్ధు లగుచున్నారు. ఈ విషయమున నింక నే యాలోచనయు నక్కఱలేదు. మీరు నిపతితము గావించిన నాలింగమును సన్నిహితియందుఁ బ్రతిష్ఠితము గావించి, మహాసరోవరము నుద్ధారము గావించి శీఘ్రమే విఖ్యాతి గాంచుఁడు. అప్పుడు మీకోరిక లన్నియు ఫలింపఁగలవు. దేవత లందఱును నాలింగమును స్థాణునామముతోఁ బూజింపఁగలరు. స్థాణ్వీశ్వరునిచే నీలింగము ప్రతిష్ఠింపఁబడుటచే, స్థాణ్వీశ్వరనామముతో నిది విఖ్యాతి గాంచును. సర్వదా స్థాణు నెవ్వరు స్మరించుచుందురో వారు సర్వపాపనిర్ముక్తు లగుచున్నారు. ఈలింగదర్శనముచే మానవులు విశుద్ధదేహులై మోక్షార్హు లగుచున్నారు”

మహాదేవుఁడు బ్రహ్మకును నాతనితో నున్నఋషులకును నిట్లు చెప్పుటచే వా రందఱును మరల దారువనమున కేఁగి యాలింగము నచ్చటనుండి తేవనెత్తుటకుఁ బ్రయత్నించిరి; కాని దేవతలు ఋషులు నేకమయ్యును నాలింగమును గదలఁజేయఁజాలరైరి. అప్పుడు వారందఱు నత్యంతపరిశ్రాంతులై బ్రహ్మను శరణుచొచ్చిరి. అట్లు మిక్కిలి యలసియున్న దేవతలను ఋషులను జూచి బ్రహ్మ యిట్లనియెను—

“ మీ రీలింగము నణుమాత్రమైనను కదలించుటకు సమర్థులు గారు.

దేవదేవుఁడైన శూలపాణి తనయిష్టముచే దీని నిక్కడ విడిచియున్నాఁడు, కావున రండు మన మందఱము గూడి యొక్కమాఱుగా నాతనినే శరణొందుదము. ఆమహాదేవుఁడు ప్రసన్నుఁడైనచో స్వయముగాఁ దానే యిచ్చటికి విచ్చేయఁగలఁడు."

బ్రహ్మ యిట్లు తెలుపఁగా దేవతలును, ఋషులును బ్రహ్మతోఁగూడి మహాదేవదర్శనలాలసులై కైలాసశైలమున కేఁగిరి. వా రచ్చేఁగిరి గాని వారి కచ్చటఁ బరమేశ్వరునిదర్శనము లభింపలేదు; అప్పుడువా రందఱును జింతాక్రాంతచిత్తులై బ్రహ్మను జూచి, దేవదేవుఁడైన మహేశ్వరుఁ డెక్కడ నున్నాఁ డని యడిగిరి. తరువాత వారందఱును జాలసేపు ధ్యానమగ్నులై యుండి మహేశ్వరుఁ డప్పుడు హస్తిరూపమున నున్నట్లు తమచిత్తములలోఁ బొడఁగాంచిరి. అప్పుడు బ్రహ్మతోఁగూడి దేవతలును ఋషులును బవిత్రమహాసరోవరమున కేఁగిరి. అక్కడ దేవదేవుఁడు స్వయముగా విరాజిల్లుచుండెను. కాని బ్రహ్మయు దేవతలును ఋషులును గూడ నచ్చట నలుదెసల వెదకియు నాతనిఁ గాంచలేకపోయిరి. అప్పుడు వా రందఱును జింతాపరులై పోయిరి.

అట్లుండఁగాఁ గొంతసేపటికిఁ గమండలువును జేతఁ బట్టుకొని కీర్తిమతియైన పార్వతి వారికి దృష్టిగోచర యయ్యెను. ఆమెను దర్శించి దేవత లందఱు సంప్రీతచిత్తులై యిట్లు పలికిరి. "ఓతల్లీ! సమదర్శియు సర్వదాతయు నైన దేవదేవుఁడు మే మెక్కడ కేఁగినచో మాకు దర్శన మొసంగును? ఓదేవీ! మే మాయనను జాల వెదకికొనుచున్నాము."—దేవి కృపాన్వితయై యిట్లు పలికెను, "ఓమహాభాగులారా! ఇప్పు డిచ్చటనే మీరు మహేశ్వరునిఁ జూడఁగలరు. ఓదేవతలారా! మీ రమృతపానమును జేయుఁడు, అట్లయిననే శంకరుని దర్శింపఁగ

లరు."—భవాని చెప్పిన యీపలుకు లాలకించి దేవత లప్పుడు సుఖాసీనులైరి, అప్పుడు వారు పవిత్రామృతమును పానముచేసిరి. తరువాత వారించుక విశ్రాంతులై పరమేశ్వరి నిట్లు ప్రశ్నించిరి, "దేవీ! ఆమహాదేవుఁ డిక్కడకు వచ్చి హస్తిరూపముతో నెక్కడ నున్నాఁడు?" అప్పుడు దేవి మహాదేవుఁ డేసరోవరమునందు వసించియున్నాఁడో, ఆసరోవరమును వారి కెఱింగించెను. దానిని దర్శించి వారందఱు నత్యంతహర్షావేశపరవశులైరి. వారందఱు నప్పుడు పితామహుని ముందిడుకొని యిట్లు విన్నపముచేయఁజొచ్చిరి. "ఓమహాదేవా! నీవు విడిచివచ్చిన త్రిలోకపూజ్యమైన యీలింగమును దెచ్చుట కెవ్వరును సమర్థులు గారైరి."—

బ్రహ్మాదిదేవత లిట్లు విన్నపముచేసికొనఁగానే, భగవానుఁడైన భవుఁడు దేవఋషిగణసమేతుఁడై యప్పుడు దారువనమున కేఁగెను. అక్కడ కేఁగి మహాదేవుఁడు హస్తిరూపము ధరించి యవలీలఁగా మహేశ్వరలింగమును దుండముతో నెత్తివేసెను. మహర్షు లప్పు డతని స్తోత్రము గావించిరి. ఆతఁ డప్పు డాలింగమును సరోవరపశ్చిమపార్శ్వమున సంస్థాపించెను. అందుచేత సమస్త దేవతలును, దపోధనులైన ఋషులును దాము కృతార్థులమైతి మని భావించుకొని మహేశ్వరు నిట్లు స్తవముగావింపఁజొచ్చిరి, "ఓపరమాత్మా! అనంతయోనీ! లోకసాక్షీ! ఓపరమేష్ఠీ, భగవానుఁడా! సర్వజ్ఞా! ఓక్షేత్రజ్ఞా, జ్ఞానజ్ఞేయా, సర్వేశ్వరా! ఓమహావిరించీ, మహావిభూతీ, మహాక్షేత్రజ్ఞా ఓమహాపురుషా! సర్వభూతావాసా! ఆదిదేవా! ఓమహాదేవా! సదాశివా! ఈశానా! ఓదుర్విజ్ఞేయ, ఓదురారాధ్యా, మహాభూతేశ్వరా, త్ర్యంబకా! ఓమహాయోగీ! పరబ్రహ్మ! పరమజ్యోతీ! ఓబ్రహ్మజ్ఞశ్రేష్ఠా, ఓంకారరూపా! వషట్కారా, స్వాహాకారా! ఓస్వధాకా

రా! పరమకారణా, సర్వగా! ఓసర్వదర్శనా, సర్వదేశా, అజా! ఓసహస్రార్చీ, సుధామా, పరంధామా! ఓపంచవక్త్ర, సంవర్త, సంకర్షణా! ఓబడబానలా, అగ్నిషోమాత్మక, పవిత్రా! ఓమహాపవిత్రా, మహామేఘా, మహాకామహ! ఓహంస, పరమహంస, మహారాజిక! ఓమహేశ్వరా, మహాకాముక, మహాహంసా! ఓభవక్షయకరా, సురసింధుసేవిత, హిరణ్యనాభా, హిరణ్యాగ్రికేశా! ఓముంజకేశీ, సర్వలోకవరప్రదా, సర్వానుగ్రహకరా! కమలేశయా, హృదయేశయా, జ్ఞానోదధీ! ఓశంభూ, ఓవిభూ, మహాయజ్ఞా! ఓమహాయాజ్ఞికా, సర్వయజ్ఞమయ, సర్వయజ్ఞసంస్తుత! ఓనిరాశ్రయా, సముద్రేశా, అత్రిసంభూతా! ఓభక్తానుకంపకా, అభగ్నయోగా, యోగధరా! ఓవాసుకిమహాహావిద్యోదితవిగ్రహ, హరితనయన, త్రిలోచనా! ఓజటాధరా, నీలకంఠ, చంద్రార్ధధరా! ఉమాశరీరార్ధధరా, శూలధరా, పినాకధరా! ఓఖడ్గచర్మధరా, గజచర్మధరా, దుస్తరసంసారమహాసంహారకరా! ఓభక్తవత్సలా! ప్రసన్నుఁడవు గమ్ము." అని బ్రహ్మప్రముఖులైన దేవతలు భక్తిభరులై శంకరుని స్తవమొనరింపఁగా మహాత్ముఁడైన మహాదేవుఁడప్పు డాలింగమునందు సన్నిహితుఁడయ్యెను.

—♦ స్థాణులింగమాహాత్మ్యము. ♦—

సనత్కుమారుఁ డిట్లు చెప్పందొడంగెను. తరువాత మహాదేవుఁడు ఋషులసమక్షమునఁ బితామహప్రముఖదేవగణముకడ నుత్తమతీర్థమాహాత్మ్యము నిట్లు వ్యక్తపఱచెను, "ఈసామీప్యమునందలి సరోవర మతిమాత్రపవిత్ర మని ప్రసిద్ధికెక్కియున్నది. దీనియందు నేను ప్రవేశించితిని; కేవలము నిది ముక్తిప్రద మైనది. ఇక్కడకు బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యు లెవ్వరైనను వచ్చి లింగదర్శనముచేసికొనినచోఁ ద

త్తుణకు వారు పరమపదసాక్షాత్కారము నొందుటకు సమర్థులగుచు న్నారు. దినకరుఁడు గగనమధ్యమునకు వచ్చునప్పటికిఁ బ్రతిదినము సరోవరసాగరప్రభృతితీర్థము లన్నియు స్థాణుతీర్థమునందు సమ్మిళితము లగుచుండును. పూర్వోక్తప్రకారముగా నెవ్వరు నన్ను సర్వదా స్తవ మొనరించుచుందురో వారికి నేను సకలకాలము సులభుఁడనై యుం దును, సందేహములేదు."

భగవానుఁడైన రుద్రుఁడీవాక్యములు చెప్పి యంతర్హితుఁ డాయెను. దేవతలును ఋషులును దమతమతావుల కేఁగిరి. తరువాత స్వర్గధామము నిరంతరమానవసమాగమముచేఁ బరిపూర్ణమై పోవుచుం డెను. స్థాణులింగమాహాత్మ్యదర్శనముచే లోకు లందఱునజస్రము స్వర్గ ధామమునకు గమనముచేయుచుండిరి. అప్పుడు దేవతలు మరల బ్రహ్మను శరణుచొచ్చిరి. అప్పుడు బ్రహ్మ వారితో "మీరిక్కడకు వచ్చినకారణ మేమి?" అని యడిగెను. అంతట దేవతలు "మేము మనుష్యులకు భయపడుచున్నాము, ఓపితామహా! మమ్ము రక్షిం పుము" అని వేఁడుకొనిరి. పితామహుఁడప్పుడు దేవతలకును, వారికిఁ బ్రభువైన యింద్రునకు నిట్లు చెప్పెను. "మీరందఱును గూడి పాంశువులచే నాసరోవరమును బూరణము గావింపుఁడు, అట్లయిన దేవాధిపతీ! నీకు హితసాధన మగును"

పాకశాసనుఁ డప్పు డాసరోవరముపైఁ బాంశువర్షమును గురి యింపఁజొచ్చెను. ఇంద్రాదిదేవత లీవిధముగా నేఁడుదినములు పాం శువర్షమును గురియఁగా నప్పటికాసరోవరము నిండెను. దేవదేవుఁడైన మహేశ్వరుఁ డాపాంశువృష్టినిజూచి తనహస్తముతో నాలింగమును,దీర్ఘ వటమును బట్టికొనియుండెను. అందుచేతనే యాతీర్థము పుణ్యతమ మయ్యెను. అప్పు డచ్చటఁ బాదపరిమితమాత్రమైనజలము ప్రతిష్ఠితమై

యుండెను. అందు స్నానముచేసిన సకలతీర్థములలోఁ జేసినట్లే యగును. ఎవ్వరావటలింగమునందు శ్రద్ధగలవారై శ్రాద్ధమును జేయుచున్నారో, వారిపితృపురుషులు వారియెడలఁ బ్రీతులై వారికి జగత్తులోని దుర్లభవస్తువుల నిచ్చుచుందురు. అనంతరము ఋషులంతలు వాసరోవరము దేవతలచే విడువఁబడిన పాంశువులమూలమున నిండిన దగుటఁ జూచి శ్రద్ధాభక్తులతో నాపాంశువులను దమతమదేహములకు రాచికొనఁజొచ్చిరి. ఆఋషు లందఱు నప్పుడు పాంశుస్పర్శచేఁ బాపవిముక్తులైరి. వా రందఱును దేవతలచేఁ బూజ్యమానులై బ్రహ్మపదము నొందిరి. మహాత్ములైన సిద్ధపురుషు లందఱును, ఆలింగపూజఁ గావించుచుఁ బూజాఫలముచేఁ బునరావృత్తిరహితమైన పరమపదము నొందఁగల్గిరి. బ్రహ్మ యుప్పుడీవిధముగా నాశైలమయలింగతత్త్వమును విదితముచేసి, తరువాత నాద్యలింగస్థాపనము గావించెను. తరువాత బ్రహ్మతేజముతో లింగము తేజోవంత మగుచుండెను. ఆలింగమును స్పృశించుటచేతనే సిద్ధులు పరమపదప్రాప్తి కర్హులగుచుండిరి.

ఓద్విజవరులారా! ఈసమయమున దేవతలు బ్రహ్మసమీపమున కేఁగి, దేవా! లోకు లందఱును లింగదర్శనమాత్రముననే పరమపదప్రాప్తు లగుచున్నారు, అని విన్నవించుకొనిరి. అప్పుడు భగవానుఁడైన బ్రహ్మ దేవహితార్థము పైఁగా నేఁడులింగములకు బ్రతిష్ఠించెను. తరువాత సిద్ధాశ్రమవాసులైన ముముక్షులు భక్తిశ్రద్ధలతో నచ్చటిపాంశువులను సేవించి పరమపదము నొందఁజొచ్చిరి. క్రమముగా నీపాంశురాశి వాయుచాలితమై కురుక్షేత్రమునం దక్కడక్కడ నిక్షిప్తమయ్యెను. తత్సంస్పర్శచే దుష్కర్ములైన పురుషులును బరమపదమున లీనము గాఁజొచ్చిరి. స్త్రీలుగాని, పురుషులుగాని తెవ్వరుగాని స్థాణుతీర్థప్రభావముచే జ్ఞానాజ్ఞానకృతసమస్తపాతకములనుం

తియు విముక్తులు గాఁజొచ్చిరి. లింగమును దర్శించినమాత్రమున నెట్టి ముక్తి గలుగుచున్నదో, వటవృక్షసంస్పర్శనముచేతఁగూడ నట్టి ముక్తియే లభించుచున్నది. ఆవటవృక్షసన్నిహితములైన జలములయందు స్నానముచేసినవారికిఁగూడ నభీష్టఫలసిద్ధి గలుగుచున్నది. ఎవ్వ రీజలములయందుఁ బితృతర్పణములు గావించుచున్నారో, వారికాజలబిందుపరిమాణముగా ననంతఫలములు లభించుచున్నవి. స్థాణులింగమునకుఁ బశ్చిమదిక్కుగా నెవ్వరు కృష్ణతిలలతోఁ బితృశ్రాద్ధమును, శ్రద్ధతోఁ దర్పణములు గావించుచున్నారో వారికిఁ బితృలోకములు మూఁడుయుగములపర్యంతము తృప్తి బొందఁగలవు. మన్వంతరము లుండునంతకాలము, నీలింగ మిచ్చట నుండునంతకాలము పితృపురుషులు ప్రీతులై యాతర్పణజలములఁ బానముసేయుచుందు రనియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. సత్యయుగమునందును, త్రేతాయుగమునందును, సన్నిహితియందలి కూపము వాయుసంజ్ఞతోడను, ద్వాపరయుగకలియుగములమధ్యకాలమునందు రుద్రహ్రాద మనుపేరితోడను బ్రసిద్ధమగును. చైత్రమాసమునందలి కృష్ణచతుర్దశీదినమున నేమానవశ్రేష్ఠుఁడు రుద్రకరతీర్థమున స్నానముచేయునో, అతఁడు పరమపదప్రాప్తికర్హుఁడగుచున్నాఁడు. వటవృక్షమూలమునందుండి రాత్రికాలమున నెవ్వరు పరమేశ్వరీధ్యాన మొనరించుచున్నారో వారిమనోభీష్టము స్థాణువటమాహాత్మ్యముచే సిద్ధించుచున్నది.

—♦ నానావిధశివలింగస్థానమాహాత్మ్యము ♦—

సనత్కుమారుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు — ,, ఓద్విజేంద్రులారా ! స్థాణువటమున నుత్తరదిశయందు శుక్లతీర్థమను తీర్థము గలదు, తూర్పుదెసయందు వ్యోమతీర్థము గలదు. దక్షిణదిశయందు దక్షతీర్థము

గలదు, పశ్చిమమునందు నకులగణతీర్థమున్నది. ఈపుణ్యతీర్థము లన్నిటిలోను స్థాణుదేవుఁడు విరాజమానుఁ డగుచున్నాఁడు. ఈస్థాణుదేవుని దర్శించినమానవులు పరమపదప్రాప్తు లగుచున్నారు. అష్టమీచతుర్దశీ తిథులయందు మానవు లీసకలతీర్థములయందు సంచరింపవలయును. ఉమాదేవి లింగరూపమున శివపార్శ్వమునం దెల్లపుడు విరాజిల్లుచుండును. ఆమెదర్శనముచేతను మానవులు సకలాభీష్టసిద్ధులు గాంచుటకు సమర్థులగుచున్నారు. వటవృక్షమున కుత్తరమున మహాత్ముఁడైన తక్షుఁడు సర్వకామప్రదమైన యొకమహాలింగమును బ్రతిష్ఠించియున్నాఁడు. దానిపూర్వదిశయందు విశ్వకర్మనిర్మితమును బశ్చిమాభిముఖమునైన మహాలింగమును దర్శించినమానవులు సిద్ధినొందుచున్నారు. అక్కడ సరస్వతి లింగరూపమున విరాజిల్లుచున్నది. మానవు లామెను శ్రద్ధాభక్తులతో నమస్కరించినచో బుద్ధియు మేధయు లభించుచున్నది. వటవృక్షపార్శ్వమునం దొకలింగము గలదు. బ్రహ్మ దానిని స్వయముగాఁ బ్రతిష్ఠించెను. ఆవటేశ్వరస్వామిని దర్శించినచోఁ బరమపదప్రాప్తి గలుగుచున్నది. ఆతరువాత స్థాణువటమును దర్శించి ప్రదక్షిణముగావించినచో సప్తద్వీపవతియైన వసుమతికిఁ బ్రదక్షిణమాచరించిన ట్లగును. స్థాణునకుఁ బశ్చిమదిశయందు నకులీశగణము విరాజమాన మగుచుండెను. వారిని భక్తిశ్రద్ధలతో దర్శించినచో నరులపాపనిర్ముక్తు లగుదురు. దానికి దక్షిణమున రుద్రాకర మనుపేర నొకతీర్థము గలదు. మానవు లాతీర్థమునందు స్నానముచేసినచో సకలతీర్థములయందును స్నానముచేసినట్లే యగును. దాని కుత్తరదిక్కున మహాత్ముఁడైన రావణునిచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిన గోకర్ణము ను మహాలింగము గలదు. ఆషాఢమాస కృష్ణపక్షచతుర్దశినాఁ డచ్చట స్నానముచేసి యుపవాస ముండినచో సర్వపాపములనుండి ముక్తులగుచున్నారు. అచ్చ

టనే యొక సిద్ధిప్రదమైన లింగము గలదు. రావణపుత్రుఁడైన మేఘనాదుఁ డాలింగమును బ్రతిష్ఠించెను. భక్తిపూర్వకముగా నాలింగము నర్చించినచో మహత్తరమైన శ్రీ లభించుచున్నది. దానికిఁ బశ్చిమముగా నున్నలింగము కుంభకర్ణునిచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడినది. జ్యేష్ఠమాసమున శుక్లపక్షమున నష్టమీతిథియం దెవ్వరు శ్రద్ధాయుక్తులై ప్రయత్నపూర్వకముగా నుపవాసముచేసి యచ్చట నుందురో వారిపుణ్యఫలమును జెప్పెదను వినుము. వారికి ననేకపర్యాయములు యజ్ఞముచేసినఫలము లభించుచున్నది. సందేహములేదు. మునులు, సాధ్యులు, ఆదిత్యులు, వసువులు, వహ్నులు, మరుద్గణము, నీతీర్థమును సకలప్రయత్నములతో సేవించియున్నారు. వీరుగాక యేయితరప్రాణినమూహమైనను స్థాణుతీర్థమునందుఁ బ్రవేశించినచో సకలపాపసమూహములనుండి విడివడి పరమపదమును గాంచును.

దేవదేవుఁడైన శూలపాణి యెచ్చట నేకలింగాకారముతో వెలసియుండునో, ఉమాదేవి యచ్చట నాలింగసన్నిధానమును విడిచియుండదు. ఆమెయు లింగరూపమున సర్వదా హరునిపార్శ్వమున విరాజిల్లుచుండును. గోకర్ణలింగము నెవ్వరు దర్శింతురో వారును బుణ్యఫలప్రాప్తు లగుచున్నారు. తెలిసికాని తెలియకకాని చేసినపాపములనుండి విముక్తు లగుటకుఁ గోరి శుచులై దేవదేవుఁడైన హరునిఁ బూజించినచో వారును పాపవిముక్తు లగుచున్నారు. కౌమారబ్రహ్మచర్యవ్రతముల నవలబించిన నరు లెట్టిపుణ్యసంచయములఁ బొందుచున్నారో, అట్టిపుణ్యసంపాదనము నాయష్టమీదినమున శివార్చన మొనరించినవారికి లభించుచున్నది. అనుపమరూపమును, సౌభాగ్యమును, ధనసంపదను, బొందుట కిచ్ఛగలవారు కుమారేశ్వరుని మాహాత్మ్యబలముచేఁ దమయిచ్ఛాఫలపూర్తి నొందఁగలరు, అందులకు సందేహము

ములేదు. దానియుత్తరదిశను విభీషణుఁడొకలింగమును బ్రతిష్ఠ గావిం
చెను. తత్ఫలముచే నాతఁడజరుఁడు నమరుఁడు నయ్యెను. ఆషాఢ
మాస శుక్లపక్షాష్టమినాఁ డుపవాసముండి యాలింగము నర్చించిన
వారి కమృతత్వము సిద్ధించుచున్నది. పూర్వోరిత మనుపేరితోఁ బూర్వ
మచ్చట నొకలింగ మున్నది. ప్రయత్నపూర్వకముగా దాని నర్చించి
నవారికి సకలాభీష్టములు నెఱవేఱుచున్నవి. ఈస్థానమునందు దూష
ణుఁడు, త్రిశిరుఁడు నను నిద్దఱు నిశాచరులు భక్తితో నామహేశ్వరు
నర్చించి సంతుష్టచిత్తులై యిష్టసిద్ధులఁ బడసిరి. చైత్రమాస శుక్లపక్ష
మునం దక్కడఁ బూజసేయువారికి వరము లిచ్చుటకు దేవదేవి సంసి
ద్ధయై యుండును. వారక్కడ నభీష్టఫలముల నొందవచ్చును.

స్థాణువటమునకుఁ బూర్వదిశయందు హస్తిపాదేశ్వరుఁ డనుపేరి
తో మహాదేవుఁడు వెలసి యున్నాఁడు. ఆయనను దర్శించినవారు
జన్మాంతరపాపములనుండి యవ్యాహతి నొందుచున్నారు. అక్కడకు
దక్షిణదిశగా మహర్షియైన హారీతునిచేఁ బ్రతిష్ఠితమైన యొకలింగము
గలదు. యత్నముతో దానిని బూజించినచోఁ బ్రపంచమునందలి
సకలసిద్ధులుఁ గరగతములు గాఁగలవు. దానికి దక్షిణముగా నామహా
పురుషుని తటాక మున్నది. దానిలో నొకపరమమంగళమయ మైన
శివలింగము విరాజిల్లుచున్నది. కంకాళరూపియైన పరమాత్మ స్వయ
ముగా భుక్తిముక్తిప్రదాయకమును బాపహరము నైన యాలింగ
మును బ్రతిష్ఠించెను. దానిని దర్శించినచో నగ్నిష్టోమయజ్ఞము గావిం
చిన ఫలము లభించుచున్నది. దానికిఁ బశ్చిమమున సిద్ధలింగము ప్రతి
ష్ఠింపఁబడినది. సర్వసిద్ధిదాత యగుటచే నాతనికి సిద్ధేశ్వరుఁడని పేరు
గలిగెను. దీనికి దక్షిణదిశను మహాత్ముఁడైన మృకండునిచేఁ బ్రతి
ష్ఠింపఁబడిన యొకలింగము గలదు. దానిని దర్శించినంతమాత్రముచే

తనే యభీష్టసిద్ధి కలుగుచున్నది. దానికిఁ బూర్వదిశయందు మహాత్ముఁడైన యాదిత్యునిచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిన శ్రేష్ఠలింగమును దర్శించినచో సకలకిల్బిషములు వినాశములుగాఁగలవు. గంధర్వుఁడైనచిత్రాంగదుఁడును, అప్సరశ్శ్రేష్ఠయైన రంభయు నొండొరులపై నన్యోన్యానురాగములు గలవారై స్థాణుదర్శనమును గావించుకొనిరి. వారికోరికలప్పుడు సఫలము లయ్యెను. వారప్పుడు భక్తిభావములోఁ బూజించి శివదేవునిఁ బ్రీతిష్ఠగావించి యప్పుడు తమనెలవులకు వెడలిపోయిరి. చిత్రాంగదేశ్వరుఁడు రంభేశ్వరుఁడు నను నీరెండులింగములను దర్శించినవారలు ప్రియదర్శనులై గొప్పకులమునందు జన్మించెదరు. దానికి దక్షిణముగా నిందునిచేఁ బ్రతిష్ఠితమైన శివలింగమును సందర్శించిన వారికిఁ దత్ప్రసాదముచే సంకల్పఫలప్రాప్తి గలుగుచున్నది. మహర్షియైన పరాశరుఁ డక్కడ మహేశ్వరు నుపాసించి దర్శించుటచేతఁ గవిత్వలాభమును బొందెను. మహర్షియైన వేదవ్యాసులుగూడ నిచ్చటఁ బరమేశ్వరు నుపాసించి యాతనిప్రసాదముచే సర్వజ్ఞత్వమును బ్రహ్మత్వమును సంపాదించెను.

స్థాణునకుఁ బశ్చిమదిశయందుఁ బుష్పకృతప్రతిష్ఠితమైన హిమాలయేశ్వరలింగమును దర్శించినవారికి సిద్ధిలాభము సునిశ్చితము. దానికిఁ బశ్చిమముగాఁ బాపహరమైన దోకలింగము గలదు. అది కార్తవీర్యునిచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడినది. తద్దర్శనముచే సద్యఃపుణ్యసిద్ధి కలుగును. దాని యుత్తరదిశయందు సుపార్శ్వునిచే స్థాపింపఁబడిన యొకలింగము గలదు. హనుమంతుఁడు దాని నారాధించి తత్ప్రసాదముచే సిద్ధిఁ గాంచెను. దానికిఁ బూర్వదిశయందుఁ బ్రభవిష్ణుఁడైన విష్ణుఁడు చక్రములో సుదర్శనలింగము నారాధించుచున్నాఁడు. దానికిఁ బూర్వభాగమున నింద్రవరుణు లిద్దరును సర్వాభీష్టదాయకములగు రెండులింగ

ములను బ్రతిష్ఠించిరి. మునులు, సాధ్యులు, ఆదిత్యులు, వసువులును సర్వపాపహరములైన యానకలలింగములను బ్రయత్నముతోఁ బూజించుచుందురు. ఇవిగాక తత్వదర్శులైన ఋషులు మఱికొన్నిలింగములను బ్రతిష్ఠించిరి. అవి యసంఖ్యేయములు. వీని కుత్తరమునను, స్థాణువనకుఁ బశ్చిమమునను, ఓఘవతీనదీపర్యంతము నొకసహస్రలింగములు ప్రతిష్ఠింపఁబడియున్నవి. వీని కుత్తరముగా, మహాత్ములైన వాలఖిల్య ఋషులచేఁ బ్రతిష్ఠితమైన రుద్రకోటి యనుతీర్థమొండుగలదు. ఆతీర్థము బ్రహ్మసరోవరమునకు సమీపమున నున్నది. దానికి దక్షిణమున గంధర్వయక్షకిన్నరప్రతిష్ఠితములైన బహులింగములు గలవు, కాని వానిని లెక్కించుట యసాధ్యము. సర్వసమేతములు స్థాణులు నగు మూఁడుకోట్లలింగములు గల వని వాయువు చెప్పియున్నాఁడు. ఇవిగాక యెన్నియో లింగములు గలవు. వానిని లెక్కించుట యశక్యము. ఈలింగములు రుద్రస్థానము నాశ్రయించుకొని యున్నవి. ఇది యంతయు నెఱింగి శ్రద్ధతో స్థాణులింగమును సేవింపవలయును. తత్ప్రసాదముచేతనే మనోవాంఛితములు పూర్ణములు గాఁగలవు. కోరిక గలిగియైనను సరియే గోరిక లేకయైననుసరియే, స్థాణుమందిరమునఁ బ్రవేశించినవారు నిష్పాపులై పరమపదము నొందఁగలుగుచున్నారు. చైత్రమాసమునఁ ద్రయోదశీతిథియందు దివ్యనక్షత్రయోగమున శుక్ర, సూర్య, చంద్రగ్రహముల సంక్రమణముచేఁ బరమపుణ్యమైన దినమున జగద్విధాతయైన బ్రహ్మ యీస్థాణులింగమును బ్రతిష్ఠించెను. నాఁట నుండియు దేవతలును ఋషులును నాస్థాణులింగము నర్చించుచుండిరి. ఉక్తకాలమున నిరాహారులై శ్రద్ధావంతులై యెవ్వరు మహాదేవు నర్చించుచున్నారో, వారికిఁ బరమపదప్రాప్తి యగుచున్నది. మహాదేవుఁ డక్కడ నధిష్ఠించియున్నాఁ డని యెఱింగి యెవ్వరు ప్రదక్షిణము

చేయుచున్నారో, వారు సప్తద్వీపవతీసమగ్రమైన పృథివికిఁ బ్రదక్షిణము చేసినవా రగుచున్నారు.

—♦వేనచరితమును, వేనకృతశివస్తవమును♦—

అనంతరము మార్కండేయుఁ డిట్లు చెప్పఁగడంగెను-"ఓమునీ! నేను స్థాణుతీర్థమాహాత్మ్యమును వినఁగోరుచున్నాను.ఇచ్చట సిద్ధులైనవారిని గూర్చి నాకెఱిఁగింపుము" సనత్కుమారుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు-"ఉత్తమమైన స్థాణుమాహాత్మ్యము నాకర్ణింపుము. దీని నాకర్ణించినమానవులు సకలపాపనిర్ముక్తులై వెలయఁగలరు.పూర్వకాలమున జగత్తంతయు నేకార్ణవీకృతమై చరాచరవస్తుజాల మంతియు వినష్టమయ్యెను. అప్పుడు విష్ణునాభికమలమునుండి సర్వలోకపితామహుఁడైన బ్రహ్మ యుద్భవించెను. బ్రహ్మపుత్రుఁడు మరీచి, మరీచిపుత్రుఁడు కశ్యపుఁడు, కశ్యపతనయుఁడు భాస్వంతుఁడు, భాస్వంతునకు మనువు పుట్టెను. మనువు తుమ్ముచుండఁగా నాతనిముఖమునుండి యొకపుత్త్రుఁ డావిర్భవించెను. ఆపుత్రుఁడు చతుస్సాగరపరివృతమైన భూమికి రాజై, ధర్మరక్షకుఁడయ్యెను. ఆతనిపత్ని పేరు సర్వభయావహమైన భయాదేవి. ఆమె మృత్యురూపిణియైన కాలునివలన నుత్పన్న యయ్యెను. ఆమెగర్భమునుండి వేదనిందకుఁడును, దురాత్ముఁడు నైన వేనుఁ డుద్భవించెను. ఆతనితండ్రియైన క్షుతుఁడు పుత్త్రునిమోముఁ జూచి వనమునకు వెడలిపోయెను. అడవుల కేఁగి యాతఁ డత్యంతకఠోరతపస్సుచేతను, ధర్మానుష్ఠానముచేతను స్వర్గమును, మర్త్యభూమిని నావరించుకొని పునరావృత్తిరహితమైన పరమపదము నొందెను. అప్పుడు వేనుఁడు సమస్తభూవలయమునకు నాధిపత్యము నొందెను. కాలకన్యాగర్భమునఁ బుట్టిన వేనరాజు మాతామహదోషముచే దుర్వృత్తుఁడును, వేదవినిందకుఁడునై తన రాజ్యములో నంతట నిట్లని చాటింపించెను—"దానము

యజనము, హోమము, మొదలగునవి యెవ్వరును జేయవలసిన యావశ్యకత లేదు. అందఱును నన్నొక్కనినుమాత్రమే యభివాదనముచేయుచుఁ బూజింపఁదగును. మీ రందఱు నావలనఁ బ్రతిపాలితులగుచుఁ బరమసుఖ మనుభవింపుఁడు. జగత్తులో నాకంటె నితరదైవము లెవ్వరును లేరు. అత్యనురాగభావములతో మీ రిఁక నెవ్వరినాశ్రయింపవలెను ? ”

ఇట్లువేణరాజు సాటింపించఁగా విని యప్పటిఋషు లందఱు నేకమై రాజునొద్దకు వచ్చి యిట్లెఱింగించిరి—రాజా, వేదమే ధర్మములకుఁ బ్రమాణము. దానిచే యజ్ఞము ప్రతిష్ఠిత మయ్యెను. యజ్ఞము చేఁకాక మఱి దేనివలనను స్వర్గవాసులైన అమరులు పరితృప్తులు గారు. వారు సంతృప్తులు గానిచో సస్యవృద్ధికిఁ జాలినవర్షములు లభింపవు. కేవలము యజ్ఞములును, యజ్ఞభాగభోగులగుదేవతలునే చరాచరవిశ్వమును ధరించుచున్నారు. “ ఋషు లిట్లు పలుకఁగా విని వేణరాజు క్రోధారుణితనేత్రుఁడై యిట్లు నొక్కి చెప్పెను. “ యజ్ఞమును దానమును జేయవలసినయావశ్యక మేమియును లేదు ” అని—ఈ మాటలు చెప్పుచుండఁగనే యాతని కత్యంతక్రోధావేశము గలిగెను. అప్పుడు ఋషులును క్రోధోద్దీపితులైరి, ఋషు లంతునేకమై మంత్రపూతములు, బ్రహ్మసన్నిభములు నైనదర్భలచే నాతని నప్పుడు నిహతుని గావించిరి. రాజ్య మప్పు డరాజకమయ్యెను; సర్వము నంధకారాచ్ఛన్న మైపోయెను. దస్యులు నిరాతంకముగాఁ బ్రజాపీడనమున కారంభించిరి. దస్యుపీడితులైన ప్రజలందఱు నప్పుడు ఋషులను శరణుచొచ్చిరి. ఋషు లప్పుడు వేనరాజువామకరమును మంథన మొనరింపఁ జొచ్చిరి. అట్లు మథింపఁబడిన వేనునియెడమచేతినుండి పొట్టివాఁ డగు నొకపురుషుఁ డుత్పన్నమయ్యెను. ఋషు లాతనికి నిషీదుఁడని పేరుం

చిరి. దానినుండియే వేణకలుషజాతమైన నిషాదజాతి యుత్పన్నమ య్యెను. ఆపిమ్మట ఋషులు వేనునికుడిచేతిని మథనముగావింపఁజొచ్చిరి. ఆకరము మంథన మొనరించుచుండఁగా దానినుండి మఱియొక పురుషుఁ డుద్భవించెను. ఆపురుషుఁడు సకలదివ్యలక్షణలక్షితుఁడు. ఆతఁ డొకపెద్ద పర్వతమంత యాకృతి గలిగియుండెను. ఆతనిహస్తము లు ధనుర్బాణ, చక్ర, ధ్వజచిహ్నములు కలిగియుండెను. ఇట్లు పుట్టి నపురుషునిఁ జూచి యింద్రాదిదేవత లాతనికే పృథ్వీరాజ్యాభిషేకము గావించిరి. ఆతఁడు రాజ్యభారమును వహించి భూజను లందఱకు మ హారంజకముగా రాజ్యమేలుచుండెను. పూర్వమున నాతనితండ్రి శా సనమునకు విరక్తులై యున్న భూప్రజ లందఱు నిప్పు డాతనిచేఁ బరిపాలి తు లగుచు నాతనియం దనురక్తులై యుండిరి. ప్రజారంజన మొనరిం చుచున్న హేతువుచే నాతఁడు రాజనుపేరికెంతయుఁ దగియుండెను.

వేణనందనుఁ డిట్లు రాజ్యముచేయుచుండఁగా, నాతని కొకచిం తగలిగెను. ‹ ధర్మద్వేషి యైననాతండ్రి యజ్ఞాదికార్యములకు విద్వేషి గా నుండెడివాఁడు. ఇప్పుడు నేనాతనికిఁ బారలౌకికసుఖములను గల్గిం చుకార్యము లేవిధముగానొనరింపవలయును ?" అని యాతఁ డాలోచిం చుకొనుచుండఁగా నప్పుడు దేవర్షియైన నారదుఁ డక్కడ కరుదెంచెను. ఆతని కర్ఘ్యపాద్యము లొసంగి పీఠము వెట్టి సాష్టాంగదండములు గా వించి పూజించి, రా జాతని నిట్లు ప్రశ్నించెను. « భగవానుఁడా ! నీవు సర్వలోకశుభాశుభంబు లెఱుంగుదువు. నాతండ్రి దురాచారుఁడును దే వబ్రాహ్మణవిద్వేషియు నయ్యెను. ఆతఁడు స్వధర్మత్యాగియై పరలో కమున కేఁగెను, ఆతనికి సుఖము గల్గించుసత్కర్మలు నే నేమి చేయవ లయు ? " రా జిట్లనుగఁగా నారదుఁడు దివ్యదృష్టిచేఁ బరలోకగతుఁ డైన వేణునివృత్తాంతముఁ దెలిసికొని యిట్లు తెలియఁబఱిచెను. « నీ

తండ్రి మ్లేచ్ఛకులములోఁ బుట్టియున్నాఁడు, ఇప్పు డాతనిసర్వాంగములును క్షయకుష్ఠరోగములచే నిండియున్నవి."

నారదుఁ డిట్లుచెప్పఁగానే రాజు దుఃఖార్తహృదయుఁడై యిట్లని చింతింపఁజొచ్చెను—ఇప్పుడు నే నేమి చేయవలయును? పితృపురుషులను భవమునుండి పరిత్రాణన మొనరించినవాఁడే నిజముగాఁ బుత్త్రినామమున కర్హుఁడుగదా." అని చింతించి యారాజు తనశాయశక్తిని పితౄణమును దీర్చుకొనుటకు దృఢసంకల్పుఁడై మరల నారదమహామునిని ప్రశ్నించెను. నారదుఁ డప్పు డిట్లుత్తర మిచ్చెను—„రాజా! నీవు తీర్థయాత్రలు సేవించి దేహమును బవిత్రముగావింపవలయును. సరోవరసన్నిధానమునం దున్న మహాతీర్థములో స్నానముచేసిన శుద్ధి లభించుట నిశ్చయము."

మహాత్ముఁడైన నారదుని యీయుపదేశమును రాజు శ్రద్ధతో నాలకించి యించుకసే పాలోచించి తరువాత వెంటనే యామ్లేచ్ఛదేశమునకుఁ బ్రయాణమై వెడలెను. అతఁ డుత్తరదేశమున కేఁగి, తన తండ్రి యచ్చట మ్లేచ్ఛజాతిలో క్షయరోగముచేతను, కుష్ఠరోగముచేతను నాక్రాంతుఁడై యుండుటఁ జూచెను. తండ్రిని దర్శింపఁగానే పుత్త్రునిచిత్తము మహాశోకసంతప్తమయ్యెను. అతఁ డప్పు డామ్లేచ్ఛులను జూచి యిట్లనియెను— „ఓమ్లేచ్ఛులారా! నేను నమస్కారము చేయుచున్నాను. ఇప్పు డీపురుషుని నాగృహమునకుఁ గొంపోయెదను. ఇందులకు మీరు సమ్మతించినచో నే నీయనను దీసికొనివెళ్ళి రోగనివారణము గావించెదను." దయాశీలుఁడైన రాజు ప్రసంగమునకు మ్లేచ్ఛులు సమ్మతించి యాతనికి సాష్టాంగనమస్కారములు గావించి „ప్రభో! నీయిష్ట మెట్లో అట్లే చేయు" మని చెప్పిరి. తరువాత వేణనందనుఁడు కొందఱు శిబికారోహకులను బిలిపించి „మీరు రోగిం

వుమఁది కలిసి యీవ్యాధిగ్రస్తుని బల్లకియం దుంచి యనాయాసము గాఁ దీసికొనిరండు” అని యాజ్ఞాపించెను. దయాళుఁడైన రాజునాజ్ఞ శిరసావహించి వాహకు లప్పు డాతని శిబికలో నెక్కించుకొని సత్వరముగాఁ గురుక్షేత్రమున కేఁగిరి. అచ్చటి కేఁగి వా రాశిబికను స్థాణుతీర్థతీరమున దింపిరి. ఆతరువాత మాధ్యాహ్నకాలము కాఁగానే రాజారోగిని స్నానముచేయించుట కుద్యుక్తుఁ డయ్యెను. ఆసమయమునందు వాయుదేవుఁ డంతరిక్షమునందుండి రాజును నిషేధించుచు నిట్లు పలికెను— “ వత్సా! అట్టి సాహసికకార్యమునకుఁ గడంగకుము. సర్వవిధములచేతను దీర్థపవిత్రతను గాపాడుము. వీఁడు భీషణపాపములచే జడితుఁడై యున్నాఁడు. వేదనింద మహాపాపము. ఆపాపమునుండి నిష్కృతిఁ గాంచుట యసంభవము. మహాపాపి యైన యీదుర్గత పురుషుఁడు స్నానముచేసినంతమాత్రముచే ముహూర్తకాలములోనే తప్పక యీమహాతీర్థ మపవిత్రమై పోఁగలదు.” రాజప్పుడు వాయుదేవునిపలుకులు విని యత్యంతదుఃఖితుఁడై దుఃఖించి దుఃఖించి— “ ఓదేవతలారా! ఈయన కెట్టిప్రాయశ్చిత్తము గావలయునో నిర్దేశింపుఁడు. నే నట్లొనరించెదను.” అని ప్రార్థించెను. అప్పుడు దేవతలు “ నీవు ప్రతితీర్థమునందును స్నానముచేయుచు నీస్నానజలముచే నీతని దేహమును దడపుచుండుము. ఎన్నిదినములవఱకుఁ బాపక్షయముగాదో అన్నిదినములవఱకును, బ్రతికూలవాహినియైన సర్వస్వతీనదియందు శ్రద్ధతో స్నానముచేయించవలయును. పాపక్షయము కాఁగానే ముక్తి లభింపఁగలదు. ఈతఁడు మిక్కిలి స్వార్థపరుఁడును దేవద్వేషియు నైన వాఁడు. బ్రాహ్మణు లితనిఁ బరిత్యాగ మొనరించిరి. ఈతఁడు తనంతఁ దా నించుకయైనఁ బరిశుద్ధి నొందఁజాలఁడు. అందుచే నీతని నుద్దేశించి నీవే స్వయముగా సకలతీర్థములయందును భక్తితో స్నానముచేయవల

యును. అట్లయినచో నాయాతీర్థజలములచే నభిషిక్తుఁడై యాతఁడు పవిత్రుఁడు కాఁగలఁడు." అని చెప్పిరి.

అప్పుడు రాజు వారిమాటలను విని తండ్రికొఱకొకయాశ్రమమును నిర్మాణముగావించి యాతని నందుంచి, తండ్రిని బవిత్రుని జేయునిమిత్త మాతఁడు తీర్థయాత్రలకు బయలుదేఱెను. అట్లేఁగి యాతఁడు ప్రతిదినమును దీర్థసమూహములలో స్నానముచేసివచ్చుచు, నెప్పటికప్పుడు తీర్థజలములచేఁ దండ్రి నభిషిక్తునిఁ జేయుచుండెను. ఇట్లుండఁగా నొకనాఁ డొక కుక్కురము స్థాణుమధ్యమునఁ బ్రవేశించెను. ఈకుక్కురము జన్మాంతరమునందుఁ గొలగణమున కధిపతిగా నుండి దేవద్రవ్యమునకు రక్షకుఁడుగా నుండెను. అట్లాతఁడు నిరంతరము దేవద్రవ్యమును సంరక్షించుచు సర్వదా దేవకార్యతత్పరుఁడై యుండెను. ధర్మమార్గమునం దిట్లు కాలము గడపుచుండుటచే నాతఁ డందఱకును బహుప్రియుఁడుగా నుండెను. ఇట్లు కొంతకాలము గడచినతరువాత నాకస్మికముగా నాతని కొకకాలమందు దేవద్రవ్యము నపచయము గావించుటకు బుద్ధిపుట్టెను. తరువాత నాతఁ డధర్మము నాశ్రయించెను. కొంతకాల మైనపిమ్మట నాతఁడు పరలోకమున కేఁగఁగా యమరా జాతనిఁ జూచి కుక్కురగర్భమునఁ బుట్టు మని యాజ్ఞాపించెను. యముని యాజ్ఞ కాఁగానే యాతఁడు సౌగంధికవనములో కుక్కురమై జన్మించెను. బహుకాలమైనపిదప నీకుక్కురము మఱికొన్ని కుక్కురములచేఁ జుట్టుకొనఁబడి పరాభవమొందెను. అప్పు డది యతిదుఃఖముతో ద్వైతవనమును వదలి సన్నిహత్యసరోవరమునకుఁ జేరెను. మిక్కిలి తృష్ణాతురమై యది యచ్చటఁ బ్రవేశించి, స్థాణునియనుగ్రహముచే వెంటనే సరస్వతీజలముల మునింగెను. తీర్థజలమున మునిఁగినతోడనే యది సర్వపాపనిర్ముక్త యయ్యెను. అప్పు డాకుక్కుర మాహారమును గోరు

చు నదీతీరమునఁ గూరుచుండెను. భీతచిత్తముతో వచ్చిన యాకు క్కనుఁ జూచి రోగియై యున్నవేనుఁడు దానిని మెల్లమెల్లఁగా నిమురఁ జొచ్చెను. ఆవెంటనే యాతఁడు స్థాణుతీర్థమున మునింగెను. ఆనేకదినములనుండి యనేకతీర్థస్నానావాహముల జలకణములచే నభిషిక్తుఁ డగుచు వేనుఁ డిప్పుడు కుక్కురదేహజలకణములను స్పృశించినవాఁ డగుటచేఁ దత్క్షణమే యాతనిచిత్తము వైరాగ్యయుక్త మయ్యెను. వేనుఁ డిట్లు స్థాణుతీర్థమాహాత్మ్యముచేతను, బుత్త్రుఁ డొనరించిన తరణోపాయము చేతను దరించి యప్పుడే దివ్యదేహమును జితేంద్రియత్వమును బొంది స్థాణువకుఁ బ్రణిపాతము లొనరించి, భక్తితో నాతని నిట్లు స్తవము చేయఁజొచ్చెను. "ఎవ్వఁడు మహాదేవుఁడును, మహాత్ముఁడును, విశ్వపతియుఁ, జంద్రమౌళియు, జన్మహీనుఁడును, దేవదేవుఁడునో, యాతనికి నేను శరణాగతుఁడ నగుచున్నాను. ఓసర్వశత్రునాశనుఁడవైన దేవదేవా! నీవే దేవగణముల కధిపతివి; బలవంతుల బలగర్వము నీసన్నిధిని ఖర్వమైపోవును. దేవతలకును రాక్షసులకును నీవే యేకమాత్రపూజితుఁడవు. నీకు నేను నమస్కరించుచున్నాను. ఓవిరూపాక్షా, సహస్రాక్షా, త్రినేత్రా! నీవు యక్షేశ్వరున కేకాంతప్రీతిపాత్రుఁడవు. నీపాణిపాదములు సకలదిక్కులకును బ్రసారితములు, నీకన్నులు, ముఖము, మస్తకము సర్వత్రపరివ్యాప్తములు. నీ వన్నిటిచేతను వినఁబడుచున్నావు. అంతటను వ్యాపించి విరాజిల్లుచున్నావు. ఓశంకుకర్ణా, మహాకర్ణా, కుంభకర్ణా! ఓఅర్ణవాలయా, గజేంద్రకర్ణా, గోకర్ణా, పాణికర్ణా! నీకు నమస్కరించుచున్నాను. ఓశతజిహ్వా, శతావర్తా, శతోదరా, శతాననా! గాయత్రీదేవీగణము సర్వదా నీమాహాత్మ్యమును గీర్తించుచుండును. అర్కోపాసకులు పూజ్యమైన నీపూజను జేయుచుందురు. నీవు బ్రహ్మవు, శతక్రతువు నూర్ధ్వమునందు

నీయధిష్ఠానము. ఇదియే యందఱిమతమును, నీవు మహామూర్తిధారివి. గోష్ఠమునందు గోగణమువలె నీమూర్తియందే సమస్తదేవతలు విరాజిల్లుచుందురు, సమస్తసాగరములును సమస్తభూమియు విరాజిల్లుచుండును. నీదేహమునందుఁ జంద్రుఁడు, అగ్ని, వరుణుఁడు, నారాయణుఁడు, సూర్యుఁడు, బ్రహ్మ, బృహస్పతి, మొదలగువారు కనఁబడుచున్నారు. ఓభగవానుఁడా! కార్యము, కారణము, క్రియ, కరణము, ప్రభవము, ప్రళయము, సత్తు, అసత్తు, ఆహారము, ఉత్పత్తి మొదలగు సమస్తము నీవే. భవుఁడు శర్వుఁడు పరముఁడు ఉగ్రరూపియు నైన దేవునకు నేను నమస్కరించుచున్నాను. అంధకాసురభంజనుఁడైన పశుపతికి నేను నమస్కరించుచున్నాను. నీవు త్రిజటివి, త్రిశిరుఁడవు, త్రిశూలివి, త్ర్యంబకుఁడవు, త్రినేత్రుఁడవు, త్రిపురఘ్నుఁడవు, నీకు నేను నమస్కరించుచున్నాను. నీవు దండ, చండ, ముండ, ఉత్పత్తిహేతువవు, డిండిమాసక్తహస్తుఁడవు, దండిముండుఁడవు. నీకు నమస్కారము చేయుచున్నాను. నీవు ఊర్ధ్వకేశదంష్ట్రుఁడవు, శుష్కుఁడవు, వికృతుఁడవు, ధూమ్రుఁడవు, లోహితుఁడవు, కృష్ణుఁడవు, నీలగ్రీవుఁడవు, నీకు నమస్కరించుచున్నాను. నీవు అప్రతిరూపుఁడవు, విరూపుఁడవు, శివుఁడవు, సూర్యమాలవు, సూర్యస్వరూపుఁడవు, సూర్యధ్వజమాలాలంకృతుఁడవు. నీకు నమస్కారము. నీవు నానానామధారివి, పటుతరుఁడవు, గణేంద్రనాథుఁడవు, వృషస్కంధుఁడవు, ధనుర్ధారివి, సంక్రందనుఁడవు, చండుఁడవు, పర్ణధారిపుటుఁడవు, హిరణ్యవర్ణుఁడవు, కనకవర్చసుఁడవు, స్తుతుఁడవు, స్తుత్యుఁడవు, స్తుతిస్థసర్వుఁడవు, సర్వభక్షకుఁడవు, సర్వభూతదేహివి, హోతవు, హంతవు, సితోదగ్రపతాకివి, నమఃస్వరూపుఁడవు, మంత్రస్వరూపుఁడవు, కటంకటుఁడవు, కృశనాశుఁడవు, శయితవు, ఉద్ధితుఁడవు, స్థితుఁడవు, ధావమానుఁడవు, ముండుఁడవు,

కుటిలుఁడవు, నర్తనశీలుఁడవు, లయవాదిత్రశాలివి, నాట్యోపహారలు
బ్ధుఁడవు, ముఖవాదిత్రశాలివి, జ్యేష్ఠుఁడవు, శ్రేష్ఠుఁడవు, బలాతిబల
ఘాతివి,కాలనాశుఁడవు, కాలుఁడవు,సంసారక్షయరూపివి, హిమవద్దుహి
తృభర్తవు,భైరవుఁడవు,ఉగ్రుఁడవు,దశబాహుశాలివి,చితాభస్మప్రియుఁ
డవు, కపాలకరుఁడవు, విభీషణుఁడవు, భీష్ముఁడవు, హిమవ్రతధరుఁడవు,
వికృతవక్త్రుఁడవు,వక్రప్రాంతుఁడవు, ఉగ్రదృష్టివి,పక్వామమాంసలుబ్ధుఁ
డవు,తుంబీవీణాప్రియుఁడవు, వృషాంకవృష్టివి,గోమానుఁడవు,కటంకటుఁ
డవు, పచంపచుఁడవు, భీమరూపివి, సర్వవరిష్ఠుఁడవు, వరదాతవు, వర
దుఁడవు, విరక్తవస్త్రుఁడవు, భావనుఁడవు, అక్షమాలివి, విభేదభేదభి
న్నుఁడవు, ఛాయవు, తపనుఁడవు, అఘోరుఁడవు, ఘోరరూపివి,
ఘోరఘోరతరుఁడవు, శివుఁడవు, శాంతుఁడవు, శాంతతముఁడవు, బ
హునేత్రికపాలివి, ఏకమూర్తివి, క్షుబ్ధుఁడవు, యజ్ఞభాగప్రియుఁడవు,
పంచాలుఁడవు, సితాంగుఁడవు, యమనియామకుఁడవు, చిత్రోరుఘం
టుఁడవు, ఘంటాఘంటనిఘంటుఁడవు, సహస్రశతఘంటుఁడవు, ఘంటా
మాలావిభూషణుఁడవు, ప్రాణిసంఘట్టఘంటుఁడవు, కిలాకిలప్రియుఁడవు,
గృహవృక్షనికేతనుఁడవు, గర్భమాంసస్పృగాలుఁడవు, తారకుఁడవు, త
రుఁడవు, యజ్ఞుఁడవు, యజివి, హుతుఁడవు, ప్రహుతుఁడవు, యజ్ఞవా
హుఁడవు, హవ్యుఁడవు, తవ్యుఁడవు, తపనుఁడవు, తుండుఁడవు,-తుం
డ్యుఁడవు, తుండపతివి, అన్నదుఁడవు, అన్నపతివి, నానాఅన్నభోజివి,
పహస్రశీర్షుఁడవు, సహస్రచరణుఁడవు, సహస్రోద్యతశూలుఁడవు, సహ
స్రాభరణుఁడవు, బాలానుచరగోపుత్రుఁడవు, బాలలీలావిలాసుఁడవు,
బాలవృద్ధుఁడవు, క్షుబ్ధుఁడవు, క్షోభణుఁడవు, గంగాలులితకేశుఁడవు,
ముంజకేశుఁడవు, షట్కర్మతుష్టుఁడవు, త్రికర్మనిరతుఁడవు, నగ్నప్రా
ణుఁడవు, చండుఁడవు, కృశుఁడవు, ఆస్ఫోటనుఁడవు, ధర్మార్థకామమో

క్షుకథ్యకథనుఁడవు, సాంఖ్యుఁడవు, సాంఖ్యముఖ్యుఁడవు, సాంఖ్యయోగముఖుఁడవు, విరథుఁడవు, రథ్యుఁడవు, చతుష్పథుఁడవు, రథుఁడవు, కృష్ణాజినోత్తరీయుఁడవు, హరికేశుఁడవు, త్ర్యంబకుఁడవు, అంబికానాథుఁడవు, వ్యక్తుఁడవు, అవ్యక్తుఁడవు, వేధవు, కాముఁడవు, కామదుఁడవు, కామఘ్నుఁడవు, తృప్తాతృప్తవిచారివి, సర్వదయాసంపన్నుఁడవు, కల్పసంధ్యావిచారివి, మహాసత్వుఁడవు, మహాబాహుఁడవు, మహాబలుఁడవు, మహామేఘధరప్రఖ్యుఁడవు, మహాకాలుఁడవు, మహాద్యుతివి, మేఘార్తుఁడవు, యుగార్తుఁడవు, చంద్రార్కపతివి, అన్నమవు, అన్నభోక్తవు, పక్వభోజివి, పావనుఁడవు, అనలుఁడవు, జరాయుజుఁడవు, అండజమవు, స్వేదజమవు, ఉద్భిజ్జమవు, దేవదేవేశుఁడవు, చతుర్విధభూతగ్రాముఁడవు, చరాచరస్రష్టవు, పాతృహంతృప్రభృతినాముఁడవు, నీయీప్రత్యేకప్రత్యేకనామములచే నిన్ను నే నమస్కరించుచున్నాను. బ్రహ్మవాదులు నిన్నే పరబ్రహ్మ మని నిర్దేశింతురు. నీవు మనస్సునకుఁ బరమజ్యోతివి, నీవే జ్యోతికి జ్యోతిస్స్వరూపుఁడవు. బ్రహ్మవాదులు నిన్ను హంస, వృక్ష, మధుకరప్రభృతినామములచేఁ జెప్పుచుందురు. యజ్ఞేష్టకుఁడవు, శ్రేష్ఠకుఁడవునీవే. మును లీసమస్తనామములచే నిన్నుఁ బిలుచుచుందురు. నిత్యమును నీవు వేదములచేతను ఉపనిషత్తులచేతను నుచ్చరింపఁబడుచున్నావు.

బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర లనువర్ణచతుష్టయమువారును, తక్కినహీనవర్ణములును, మేఘసంఘమును, విద్యుత్తులును, అశనిగర్జనమును, సంవత్సరములు, ఋతువులు, మాసములు, మాసార్ధములు, యుగములు, నిమేషములు, కాష్ఠలు, నక్షత్రములు, గ్రహములు, బలములు మొదలగు సమస్తము నీవే. వృక్షములలోఁ గరుఢము, గిరులలో హిమాలయము, మృగములలో వ్యాఘ్రము, పక్షుల

లోఁ దార్క్ష్యము, భోగులలో ననంతుఁడు, సముద్రములలో క్షీరసము
ద్రము, యంత్రములలో ధనుర్యంత్రము, ప్రహరణములలో వజ్రము,
వ్రతము లన్నింటిలో సత్యవ్రతమును నీవు. మఱియు, ఇచ్ఛ, ద్వేష
ము, రాగము, మోహము, క్షమ, అక్షమ, వ్యవసాయము, ధృతి,
లోభము, కామము, క్రోధము, జయము, అజయము మొదలగుసమ
స్తమును నీవు. శరి, గది, ఖట్వాంగి, శరాసని, ఛేత్త, భేత్త, ప్రహర్త,
మంత, నేత, సనాతనుఁడు మొదలగునామము లన్నియు నీవే. దశ
దక్షిణాన్వితధర్మార్థకామములు నీవు. సముద్రములు, సరోవరము
లు, గంగ, పర్వతములు, సరిత్తులు, లతలు, వల్లులు, తృణములు,
ఓషధులు, పశువులు, మృగములు, పక్షులు, పుష్పఫలప్రదకాలము
లు, వేదములయాది, వానియంతము, గాయత్రి, ప్రణవము, లోహిత
ము, హరితము, నీలము, కృష్ణము, పీతము, సితము, కద్రువు, కపిల
ము, కపోతము, మేచకము, సవర్ణము, అవర్ణము, కర్త, హర్త, ఇం
ద్రుఁడు, యముఁడు, వరుణుఁడు, ధనదుఁడు, అనిలుఁడు, ఉపప్లవుఁ
డు, భానుఁడు, స్వర్భానుఁడు, శిష్యుఁడు, హోత, త్రిసౌపర్ణుఁడు మొద
లగు సమస్తము నీవే. నీవే యజుర్వేదములకు శతరుద్రీయము, పవిత్ర
ములకు పవిత్రము, మంగళములకు మంగళము. నీవు కొండవృక్షమైన
తుమ్మివి, అఖిలజీవములకు ముద్గమవు, నీవు సత్వ రజ స్తమములును,
ప్రతిపత్పతివిని. ప్రాణము, అపానము, సమానము, ఉదానము, వ్యా
నము, ఉన్మేషము, నిమేషము, క్షుతము, జృంభితము, నీసకలము
నీనామములే. నీవు లోహితాంతర్గత దృష్టివి, మహావక్త్రుఁడవు,
మహోదరుఁడవు, శుచిరోముఁడవు, హరిశ్మశ్రుఁడవు, ఊర్ధ్వకేశుఁడవు,
చలాచలుఁడవు, గీతవాదిత్రనృత్యజ్ఞుఁడవు, గీతవాదిత్రప్రియుఁడవు, మ
త్స్యము, జాలము, జలౌకము, కాలకేళి, అకాలము, వికాలము,
దుష్కాలము, కాలము, నృత్యము, నృత్యకర్త, యజ్ఞము, యజ్ఞ

భయంకరుఁడు, సంవర్తకుఁడు, అంతకుఁడు, సంవర్తకుఁడు, బలాహకుఁడు, ఘంటాఘంటి, మహాఘంటి, చలి, మాలి, మాతలి, బ్రహ్మ, కాలుఁడు, యముఁడు, అగ్నులకు దండి, ముండి, త్రిముండి, చతుర్యుగములు, చతుర్వేదములు, చతుర్హోత, ప్రవర్తకుఁడు, చతురాశ్రమనేత, చతుర్వర్ణప్రతిష్ఠాత, నిత్యలక్షప్రియుఁడు, మూర్తిమంతుఁడు, గణాధ్యక్షుఁడు, గణపతి, రక్తమాల్యుఁడు, రక్తవస్త్రధారి, గిరికుఁడు, గైరికుఁడు, శిల్పి, శిల్పిశ్రేష్ఠుఁడు, సర్వశిల్పప్రవర్తకుఁడు, భగనేత్రాంకుశుఁడు, పూషాదంతవినాశకుఁడు, స్వాహాస్వధావషట్కారుఁడు, నన్నియు నీవు. నీకు మరల మరల నమస్కారములు. గాఢవ్రతము, గుహ్యతపము, తారకము, తారకామయము, ధాత, విధాత, పృథ్వీధాత, బ్రహ్మ, తపస్సు, సత్యము, వ్రతచర్య, ఋజుత్వము, భూతాత్మ, భూతకార్యము, భూతము, భూతభవ్యము, భవోద్భవము, భూర్భువస్స్వరూపము, ఋతము, ధ్రువము, దంభము, మహేశ్వరుఁడు, దీక్షితుఁడు, అదీక్షితుఁడు, కాంతుఁడు, దుర్దాంతుఁడు, కాలసంభవుఁడు, చంద్రావర్త, యుగావర్త, సంవర్త, సంప్రవర్తకులు, బిందువు, కాముఁడు, అణువు, స్థూలము, కర్ణికారస్రజప్రియుఁడు, నందిముఖుఁడు, భీమముఖుఁడు, సుముఖుఁడు, దుర్ముఖుఁడు, హిరణ్యగర్భుఁడు, శకుని, మహోరగపతి, విరాట్స్వరూపుఁడు, అధర్మహంత, మహాదేవుఁడు, దండధారి, గణోత్కటుఁడు, గోవర్ధుఁడు, గోప్రతారకుఁడు, గోవృషేశ్వరవాహనుఁడు, త్రైలోక్యగోప్త, గోవిందుఁడు, గోమార్గము, మార్గము, స్థిరము, శ్రేష్ఠము, స్థాణుఁడు, వికోపుఁడు, కోపుఁడు/ దుర్వారణుఁడు, దుర్విషహుఁడు, దుస్సహుఁడు, దురతిక్రముఁడు, దుర్ధర్షుడు, దుష్ప్రకాశుఁడు దుర్దర్శుఁడు, దుర్జయుఁడు, జయస్వరూపుఁడు, శశాంకుఁడు, అగ్ని, శీతము, ఉష్ణము, క్షుధ, తృష్ణ, జర, అనామయము, అధి,

వ్యాప్తి, అధినాశకుఁడు, అధినిర్హారకుఁడు, సమూహము, అసమూహ ము, హంత, సనాతనుఁడు, శిఖండి, పుండరీకాక్షుఁడు, పుండరీకవనని వాసి, త్ర్యంబకుఁడు, దండధారి, ఉగ్రదంష్ట్రుఁడు, కులాంతకుఁడు, సుర శ్రేష్ఠుఁడు, సోమపుఁడు, మరుత్పతి, అమృతాశి, జగన్నాథుఁడు, దేవ దేవుఁడు, గణేశుఁడు, విషాగ్నిపాయి, సోమపాయి, క్షీరపాయి, ఆజ్య పాయి, మధుపు, మధుపము, బ్రహ్మవంతుఁడు, ఘృతచ్యుతుఁడు, సర్వ లోకభోక్త, సర్వలోకపితామహుఁడు, హిరణ్యరేతుఁడు, అద్వితీయపు రుషుఁడు, స్త్రీ, నపుంసకుఁడు, బాలకుఁడు, యువకుఁడు, జీర్ణదంష్ట్రుఁ డు, విశ్వకృత్తు, అంతేగిరి, విశ్వకర్త, ధాత, వరేణ్యుఁడు, అన్నియు నీవు. విశ్వకర్తలు నీకుఁ బ్రణతులై నిన్నుఁ బూజించుచున్నారు. సూర్యచంద్రులు నీచక్షువులు, నీవు అగ్నివి, ప్రపితామహుఁడవు. స రస్వతి నీవాక్కు, దివారాత్రములు నీరూపాంతరములు. నీవు నిమేషో న్మేషకర్తవు. బ్రహ్మ, గోవిందుడు, ప్రాచీనఋషులు నీతత్వ మెట్టిదో గ్రహింపఁజాలరు. నీవు శతసహస్రపురుషరూపమున వ్యాపించి యనం తతపోరూపమున విరాజిల్లుచున్నావు. జితశ్వాసుఁడవు, జితేంద్రియుఁడ వు. సత్వనిష్ఠుఁడవు. యోగమార్గరతు లేజ్యోతిస్వరూపమును జూచు చున్నారో, ఆయోగాత్ముఁడవు నీవే, నీకు నమస్కారము. అవ్యక్తము లు వర్ణనాతీతములు నగు నీమూర్తు లేవి గలవో వానిచే నన్నుఁ బు త్త్రునివలెఁ బ్రతిపాలింపుము. ఓపాపతేశశూన్యా! నేను నీకు రక్షణీ యుఁడను, నన్ను రక్షింపుము. నీకు నమస్కరించుచున్నాను. నీవు భక్తవత్సలుఁడైన భగవానుఁడవు, నేను నీకు నిత్యభక్తుఁడను. నీవు జటివి, దండివి, లంబోదరుఁడవు, క్రతురూపుఁడవు, దీర్ఘజిహ్వుఁడవు, మహాదంష్ట్రుఁడవు, రుద్రాత్ముఁడవు, నీకు నేను నమస్కరించుచున్నా ను. ఎవ్వనికేశపాశములయందు మేఘబృందము, ఎవ్వనిసర్వాంగ్గసం

ఖులయందు నదీసమూహము, ఎవ్వనికుక్షిలో సాగరనిచయమును గ
లిగి యుండెనో, ఆతోయాత్మకుఁడగు నీకు నేను నమస్కరించుచున్నా
ను. యుగాంతకాలమున సర్వభూతభక్షకుఁడై జలమధ్యమునం దెవ్వఁ
డు పవ్వళించియున్నాఁడో, ఆయంబుశాయివి నీవే, అట్టినిన్ను నేను
శరణొందుచున్నాను. రాహువదనమునఁ బ్రవేశించి రాత్రియం దెవ్వఁ
డు సోమపానముసేయుచుండెనో, సూర్యుని గ్రాసముచేయుకాలము
నం దెవ్వఁడు తనతేజముచే రాహువు రక్షించుచున్నాఁడో, వాఁడే
నీవు, నీకు నే నమస్కరించుచున్నాను. ఎవ్వఁడు పతితగర్భరక్షకుఁడు
ను, స్వాహాస్వధాస్వరూపుఁడును, ఎవ్వఁడు అంగుష్ఠమాత్రపురుషశరీ
రుఁడై సర్వదేహములయందు విరాజిల్లుచున్నాఁడో, అతఁడు సతతము
నన్ను రక్షించుఁగాక! నాకు సన్నిహితుఁ డగుగాక! ఈనదీనిచయ
ము, సాగరసమూహము, పర్వతపరికరము, గుహానివహము, వృక్ష
మూలములు, గోష్ఠములు, కాంతారగహనములు, చతుష్పథములు,
రథ్యాచత్వరములు, సభాసమూహములు, హస్తిశాలలు, రథశాలలు,
అశ్వశాలలు, జీర్ణోద్యానములు, జీర్ణవాటికలు, భూతపంచకము,
దిఙ్మండలము, దిక్ప్రాంతములు సకలము, చంద్రసూర్యాంతరములు,
చంద్రసూర్యరశ్మిజాలములు, రసాతలము, తదూర్ధ్వప్రదేశములు ము
న్నగువానియందు వాసముచేయుచు రాకపోకలు జరుపుచుందువాఁ
డెవ్వఁడో, వానికి సర్వదా నేను పదేపదే నమస్కరించుచున్నాను. ఓ
దేవా! నీవు నాయెడలఁ బ్రసన్నుఁడవు గమ్ము. నాహృదయము నా
బుద్ధి నీయందే తవిలియున్నవి." ఇట్లు మహాదేవుని వేణరాజు స్తవ
మొనరించెను.

—♦ బ్రహ్మాదికృతశివస్తోత్రము. ♦—

సనత్కుమారుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—వేనుఁ డిట్లు స్తవము నొనరింపఁగాఁద్రిలోకపతియు వాగ్విదుఁడు నైన శివుఁడు సాంత్వనవాక్యముల నిట్లు పలికెను. రాజా! నీస్తవమునకు నేను సంతుష్టుఁడ నైతిని. అధిక మెందులకు? నీవిక్కడ నాసమీపముననే వాసముచేయఁగలవు. ఇచ్చట బహుకాలము వాసముచేసి తరువాత నాశరీరమునం దుత్పన్నుఁడవై నీవు సురవినాశివై అంధకాసురుఁ డనునామంబునఁ బ్రఖ్యాతుఁడ వయ్యెదవు. హిరణ్యాక్షుని గృహంబున నీవు జన్మించి దినదిన ప్రవర్ధమానుండవు కాఁగలవు. పూర్వజన్మమునందలి వేదనిందాజనితమైన భీషణదోషఫలముచే, నీకిట్టియనుండనమ్మ మెత్తవలసివచ్చెను. జగన్మాతకొఱకు నీ వెప్పు డభిలషించెదవో, అప్పుడు శూలప్రహారముచే నేను నిన్ను నిహతునిఁ గావించి యిచ్చటనే కూల్చెదను. ఆసమయమున నీవు సర్వపాపవిముక్తుఁడవై భక్తిభరముచే నన్ను దర్శింపఁగలవు. ఆదర్శనఫలముగా నీవు భృంగిరిటి యనుపేర విఖ్యాతగణాధిపతివి గాఁగలవు. అప్పుడు నీవు నిత్యము నాసన్నిధానమునందే యుండఁగలవు. తరువాత నీవు సిద్ధి నొందఁగలవు.

వేనరాజకృతమైన యీస్తోత్రము నెవ్వరు కీర్తించుచున్నారో, యెవ్వ రాకర్ణించుచున్నారో వారి కెట్టియమంగళమును ఘటిల్లదు. ప్రపంచములో వారు దీర్ఘాయువులై యుండఁగలరు. సకలదేవతలలో శివుఁడు విశిష్టుఁడైనట్లే స్తవసమూహము లన్నిఁటిలో వేనుఁడుచేసిన యీస్తవము గరిష్ఠమైనది. ఎవ్వరు యశమును, రాజ్యమును, సుఖమును, ఐశ్వర్యమును, ధనమును, సన్మానమును గోరుచున్నారో, వారు భక్తితో నీస్తవమును ముఖ్యముగా వినఁదగును. విశేషించి విద్యార్థు లీస్తవమును బ్రయత్నములో వినవలయును. ఈ స్తవము

వినినవారు, వ్యాధిగ్రస్తులు, దుఃఖితులు, దరిద్రులు, రాజభీతులు, రాజకార్యవిచ్యుతులు నైనను వారు మహాభయములనుండి విముక్తులగుచున్నారు. మఱియు నీదేహమునందే వర్ణశ్రేష్ఠతను బొందుచున్నారు. అట్టివారు తేజోయశములు గలవారై నిష్పాపదేహముచేఁ బ్రకాశింపఁగలరు. ఏగృహమునం దీస్తవము పఠింపఁబడునో ఆగృహమునందు రాక్షస, పిశాచ, వినాయకప్రభృతు లేవిఘ్నములును గలిగింపఁజాలరు. భర్తయుపమతిగాని యేస్త్రీ యీస్తవము నాలకించుచున్నదో, ఆస్త్రీ పుట్టింట నత్తింటఁగూడ దేవివలె సన్మానింపఁబడఁగలదు. ఏనరుఁడు సమాహితచిత్తముతోఁ బ్రతిదినము నీదివ్యస్తోత్రమును శ్రవణముచేయుచున్నాఁడో, ఆనరుని సకలకార్యములును సఫలములగును. ఈస్తవమును బఠించినమానవులకు మనస్సులోని తలంపులన్నియు నెఱవేఱును. నోటితోఁ జెప్పినమాట లన్నియు సమకూరును. ఇదిగాక మనోవాక్కాయములచేఁ జేసినసకలపాపములు నిర్మూలితము లగును.

అనంతరము మహాదేవుఁడు వేనునిం గాంచి, "వేనరాజా! నీకు శుభ మగుఁగాక. నీ కేమి వరము కావలయునో కోరుము" అనియెను. వేనుఁ డిట్లనియెను—స్వామీ! నే నీలింగమాహాత్మ్యముచేతను, లింగదర్శనముచేతను, భవద్దర్శనముచేతను సర్వపాపవిముక్తుఁడనైతిని. ఓదేవేశా! నీవు సంతుష్టుఁడవైనచో, మఱియు నేను నీవరదానమునకు యోగ్యుఁడ నని నీదివ్యచిత్తమున కెక్కినచో నోశంకరా! దేవధనము నపహరించినదోషముచేఁ గుక్కజన్మము నెత్తినయీపురుషునిమొదలఁ బ్రసన్నుఁడవు గమ్ము. ఓభగవానుఁడా! నే నీసరోవరములో నవగాహన మొనరింపనుంకించినప్పుడు మొట్టమొదట దేవతలు నన్ను నిషేధించిరి; కాని యీకుక్కరము నాకు విశేషోపకారమును

జేసియున్నది. అందుకొఱకే దీనిమొదల నిన్నుఁ బ్రసన్నుఁడవు గమ్మని కోరుచున్నాను." అని వేనుఁడు ప్రార్థింపఁగా శంకరుఁ డాలకించి సంతోషముతో నిట్లు చెప్పెను. "నిశ్చయముగా నీకుక్కురముకూడఁ బాపవిముక్తి నొందఁగలదు. నాయనుగ్రహముచే నిది శివలోకప్రాప్తిఁ గాంచును. ఈనాస్తవము వినుటవలన నెవ్వరైననుసరియే సర్వపాపనిర్ముక్తు లగుదురు. ఓమహీపతీ! కురుక్షేత్రమాహాత్మ్యము, లేక యీసరోవరమాహాత్మ్యము, లేక మదీయలింగోత్పత్తివృత్తాంతము నివి యన్నియు నాకర్ణించుటవలన పాపవిమోచనము తప్ప దని యెఱుంగుము."

అనిచెప్పి సనత్కుమారుఁడు మరలఁ జెప్పుచున్నాఁడు—భగవానుఁడైన శంకరుఁ డిట్లు చెప్పి యప్పుడాజనమధ్యమునుండియే యంతర్హితుఁ డయ్యెను. అప్పు డాకుక్కురము పూర్వజన్మస్ఫురణము గలిగినదై తత్క్షణమే దివ్యరూపమును ధరించి రాజుసన్నిధికి వచ్చినిలిచెను. రాజైన వేణతనయుఁ డప్పుడు స్నానముచేసి తండ్రిని దర్శింపఁగోరి తండ్రికుటీరమునకు వచ్చెను. కాని తండ్రికుటీరము శూన్యమైయుండెను. అతనికోగగ్రస్తుఁడైనతండ్రి యాతని కగపడలేదు. వేణనందనుఁడు శోకాకులుఁడై పోయెను. ఆసమయమునం దాతనితండ్రి యైన వేనుఁ డత్యంతహర్షోత్కర్షుఁడై యచ్చటి కరుదెంచి కుమారున కిట్లనియెను—వత్సా! నీవే సత్పుత్రుఁడవు. నీసహాయముచే నేను నేఁడు నరకార్ణవమునుండి యుద్ధరింపఁబడితిని. నీవు నన్నుఁ బ్రతిదినమును ననేకతీర్థజలములచే నభిషిక్తునిఁ గావించుచు వచ్చితివి. ఆపుణ్యముచేతఁ బరమదేవుఁడైన స్థాణునియనుగ్రహము నాతనిదర్శనమును బొంది నేనిప్పుడు పాపవిముక్తుఁడ నైతిని, ఇఁక స్వర్గమునందలి శివలోకమున కేగఁగలను." ఇట్లు చెప్పి వేనుఁ డక్కడ నొకమహేశ్వరలింగమును

బ్రతిష్ఠగావించెను. పుత్రునివలనఁ దరించినవాఁడై యాస్థాణుతీర్థము నందే సిద్ధినొందెను. స్థాణుతీర్థమాహాత్మ్యముచేఁ గుక్కురముఁగూడఁ బరమసిద్ధి లభించినదై సకలపాపములనుండి విడివడి భవమందిరమున కేఁగెను. నృపతియైన వేణతనయుఁడు పితృఋణవిముక్తుఁడై వసుంధర ను బరిపాలించుచుఁ బుత్రవంతుఁడై నియతధర్మములను యజ్ఞానుష్ఠా నములను నెఱపుచు, విప్రవర్గములకు వివిధకామ్యవస్తువుల నొసఁగుచు నానావిధభోగ్యవస్తువుల నుపభోగించుచు, సుహృద్వర్గమునకు ధనవిత రణ మొనరింపుచు, బత్నిని బరితుష్టినొందించుచు నిట్లుండి తరువాతఁ బుత్రునకు రాజ్యాభిషేకము గావించి కురుక్షేత్రమున కేఁగెను. అ ట్లాతఁ డచ్చటి కేఁగి కఠోరతపశ్చర్యచే శంకరునిఁ బూజించి స్వచ్ఛంద మరణముచేఁ బరమపదమున కేఁగెను. ఇట్టిస్థాణుతీర్థమాహాత్మ్యకథ నెవ్వ రాకర్ణించుచున్నారో వారికి సర్వపాపములు క్షయమగుచున్నది. వారు పరమగతిలాభము నొందుచున్నారు.

—♦ చతుర్ముఖకృతశివస్తవము. ♦—

పిమ్మట మార్కండేయుఁడు సనత్కుమారునిఁగాంచి యిట్లని యెను—ఓయనఘా! చతుర్యుగములయుఁ, బృథివీపతులయు నుత్ప త్తివార్త వినఁగోరుచున్నాను.” సనత్కుమారుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు- “ఓపాపరహితుఁడా! పద్మజుఁడైన బ్రహ్మ సృష్టివ్యాపారమునం దభి లాష గలిగి, యేమేమి కావించెనో, అది యంతయు నీకడ వివరించి చెప్పెద నాకర్ణింపుము. భగవంతుఁడైన పితామహుఁడు తా నావిర్భ వించి చరాచరమైనభూతజాలమును సృష్టించెను. తరువాత మరల సృ ష్టికొఱకుఁ జింతింపఁగా నొకమనోహరురాలైన కన్య యుత్పన్న యయ్యెను. ఆకన్యయాకారము నీలోత్పలనిభమైన శ్యామవర్ణము, కటి

తలము సూక్ష్మము, నయనద్వయము పరమసుందరము. బ్రహ్మ యా మనోజ్ఞమూర్తియైనలలనను గాంచి సంభోగింప నభిలషించెను. ఆమ హాపాపఫలముచేతనే బ్రహ్మశిరము విదీర్ణమయ్యెను. అతఁడు శీర్ణమ స్తకుఁడై విశ్వవిఖ్యాతమైన సన్నిహతీతీర్థమున కేఁగెను. ఈతీర్థము పాపహరమును, బరమపవిత్రమును. బ్రహ్మ ఋషిసిద్ధసేవితమైన పవి త్రస్థాణుతీర్థమున కేఁగి, సరస్వతి కుత్తరతీరమున నొకశివలింగమును బ్ర తిష్ఠించెను. తరువాత నాతఁడు మనోహరధూపగంధాదులచేఁ బూజిం చుచుఁ బ్రతిదినము రుద్రసూక్తమును బఠించుచు రుద్రు నర్చింపఁజొ చ్చెను. ఈవిధముగా నాతఁడు భక్తితో శివపూజాసిరతుఁడై యుండఁ గా భగవంతుఁడైన నీలలోహితుఁడు స్వయముగా నక్కడకు వేంచే సెను. ఆయన యుల్లరుదెంచుటఁ జూచి లోకపితామహుఁడైన బ్రహ్మ భూతలమున కొఱఁగి శిరసానమస్కారములు గావించి యాతని నిట్లు స్తోత్రము చేయఁజొచ్చెను — “ ఓ భూతభవిష్యద్వర్తమానముల కాశ్ర యమైన మహాదేవా ! నీకు నమస్కారము. నీవు స్తుతినిత్యుఁడవు, త్రి లోకపాలకుఁడవు, పవిత్రదేహుఁడవు, సర్వపాపాపహర్తవు, చరాచరగు రుఁడవు, గుహ్యపదార్థువు, మఱియు గుహ్యపదార్థప్రకాశకుఁడవు. నీవు భైషజ్యప్రయోగముచే సకలరోగవినాశము గావింతువు. కౌరవా జినముచే నీశరీర మావృతమై యున్నది. నీవు వీతశోకుఁడవు. నీకనం తనమస్కారములు. వారికల్లోలసంక్షోభమును, మహాబుద్ధివిఘట్టన మును నీవే. నీనామము జపించువారికిఁ బునరుత్పత్తిదోషము కలుగదు. నీవు నిత్యుఁడవు, త్రిలోకధ్వంసివి, శంకరుఁడవు, అప్రమేయుఁడవు, వ్యాధివిఘాతకుఁడవు, పరుఁడవు, అపరిమేయుఁడవు, సర్వభూతప్రియుఁ డవు, యోగేశ్వరుఁడవు, దేవదేవుఁడవు, సర్వపాపహరుఁడవు, స్థాణుఁడ వు, ప్రసిద్ధుఁడవు, సిద్ధవందితోషకుఁడవు, భూతసంసారదుర్గుఁడవు, విశ్వ

రూపుఁడవు, ఫణీంద్రగీతమహిముఁడవు, ఫణీంద్రాంగదధరుఁడవు, ఫణీంద్రవరహారుఁడవు, మఱియు భాస్కరుఁడవు, నీకు నేను మాటిమాటికి నమస్కారము లొనరించుచున్నాను."

బ్రహ్మ యిట్లు స్తోత్రముచేయఁగా దేవదేవుఁడైన శంకరుఁడాతని కిట్లనియెను. "భవితవ్యమునుగూర్చి శోకించుట యెప్పుడును గర్తవ్యముగాదు. పూర్వము వరాహకల్పమందు నీమస్తకము నాచే నపహరింపఁబడియున్నది, అది యిప్పుడు చతుర్ముఖమై యున్నది. అది యెప్పుడును జెడనిది. ఈసన్నిహతీతీర్థమునందు నీవు మదీయలింగప్రతిష్ఠగావించి సర్వపాపవిముక్తుఁడవై సృష్టివాంఛచే నీవు నన్నుఁ బ్రేరేపించితివి, అందుచే నేను నీచెప్పినట్లు భూతవర్గమునకు దృష్టిగోచరుఁడనైతిని. ఈసన్నిహతీతీర్థమునందు నేను దీర్ఘకాలము తపోనిమగ్నుఁడనై యుండుటచే నీవు నాకొఱకు బహుదినములు ప్రతీక్షించి, సర్వభూతములకు సృష్టికర్తనుగా నీవు నన్ను సంకల్పించితివి, అప్పుడు నేను దదవస్థయు జలమగ్నమై యున్న మదీయలింగమును జూచి—అగ్రజన్ముఁడైనవా రెవ్వరు లేనివో నేను సృష్టికార్యమును బూర్ణము గావించెద నని చెప్పియుంటిని. నీవంతుల కిట్లంటివి—"నీకంటె నగ్రజన్ముఁడైనవా రెవ్వరును లేరు. ఈస్థాణులింగము వివశమై జలమగ్నమై యున్నది. అందుచే నీవే నాకు హితమొనరింపుము" అని.

తుద కాభగవానుఁడే దక్షుఁడు మొదలగు ప్రజాపతులనుసృజించెను. వారే యీచతుర్విధభూతసంచయమును సృష్టించిరి. ఓబ్రహ్మ! సృష్టింపఁబడినవెంటనే యాప్రజాసమూహ మంతయు నాఁకలిగొని యాకస్మికముగాఁ బ్రజాపతులను భక్షించుటకుఁ బరుగులిడఁజొచ్చెను. ప్రజాపతులప్పు డాత్మరక్షణము గోరి పితామహుని శరణుచొచ్చిరి, వారప్పుడు పితామహునిఁ బ్రజావర్గమునకు మహావృ

త్తులను నిర్దేశింపు మని ప్రార్థించిరి. తరువాత స్థావరములకు భూమి యే యన్నముగను, జంగమములకు మహౌషధులును — బలవత్ప్రాణులకు దుర్బలప్రాణులును భక్ష్యములుగను నిర్దేశింపఁబడెను. అప్పుడు ప్రజాగణము తమతమ నిర్దిష్టఖాద్యములను బొంది మరలఁ దమతమనెలవులకు వెడలిపోయెను. అందువలనఁ బ్రజావర్గముపరస్పరప్రీతితో వర్ధిల్లఁజొచ్చెను, సకలభూతములు నిట్లు వర్ధిల్లుచుండుటఁజూచి లోకగురుఁడవైన నీవు పరితుష్టుడవు కాఁగానే, అప్పుడు నేను జలములనుండి లేచి ప్రజాగణమును జూడఁగంటిని. అనంతరము నాతేజముచేత వృద్ధింపఁబడిన యాప్రజాపుంజమును జూచి నేనత్యంతకుపితుఁడనై నాలింగము నూడఁబెఱికి పాతిపెట్టితిని. అట్లు నిక్షేపింపఁబడిన యీలింగము సరోవరమధ్యమునం దూర్ధ్వముగా విరాజిల్లుచుండెను. అప్పటినుండియు నీలింగము జగత్తునందు స్థాణునామముతోఁ బ్రసిద్ధి నొందుచున్నది. ఈలింగము నొక్కమాఱు దర్శించినంతమాత్రమున నే మానవులు సకలపాపములనుండి నిర్ముక్తులై పునరావృత్తిరహితమైన పరమపదము నొందుచున్నారు. కృష్ణాష్టమీదినమునందు సమాహితచిత్తులై యెవరీతీర్థమునందు వసించుచుందురో వారికిఁ దెలియకచేసినపాపము లన్నియు నిర్మూలములై పోవుచున్నవి” భగవంతుఁడైన దేవదేవుఁ డిట్లు చెప్పి తత్క్షణమే యంతర్హితుఁ డయ్యెను. తరువాత బ్రహ్మయుఁ బాపములచే విడువఁబడిన విశుద్ధదేహము గలవాఁడై చతుర్ముఖదేవు నర్చించి, సరోవరములో దేవదేవునిలింగము లనేకములు సృష్టించెను. వానిలో మొదటిది బ్రహ్మసరోవరము, అది పవిత్రమును హరిపార్శ్వమునఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడినదియు నై యున్నది. రెండవది బ్రహ్మసదనము, అది నిజాశ్రమమునందే విహితమై యున్నది. దానికిఁ బూర్వదిశయందుఁ దృతీయలింగము ప్రతిష్ఠితమైనది. నాలుగవది ద్వైత

బ్రహ్మలింగము సరస్వతీతటమునందే స్థాపింపఁబడినది. ఈపవిత్రమైన తీర్థములింగము లన్నిటిని బ్రహ్మ ప్రతిష్ఠించెను. ఎవ్వ రుపవాసముండి యీసమస్తలింగములను దర్శించుచుందురో, వారికిఁ బరమగతి ప్రాప్తించును. కృతయుగమునందు హరిపార్శ్వమును, త్రేతాయుగమునందు బ్రహ్మశ్రమమును, ద్వాపరమునందు దానికిఁ బూర్వదిక్కును స్థానములు. కలియుగమున సరస్వతీతటము ప్రశస్తము. భక్తియుక్తచిత్తులై యెవ్వ రీసకలపవిత్రస్థానములను దర్శించి పూజింతురో, వారికి సకలపాపనిర్ముక్తియుఁ బరమపదప్రాప్తియు లభించును. సృష్టిప్రారంభకాలమునందు పితామహుఁడు స్వయముగా సరస్వతీనది యుత్తరతీరమున మహేశ్వరునిఁ బూజించెను. అందుచే నాతఁ డచ్చటఁ జతుర్ముఖనామమున విఖ్యాతుఁ డయ్యెను. నరులు జితేంద్రియులై యుపవసించి ప్రయత్నముతో నాతనిఁ బూజించినచో, వా రొనరించిన చేయరాని పాపము లన్నియు నిర్మూలము లగుట నిశ్చయము. అనంతరము త్రేతాయుగమునందు స్థాణుదేవునిసమీపమునఁ జతుర్ముఖనామమున మఱియొకమహాలింగము పూజింపఁబడెను. శ్రద్ధతో ఆలింగము నుద్దేశించి నమస్కరించినను సర్వపాపనిర్ముక్తు లగుదురు. ఈలింగమునకు సన్నికటమునందు లీలాశంకరసంభూతమైన భానుశంకరలింగము విరాజిల్లుచున్నది. తరువాత ద్వాపరయుగమునందుఁ దనయాశ్రమమునందే యున్న శంకరుని శ్రద్ధతో నర్చించినయెడల వర్ణసంకరసంజనితములైన రాజసభావము లన్నియు విమోచనము లగును. కృష్ణచతుర్దశీదినమున మానవులు తత్పూజ గావించినచో, అభక్ష్యభక్షణజనితమైన సకలపాపములనుండియు విముక్తు లగుదురు. కలికాలమునందు మానవులు వసిష్ఠాశ్రమమునందుండి చతుర్ముఖుని స్థాపించినచో ముఖ్యసిద్ధి నొందుటకు సమర్థులగుదురు. ఆస్థలమునం దెవ్వరైన జితేంద్రియు

లును, నియతాహారులును, శ్రద్ధాయుక్తులునై మహాదేవునిఁ బూజించినవో, వారికిఁ బరమగతి లభించును. నే నిదే నీవద్ద స్థాణుతీర్థమాహాత్మ్యమును గీర్తించితిని. దీని నాకర్ణించినమానవులు సకలపాపవిముక్తు లగుదురు.

—♦ కురుక్షేత్రమాహాత్మ్యము ♦—

అనంతరము సనత్కుమారుఁ డిట్లు చెప్పం దొడంగెను—"త రువాత మహాదేవుఁ డాతీర్థశ్రేష్ఠమును జూచి—నీ విట్లు సమ్మిళితభావముతోఁ బ్రవహించుచున్న హేతువుచేత భూమిలో నీకుఁ బృథూదకమను నామము గలిగి ప్రధానతీర్థముగాఁ బరిగణింపబడఁగలవు" అని చెప్పెను. నారాయణుఁడు దేవతలతో నిట్లు చెప్పెను—ఓదేవతలారా! మహేశ్వరునిచే నీపృథూదకతీర్థము పవిత్రమును పాపభయవినాశమునయ్యెను. అందుచే మీరు రాహుహాతీర్థమున కేఁగవలయును. అక్కడ కేఁగి యాతీర్థశ్రేష్ఠమును మీ రెట్లు ప్రార్థన మొనరింపవలయునో, యది యాకర్ణింపుఁడు. సూర్యచంద్రులును బృహస్పతియు మృగశీర్షానక్షత్రమునం దెప్పు డుందురో, అప్పు డీతీర్థము 'అక్షయా' నామముతో నభిహితమగును. ఓసురవరులారా! ప్రాచీసరస్వతి యెప్పుడు ప్రవాహిత యగునో, అప్పుడు మీ రచ్చటి కేఁగి భక్తిభావముతో శ్రద్ధాసుస్థానములోఁ బితృపురుషుల నారాధింపుఁడు. ఈరీతిగా భగవంతుఁడైన మురారి యనేకవిషయములను జెప్పెను. అది విని యింద్రప్రముఖులైన దేవతలు కురుక్షేత్రమునందలి పుణ్యతీర్థమైన పృథూదకమున కేఁగిరి. అక్కడ కేఁగి వారు స్నానముచేసి తరువాత బృహస్పతినిఁ జూచి—భగవానుఁడా! నీచే మృగశీర్షానక్షత్రమును పాపహరమైన పుణ్యతిథిగాఁ బరిగణింపఁబడినది. ఇచ్చట మీరు వసించియు

న్నారు. చంద్రసూర్యులు నిచ్చట విరాజిల్లుచున్నారు. అందుచే నతి విశిష్టకాల ముపస్థితమైనది. ఓగురూ! ఈదేవకార్య మిప్పుడు నీయధీనమై యున్నది. కేవలము నీవే దీనిని సంపాదింపనగును" అని పలికిరి. దేవతలకు సురాచార్యుఁడు మరల నిట్లనియెను. "ఓదేవతలారా! నేను వర్షాధిపతిని గాఁగల్గినచో మృగశీర్షానక్షత్రమునందు గమనము చేయవచ్చును" దేవత లాతనిప్రస్తావమును సమర్థించిరి. అప్పుడు బృహస్పతి మృగశీర్షానక్షత్రమును బొందెను. క్రమముగా నాషాఢమాసమృగశీర్షానక్షత్రమునందుఁ జంద్రక్షయతిథి ప్రవేశించెను. ఈతిథియందుఁ బురందరుఁడు సంప్రీతుఁడై భక్తియుక్తుఁడై, హవిష్యభోజనుఁడై పితృదేవతల నుద్దేశించి మధుమిశ్రితములైన తిలపిండములను దానముచేసెను. పితృదేవత లప్పుడు ప్రీతులైరి, మఱియు వారు తమ తనయయైన మేనకను దెచ్చి దేవతల కర్పించిరి. దేవత లాకన్యను దెచ్చి హిమవంతున కిచ్చిరి. హిమాలయుఁడు దేవతలప్రసాదముచే మేనకను బొంది ప్రీతచిత్తుఁడై యామెతో నిచ్ఛానుసారముగా సుఖించుచుండెను. హిమవంతుఁడు పితృకన్యతో యథేష్టవిషయభోగము అనుభవించుచుఁ దృప్తుఁడై యామెగర్భమునందుఁ బరమరూపవతులైన ముగ్గురు కన్యామణులను గాంచెను. ఈకన్యకాత్రయము యథాకాలమునందు దేవపత్నులైరి.

భిక్షురూపధారియైన శివునకును, ఉమాదేవికిని జరిగిన సంభాషణము.

అనంతరము పులస్త్యుఁ డిట్లు చెప్పఁదొడంగెను. మేనకగర్భమున గుణరూపవతులైన ముగ్గురు కన్యలును, సునాభుఁ డనునొకపుత్రుఁడు నుద్భవించిరి. మహామునీ! మేనకప్రథమపుత్రికపేరు 'రాగిణి'

ఆమె రక్తాంగి, రక్తాక్షి, రక్తాంబరవిభూషిత. రెండవపుత్రికపేరు 'కుటిల' కుటిలశుభాంగియుఁ బద్మపత్రాక్షియు; ఆమె కేశపాశము నీలకుంచితము, ఆమె శ్వేతవర్ణమాల్యాంబరధారిణి. మేనకతృతీయపుత్రికనామము 'కాళి.' కాళి యాకృతి నీలాంజననిభము, నయనములు నీలేందీవరతుల్యములు. ఆమెరూపము ఉపమాతీతము. అది యటుండనిమ్ము, ఈకన్యాత్రయము జన్మించినతరువాత ఆఱువత్సరములు నిండియు నిండనియప్పుడే తపస్సున కేఁగిరి. దేవత లప్పు డాసౌమ్యాకృతిగల కుమారీత్రయమును దర్శించిరి. ఆదిత్యులును వసువులును వారితో శశికరసన్నిభయై ప్రకాశించుచున్న తపస్విని యైనకుటిలను బ్రహ్మలోకమునకుఁ గొనిపోయిరి. వారట్లామెను బ్రహ్మలోకమునకుఁ గొంపోయి బ్రహ్మతో "ఓపితామహా! ఈకన్య మహిమవంతయగు పుత్రునిఁ బ్రసవింపఁగలదా?" అని యడిగిరి. ఈమాటలు విని పితామహుఁ డిట్లనియెను—"ఈతపస్విని శంభునితేజమును ధరించుటకు సమర్థురాలు గాదు; ఈవరాంగిని దప్పక పరిత్యజింపుఁడు." ఈమాటలు విని కుటిల క్రుద్ధురాలై బ్రహ్మ కిట్లనియెను—భగవానుఁడా! దుర్ధరమైన శంభుతేజమును నే నెందులకు ధరింపఁజాలను, అందుల కవశ్యముగాఁ బ్రయత్నించెదను. ఓసత్తమా! వినుము. నేను దీవ్రతపస్సుచే జనార్దను నారాధించి, యెట్లు హరునిమస్తకము నవనతము గావింపఁజాలుదునో, నిశ్చయముగా నట్లు చేసెదను. ఈనామాట ధ్రువము, సత్యము."

ఇట్లు చెప్పి పులస్త్యుఁడు మరల నిట్లనియెను. "ఓమహామునీ! కుటిలవాక్యములు విని సర్వవిధాతయు భగవంతుఁడునైన బ్రహ్మ కొంతయుఁ గ్రుద్ధుఁడై "ఓసీ! పాపినీ, కుటిలా! నీవు నామాటలను సహింపఁజాలకపోయితివి. ఆయపరాధముచే నాశాపమునకు నిర్ద

ర్థురాలవై సర్వత్రి జలరూపమునఁ బరిణతి నొందుము." అని శపించెను. అంతట హిమాలయనందిని యైనకుటిల బ్రహ్మచే నిట్లభిశప్తయై వేగవతియైన జలమయీమూర్తిని ధరించి బ్రహ్మలోకమునంతను దడుపఁజొచ్చెను. పితామహుఁడా జలోచ్ఛ్వాసమయియైన కుటిలను జూచి, ఋగ్యజుస్సామబంధనములచే నామె నచ్చట దృఢముగా బంధించియుంచెను. అప్పుడు జలమయియైన గిరికుమారి నిర్మలబ్రహ్మలోకమును దడపుచు బ్రహ్మ బంధించిన బంధనములచే బ్రహ్మలోకమునందే యాబద్ధయైయుండెను. తరువాత సురగణములు హిమాలయకన్యయైన రాగిణి యను తాగవతిని గూడ బ్రహ్మలోకమునకుఁ గొనిపోయి బ్రహ్మయెదుట నామె నునిచిరి. బ్రహ్మ యామెనుగూడ నసమర్థురా లని చెప్పి నిరాకరించెను. అప్పుడు రాగిణి క్రుద్ధురాలై యిట్లనియెను—“ నే నిట్టితపస్సుచేసి యున్నానుగదా, మహిమవంత యనుపేరొందుటకు నే నెందులకుఁ దగను ? ” అప్పుడు బ్రహ్మ యామెనుగూడ శపించి యిట్లనియెను, “ నీవు నా మాటమీఱి, దేవతల నతిక్రమించుటకుఁ జూచితివి, అందుచే నీవు సంధ్యారాగముగాఁ బరిణమింపుము.”

ఓమునిశ్రేష్ఠా! బ్రహ్మశాపముచేఁ దత్క్షణమే యారాగిణిసంధ్యయై ప్రకాశింపఁజొచ్చెను. బ్రహ్మ యాశైలనందినిదేహమును దృఢముగాఁ గృత్తికాభాగముచేఁ బట్టియుంచెను. క్రమముగాఁ దపస్వినియైన మేనక యిది తెలిసికొనియెను. ఆమెకుమార్తెలిద్దఱు గతించిరి. అప్పుడామె మూఁడవకూతురైన కాళిని తపస్సునుండి మరలించుటకుఁ దలఁచుకొని ‘ఉ-మా’ యనుచు నామెను నివారించుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండెను. అప్పటినుండియు నాకన్య మాతృకృతమైన ‘ఉమా’ నామముతోడనే ప్రసిద్ధ యయ్యెను. కన్యకుఁ గలిగిన యీ ‘ఉమా’

వామము తంత్రికిఁగూడఁ గగ్నగోచరమయ్యెను. కాని ‘ ఉమ ’ మా
త్రము తపస్సునుండి యించుకయు విముఖురాలు గాలేదు. ఆమెతపో
వనము నేర్పఱచుకొనియెను. అనంతర మా యుమ యంతరంగములో
శూలపాణియు, దేవదేవుఁడు నైన వృషధ్వజునిఁ జింతించుచుఁ గఠోర
తపమున నిమగ్న యయ్యెను.

అంతట బ్రహ్మ దేవతలను జూచి—“ మీరు హిమవంతుని
తృతీయకన్యవద్ద కేఁగి యాతపస్విని నచ్చటికిఁ దీసికొని రావలయును ”
అని చెప్పెను. బ్రహ్మ యనుజ్ఞచే దేవత లప్పుడు హిమాలయమున
కేఁగి హిమవద్దుహితను దర్శించిరి. కాని వా రామె తేజమునకుఁ బరాజి
తులై యామెను సమీపింపఁజాలరైరి. ఇంద్రుఁడు ప్రధానదేవత
లతోఁగూడ నప్పు డామెతేజముచేఁ బ్రతిహతుఁడై బ్రహ్మసన్నిధికి
మరలి వచ్చి హిమవద్దుహిత తేజఃప్రకర్షమునుగూర్చి యాతని కెఱిఁగిం
చెను. బ్రహ్మ యది యంతయు విని యిట్లనియెను—“ ఆమెయే
నిశ్చయముగా శంకరవల్లభ; కానిచో మీరు తేజస్వులై యుండియు
నామెతేజమునందు నిస్తేజులై త్రోసివేయఁబడిరేల ? ఏమైన నేమి,
ఇప్పుడు మీరు నిశ్చింతులై మీమీస్థానముల కరుగుఁడు. తారకుఁ
డును మహిషాసురుఁడును ద్వరలోనే నిహతులు కాఁగల రని మనస్సున
నుంచుకొనుఁడు. ”

బ్రహ్మ యిట్లు చెప్పఁగానే యింద్రాదిదేవతలు నిశ్చింతులై
తమతమనెలవులకుఁ దక్షణమే వెడలిపోయిరి. ఇఁక నిక్కడ శైలేశ్వ
రుఁడైన హిమవంతుఁడు భార్యాసమేతుఁడై వెడలి తపోనిరతయై యున్న
యుమను దపస్సునుండి మరలించి గృహమునకుఁ దెచ్చెను. మహా
మతి యైన దేవదేవుఁ డప్పుడు నిరాశ్రయమైన రౌద్రవ్రతము నవలం
బించి సుమేరువు మొదలగు మహాశైలములందుఁ దిరుగుచుండెను.

ఇట్లు తిరుగుచు నొకప్పు డాతఁడు శైలశ్రేష్ఠమైన హిమాలయమునకు వచ్చెను. హిమవంతుఁ డాతనికి శ్రద్ధతో నర్చనాదికములు గావించెను. ఆరాత్రి యాతఁ డక్కడనే వసించెను. మఱునాఁడు హిమవంతుఁ డాతని సమీపించి సంభ్రమముతో నిట్లనియెను. "విభూ! నీవు తపస్సాధనకొఱకిచ్చటనే వసింపవలయు నని ప్రార్థించుచున్నాను" గిరివతుఁ డిట్లు ప్రార్థింపఁగా విని హరుఁ డాతనిప్రార్థన మంగీకరించెను. ఆతఁ డప్పుడు తననిరాశ్రయవ్రతమును బరిత్యజించి యాశ్రమము నాశ్రయించి వసింపఁజొచ్చెను. దేవదేవుఁడైన శూలపాణి యిట్లాశ్రమస్థుఁడు కాఁగానే గిరినందిని యైన కాళి యొకమా ఱక్కడ కరుదెంచెను.

భగవంతుఁడైన హరుఁ డట్లరుదెంచిన యుమను జూచి తనప్రణయిని యైన సతీదేవి మరల జన్మించిన దని తెలిసికొని స్వాగతసంభాషణపూర్వకముగా నామెను బూజించి మరల యోగచర్యారతుఁ డయ్యెను. అప్పుడు వరారోహయు భామినియు నైన కాళి కృతాంజలికరములతో నభ్యాగతయై సఖీగణముతో నాతనిపాదద్వయమునకు వందనము లాచరించెను. తరువాతఁ జాలసేపటివఱకు శంకరుఁడు గిరినందినిపై దృష్టి నిగుడ్చి యిట్లనెను. "ఈపని యుక్తమైనది కాదు" అని వెంటనే యాతఁ డంతర్హితుఁడై పోయెను. పార్వతి యప్పుడు హరుని యారూక్షవాక్యమును విని జ్ఞానయోగమును బొందిన దయ్యెను. తరువాత నామె మనోదుఃఖముచే దహ్యమానయై తండ్రిదగ్గఱ కేఁగి యిట్లనియెను. తండ్రీ! నేను తీవ్రతప స్సాచరించుటకు మహారణ్యమునకుఁ బోవలయును. అక్కడ కేఁగి పినాకపాణియు, దేవదేవుఁడు నైన శంకరు నారాధించుటే నాముఖ్యోద్దేశము"—తండ్రియైన హిమవంతుఁడు కూతుప్రస్తావమునకు సమ్మతించెను.

అప్పుడు పార్వతి ‘ లలిత ’ యనునామము ధరించుకొని హిమాలయముయొక్క విశాలపాదదేశమునందు మహేశ్వరారాధనకొఱకుఁ దప మాచరింపఁజొచ్చెను. అప్పు డామెసఖీబృందము తపస్విని యైన యామెపరిచర్యకొఱకు నియుక్తు లైరి. ఫలమూలములు, సమిత్కుశలు మొదలగువాని నన్నిటిని వారు సంపాదించిపెట్టుచుండిరి. పార్వతి తనచిత్తవినోదనముకొఱకు మంటితో నొకశూలపాణియైన రుద్రమూర్తిని నిర్మించుకొని “ యిదియే యథార్థతేజస్వియైన నాశూలపాణి యగు ” నని చెప్పుచు నిత్యము నారుద్రమూర్తికిఁ బూజ లొనర్చుచు, మాటిమాటికి నాతని దర్శించుచు నుండెను. తరువాతఁ బార్వతిశ్రద్ధఁ జూచి త్రిపురారి సంతుష్టుఁ డయ్యెను. అతఁడు పలాశదండము, ముంజమేఖల, యజ్ఞోపవీతము, ఛత్రము, మృగాజినము, కమండలువు మొదలగునవి ధరించి, భస్మభూషితదేహుఁడై వటువేషధారియై సకలాశ్రమములం దిరుగుచుఁ దుదకుఁ బార్వతియాశ్రమమున కేఁగుదెంచెను. ఓనారదా ! అప్పుడు కాళి సఖీగణముతో నభ్యుత్థానముచేసి, యభివాదనాదులచే నాతని సన్మానించి యథారీతినిజిజ్ఞాసగావించెను— “ భిక్షూ! నీ వెక్కడనుండి యరుదెంచితివి, నీయాశ్రమ మెక్కడ ? నీ వెక్కడ కేఁగుచున్నావు ! అన్నియు సత్వరముగా నెఱింగింపుము ” అది విని యాతఁ డిట్లుత్తర మిచ్చెను—పూతవ్రతవైన యో బాలికా! నాయాశ్రమము కాశీధామమునఁగలదు. నేను దీర్ఘపర్యటనము గావించుచుఁ బృథూదకమున కేఁగఁగలను. ఉమ మరల నిట్లనియెను. “ ఓభిక్షూ! నీ విప్పు డేఁగఁదలఁచుకొనిన పృథూదకమున కేఁగుటవలన నెట్టిపున్నెము లభించును ? మఱియు మార్గమధ్యమునం దేయేతీర్థములలో స్నాన మాచరించితివి, వానివానిఫలము లెట్టివి ? ” భిక్షు విట్లనియెను—నే నన్నిటికంటెను ముందు ప్రయాగతీర్థమునందు స్నాన

ముచేసితిని; ఆతరువాత కుంజామ్రి, జయంత, చండికేశ్వర, బంధు బృంద, కర్కంధ, కనఖల, సరస్వతీ, అగ్నికుండ, భద్రా, త్రివిష్టప, కౌనట, కోటితీర్థ, తక్షక మొదలగుతీర్థము లన్నిటికి యథాక్రమముగా నేఁగి స్నానములు గావించితిని; తరువాత నిప్పుడు నీయాశ్రమమున వచ్చితిని; ఇచ్చట నీతో సంభాషించి తరువాతఁబృథూదకమున కేఁగెదను. అది యటుండ నిమ్ము, నే నిప్పుడు నిన్నడుగుప్రశ్నలకుఁ గోపింపకుము. ఓకృశోదరీ! నీవు తపస్సువలన దేహమును గృశింపఁజేయుచున్నట్లగపడుచున్నావు, ఇది మాపక్షమున నవశ్యకర్తవ్యము. ఏమన? ద్విజాతివర్గమునకు బాల్యమునుండియు సంయము లగుట శ్లాఘనీయము. కాని యోభీరురాలా! నీ వీప్రథమవయసునందే పదార్పణము గావించి యెందుకొఱకు తపస్సాచరించుచున్నావో, ఈవిషయమున నాకొక విశేషసందేహము గలిగినది. ఓవిలాసినీ! స్త్రీజనమునకుఁ బ్రథమవయసు భర్తతో వివిధభోగసుఖము లనుభవించుటయందే కడపనగును. నీవందులకు విపరీతముగాఁ గనఁబడుచున్నావు. ఇదిగాక లోకములో నెల్లరును, సౌందర్యము, అభిజాత్యము, ఐశ్వర్యము మున్నగువానినే యాకాంక్షించి తపస్సుచేయుట కనఁబడుచున్నది. కాని గిరీంద్రనందినీ! నీకు వీనిలో నొకటియు నించుకయుఁ గొదవగావు, అన్నియు సంపూర్ణములుగా నున్నవి. ఇఁక నీ వెందుల కలంకారములను ద్యజించి జటాధారణ మొనరించితివో, చీనాంబరములను ద్రోసిపుచ్చి వల్కలములఁ దాల్చితివో?"

అప్పుడు పార్వతికి సఖియు, సోమప్రభ యనునామము గలదియు, తపఃప్రవీణురాలునైన యొక్కర్తు భిక్షువునకు యథాక్రమమున నుత్తర మిచ్చుట కుద్యుక్తురా లయ్యెను. సోమప్రభ యిట్లనియెను—

"ఓద్విజశ్రేష్ఠా! పార్వతితప స్సాచరించుటకుఁ గారణ మేమో యాక

క్షింపుము. అధికముగాఁ జెప్పనేల? ఈమహాకాళి హరునిఁ బతిగాఁ బొందఁగోరి తప మాచరించుచున్నది." అప్పుడు సోమప్రభమాటలు విని భిక్షువైన శంకరుఁడు తనమస్తకము కంపించునట్లుగాఁ బెద్దనవ్వు నవ్వుచు నిట్లు పలికెను. "అట్లయినఁ బార్వతీ! నేను నిన్నడుగుచున్నాను!—ఈబుద్ధి నీ కెవ్వరు గఱపిరి? చూడుము, పల్లవపేలవములైన యీనీకరములు, భుజంగసంగతములైన హరునికరములతో నెట్లు సమ్మిళితములు కాఁగలవు? నీవు దుకూలాంబరధారణయోగ్యురాలవు, మహాదేవుఁడు మృగచర్మధారి; నీవు చందనచర్చితవు, మహాదేవుఁడు భస్మభూషితుఁడు; నిజముగా నిట్టియఘటనఘటన యెప్పుడును సమీచీనము గాదు.

ఓవిపోత్తమా! భిక్షు విట్లు పలుకఁగానే పార్వతి యాతని కిట్లనియెను—ఓభిక్షూ! నీ విట్లు పలుకవలదు; వాస్తవముగా హరుఁడు సర్వగుణగరిష్ఠుఁడు. అట్లుగాక, అతఁడు శివుఁడైనను భీముఁడైనను గానిమ్ము, సధనుఁడైనను నిర్ధనుఁడైనను గానిమ్ము, భూషితుఁడైనను అభూషితుఁడైనను గానిమ్ము, ఎట్లయిన నాతని యిష్టానుసారముగానే యుండనిమ్ము, అతఁడే నానాథుఁడు." "సఖి! నిజముగా నీ వీపురశబ్దవత్తుఁడైన భిక్షువును నివారింపుము. ఓసోమప్రభా! నిందించువారికంటెను వినువా రధికపాపము నొందుచున్నారు" పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—వరదా! హిమవద్దుహిత యిట్లు చెప్పి యచ్చటనుండి లేచెను; అప్పుడు హరుఁ డాభిక్షురూపమును బరిత్యజించి స్వకీయమైన శివరూపమును ధరించి యిట్లు పలికెను.

"ప్రియురా! నీపితృభవనమున కేఁగుము. నిన్నుఁ గోరుటకొఱకు నేను హిమగృహమునకు మహర్షుల నంపెదను. నీ విక్కడ మంటితో నిర్మించిన యీభద్రేశ్వరలింగము జగత్తునందు భద్రేశ్వరనామములోనే

ప్రసిద్ధము గాఁగలదు. దేవతలు, దానవులు, గంధర్వులు, యక్షులుఁ, గింపురుషులు, నురగులు, సర్వదా దీనిని బూజించుచుందురు. మానవులును శుభాకాంక్షులై దీని నర్చించుచుందురు. ” గిరినందిని దేవదేవునిచే నిట్లభిహితమై యంబరపథమునఁ బితృగృహమునకు వెడలెను. మహాతేజుఁడైన శంకరుఁడును గిరికన్యను విడిచి పృథూదకమున కేఁగి యథావిధిగా స్నానముచేసెను. అనంతరము దేవదేవుఁడు పృథూదక స్నానముచే నిష్పాపుఁడై, గణాధ్యక్షుని, నందిని, దక్కినప్రమథగణమును గూడుకొని మందరాచలమునకు వచ్చి విడిసెను. మహాదేవుఁడు ప్రమథగణముతో మందరపర్వతమునకు రాఁగానే గిరివరుఁడైన మందరుఁ డత్యంతపులకితుఁడై పోయెను. తరువాత నాతఁడు దివ్యదివ్యకందమూల ఫలజలాదులచేఁ ద్రిలోచనుని, నాతని ప్రమథగణములను, ఆతనివాహనము నర్చించెను.

—◆ శివునికొఱకుఁగన్యనిమ్మని దేవతలుహిమాద్రిని బ్రార్థించుట ◆—

పులస్త్యుఁడు మరల నిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు,—తరువాత రుద్రదేవుఁడు మందరాద్రిచే సంపూజితుఁడై ప్రీతుఁ డయ్యెను, అప్పు డాతఁడు అరుంధతిని మహర్షులను స్మరించెను. మహాత్ముఁడైన శంకరుఁడు స్మరించినంతనే ఋషులు సుందరకందరశోభితమైన మందరాచలమునకు వచ్చిచేరిరి. దేవదేవుఁడైన త్రిపురారి వారిని జూచి ప్రత్యుత్థాన మొనరించి యభిపూజనము గావించి యిట్లనియెను, “ ఇప్పు డీపర్వతవరుని కన్య శ్లాఘ్యయు, సర్వదేవసంపూజ్యయు నై యున్నది. విశేషించి యీపాదపంకజస్పర్శచే నేఁడీపర్వతరాజు నిష్పాపుఁ డయ్యెను. అది యుటుంచి మీ రీసుందరమును, సువిశాలమును, సమతటము నైన యీ

కొండనెత్తమునందు, పద్మవర్ణమును మృదువును నగు నీశిలాపటము నందుఁ గూరుచుందుము."

శంకరదేవుఁ డిట్లు పలుకఁగానే సమవేతులైన యాఋషు లంద ఱు నరుంధతితోఁగూడ శైలసానువునందుఁ గూరుచుండిరి. ఋషు లందఱుఁ గూరుచుండఁగానే, గణాధ్యక్షుఁడైన నంది వారి కర్ఘ్యపాద్యా దులచేఁ బూజసల్పి సంయతభావముతో నొక్కెడ నిలుచుండెను. తరువాత దేవదేవుఁడు, వినీతులై యున్న సురలకును సప్తర్షులకును నిజ కీర్తివృద్ధికొఱకు ధర్మసంగతములైన హితవాక్యము లిట్లు చెప్పఁదొడఁ గెను. "ఓకశ్యప, అత్రి, వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, భరద్వాజ, అంగిరసులారా! మీ రెల్లరు నాకర్ణింపుఁడు! పూర్వము దక్షునందినియై నసతి నాప్రియపత్నియై యుండెను. ఆమె దక్షునియెడలఁ గలిగినరోష ముచే యోగమార్గమునఁ బ్రాణత్యాగము గావించెను. ఇప్పు డాసతి మరల శైలేశ్వరునకు తనయయై యుమానామమున జన్మించెను. అం దుచే నోద్విజసత్తములారా! మీరు నానిమిత్తము శైలేంద్రునివద్ద నుండి యాయుమను బ్రార్థించి తేవలెను.—హరునియనుజ్ఞకు సప్తర్షు లంతఱు నేకగ్రీవముగా నంగీకరించి "ఓంనమః శంకరాయ" అనువా క్యము నుచ్చరించి హిమాలయాభిముఖులై బయలుదేఱిరి. తరువాత శంభుఁ డరుంధతినిగూడ నచ్చటి కేఁగు మని కోరి యిట్లు చెప్పఁదొడఁ గెను. "ఓసుందరీ! నీవును హిమాలయమున కేఁగుము; ఏలన? పు రంధ్రీమణులే పురంధ్రీమణుల ధర్మరక్షణకు సహాయ లని తెలియఁబ డుచున్నది." శంకరుఁ డిట్లు పలుకఁగా నరుంధతి యాతనిమాట మీ ఱఁజాలక లోకాచారపరికారము తనభర్తతోఁగూడఁ బయలుదేఱి "నమస్తేరుద్ర" యని పల్కి వెడలెను. వారప్పుడు ఓషధిప్రస్థమను పేరుగల హిమాలయశృంగమున కేఁగి పురందరపురీతుల్యమైన శైల

రాజు సుందరపురమును జూడఁజొచ్చిరి. తరువాత శైలేంద్రుని సుంద రీబృందము లాదరముతో వారి నెదుర్కొనిరి. శైలరాజసుతుఁడైన సునాభుఁడు మొదలగు గొప్పవారుఁగూడ భక్తిశ్రద్ధలతో వారికి మర్యాద లొనరించిరి. తరువాతఁ, దపోధౌతకల్మషులును మహాత్ములు నైన మహర్షులు గంధర్వ, యక్ష, కిన్నర, ప్రభృతులు తమ్ముఁ జూడ్తి రా నగాధిరాజు కనకోజ్జ్వలరమ్యభవనమునఁ బ్రవేశించిరి. తరువాత వారు ప్రశస్తమైన పురద్వారమువద్ద కేఁగి దౌవారికుల యనుమతిని బ్రతీక్షించుచుండిరి. తరువాత గంధమాదనగిరి ద్వారరక్షకవేషము తోఁ గరమున నొక పద్మరాగమయమైన పెద్దదండమును ధరించి తొం దరతో నచ్చటికి వచ్చెను. అప్పుడు ఋషు లాతనిఁ జూచి యిట్లనిరి— ఓదౌవారికా! మాకు విశేషకార్య మొకటి గలిగి యిచ్చటికి వచ్చి తిమి కావున నీవు గిరిరాజు సన్నిధి కేఁగి, కొందఱు మహర్షులువచ్చియు న్నారని చెప్పవలయును. ఋషులిట్లు చెప్పఁగానే గంధమాదనగిరివరుఁడు బయలుదేఱి యనేకముఖ్యపర్వతములచేఁ బరివృతుఁడై యున్న హి మవద్గిరీంద్రునిసన్నిధి కేఁగి, తనహస్తములోని దండమును ముంజేతివం కకుఁ ద్రోసి జానువులపై కొఱగి కూరుచుండి—“ఓశైలరాజా! మీ ప్రాంగణప్రదేశమునందుఁ గొందఱు మహర్షులు నిలిచి యున్నారు. వారి కేదియో విశేషప్రయోజనము గలదఁట. వారు మీదర్శనము న భిలషించుచున్నారు” అని మనవిచేసెను. పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నా డు, గిరిరాజు దౌవారికునిమాటలు వినినంతనే స్వయముగా నర్ఘ్యము ను జేతఁ బుచ్చుకొని ససంభ్రముఁడై ద్వారమువద్ద కేఁగెను, తరువా త గిరిరాజు ఋషిశ్రేష్ఠుల నర్ఘ్యపాద్యాదులచే నర్చించి సభాస్థలమున కుఁ దెచ్చి యథాయోగ్యములగు పీఠములపైఁ గూరుచుండఁబెట్టెను. వా రట్లుపవిష్టులు గాఁగానే, వాక్యజ్ఞుఁడైన గిరీంద్రుఁడు వారిని జూ

చి యిట్లు పలికెను, "ఓహో! నేఁడేమి! మేఘసంచారము లేకయే వర్షము గలిగినది. కుసుమోద్గమము గాకయే ఫలనిష్పత్తి ఘటిల్లినది! వాస్తవముగా నేఁడు మీయాగమన మతర్క్యము, నచింత్యము నై యున్నది. ఓసత్తములారా! నే నిప్పుడు యథార్థముగా ధన్యుఁడ నైతిని, శైలరాజనామము నాకు సార్థక మయ్యెను. మీరు నాగృహప్రాంగణమున కరుదెంచుటచే నా దేహము నేఁడు పవిత్ర మయ్యెను. ఓద్విజేంద్రులారా! అసత్సంసర్గమలినమైన నాగృహాంగణమును మీదృష్టిపాతముచేతను, మీపాదస్పర్శచేతను మీరు సారస్వతతీర్థమువలెఁ బవిత్రముఁ గావించిరి. ఓవిప్రపుంగవులారా! నేను మీదాసుఁడను; వాస్తవముగా మీ రేప్రయోజనముకొఱకు కరుదెంచియున్నారో, ఆప్రయోజనభారమును దీర్ప నా కాదేశింపుఁడు. నేను దారాపత్యభృత్యులతో మీయాజ్ఞ నెఱవేర్చుచు మీకుఁ గింకరుఁడనై యుంటిని, ఏమి యాజ్ఞాపింతురో యాజ్ఞాపింపుఁడు."

శైలరాజేంద్రునిపల్కు లాలకించి తీక్ష్ణవ్రతులైన ఋషులు తమవచ్చిన ప్రయోజనమును హిమవంతునకు దెలియఁజేయు మని వృద్ధుఁడైన యంగిరుని కోరిరి. కశ్యపాదిఋషులప్రేరణచే నంగిరుఁడు గిరిరాజుతో నిట్లు పలుకఁదొడఁగెను— "పర్వతశ్రేష్ఠా! మే మరుంధతితోఁగూడ నీగృహమున కేఁగుదెంచిన కార్యమును గూర్చి వినుము. దక్షయజ్ఞధ్వంసి యెవ్వరో, శూలకపాలపాణియుఁ ద్రినయనుఁడు నైనవాఁ డెవ్వరో, శంకరుఁడు శర్వుఁడు వృషవాహనుఁడు నైనవాఁ డెవ్వరో, జీమూతకేతుఁడు శత్రుఘ్నుఁడు యజ్ఞభోజి స్వయంప్రభుఁడు నైనవాఁ డెవ్వరో, ఈశ్వరుఁడు, స్థాణుఁడు, హరుఁడు, భీముఁడు, నుగుఁడు, మహేశ్వరుఁడు, మహాదేవుఁడు, పశుపతి మొదలగునామములచేఁ బ్రసిద్ధుఁడగుచున్నవాఁ డెవ్వలో యాతనికర్తృత్వముచేతనే మేమో

గిరీంద్రా ! భవన్నికటమున కేతెంచితిమి. భవత్కన్యయుఁద్రిలోక సుందరియు నైన కాళిని దేవదేవునికొఱకుఁ బ్రార్థించుచుంటిమి; అందుచేత భవదీయకన్యయైన కాళిని శివునకు సమర్పించుట నీకుఁ గర్తవ్యమై యున్నది. ఓహో గిరిరాజ ! ఎవ్వనిపుత్రిక రూపాభిజాత్యసంపత్తి బలముచే నట్టిశుభగపతికిఁ బ్రణయిని గాఁగల్గుచున్నదో యామెజనకుఁడే ధన్యుఁ డని మే మనుకొనుచున్నాము. ఓశైలాధిపా ! హరుఁడే నాల్గువిధములైన భూతములకును దండ్రి యని నిరూపింపఁబడినది. వాస్తవముగా నీకాళి వారికి జనని కాఁగలదు. దేవత లెల్లరు ముందుగా శంకరునకు నమస్కరించి తరువాత నీతనయకు నమస్కరించుచుందురు. నీవు శత్రువుల మస్తకముపై భస్మభూషితపాదవిన్యాసము చేయుము. మేము యాచకులము, దేవదేవుఁడు స్వయముగా వరుఁడు, నీవి దాతవు, సర్వజగజ్జననియైన యీయుమాదేవి వధువు; వాస్తవముగా నీకు సకలమును శుభము."

పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—అంగిరుని యీపస్తావము విని హిమవత్పుత్రియైన కాళి తలవంచుకొనియెను. మొట్టమొదట నామె యంతరంగమునందు హర్ష ముదయించెను, కాని తరువాత దైన్యము గలిగెను. అనంతరము శైలరాజైనహిమవంతుఁడు గంధమాదనుని జూచి యిట్లాజ్ఞాపించెను. "గంధమాదనా ! నీవు సత్వరముగాఁ బ్రత్యేకప్రత్యేకము గిరివరులనికేతనముల కేఁగి మేరువు మొదలగునగశైలశ్రేష్ఠముల నాహ్వానించుకొని రమ్ము" పిమ్మట పిలువఁబడిన గిరివరు లందఱును గార్యగౌరవము నెఱింగినవారై శీఘ్రముగా శైలరాజగృహమున కరుదెంచి విస్మితచిత్తములతోఁ గనకసింహాసనములయం దాసీనులైరి. ఉదయ, హేమకూట, రమ్యక, మందర, ఉద్దాలక, వారుణ, వరాహ, గరుడాసన, శుక్తిమంత, వేగసాను, దృఢశృంగ,

శృంగవంత, చిత్రకూటాదిపర్వతవరములును, అవిగాక తక్కిన చిన్న చిన్నపర్వతములును, నాసభయందుఁ బ్రవేశించి యచ్చటిఋషిబృందమునకు నమస్కరించి కూరుచుండెను. తరువాత గిరిరాజు తనభార్యయైన మేనక నక్కడకుఁ బిలిచి యిట్లనెను. «కళ్యాణీ! నీవు సపుత్రికముగా నిచ్చటికి రమ్ము" అప్పుడు తపస్వినియైన మేనక యచ్చటిమునీశ్వరుల చరణములకు వందనము లాచరించి జ్ఞాతివర్గముతో సంభాషించి పుత్రిసహితముగా నచ్చటి కరుదెంచెను. ఓనారదా! తరువాత శైలము లన్నియు నుచితస్థలములయం దుపవిష్టములై యుండఁగా వాక్యాభిజ్ఞుఁడైన శైలరాజు సమాదరపూర్వకమైన మధురస్వరముతో నక్కడివా రందఱకు నిట్లనియెను. «పుణ్యదర్శనులైన యీసప్తర్షులు మాకన్యను మహేశ్వరునినిమిత్తమై యడుగుచున్నారు. నే నీసంగతి మీయందఱకును దెలియఁజేయుచున్నాను. మీరు నాకు జ్ఞాతివర్గము వారు, అందుచేత నీసందర్భములో నాకర్తవ్య మేమో మీరు నాకు దెలుపవలెను. ఏమన, మీయిష్టానిష్టముల నుపేక్షించి నే నెవ్వరికిని గన్యాదానము చేయరాదు, కనుక నీసంబంధమై మీమీయుద్దేశములను యుక్తాయుక్తముగా వెల్లడింపుడు."

హిమాద్రిమాటలు విని మేరుప్రభృతిశైలగణ మంతయు నేకగ్రీవముగా నిట్లు పలికెను. «మునివరులు యాచకులు, వరుఁడు స్వయముగాఁ ద్రిపురహరుఁడైన హరుఁడు; వాస్తవముగా నిఁక నీసంబంధమందు మతభేదము లెట్లుండును? మీ రీపాత్రునకుఁ గన్యాదానముఁ జేయఁదగినవారు. అల్లుఁడు మనయందఱకు నిష్టుఁడైనవాఁడు" ఈసమయమునందు మేనక తనభర్తను సంబోధించి యిట్లు పలికెను. «శైలేంద్రా! నావిన్నప మాలకింపుము! ఇటు చూడుము! పితృగణము కన్యను దేవదేవునకు సంప్రదానము గావించుటకొఱకే నా కొసం

గియున్నాఁడు. భూతపతి యీకన్యగర్భమునందుఁ గాంచినపుత్రుని హస్తమునందే మహిషుఁడు, తారకుఁడు, మొదలగుదానవులు, నిహతులు గాఁగలరు" అని మేనక చెప్పఁగా విని శైలేంద్రుఁడు తనకూతుం జూచి "వత్సా! నే నిప్పుడు నిన్ను శంభునకొసంగుచున్నాను" అని చెప్పి, తరువాత ఋషులను జూచి "ఓతపోధనులారా! నాకన్యయైన యీకాళి శంకరునకు వధు వగుటకు భక్తివినమ్రుఁడనై మీకుఁ బ్రణామము లాచరించుచున్నాను" అని పలికెను. అప్పు డరుంధతి లజ్జాశీలయైన కాళిని దనతొడపైఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని శివనామోచితములైన మధురసంభాషణములచే నూఱార్చెను. తరువాత సప్తర్షులు—"ఓశైలరాజా! వినుము, జామిత్రగుణయుక్తమైన పుణ్యతిథి వివాహమునకు సులగ్నము. రాఁగలతృతీయదివసమునఁ జంద్రుఁ డుత్తరఫల్గునీనక్షత్రమునకు రాఁగలఁడు. అది మిత్రనామకముహూర్త మని చెప్పఁబడినది. ఆతిథియందు భగవానుఁడైన హరుఁడు మంత్రోచ్చారణపూర్వకముగా నీకన్యను బాణిగ్రహణము చేయఁగలఁడు. మేము వివాహమున కీశుభదినము స్థిరపఱచినాము. కనుక మా కనుజ్ఞ యొసఁగుము. మేము మామానెలవుల కేఁగవలయును." అని పలికిరి. అనంతరము శైలరాజు మునిపుంగవులను మధురఫలకందమూలాదులచే సత్కరించి, వినీతభావముతో సాగనంపెను. మునీంద్రులును సత్వరముగా నచ్చోటు విడిచి మందరాభిముఖులై బయలుదేరిరి. తరువాత వారు త్వరలోనే మందరభూధరమున కేఁగి మరల శంకరుని సందర్శించిరి. ఋషులు మహేశ్వరున కప్పుడు ప్రణిపాతము లొనరించి యిట్లు పలికిరి. "భగవానుఁడా! నీవే శైలరాజనందినికి భర్తవైతివి; బ్రహ్మాదిత్రైలోక్యవాసు లందఱును, ఆవివాహశుభము నవలోకింపఁగలరు"

అనంతరము మహేశ్వరుఁడైన హరుఁడు ఋషులపలుకులు విని యరుంధతీసహితముగా ఋషుల నందఱను యథాక్రమముగా యథా విధిగా సత్కరించెను. ఋషులు హరునివలనఁ బూజితులై సురగణములను బెండ్లి కాహ్వానముచేయుపనిమీఁద వెడలిపోయిరి. బ్రహ్మ, విష్ణుఁడు, ఇంద్రుఁడు, భాస్కరుఁడు మొదలగు దేవతలు హరునిదర్శనమున కేతెంచిరి. వారప్పుడు మహేశ్వరుసన్నిధి కరుదెంచి యాతనికిఁ బ్రణామము లొనరించి కూరుచుండిరి. అప్పుడు హరుఁడు నంది మొదలగు గణాధ్యక్షగణమును సంస్మరించెను. తక్షణమే వారును వచ్చి హరుని పాదములకు వందనములు గావించుకొని కూరుచుండిరి. విక్షిప్తజటాజూటుఁడైన మహాదేవుఁ డప్పుడు, అరణ్యమునందు శాలకదంబాదివృక్షపరివృతమైన ప్రరోహమూలముగల మహావనస్పతివలె, దేవగణముచేతను బ్రమథగణముచేతను బరివృతుఁడై పరిశోభితుఁడు గాఁ జొచ్చెను.

—♦ గౌరీకళ్యాణము ♦—

పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—ఓమునీంద్రా! అట్లరుదెంచి నసురగణమును జూచి నందీశ్వరుఁడు వారందఱితోడను యథాయోగ్యముగా సంభాషించెను. భగవానుఁడైన శంకరుఁడు ప్రత్యుత్థానపూర్వకముగా హరి నాలింగనము చేసికొని, బ్రహ్మకు నమస్కరించి, శతక్రతుని సంభావించి, తక్కిన దేవతలను యథాయోగ్యముగాఁ బూజించెను. ఈసమయమున వీరభద్రుఁడు మొదలగు ప్రమథగణము, శైవగణము, పాశుపతగణము, నందఱు శంకరునకు జయశబ్దములు చేయుచు మందరాద్రి కరుగుదెంచిరి. తరువాత భగవానుఁడైన శంకరుఁడు వివాహవిధిఁ గొనసాగించుటకు దేవగణముతోడను బ్రమథగ

ణముతోడను మందరాచలమునుండి కైలాసశైలమున కేఁగెను. అచ్చట దేవమాతయైన యదితియు సుందరియైన సురభి, సుమాపవిత్రతిరమణీగణమును నేకాగ్రచిత్తములతో మహాదేవునిపై వాహికమంగళక్రియలు నిర్వహించుచుండిరి. అప్పుడు మహాదేవునిమస్తకము మహామాలావేష్టిత మయ్యెను. లలాటము రమ్యరోచనతిలకాంకిత మయ్యెను. ఆతఁడప్పుడు సింహాజినమును బరిధానముగా ధరించెను. అతినీలవర్ణములైన భుజంగము లాతనిదేహమునందుఁ గుండలాకారముగా శోభిల్లుచుండెను. మహాసర్పము లన్నియు నాతనికి రత్న, వలయ, హార, కేయూర, నూపురస్థానములయం దధికారములు చేయుచుండెను. మస్తకమునందు సముజ్జ్వలచంద్రబాలముతో శోభిల్లుచుండెను. మహాదేవుఁడు నందివాహనము నధిరోహించెను. అతనిముందు ప్రమథగణములవారు తమతమవాహనముల నధిరోహించి నడువఁజొచ్చిరి. హుతాశనుఁడు మొదలగుదేవతలు, ఆతనిపార్శ్వములయందు నడువఁజొచ్చిరి. దేవదేవుఁడైన జనార్దనుఁడు లక్ష్మితో గరుడవాహనమును బితామహుఁడు సరస్వతితో హంసవాహనమును నధిరోహించి శంకరునిపార్శ్వభాగములందు బ్రయాణముసేయుచుండిరి. సహస్రాక్షుఁడైన దేవేంద్రుఁడు శచీదేవితో నైరావతము నెక్కి సువిశాలమైన తెల్లగొడుగును శ్వేతవర్ణఛత్రమును జేఁబూని సరిద్వరయైనయమున కచ్ఛపము నారోహించి వెంటరాఁ బ్రయాణముచేయుచుండెను. సరిచ్ఛ్రేష్ఠయైన సరస్వతి గజారోహయై హంసకుందేందునిభమైన వాలవ్యజనమును గరమునఁ దాల్చి ప్రయాణముచేయుచుండెను. కామచారులైన షడృతువులు మహేశ్వరుసేవించుటకుఁ బంచవర్ణపుష్పములను బట్టుకొని నడచుచుండిరి. వేగవంతమైన పృథూదరకము, ఐరావతప్రతిమానమైన గజము నారోహించి యనులేపనములను జేతఁ బట్టుకొని ప్రయాణముసేయుచు

దెను. తుంబురుఁడు మొదలగు గంధర్వులు మధురస్వరములతో గాన మొనరించుచును, కిన్నరులు వాద్యములు మ్రోగించుచును మహాదేవుని వెనువెంట నరుగుచుండిరి. అప్సరోగణము నృత్యములు సేయుచుండెను. మునిగణము స్తోత్రము లొనరించుచుండెను. గంధర్వ లంతయును శూలపాణియైన త్రిలోచనుని పార్శ్వభాగముల వెంటి నడచుచుండిరి. వీరుగాక ఏకాదశకోటిరుద్రులును, ద్వాదశకోటిఆదిత్యులును, అష్టకోటివసువులును, సప్తషష్టికోటిపితృదేవులును, చతుర్వింశకోటి ఊర్ధ్వరేతులైన ఋషులును మహాదేవునితో నడచుచుండిరి. మఱియు ననంఖ్యరాక్షస కిన్నర యక్షగణములును హారవివాహమునకు భక్తిశ్రద్ధలతో వారు వెన్నంటి నడచుచుండిరి.

ఇట్లేఁగుచు నత్యల్పకాలములోనే దేవదేవుఁడు భూధరాధిపుని తలపురిదేశమును సమీపించెను. అప్పుడు సకలశైలములును గుంజరముల నెక్కి నాల్గుదిక్కులనుండియు వచ్చివారికిఁ బ్రత్యుద్గతులైరి. అనంతరము భగవానుఁడైన త్రిలోచనుఁడు శైలాధిపతికి నమస్కరించెను. శైలగణము ఈశానునిపాదములకుఁ బ్రణామము లొనరించెను. అప్పుడు వృషనికేతనుఁడైన హరుఁడు హృష్టచిత్తుఁడై సురగణముతోను దక్షిణపార్షదగణముతోను శైలాధీశ్వరుని పరిశస్తపురమును బ్రవేశించెను. నందీశ్వరుఁడు మార్గమును జెప్పుచు ముందు నడచుచుండెను. జీమూతకేతుఁడైన మహాదేవుఁడు వచ్చె నని విని యాపురమునందలి రమణీమణులు తమతమపనులను బరిత్యజించి యాతని దర్శనమునకుఁ సక్తాత్మలైరి. ఒకానొకకామినీమణి యొకచేతితోఁ బూలదండయు రెండవచేతితోఁ కేశపాశమును బట్టుకొని శంకరుని కెదురుఁగాఁ బరువిడఁజొచ్చెను. ఇంకొకతరుణీమణి యొకపాదమునకు మాత్రమే లత్తుక నలందుకొని రెండవపాదమునకు లత్తుక నలంకరించు

కొనకయే వ్యగ్రభావముతో శంకరదర్శనోత్సకయై పరువెత్తఁజొచ్చె ను. ఇంకొకసుందరి యొకకంటికిఁ గాటుకధరించికొని, యింతలో శంక రునిరాక విని రెండవకంటి కంజనమిడకయే అంజనశలాకాహస్తము తోఁ బరుగెత్తెను. మఱియొకభామిని శంకరదర్శనోత్సాహముతోఁ వ సనపరిధానమును తారుమారుగా ధరించుకొని పరువెత్తెను. ఈవిధము గా శంకరుఁడు పురపురంధ్రీమణులను సంభ్రమసంక్షోభితమానసలను గావించుచు దివ్యవృషారోహణుఁడై యత్తవారింటికిఁ దరలెను.

శంభుఁ డట్లు శైలరాజేంద్రునిభవనమునఁ బ్రవేశింపఁగానే యచ్చటియబల లాతనిఁ జూచి యిట్లనిరి, "అంబిక చేసినకఠోరతప మంతయు సఫలమే యైనది—ఓహో! దేవదేవుఁడైన శంభుఁ డివ్వా డామెకు భర్త యయ్యెను. కుసుమాయుధుఁడైన కందర్పునిదేహమును భస్మముగావించిన త్రిపురధ్వంసి, దక్షహంత, భగనేత్రుఁడు, హరుఁడు, పినాకపాణి యిదే వచ్చియున్నాఁడు! ఓ మృగచర్మాంబర శూలపాణీ! శంకరా! నీకు మరల మరల నమస్కారములు. నీవు పార్వతీప్రాణవ ల్లభుఁడవు, నీకు మహాహిరూపములైన హారకుండలాదు లలంకారము లు, నీకు నమస్కరించుచున్నాము." పురాంగన లిట్లు శంకరుని స్తుత ముచేయుచుండఁగా, సురపతి యాతనిమస్తకముపై ఛత్రి మను బట్టెను. పరమసిద్ధగణ మాతని నభివాదనము లొనరించు చుండిరి. ఆతనిహస్తములయందు భుజంగవలయములును దేహము నందు సుచారుభస్మచయమును మెఱయుచుండెను. బ్రహ్మ ప్రహర్ష చిత్తముతో నాతనిముందును విష్ణు వాతనితోడను నుండిరి. అతఁ డ వ్విధమ మంగళాగ్నులచేఁ బరీతమైన వివాహవేదిక నధిరోహించెను. త్రిపురహంతయైన మహాదేవుఁడు మహర్షిగణములోను, పారిషదవర్గము తోను బరివృతుఁడై గిరిరాజమందిరము నిట్లలంకరింపఁగానే యచ్చ

టి వారు అంతయు వ్యగ్రచిత్తులై కన్య నలంకరింపఁజొచ్చిరి. శైలగణములు దేవగణములును బూజించువనిలో వ్యగ్రమానసులై యుండిరి. కన్యావివాహకార్యమునందు సముత్సుకులై యున్న సుహృద్వర్గము వా రందఱును నిట్లాందోళితులై యుండిరి. అనంతరము పురస్త్రీలందఱును గన్యయైన కాళిని సదలంకృతలు గావించి శుభ్రవస్త్రధారిణిని జేసి శంకరసన్నిధానమునకుఁ దోడితెచ్చిరి. అప్పుడా మెనసహోదరుఁడైన సునాభుఁడు వివాహమహోత్సవము నంతను సంసిద్ధము గావించెను. గిరినందిని శంకరునిహస్తమునందు సమర్పింపఁబడియెను. తరువాత సురగణము రమ్యాతిరమ్యాహార్యతలములయం దుండి శాంకరీశంకరుల కార్యకలాపముల నవలోకించుచుండిరి. దేవదేవుఁడు గిరిజతో లౌకికాచారములయం దన్యోన్యానుష్ఠానములకుఁ బ్రారంభించెను. అక్కడఁ గుసుమితలతారాజి క్రీడాకౌతుకోచితమైన విచిత్రశోభను దాల్చియుండెను. నాలుగుదిక్కులను గంధచూర్ణముపై సుగంధవారిబిందువులు ప్రోక్షింపఁబడియెను. అన్నిప్రదేశములయందును నానావర్ణచూర్ణములతో ముగ్గులు చిత్రింపఁబడియెను. హరపార్వతుల క్రీడలయం దజస్రము ముక్తాదామములు విచ్ఛేదము లగుచుండెను. పుంజపుంజములైన సిందూరవిస్తారముచే భూమితలము రక్తవర్ణ మగుచుండెను. హరుఁ డిట్లు గిరినందినితోఁ గ్రీడించి ఋషిసేవితమును సుదృఢమునైన దక్షిణవేదిక కేగెను. అప్పుడు హిమవంతుఁడు శుభ్రవస్త్రములఁ దాల్చి పవిత్రభావముతోఁ బవిత్రహస్తముతో మధుపర్కములను గొని కన్యాసంప్రదానార్థ మచ్చటి కరుదెంచెను. త్రిలోచనుఁ డావేదికపైఁ బూర్వదిగభిముఖుఁడై కూరుచుండెను. గిరిరాజు సుఖాసీనుఁడై సప్తర్షులవంకఁ జూచుచుఁ గృతాంజలిపుటుఁడై సుఖోపవిష్టుఁడై యున్న శంకరుని సంబోధించి నిజధర్మసాధనములగు వాక్యము

తో నిట్లనియెను, "భగవానుఁడా! పులహాగ్రజునిపౌత్రియుఁ, పితృగణదౌహిత్రియు, నా పుత్త్రియునైన యీకాళిని నీవు పరిగ్రహింపుము. నేనీమెను నీకు సంప్రదానము సేయుచున్నాను."

శైలరాజిట్లు చెప్పి కన్యాసఖుల యన్యోన్యహస్తములను సమ్మేళనము గావించి "ఓ భగవానుఁడా! ప్రతిగ్రహింపుము" అని చెప్పుచుఁ గాళిని గన్యాప్రదానము గావించెను. హరుఁ డిట్లు పలికెను. "నాకుఁ దలిదండ్రులు గాని జ్ఞాతిబాంధవాదులు గాని యెవ్వరును లేరు. నేను నిరాశ్రయుఁడనై సర్వదా గిరిశృంగమునందే వాసముచేయుచుందును. ఓయద్రీశ్వరా! అట్టి నేను భవదీయకన్యను బాణిగ్రహణముఁ గావించుచున్నాను" అని చెప్పుచు వరప్రదుఁడైన శంకరుఁడు తనకరముతో గిరికన్యకరమును బట్టుకొనియెను. గిరిజకు శంభుకరస్పర్శలాభముతోఁ బరమప్రీతి ప్రాప్తించెను. ఓదేవర్షీ! దేవదేవుఁడు గిరినందినితో వివాహవేదిక నారోహించి తరువాత మధుపర్కములను ధరించి లాజహోమమున కారంభించెను. హోమావసానమునందు విరించి గిరిసుతను సంబోధించి యిట్లు పలికెను. "కాళీ! దేవదేవుని శశాంకసన్నిభమైన రమ్యవదనమును నిరీక్షింపుము. స్థిరవై సమవర్ణుని యీయగ్నికిఁ బ్రదక్షిణ మాచరింపుము"

రవికరసంతప్తమైన వసుధ వారివర్షణముచే నెట్లు శీతలసంపన్నయగుచున్నదో, అట్లే యంబిక హరముఖదర్శనముచేఁ దనయంతరంగమున శైత్యసుఖము ననుభవించెను. పితామహుఁడు మరల మహాదేవునిముఖము నిరీక్షింపు మని చెప్పఁగాఁ, బార్వతి లజ్జావనతయై మెల్లఁగా బ్రహ్మతో—"నేను జూచితిని" అని చెప్పెను. అప్పుడు హరుఁడు గిరిజతోఁగూడ మూఁడుమాఱులగ్నికిఁ బ్రదక్షిణ మాచరించెను. తరువాత ఘృతముతో లాజహోమము గావించెను. ఈసమ

సమయమునందు పార్వతీసఖియైన మాలిని యనునామె యచ్చటికి వచ్చి పురస్కారపరిత్యాశతో మహాదేవునిపాదములు పట్టుకొనియెను. మహాదేవుఁ డామెను జూచి—"పాదములను వదలుము, నీ కేమికావలయునో చెప్పుము, దానిని నీ కొసంగెదను" అని పలికెను. మాలిని యప్పు డిట్లనియెను—"శంకరా! నీవు నాసఖికి స్వగోత్రీయసౌభాగ్యము నొసంగుము; అట్లయిన నీచరణములను విడిచిపుచ్చెదను" మహాదేవుఁ డప్పుడు "మాలినీ! నీ వేది కోరుచుంటివో దానినే యొసంగితిని, పాదములు వదలుము, నీయీసఖికి స్వగోత్రీయసౌభాగ్య మెట్లు కలిగెనో, అది చెప్పెదను వినుము. ఇదిగో శంఖచక్రగదాపద్మధరుఁడును, పీతాంబరవిరాజితుఁడును నగు, నీతనిసౌభాగ్యమును స్వీయగోత్రమును నీసఖికి నే నొసంగితిని" వృషధ్వజుఁ డిట్లు చెప్పఁగానే, నిజగోత్రశుభచారిత్రశాలిని యగు మాలిని యాతనిచరణములను విడిచెను. మాలిని హరచరణములను బట్టికొనియున్నప్పుడు గిరికన్యయైన కాళిముఖము శశాంకునికంటెను సుందరమై యుండుట బ్రహ్మ తిలకించెను. అప్పుడు బ్రహ్మ తద్దర్శనముచే మోహపరవశుఁ డయ్యెను, కాని యాతనికి రేతఃపాత మయ్యెను. బ్రహ్మ సంభ్రమశంకచేఁ దనశుక్రము నిసుకతో ఖిలము గావించెను. అప్పుడు హరుఁడు బ్రహ్మతో "బ్రహ్మా! దీనివలన ద్విజు లుత్పన్న మగుదురు. నీవు దానిని వినష్ట మొనరింపకుము. పితామహా! ఈమహర్షులందఱు వాలఖిల్యులను పేరఁ బ్రసిద్ధులై ప్రశంసార్హులు గాఁగలరు" మహేశ్వరుని యీపలుకులు సాంతము లగునప్పటికి వెంటనే వాలఖిల్యు లనుపేర, అష్టాశీతిసహస్రసంఖ్య గల తపస్వులు, ఉత్థితులైరి. తరువాతఁ గ్రమముగా వివాహవిధి నిర్వహింపఁబడియెను. హరుఁడు పార్వతితోఁ గౌతుకాగారమునఁ బ్రవేశించి మరల రాత్రి తెల్లవాఱఁగానే లేచెను. ఈవిధముగా శంకరుఁడు

గిరిసంతతిని బొందెను. గిరిశా జాతనిఁ బిలిచి పూజించి పంపివేసెను. శివుఁడు తనసహచరులైన ప్రమథగణములతో వెంటనే తనమందిరమునఁ బ్రవేశించెను. తరువాత బ్రహ్మచారి, ఇంద్రుఁడు మొదలగు దేవత లందఱును మ్రొక్కి పూజించి యథాయోగ్యములగు మర్యాద లొనరించి యందఱు సంపదలు గావించెను. అష్టమూర్తులైన భూతవర్గముతోఁ దాను మందరాచలమున వసించుచుండెను.

—♦ వినాయకోత్పత్తి ♦—

పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—"ఓమునీ! తరువాత రుద్రుఁడు మందరాద్రిపై నివసించి యథేష్టవిహారములు సల్పుచు విశ్వకర్మను బిలిచి యిట్లు పలికెను. నీవు నాకు గృహమును నిర్మింపవలయును" వెంటనే విశ్వకర్మ హరునికొఱకు స్వస్తికలక్షణాన్వితమైన యొకగృహమును నిర్మించెను. ఆగృహము ప్రమాణము చతుఃషష్టియోజనములు, ఆమందిర మంతయు సువర్ణనిర్మితము. దాని తోరణద్వారములు గజదంతమయములు, మధ్యభాగములు ముక్తాజాలఖచితములు, సోపానరాజి శుద్ధస్ఫటికవిరచితము, గృహమునందు విచిత్రము లన్నియు వైడూర్యమణిసంయుతములు. ఆగృహమునకు సువిశాలములగు వేదికలుండెను. అవి యన్నియు నానాగుణమండితములు, గృహము సంసిద్ధమైనతరువాత దేవదేవుఁడు గార్హస్థ్యలక్షణ మగు యజ్ఞమును గావించెను. ఓమునీ! ఈయజ్ఞమునం దాతఁడు పూర్వాచరితమార్గము ననుసరించెను. ఈవిధముగా నాతఁడు బహుకాలము గడపెను. జగత్పతియైన పశుపతి ధర్మానుసారముగాఁ బార్వతితో సంసారముచేయుచుండెను. ఒకానొకప్పుడు హరుఁడు ధర్మాచరణకాలమునఁ బార్వతిని 'కాళీ' యని సంబోధించెను. అందువలన నామెయంతరంగమున

దించుక దైన్యము గలిగెను. ఆమె యప్పుడు శంకరునకి ట్లనియెను. కుఠారమువలన విచ్ఛిన్నమైన వనతరువు మరలఁ దలయెత్తుచుండును; కాని కటువాక్యముచే నిందితులైనవారు మరలఁ దలయెత్తుట యసంభవము. వదనమునుండి వాక్యబాణము బహిర్గతమై యెవ్వరి నణఁచి వేయుచున్నదో వారు దివారాత్రములు మహస్తాపము ననుభవింపవలసినదే. వాస్తవముగాఁ బండితులైనవా రెప్పుడును గటువాక్యములఁ బ్రయోగింపరు; కాని నీవు నేఁడు ధర్మవ్యతిక్రమ మాచరించితివి. అందుచేత నో దేవదేవా! నీవు నన్నిఁక ముం దెప్పుడును "గాళి" యను నామముతోఁ బిలువకుండఁగలుగుటకు నే నిప్పు డుత్తమమైన తప మాచరింపవలయును"

గిరికుమారి యిట్లు పలికి శంకరునకుఁ బ్రణామము గావించెను. మహేశ్వరుఁ డామెకుఁ దప మాచరించుట కనుమతి యొసంగెను. భర్త యనుజ్ఞఁ గొని శంకరి శూన్యమార్గమున బయలుదేఱి హిమాద్రియందొకానొక మంగళమయశిఖరమున కేఁగి యచ్చట విడిసెను. ఆమె యెచ్చోట దిగెనో అచ్చోటుఁ దాను మనస్సున నెఱింగి విధాత యంతకుఁబూర్వమే దానిని బ్రయత్నపూర్వముగా నిర్మాణముగావించి యుంచెను. అది యటుండనిమ్ము, హిమాద్రిశృంగమునకు దిగినతరువాత పార్వతి జయా, విజయా, జయంతీ, మహాపుణ్యా, అపరాజితా ప్రభృతి దేవీగణమును స్మరించెను. స్మరించినంతమాత్రముచేతనే వారందఱుఁ గాళిని దర్శించుట కరుదెంచిరి. తరువాతఁ బార్వతియనుమతిఁ బొంది వా రందఱు నామెకుఁ బరిచర్య లొనరించుచు నుండిరి. అనంతరము పార్వతి తపస్సునందు నివిష్టురాలైనతరువాత నొకనాఁడు హిమాలయమునందలి యరణ్యమునుండి నఖదంష్ట్రాయుధమైన వ్యాఘ్ర మొక్కటి యక్కడ కరుదెంచెను. దేవి యప్పుడు భూమిపై నో

క్ష పాదమునే మోపి తపస్సుచేయుచుండెను. ఆవ్యాఘ్రి మాత్రము— ఈతపస్విని యభీష్టవరలాభము నెప్పుడుపొందునో, అప్పుడే నేనును వరలాభమును బొందఁగల నని స్థిరపఱచుకొనియెను. ఇట్లు చింతించి మృగశ్రేష్ఠమైన యావ్యాఘ్రి మప్పటినుండియు నాతపశ్చారిణియైన పార్వతిమోమువంకనే యేకదృష్టి నిలిపి నిలుచుండెను. అనంతరము పార్వతి బ్రహ్మపదారాధనముకొఱకు శతవర్షపర్యంతము తప మొనరించెను. అప్పుడు త్రిభువనవిధాతయైన బ్రహ్మ ఆవిర్భూతుఁ డయ్యెను. పితామహుఁ డిట్లనియెను— "దేవీ! నేను సంప్రీతుఁడ నైతిని; తపస్సుచే నీపాపము లన్నియును విదూరితము లైనవి. ఓ సనాతనీ! నీ యభీష్టవరములను గోరుము" తరువాతఁ గాళి యిట్లనియెను. "ఓకమలోద్భవా! నీవీవ్యాఘ్రమునకు వరము లిమ్ము. అందుచేతనే నేను బరమప్రీతి నొందఁగలను. అతఁడిని బ్రహ్మ అయుద్ధకర్మమైన వ్యాఘ్రమును జూచి యిట్లనియెను— నీవు గాణపత్యము నొందఁగలవు. భగవంతునియందు నీభక్తి నిలువఁగలదు. నీవు ధార్మికుఁడవై సద్గతి యజేయుఁడవు కాఁగలవు. "బ్రహ్మ వ్యాఘ్రమున కిట్లువరము లిచ్చి శివసీమంతిని కిట్లనియెను— నేను వ్యాఘ్రమునకు వరము లిచ్చితిని. నీవిప్పు డీశ నెమ్మదిగల్గి వరములఁ బ్రార్థింపుము. నేను నీకు వరము లొసంగెదను."

గిరిసుత పితామహుని కిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. "బ్రహ్మ! నా దేహవర్ణము స్వర్ణకాంతిని ధరించునట్లు నాకు వరమిమ్ము" బ్రహ్మ పార్వతికి "తథాస్తు" అని పలికి యంతర్ధాన మొందెను. పార్వతి యప్పుడు కృష్ణవర్ణ దేహకోశమును వదలి కమలకింజల్కకాంతిని ధరించెను. ఆత్యక్తకోశమునుండి మరల 'కాత్యాయిని' ఆవిర్భవించెను. సహస్రాక్షుఁ డామెను దక్షిణాంబగా గ్రహించెను. దేవరాజైన వా

నప్పుఁ డప్పుడు గిరిజను జూచి యిట్లనియెను—ఈమెను నాకు దానము చేయుము. ఈకౌశికి నాభగిని. కోశమునుండి యుత్పన్న యగుటచే నీమె కౌశికి యనుపేరు గలదయ్యెను. ఈమె నాభగిని; అందుచే నేను కౌశికనామమును ధరించితిని."

ఇంద్రుఁ డిట్లు పలుకఁగా విని సురూపయైన కౌశికిని గిరిజ యింద్రునకు సమర్పించెను. సహస్రాక్షుఁ డామెను దీసికొని సత్వరముగా వింధ్యాచలమున కేఁగెను. అక్కడ కేఁగి యాతఁడు కౌశికితో నిట్లనియెను—దేవీ! నీ వీస్థానమునందు నివసింపుము. ఇచ్చట దేవతలు నిన్నుఁ బూజింపఁగలరు. నీవు "వింధ్యవాసిని" యను పేరితోఁ బ్రసిద్ధ వయ్యెదవు." అని యింద్రుఁ డామె నచ్చటఁ బ్రతిష్ఠచేసి, యామెకు వాహనముగా సింహము నొసంగి "నీవు నాకు శత్రుసంహారిణివి గమ్ము" అని చెప్పి పిమ్మట నాతఁడు తనస్వర్గధామమున కేఁగెను. ఇఁక నిచ్చట గిరికుమారి యైన యుమ వరము లొంది మహేశ్వరునకుఁ బ్రణిపాతములు గావించి సవినయయై యాతనిసన్నిధియందు వర్తించుచుండెను. తరువాత, అవ్యయాత్ముఁడైన శ్రీమద్దేవదేవుఁడు సహస్రవర్షములు పార్వతితోఁ బరిపూర్ణమహామోహమున నిష్టక్రీడారతుఁడై యుండెను. ఓమునీ! మహాదేవుఁ డీకార్యమునందు నిమగ్నుఁడై యుండుటచేఁ ద్రిలోకములు సుద్ధతభావములుగలవై విచలితములు గాఁజొచ్చెను. సాగరము లన్నియు సంక్షోభితము లయ్యెను. దేవతలు భీతిగ్రస్తులైరి. అప్పుడు సురలు సురేంద్రునితో బ్రహ్మసదనమున కేఁగి యాతనికిఁ బ్రణిపాతములు గావించి యిట్లనిరి—విధాతా! ఇది యేమి! సమస్తజగములు సంక్షుభితము లగుచున్న వేమి?" అని యడుగఁగా సురలకు బ్రహ్మ యిట్లు చెప్పెను—నిశ్చయముగా భగవానుఁడైన హరుఁడు మహామోహమునఁ బ్రవృత్తుఁ డయ్యెను.

అందుచే త్రిభువనములు నాక్రాంతములై వినమశోభము నొందు చున్నవి." బ్రహ్మ యిట్లు పలికి యూరకుండెను. సుర లప్పు డింద్రుని జూచి—శక్రా! రమ్ము, మన మచ్చటి కేగి, మహాదేవుని మహామోహావ్యాపార మెంతవఱకు సంపన్నము గాదో, అంతవఱకు నశ్చలమునందము. ఏలన? మహాదేవుని యామహామోహావ్యాపారము సుసంపన్నమైనచో నందువలన నాతని కుద్భవించుపుత్త్రుఁడు నిశ్చయముగా నింద్రపదవిని హరింపఁగలఁడు." అని పలికిరి. అప్పుడు దేవతలమాటలవలనిభయముచే నిందుృనిదివ్యజ్ఞానము విలుప్త మయ్యెను. సహస్రాక్షుఁడైన యింద్రుఁడు తనయదృష్టవశమున వహ్నిప్రముఖదేవతలను వెంటఁ బెట్టుకొని మందరగిరిశృంగమున కేఁగెను. ఓసత్తమా! వారక్కడకేఁగినమాట నిజమే; కాని భవునివాకిలిముందరకైనను జేరలేకపోయిరి. అప్పుడు దేవత లనేకవిధముల నాలోచించిరి; చిట్టచివరకు వా రగ్నిదేవుని నచ్చటికేఁగుటకుఁ బ్రేరేపించిరి. అగ్నియు భవభవనమునఁ బ్రవేశించుటకుఁ బ్రయత్నించెను; కాని నందీశ్వరుఁడు ద్వారపాలకుఁడై యుండుటఁ జూచి యచ్చటఁ బ్రవేశించుట యసంభవమని తెలిసికొనియెను. మఱియు నాతఁ డామందిరప్రవేశముకొఱ కనేకవిధములైన యాలోచనము లొనరించుచుండెను. అతఁ డట్లు చింతాసాగరమగ్నుఁడై యుండఁగా, భవమందిరమునుండి విమలములైన హంసములు బారులు తీరిచి యీవలకు వచ్చుచుండుట కనఁబడియెను. అప్పు డగ్నిదేవుఁడు హంసరూపము నవలంబించుటయే కార్యసిద్ధికుపాయ మని స్థిరపఱచుకొని తత్క్షణమే హంసరూపమును ధరించుకొనియెను. అప్పు డాహంసరూపియైన హుతాశనుఁడు ప్రతీహారిని వంచించి భవునిభవనాంగణమునఁ బ్రవేశించెను. అట్లు మందిరములోఁ బ్రవేశించి యాత్మఁడు సూక్ష్మదేహము దాల్చి శివుశిరము నెక్కి సవ్వడు

గంభీరభావముతో నిట్లనియెను—భగవానుఁడా! దేవతలు ద్వారము నందు వేచియున్నారు."

శంకరుఁ డామాటలు విని గిరిసుతను విడిచి యాకస్మికముగా శటనుండి లేచెను. తరువాత నాతఁ డగ్నిదేవుని వెంటఁబెట్టుకొని మంతిరములోనుండి యీవలికి వచ్చెను. ఓనారదా! దేవదేవుఁ డీవలికి రాఁగానే దేవతలు ప్రముదితాత్ములైరి. ఇంద్రుఁడు, అర్కుఁడు, అగ్నిమొదలగు దేవతలు భూమిఁబొర్లి యాతనికిఁ బ్రణామములు చేసిరి. దేవదేవుఁడు డప్పుడు సంప్రీతుఁడై దేవతల నవలోకించి—సురలారా! మీరిట్లవనతులై ప్రణామము లొనరించుచున్నారు. మీరు వచ్చిన కార్య మేమో చెప్పుడు. నేను మీ కుత్తమవరము నొసంగుటకు సంసిద్ధుఁడనై యున్నాను" అని పలికెను.

దేవత లప్పుడు—"దేవదేవా! దేవతలయెడల సంతుష్టుఁడవై వరదానముచేయుట కనుగ్రహించినచో మాకోరికను దీర్పుము, ఈశ్వరా! ఈమహామిథునక్రియను జాలింపుము." అని కోరిరి. ఈశ్వరుఁ డప్పు డిట్లు పలికెను—"ఓసురలారా! అట్లే యగుఁగాక. నేనీమైథునవ్యాపారమును బరిత్యజించెను, కాని ఈకార్యమువలన నింతవఱకును విస్రవించిన నాతేజ మంతయు మీలో నెవ్వరైన నొకరు ధరింపవలయును." అప్పుడు శంభునియీమాట విని యింద్ర, చంద్ర, సూర్య ప్రభృతిదేవత లందఱును పంకనిమగ్నవృషభము లట్లవసన్నులై పోయిరి. దేవత లిట్లవసాదగ్రస్తులగుట చూచి హుతాశనుఁ డప్పుడు ముందునకు వచ్చి శంభునిసాన్నిధ్యమునం దిట్లు విన్నవించుకొనియెను-"శంకరా! నీవు తేజమును విడువుము; నేనే దానిని ధరించెదను. అప్పుడు భగవానుఁడైన భవుఁడు స్వీయతేజమును బరిత్యజించెను. తృష్ణార్తుఁడైనవాఁడు జలపానమును జేయునట్లును, తైలపాయి

తైలపానమును జేయునట్లును, వహ్ని దేవుఁడు పరిత్యక్తమైన వశుక్రమును గడగడ గ్రాగివేసెను. దేవత లప్పుడు సుఖులైరి. తరువాత దేవత లందఱును శంకరుని సంభావితుని జేసి యటనుండి తమతమ నెలవులకు వెడలిపోయిరి. దేవతలు నిష్క్రమింపఁగానే దేవదేవుఁడు నిజమందిర మున కరుదెంచి మహాదేవి సన్నిధిని జరిగినవృత్తాంత మంతయు నిట్లు తెల్లమించెను—" దేవీ! దేవత లిక్కడ కరుదెంచి విశేషప్రయత్న ముతో హుతాశనుని మనమందిరములోఁ బ్రవేశపెట్టిరి. దేవత లంత అచ్చటికి వచ్చి నీగర్భమునఁ బుత్రోత్పాదనము చేయవలదని నన్ను నిషేధించిరి" శంకరుఁ డిట్లు చెప్పఁగా విని దేవి క్రోధాన్విత యయ్యె ను. అప్పు డామె దేవత లందఱను—దేవతలకుఁ బుత్రసంతతి లేకుం డుఁగాక; అదృష్ట దేవత లందఱు నెట్లు నన్నుఁబుత్రవతిని గాకుండ శపిం చిరో, అట్లే వారును దమతమపత్నులయందుఁ బుత్రసంతానమును బడయఁజాలకుందురుగాక." అని శపించెను.

గిరినందిని దేవతల నీవిధముగా శపించి స్నానాగారమున కేఁగె ను. అక్కడ కేఁగి యామె తనసఖయైన మాలినిని బిలిచి స్నానముచే యుదు నని చెప్పెను. ఓతపోధనా! కనకకాంతిగల మాలి యప్పుడు స్నానార్థము సుగంధయుక్తములైన యుత్తమోపకరణములను లన్ని యు నాయతనము గావించి దేవిశరీరమును దనచేతులతో నలుగువెట్టెను. కాని యామెయుద్వర్తనమువలనఁ బార్వతికి సంతోష మొదవలేదు. పా ర్వతికి మంగళకరముగా నలుగిడి మాలిని యామెస్నానార్థము జలము లమర్ప లోని కేఁగెను. మాలిని వెడలినతరువాత గిరినందిని తననలు గుపిండి యంతయు బ్రోవుచేసి యాపిండితో నొకపెద్దబొమ్మయు, నల ుణములుగు చతుర్భుజములును, గజాననమునుగల యొకబొమ్మను గా వించి యచ్చట నుంచి తాను వెడలిపోయెను. మాలిని నవ్వుకొనుచు

తరువాత గిరిజను మజ్జన మాడించెను. ఓనారదా! గిరిబాల మాలిని మోమింపక నవ్వుచుండుటఁ జూచి—ఓభీరుశాలా! చాలసేపటినుండి మందహాసముచేయుచున్నా వెందులకు? అనియెను.

మాలిని మరల నిట్లనెను--నేనెందులకు నవ్వుచుంటినో చెప్పనా? భగవానుఁడైన భవుఁడు నందీశ్వరునితోఁ దమ కొకపుత్త్రుఁడు గలుగునని చెప్పుచున్నాఁడు. [illegible]ప్పటినుండియు నాకెంతయో సంతోషము కలుగుచున్నది. ఇది యిటుండిచి దేవత లందఱును వారుని బుత్త్రోత్పాదనకార్యమునుండి విరతుని గావించి రనియు వినియున్నాను. ఏమైన నేమి? దేవీ! నాసంతోషమునకుఁ గారణ మిదియే." దేవి మాలినిమాటలు వినియెను. విని, విధివిధానముగా స్నాన మైనతరువాత భక్తియుక్తయై శంకరునిఁ బూజించి యింటిలోని కేఁగెను. తరువాత శంకరుఁ డరుదెంచి భద్రాసనమునఁ గూరుచుండి స్నానము గావించెను. పార్వతి నలుగుపిండివలనఁ బుట్టిన యాపురుషుఁడు—గజాననుఁడు, వారుభయులును స్నానముచేసి వెడలిపోయినతరువాత నచ్చటనే యుండెను. ఉమామహేశ్వరులస్వేదజలము స్నానజలములో గలిసి యేకమయ్యెను. ఆయుభయులస్వేదసంపర్కమువలనను గలిగిన తూత్కారధ్వనితో గజాననుని ప్రశస్తహస్తము పైకిలేచెను. భువనేశ్వరుఁడు సంప్రీతచిత్తుఁడై యాతఁడు తనపుత్త్రుఁ డని తెలిసికొనియెను. వారుఁ నప్పు డాతని జేరఁదీసికొని నందీశ్వరునితో నీతఁడుమాపుత్త్రుఁడని చెప్పెను. కుమారుఁడు స్నానమైనపిదప దేవతలను, అగ్నిని, పితృదేవతలను దర్పించి, సహస్రనామజపము గావించి, పార్వతివద్ద కేఁగెను. శూలపాణియైన శంకరుఁడు దేవితోఁ గూడి నవ్వుచు నామెతో నిట్లనియెను—ఓగిరినందినీ! గుణసంపన్నుఁడైన యీనీపుత్త్రుని జూడుము. ఈదివ్యగజాననపురుషుఁడు నీనలుగుపిండివలన నుద్భవించెను."

మహాదేవుఁ డిట్లు పలుకఁగానే యాగిరిబాల తనమ్రోల నున్న యా యద్భుతబాలుని జూచి, ప్రీతాత్మయై యాపుత్రు నాలింగనముచేసి కొని శిరము ముద్దాడెను. శంభుఁ డప్పుడు పార్వతిని జూచి,—ఓదేవీ! నేను నీనాయకుఁడను, నాయకవ్యతీతముగా నీకీపుత్త్రుఁడు గలుగుటచే నీతనికివినాయకుఁ డనునామము కలుగఁగలదు. ఈవినాయకుఁడు దేవతలకును మనుష్యులకును వేనవేలు విఘ్నములు వినాశము చేయఁగలఁడు. ఓదేవీ ! చరాచరలోకము లన్నియు నీతనిఁ బూజింపఁగలవు. ఇట్లు చెప్పుచు మహాదేవుఁడు దేవిహస్తమునం దాపుత్రుని సమర్పించెను. అటుపిమ్మట నాతనికి సహాయార్థము ఘటోదరుఁ డనునొక విఖ్యాత గణశ్రేష్ఠు నాతని కిచ్చెను. అదిగాక మాతృగణమును, ఘోరస్వభావముగల భూతగణమును, విఘ్నకరములగు మఱికొన్ని యితరగణముల ను నాతనికి దేవీప్రీత్యర్థమై యొసఁగెను. దేవి యప్పుడు పుత్త్రుని జూచి యత్యంతప్రీతిగలదై శంకరునితోఁగూడ సుందరకందరాంచితమైన మందరభూధరమున విహరింపఁజొచ్చెను. ఓవిభో, నారదా! తరువాత దేవి మరల నావిర్భవించి శుంభనిశుంభులను మహాదైత్యుల నిరువుర ను దానే నిహితులనుగావించెను. మృడాని హిమాలయమున నుద్భవించినసంగతియంతయు నీకడ వివరించి చెప్పితిని. గిరినందినీజన్మవృత్తాంతమైన యీపవిత్రాఖ్యానము స్వర్గసాధనమును, యశస్కరమును, సర్వపాపహరమును, బరమతేజస్కరమును నగును.

—♦ చండముండవధ ♦—

పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—ఓద్విజసత్తమా ! కశ్యపునకు, దను నామమైన భార్యయొకతె గలదు. ఆమెగర్భమున మువ్వురుపుత్త్రు లుద్భవించిరి. వారు సహస్రాక్షునికంటె నధికబలశాలురు. వారి

లో జ్యేష్ఠుఁడు శుంభుఁడు ద్వితీయుఁడు నిశుంభుఁడు, తృతీయుఁడు నముచి. ఈనముచిని దేవేంద్రుఁడు తనవజ్రాయుధముచేఁ గడతేర్పవలయునని తలఁచుకొనెను. అట్లుత్సహించి యింద్రుఁడు వజ్రాయుధముచేతఁ బట్టుకొని పరుగెత్తి తనవెంకకు వచ్చుచుండుటఁ జూచి నముచి యను దనుజుఁడు భయపడి సూర్యరథములో దాఁగికొనెను. అప్పుడు దేవరాజాతని సంహరింపఁజాలకపోయెను. ఓనారదా! మహాత్ముఁడైన యింద్రుఁ డాసమయమునందు నముచితో నొకవిధముగా సంధి చేసికొనియెను. అది యేదన? నముచి యెప్పుడు నస్త్రశస్త్రములచే వధ్యుఁడు గాకుండునట్లుగా నింద్రుఁడు వరమీయవలసినవాఁ డయ్యెను. ఓనారదా! తాను శస్త్రాస్త్రములచే వధ్యుఁడను గానని తెలిసికొనినవెంటనే సూర్యరథమును వదలివచ్చి నముచి పాతాళము నాశ్రయించెను. అతఁ డట్లు పాతాళములో నుత్తమసముద్రజలములం జొచ్చి జలఫేనముపై నీదుచు జలఫేనమును జేతఁ బట్టుకొని యిట్లనియెను—"దేవరాజైన వాసవుఁ డేమి చెప్పెనో యట్లే యగుఁగాక. ఈఫేనము నన్ను స్పృశించుఁగాక" ఇట్లు చెప్పుచు నాతఁ డాఫేనమును జేతులతో నెత్తికొని తనముఖమును, నాశికను, గర్ణపుటములను నిండించుకొనియెను. అప్పు డింద్రుఁ డాఫేనమధ్యమునుండి రహస్యముగా వజ్రాయుధమును సృష్టిగావించెను. వజ్రాయుధ మప్పుడు నురుగులోఁ జుట్టి నముచినాసికను గొంతుకను నడ్డముపడియెను. అతఁడును మృత్యుముఖమునఁ బడియెను. ఇంద్రుఁ డీహత్యగావించుటయందుఁ దాను మొట్టమొదట నిచ్చినవాగ్దానమును మీఱెను. అందుచే నాతనికి బ్రహ్మహత్యాదోషము సంభవించెను. తరువాత నింద్రుఁడు పుణ్యతీర్థస్నానములచేఁ బాపమునుండి నిర్ముక్తి నొందెను.

అప్పుడు నముచిసోదరులగు శుంభనిశుంభు లను వీరవరు లిరు

వురును, మహాయుద్ధసన్నద్ధులై సురలను యాతనలపాలు గావించుటకు బయలుదేఱిరి. అప్పుడు దేవతలును దేవేంద్రుని యధినాయకత్వముక్రింద యుద్ధమున కారంభించిరి. అచిరకాలములోనే ఘోరయుద్ధ మారంభ మయ్యెను. యుద్ధమునం దాదైత్యవరు లిరువురచేతిలోను వాహనసమేతులై దేవతలు సంపూర్ణపరాజితు లైరి. ఈయుద్ధమున నింద్రుని యైరావతమును, యమునిమహిషమును, వరుణునిమణియును, మాధవునిఛత్రిమును గదయును, అపహృతము లయ్యెను. శంఖపద్మాదినిధులన్నియు దానవులస్వాధీనము చేసికొనిరి. ఓనారదా! ఈయుద్ధమునకు ఫల మేమనఁగా, త్రిలోకములలోని సమస్తమును శుంభనిశుంభులకు వశీభూతము లయ్యెను. చివరకు దైత్యులైన శుంభనిశుంభులు భూలోకమునకు దిగి రక్తబీజుఁ డనుమహాసురుని జూచి—"నీ వెవ్వడవు?" అని యడిగిరి.

రక్తబీజుఁ డిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. "నేనొక దైత్యుఁడను. నేను పూర్వము మహిషాసురునకు మంత్రిగా నుండెడివాఁడను. నాపేరు రక్తబీజుఁడు. నేను మహావీర్యశాలి ననియు, మహాభుజశాలి ననియు విఖ్యాతి గాంచితిని. చండముండులను పేరుగల యిద్దరు వీరులు రమ్యాకారములు గలవారు మహిషాసురునకు సమాత్యులుగా నుండిరి. కాని యామహాభుజులైన వీరు లిరువును దేవికి భయమంది జలనిమగ్నులై యుండిరి. మాకుఁ బ్రభువుగా నుండెడి మహిషాసురుఁడు మహాదేవిచే విశాలవింధ్యాచలమునందు నిహతుఁ డయ్యెను. ఇఁక మీరుభయులు నెవ్వరితనయులో మీనామము లెవ్వియో, మఱియు మహాశయు లైన మీమీవీర్యప్రభావము లెట్టివో సమస్తమును మా కెఱింగింపుఁడు."

శుంభుఁ డిట్లనియెను. "నేను "దను" గర్భజాతుఁడను. శుం

భుఁడను ప్రసిద్ధనామము గలవాఁడను. ఇఁక నీతఁడు నాకనిష్ఠభ్రాత. ఈతనిపేరు నిశుంభుఁడు. ఈనిశుంభునిచేతిలో నింద్రునిదర్ప మణఁగి పోయెను. యుద్ధభూమియం దింద్రుఁడు, రుద్రుఁడు, నాదిత్యుఁడు మొదలగు యుద్ధార్థులైన దేవత లందఱు నీతనిచేతిలోఁ బలుమాఱులు పరాజితులైరి. వీరుగాక మరియు నెందఱువీరశ్రేష్ఠులు యుద్ధమున వీనిచే వవనతులైనారో చెప్పశక్యమే గాదు. సరియే దాని కేమిగాని, మహిషాసురుఁ డెట్లు నిహతుఁ డయ్యెనో చెప్పుము? మే మిరువురమును ససైన్యముగా నామహిషహంతను వినాశ మొనరింపఁగలము."

వారిరుపక్షములవారును నర్మదానదీతీరమున నుండి యీవిధముగా సంభాషించుకొనుచుండిరి. తరువాతఁ జండముండులనుదానవు లిరువురును జలములనుండి లేచివచ్చి రక్తబీజుని గలిసికొనిరి. వారప్పుడు రక్తబీజుని జూచి "వీరెవ్వరు నీముందు నిలుచున్నారు?" అని యడిగిరి. రక్తబీజుఁ డప్పుడు "ఈయన సురమర్దనుఁడైనఁ శుంభుఁడు. ఈ రెండవవీరుఁ డీతనికి సోదరుఁడు నిశుంభుఁడు. ఈవీరుల నిరువుర నాశ్రయించినచో నిశ్చయముగా నాత్రిభువనరత్నభూతమైన మహిషమర్దనిని మనము మర్దింపఁగలము." అని చండముండులకుఁ జెప్పెను. చండుఁ డిట్లనియెను. "నీవిట్లు చెప్పుట న్యాయము గాదు. వీరుఁడ! నీ విప్పుడు రత్నమును బొందుటకుఁ దగవు. రాజైనవాఁ డెవ్వఁడో యాతఁడే రత్నభోగమునకు యోగ్యుఁడు. నిజముగా శుంభునకే ఆస్త్రీరత్నము నొసగఁదగును." ఇట్లు స్థిరపఱచుకొని శుంభనిశుంభులవద్ద, రూపయౌవనవతియుఁ గైశికియై పునరుద్భావము నొందినదియు నైన యాదేవివృత్తాంతము వివరించి చెప్పిరి. అప్పుడు శుంభుఁడు తనదూతయైన సుగ్రీవుఁడను దానవుని వింధ్యవాసినియైన కైశికివద్దకుఁ బుత్తెంచెను. శుంభునియాజ్ఞచే మహాసురుఁడైన సుగ్రీవుఁడు దేవిసన్నిధి కేఁగి

యామెతో సంభాషించి క్రోధాన్వితుఁడై తిరిగి వచ్చి శుంభనిశుంభుల తో నిట్లనెను. "ఓదైత్యరాజులారా! మీయాజ్ఞానుసారముగా నిప్పు డు నేను దేవి సమీపమున కేఁగి యిట్లు చెప్పితిని. "ఓభాగ్యవతీ! దానవు లందఱిలోను విఖ్యాతుఁడై నశుంభుఁడు శ్రేష్ఠుఁడు. అతఁడు మమ్ము నీవద్దకుఁ బంపినాఁడు. ఏలన? అతఁడు చెప్పిన యీమాటలు వినుము. "ఓసుందరీ! నేను త్రిలోకములకుఁ బ్రభుఁడను. స్వర్గ, పాతాళ, భూతలములలో నేశ్రేష్ఠపదార్థ మున్నను, నేయుత్తరత్న ము న్నను, అవి యన్నియు నిత్యము నాయింట విరాజిల్లవలసినవే. ఓకృ శోదరీ! చండముండులు నాయెదుట నిన్ను రత్నస్వరూప వని వర్ణించి యున్నారు. అందుచే నీవు నన్నుఁగాని నాభ్రాతయైన నిశుంభునిగాని భజింపుము." అని చెప్పితిని. దేవి నామాటలు విని నవ్వుచు నిట్లు త్తర మిచ్చెను. "ఓసుగ్రీవా! నాసంగతి వినుము. శుంభుఁడే త్రిలోక పతి యనియు, నాతఁడే జగములలోని సమస్తరత్నముల ననుభవించు టకు యోగ్యుఁ డనియు నీవు చెప్పినమాటలు సత్యమే. కాని నేనెం తయు దుర్వినీతురాలను. అందుచేత బహుకాలమునుండి లోలోన నొకసంకల్పమును బెంపొందించుకొనుచు వచ్చుచుంటిని. నాసంకల్ప ము వినుము. ఎవ్వరు నాతో యుద్ధముచేసి నన్ను జయింపఁగలుగు చున్నారో వారినే నేను వరియింపవలయు నని యుంటిని. కనుక నా తఁడే నాభర్త కాగలఁడు." దేవి చెప్పిన యీగర్వితవాక్యముల నా లకించి నే నిట్లంటిని. "దేవీ! నీవు దర్పితురాలవై యుంటివి. ఎవ్వఁ డు సకలసురాసురులను జయించెనో అది నీవు వినియే యుంటివి. అట్టి వాఁడు నిన్ను జయింపఁజాలఁడా? అందుచే నీవేమియు నాలోచింపక లెమ్ము. నావెంట రమ్ము." అని నేను బలుకఁగా విని దేవి యిట్లని యెను. "నేనేదేని సంకల్పమును జేసికొనినపుడు దానినిగూర్చి ముం

డుగనే చక్కఁగా నాలోచించుకొని యప్పుడు స్థిరపఱకొందును గాని, తరువాత నిఁక దానినిగూర్చి యోచింపను. కావున నీవు మాటాడక వెడలుము. శుంభునివద్ద కేఁగి యీవృత్తాంత మంతయు నెఱింగింపుము." అని ఓమహాసురా! ఆమె యిట్లు చెప్పఁగా విని నేనింక నామె కేమియుఁ బ్రత్యుత్తర మీయక తిన్నగా నీసన్నిధికే తెంచితిని. ఆదేవి కోటికోటియగ్నులతోఁ దుల్యమైన తేజముగల దని నీవు గ్రహింపుము. కర్తవ్య మేమొ నిశ్చయించుకొనుము."

శుంభుఁ డీమాటలు విని ధూమ్రలోచనుఁ డనునొక రాక్షసుని బిలిచి "ఓధూమ్రాక్షా! నీవు శీఘ్రముగా నేఁగి దుష్టదర్పితురాలైన యాదేవిని జుట్టు పట్టుకొని యపరాధినియైన దాసినివలె నిచ్చట కీడ్చుకొనిరమ్ము. ఆమెపక్షమున మహాబలుఁడైనవాఁ డెవ్వఁడైన నీ కడ్డము రాఁజూచినచో వాఁడు పితామహుఁ డగుబ్రహ్మయైనను సరియే నిర్విచారముగా వాని నామెపక్షమునఁ దక్షణమే ఖండించివేయుము." అని యాజ్ఞాపించెను. తేజస్వియైన ధూమ్రాక్షుఁడు శుంభునియాజ్ఞ నైనంతమాత్రనే ఆఱునూఱులయక్షౌహిణుల దైత్యసేనలను వెంటఁబెట్టుకొని వింధ్యాచలమునకు బయలుదేఱెను. అక్కడ కేఁగి దుర్గాదేవిని జూచి వెంటనే ఘూర్ణితనేత్రుఁడై యిట్లనియెను. "ఓమూఢకౌశికీ! శీఘ్రముగా లేచివచ్చి భర్తను సేవింపుము. అది నీకిష్టము లేదా? అట్లయినచో బలవంతముగాఁ జుట్టుపట్టుకొని నీచశిక్షలతో నిన్నీడ్చుకొని పోఁగలను." అప్పుడు దేవి యిట్లనియెను. "నీవు నన్ను బలాత్కరించి తీసికొనిపోవుటకు శుంభునివద్దనుండి వచ్చితివి. ఇట్టియెడల నబలనైన నే నింకేమి చేయఁగలను? కావున నీయిష్ట మెట్లో అట్లేచేయుము."

పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—అంబికాదేవి ధూమ్రలోచను

నితో నిట్లుచెప్పి భయంకరమైన హుంకారముఁజేయుచుఁ దక్షణమే యాధూమ్రాక్షుని భస్మీభూతము గావించెను. ధూమ్రలోచనుఁడు వాహనబలసమేతముగాఁ గౌశికిచే భస్మమైపోయెను. అప్పుడు సకల జగములనుండియు భయంకరములైన హాహాకారధ్వనులు బయలుదేరెను. ఆయుద్ధితమహాధ్వని శుంభునికర్ణములలోఁ బ్రవేశించెను. అప్పుడు శుంభుఁడు మహాసురులైన చండముండులను, బలిశ్రేష్ఠుఁడైన రురుని యుద్ధయాత్రకు సన్నద్ధులఁ గావించెను. వారును హస్తాశ్వహస్తములతో యుద్ధార్థులై బయలుదేఱి వింధ్యాచలమునకు వచ్చిరి. ఈ ముగ్వురుమహాసురులయాధిపత్యముక్రిందను అసంఖ్యగజాశ్వరథసంకులమైన భయంకరదనుజవాహిని యాకస్మికముగాఁ గౌశికిని ముట్టడించుటకు వింధ్యాచలమునఁ బ్రవేశించెను. అప్పు డా యసంఖ్యాకముగా వచ్చుచున్న రిపుబలమునుజూచి దేవీవాహనమైన సింహము తనకేసరచ్ఛటలను గంపింపఁజేయుచు రణరంగమున దానవబలమును జీల్చుట కారంభించెను. దానవసేనలో ననేకులు గిరికందరచారియైన యాకేసరి కరప్రహారములచేతను, మఱికొందఱు దాని ముఖాగ్రానముచేతను, నింకఁ గొందఱు దాని దంతవిదారణములచేతను, వేఱొకకొందఱు దాని నఖరములచేతను, గొందఱు దాని వక్షోవితాడనములచేతను విధ్వస్తులు గాఁజొచ్చిరి. ఈవిధముగా నసంఖ్యదానవులు సింహముచేతిలోనే నిహతులైపోయిరి. ఈసమయములో దేవి కనుచరమైన భూతవర్గము బహుదానవుల జీవసంహార మొనరించెను. తమ సైన్యబలమంతయు విపన్నమగుటఁ జూచి క్రోధాన్వితు లగుచున్న చండముండులయధర ప్రాంతము లదరిపోఁజొచ్చెను. వారప్పుడు పతంగములు పావకాభిముఖము లైనట్లు మహావేగముతో దుర్గ కభిముఖులు గాఁజొచ్చిరి. దేవియైన పరమేశ్వరి వారట్లు తన్నెదిరించుటఁ జూచి క్రోధభరముచేఁ గ

సుబాహులు మూఁకుముడతలు పడునట్లుగా ముడుచుకొనియెను. భ్రూకుటీకుటిలమైన యాదేవిలలాటఫలకమునుండి యప్పుడు కరాళవదనయు యోగినియు నైన కాళి యావిర్భవించెను. ఆమె హస్తములయందు ఖట్వాంగములును, కాలోగ్రములు, చతిప్రచండములు నైన యొఱదీసినకత్తులును ధరించి యుండెను. నిహతులైన నృపతుల మస్తకములన్నియు మాలలుగా నామెగళదేశమున వ్రేలాడుచుండెను. ఆమె రణక్షేత్రమునం దతికి యసంఖ్యదానవులను ఖడ్గాఘాతములచేతను, ఖట్వాంగములచేతను విదారితులను గావించుచు, నత్యధికక్రోధాక్రాంతయై గజాశ్వరథసహితముగా శత్రువర్గమును సంహరించివేసెను. తరువాత నంబికాదేవి చర్మాంకుశముద్గరఘంటికాదియంత్రములతో శత్రుపక్షకుంజరవదనములను గ్రుచ్చుచు, చక్రకూబరరథాశ్వసారథులతో యోధుల వదనవివరములను గ్రుచ్చుచుఁ జర్వణ మొనరించుచుండెను. అప్పు డామె కొందఱిని కేశపాశములచేతను, మఱికొందఱిని గ్రీవాదేశముచేతఁను, ఇకఁ గొందఱిని బాదద్వయముచేతను నాకర్షించి కృతాంతమందిరమునకు విందులను జేయుచుండెను.

రురుదానవుఁడప్పుడు సేనాపతులతో సేనాదళమును దేవి భక్షించివేయుటఁ జూచి మహాక్రోధముతో దేవి కెదురుగాఁ బరువెత్తి జొచ్చెను. చండముండీయుద్ధవ్యాపార మంతయు నీక్షించుచుండెను. అప్పుడు దేవి యామహాసురుఁడైన రురునిమస్తకమును ఖట్వాంగముచేఁగొట్టెను. విచ్ఛిన్నమూలమైన పాదపమువలె నప్పు డారురుదైత్యుని శిరము తెగి యాతఁడు భూతలమునఁ బడిపోయెను. అట్లు పడిపోయిన యాతనిని జూచి యప్పుడు దేవి పశువునుంబోలె యాతనిదేహచర్మమంతయు నొలిచివేసి యాతని దనజటలకు వ్రేలాడఁగట్టుకొనియెను, కాని వానిలో నొకజటమాత్రము బంధింపఁబడలేదు. అప్పు డామె

యూ వ్రేలాడుచున్న జట నూడఁ బెఱికి భూమిపై విసరెను. ముహూర్త కాలములోనే యాజటభయంకరమూర్తిగాఁ బరిణమించెను. ఆమూర్తి సగము శుక్లవర్ణమును, సగము కృష్ణవర్ణమును ధరించి యుండెను. ఆమె కేశపాశము తైలాభ్యక్తమై యుండెను. ఆమూర్తి యావిర్భవింపఁగానే 'నేనొకమహాసురుని వినాశమొనరించెదను.' అని కేకలువేయుచు బయలుదేరెను. దేవి యామెకుఁ 'జండమారి' యని పేరుంచెను. క్రమముగా నామె చండమారి యనుపేరునఁ బ్రఖ్యాత యయ్యెను. దేవి యప్పు డామెను జూచి "ఓసుభగురాలా! సదువ్రము. చండముండుల నిచ్చటకుఁ దీసికొని రమ్ము. నేను వారిని స్వహస్తములతోనే నిహతుని గావింపవలెను, అందుచే వారి నిటకుఁ దెచ్చుటమాత్రమే నీకుఁ గర్తవ్యము." అని యాజ్ఞాపించెను. దేవియనుజ్ఞచేఁ జండమారి చండముండాసురులవంకకుఁ బరువెత్తఁ జొచ్చెను. అప్పుడు చండముండులు భయార్తులై దక్షిణదిశకుఁ బారిపోయిరి. చండమారి గరుత్మంతునితోఁ దుల్యమైన వేగముగల గర్దభము నెక్కి విస్రస్తవసనయై యాయసురుల నిరువురను వెన్నంటి పరువెత్తఁ జొచ్చెను. అసురద్వయమెచ్చటెచ్చటికిఁ బరుగులెత్తుచుండిరో యచ్చటచ్చటకెల్ల నాశివాదేవియుఁ బరువులెత్తఁ జొచ్చెను. అట్లు పరుగెత్తుచప్పు డామె యమవాహనమైన పుండ్రమహిషముకొమ్ము నూడఁ బెరికి భుజంగనిభమైన యాకొమ్మును జేతఁ బట్టుకొని దానవసేనతోఁ బరుగెత్తుచుండెను. అప్పుడు చండముండులు భూతలమును వదలి యాకాశమార్గమునఁ బరుగెత్తఁ జొచ్చిరి. ఆమహేశ్వరియు రాసభారోహణమున నతివేగమ్ముగా వారిని వెంబడించెను. మార్గమధ్యమమునందు గరుడుఁడు పన్నగపతియైన కర్కోటకునితో నామె కెదురయ్యెను. అది చూచి యామెదేహమంతయు నూర్ధ్వరోమాంచిత మయ్యెను. గరుడుఁ డప్పుడు భయా

త్తుఁడై మాంసపిండమువలె ముడుచుకొనిపోయెను. భయంకరములైన యాతనిఱెక్కలప్పుడు వాలిపోయెను. దేవి యాగరుడుని పతితపక్షముల నూడదీసికొని కర్కోటకుని జేతఁ బట్టుకొని యత్యంతవేగముతో నాభయాతురులునైన చండముండుల ననుసరించి పరుగెత్తెను. అప్పుడామె చండముండాసురులను బట్టుకొని కర్కోటకునిచే బంధించి వింధ్యపర్వతమునకుఁ బరుగెత్తెను. అట్లేఁగి యామె కౌశికివద్ద సమస్తవృత్తాంతము నెఱింగించి, భయంకరకోశమును గ్రహించి, దానవేంద్రుల మస్తకశ్రేణులను, సుందరములైన గరుడపక్షములచే రచింపఁబడిన నిరుపమాలలను మృగేంద్రచర్మఘుర్ఘరయైన చండికకు సమర్పించెను. తరువాతఁ దాను గరుడపక్షరచితమైన యింకొకమాలను మస్తకమునకుఁ జుట్టుకొని దానవరుధిరమను పేయమును పానముచేయుట కారంభించెను. ఇఁక నిక్కడ దుర్గాదేవి యసురనేతలైన చండముండులను బట్టి రోషభరముతో వారిమస్తకములను విచ్ఛేదన మొనరించెను. అప్పు డసురమస్తకముచే దేవి కొకశిఖరము సిద్ధముచేయఁబడినది. తరువాత నామె శర్వునితోఁగూడఁ గౌశికివద్ద కేతెంచెను. అప్పుడు కౌశికిని జూచి యామె యిట్లనెను. దేవీ! ఈయుత్తమశిఖరమును స్వీకరింపుము. ఇది దైత్యద్వయమస్తకములచే సిద్ధముచేయఁబడినదియును, నాగరాజుచేఁ బరివేష్టితమైనదియును నై యున్నది.” చాముండ యాశేఖరమును గ్రహించి తలపై ధరించి యామె కిట్లనెను—“నీమాలమున దుష్కటకార్యము నెఱవేర్పఁబడినది. నీవు చండముండుల మస్తకములచే నేర్పఱుపఁబడిన శేఖరమును ధరించితివి. ఈకారణమున నీవు జగత్తులలో ‘చాముండ’ యను నామముచేఁ బ్రసిద్ధురాల వయ్యెదవు.” ఆమె యిట్లు చండముండుల ముండమాలను ధరించిన యాత్రిలోచనకుఁ జెప్పి ప్రీతిభాజనురాలైన యాదిగంబరురాలి కిట్లనెను—

"నీవీశత్రుసైన్యమును సమగ్రముగా సంహరింపుము." అని యిట్లామె పలుకఁగా నాదేవి వెంటనే శరాసనమును, విషాణకోటియుఁ బట్టుకొని ప్రచండరిపుబలమును సంహరించుచు నందందుఁ దిరుగుచు మిగిలిన యసురుల కుత్తుకలను ఖండించుచుండెను.

—♦ శుంభనిశుంభవధ. ♦—

పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—చండముండులు నిహతులు గాఁగానే సకలసైన్యమును రణరంగమున భంగ మొంది పలాయన మొనరింపఁజొచ్చెను; అది చూచి శుంభుఁడు మహాసురుఁడైన రక్తబీజుని యుద్ధాజ్ఞ మాజ్ఞచేసెను. రక్తబీజుఁడును ముప్పదికోట్లయక్షౌహిణీ సేనతో యుద్ధమునకు బయలుదేఱెను. అప్పుడు మహేశ్వరి యైనచండిక యావిపులదైత్యబలము నీక్షించి కాళితోఁగూడ నొకభీషణసింహనాదము నొనరించెను. ఆనాదము గావించునప్పు డామెముఖవివరము నుండి 'బ్రహ్మాణి' యావిర్భవించెను. ఆమె అక్షసూత్రముతోను, గమండలుకరముతోను, హంసవిమానారోహయై యుండెను. క్షణకాలములోనే త్రిశూలినియుఁ,ద్రినయనయు, వృషభారూఢయు, మహాభుజంగభూషిణియు, ఘోరదర్శనియుఁ, గుండలినియు నైన మహేశ్వరి ప్రాదుర్భావము నొందెను. తరువాత మయూరపింఛధారిణియు శక్తిశాలినియు నైన కౌమారి యావిర్భవించెను. ఓ దేవర్షీ! ఈకౌమారిశక్తి మయూరవరవాహనముపై విరాజిల్లుచుండెను. తరువాత దేవి బాహుయుగళమునుండి శంఖచక్రగదాసిధారిణియు, గరుడారూఢయు, శార్ఙ్గబాణధారిణియు నైన వైష్ణవీశక్తి సముద్భవించెను. తరువాత వాడిదంష్ట్రములనుండి భూతలవిదారిణియు, మహోగ్రముసలహస్తయు నైన ఘోకరి పుట్టెను. ఆమెపృష్ఠదేశమునుండి నాగవాసిని యైన వారాహి

యుద్భవించెను. ఆమె కేసరములు విక్షేపముచేసి గ్రహనక్షత్రములను దారకారాజిని జెదరఁగొట్టుచుండెను. నఖరశాలినియు, దారుణస్వభావయు నైన నారసింహి యామెహృదయమునుండి యావిర్భవించెను. ఈశక్తు లన్నియు నసురసంహారమున కుత్సహింపఁగా చండిక నిర్భయముగా మరల శత్రుసైన్యము నుద్దేశించి మాటిమాటికి సింహనాదము చేయఁజొచ్చెను. ఈభయావహమైననాదమునుండి భువనమంతయుఁ బరిపూరితమైపోయెను. తరువాత దేవదేవుఁడైనశూలపాణి—త్రిలోచనుఁ డచ్చటకు విచ్చేసెను. అతఁ డచ్చటకు వచ్చి యంబిక కభివాదనపూర్వకముగా నిట్లనియెను—ఓయంబికా! నేను వచ్చియున్నాను. ఓదుర్గా! నే నేమిచేయవలయునో యాజ్ఞాపింపుము. దేవదేవుఁ డిట్లనుచుండఁగా, దేవిదేహమునుండి యుద్భవించి శివశక్తి యచ్చటకువచ్చి యిట్లనియెను.

శంకరా! నీవు దూతకార్యము గైకొని శుంభనిశుంభులకడ కేఁగి యిట్లు చెప్పుము—“మీరు బ్రతుకనం దాశయున్నచో, నో దురాచారులారా! వేగముగా మీరు సప్తమరసాతలమునకుఁ బారి పొండు వాసవుఁడు మరల స్వర్గరాజ్యమును బొందును, దేవతలు వ్యథాహీను లగుదురు. బ్రాహ్మణాదివర్ణములు మరల యజ్ఞానుష్ఠానముల నిర్భయముగా సాగింతురు. లేక మీరు బలగర్వితులై యుద్ధక్రియ కేయభిలషించినచో వ్యగ్రచిత్తులరై యుద్ధమునకు రండు. నేను (శివ) తప్పక మిమ్ము నిహతులను గావించెదను.” ఓనారదా! శివ శివున కిట్లు దౌత్యకార్యము నియోగించెనుగాన నాటనుండియు నాతఁడు శివదూతినామముతోఁ బ్రఖ్యాతుఁ డయ్యెను. తరువాత శుంభుఁడు మొదలగు దానవులందఱును ఆగర్వితశంకరునిమాటలు విని హుంకారములుచేయుచుఁ గాత్యాయినియున్నచోటి కేతెంచిరి. తరువాత శివ

శతశరములును, శక్తి, అంకుశము, పరశ్వధము, శూలము, భిండివాలము, పట్టిశము, పరిఘ, అనునాయుధములను వారు దేవిమొదలఁ బ్రయోగింపఁజొచ్చిరి. అప్పుడు దేవియైన యంబికయు శ్రేష్ఠశరాసననిర్ముక్తములైన శరసమూహములను బ్రయోగించి వారిబాహువులతోఁగూడ వారిహస్తములను విచ్ఛేదనము గావించుచుండెను. మఱియు రణచండవిక్రమురాలైన యీమహాదేవి శతశతములుగా బాణములు ప్రయోగించుచు నసంఖ్యాకులగు మహాసురులను కృతాంతమందిరమున కంపుచుండెను. చండమారి త్రిశూలాఘాతములచేఁ గొందఱు దానవులు నిహతులగుచుండిరి. కౌశికి స్వయముగాఁ గట్వాంగాఘాతములచేఁ గొందఱు దానవులను శమనాగారమున కంపుచుండెను. దేవియైన బ్రాహ్మి ప్రబలబలమును వినియోగపఱచి ముఖ్యులైన బహుదానవుల ప్రభావగౌరవమును భంగపఱచుచుండెను. దానవసేనలోఁ గొందఱు కొందఱు శూలాఘాతములచే విదారితు లగుచుండిరి. మఱియుఁ గొందఱుకొందరు వైష్ణవీశరజ్వాలలలో దగ్ధులై భస్మీభూతుల లగుచుండిరి. అప్పుడు కౌమారి శక్తిప్రయోగములచేతను, చండికులిశవిక్షేపములచేతను, వారాహీచక్రాఘాతములచేతను దానవసేనవిదారితమైపోవుచుండెను. నారసింహి నఖాఘాతములచే బహుదానవుల వక్షోభాగములు చీల్చఁబడుచుండెను. రుద్రదూతి యట్టహాసములచే ననేకదానవుల భవలీలలు సాంగము అగుచుండెను. అప్పుడు రుద్రుఁడు త్రిశూలముచే బహుదానవులను దూద ముట్టించెను. గజాననుని పరశ్వధ ప్రహారములచేతఁగూడ ననేకదానవులు యమాలయమున కంపఁబడిరి. దేవి యీవిధముగా వివిధరూపములను ధరించి ముఖ్యముఖ్యదానవులను జీల్చుచుండెను. ఎందరెందరుదానవులు భూతలమునఁ బడిపోవుచుండిరో యందరందఱును, భూతవర్గములు తక్షణమే భక్షించి వేయు

చుండెను. వారును భూతభక్షితులై యెడతెగక యమాలయమునకుఁ బ్రయాణములు సేయుచుండిరి. బ్రహ్మప్రభృతిమాతృదేవతలు మహాసురులను సంహరించుట కుద్యతలుగాఁగానే వారు విపదాకులులై వీడిపడిన కేశకలాపములతో, భీతిచంచలములైననేత్రములతో బరువిడి రక్తబీజుని శరణుచొచ్చిరి. రక్తబీజుఁడును రోషపూరితుఁడై పెదవులదర హుంకరించుచు నొకప్రశస్తమైన యస్త్రమును జేతఁబట్టుకొని మాతృగణమును, భూతగణమును, నలుదెసలనుండి బాధింపఁజొచ్చెను. వాఁడట్లు వచ్చుచుండుటఁ జూచి మాతృగణమును సుతీక్ష్ణశరనికరముచే వర్షమును గురియింపఁజొచ్చెను. అప్పుడు రక్తబీజునిరక్తము బిందుబిందువులుగా భూమిపైఁ బడఁజొచ్చెను. అప్పుడారక్తబిందువులనుండి వెంటనే బిందువున కొక్కొక్కఁడుగా రక్కసు లనేకు లుత్పన్నులైరి. అది చూచి చండమారియు నంబికయు నిట్లాలోచించుకొనిరి—ముందుగా వీనిని నంహరించుట కర్తవ్యము. ఓచండీ! నీవు బాడబాగ్నిసన్నిభమైన నీముఖవివరమును దెఱచికొని యీమహాసురుని రుధిరప్రవాహముఁ బానముచేయుట కారంభింపుము"

అదివిని యాచర్మముండ, యావరదాదేవి తనకరాళవదనమును విశాలము గావించి యొకపెదవిచే నాకాశమును రెండవపెదవిచే భూమిని నాక్రమించి నిలుచుండెను. అప్పు డంబిక తనశత్రువైన రక్తబీజునిజుట్టు పట్టుకొని తనవదనగహ్వరములోని కీడ్చి శూలముచే వాని వక్షమును జీల్చెను. అప్పుడు శత్రువక్షమునుండి నిర్గతమగుచున్నరక్తమంతయు దేవివదనవివరమునందే పడఁజొచ్చెను. ఈవిధముగా రక్తబీజుని రక్తమంతయు విశోషితము కాఁగానే యాతఁడు హీనబలుఁడై పడిపోయెను. తరువాత దేవి జామీకరమయమైన చక్రముచే హీనబలుఁడైన యాశత్రువును శతఖండములుగా విభాగించి పారవేసెను.

ఈవిధముగా దానవసేనాని నిహతుఁడు కాఁగానే యసురులందఱుఁ గరుణభావములతోఁ జీత్కారములు చేయఁజొచ్చిరి. అప్పుడు దానవసేనలోనుండి— "హా తాతా! హా భ్రాతా! యెక్కడ కేఁగితివి? ఒక్కనిముస మాగుము" అను నాలాపములతో రోదనములు బయలుదేఱెను. మృడానిహస్తమునం దింకను బహుదానవులు నిహతులై నగ్నావస్థయందు భూతలమునఁ బడి పొరలుచుండిరి. వారి కేశకలాపములు భూరజముచే బ్రుంగుడుపడియుండెను. వారిదేహచర్మములు విశీర్ణములై యుండెను. అట్టివారిని జూచి తక్కినరక్కసులు గిరివరము నెక్కి పారిపోయిరి. దానవేంద్రుఁడైన నిశుంభుఁ డప్పుడు తనసైన్యబలముయొక్క చర్మవర్మములును, భూషణాయుధములును విశీర్ణములై యుండుటఁ జూచి విపులచక్రయుతమైన రథము నారోహించి, క్రోధభరముచే శిరఃకంపనము సేయుచు మృడానికభిముఖముగాఁ బరుగెత్తఁజొచ్చెను. ఈనిశుంభదానవుని కరమునందు ఖడ్గమును, దేహమునందు భాస్వరవర్మము నుండెను. అతఁ డప్పుడు దేవీరూపమును జూచి మోహితుఁడై కామజ్వరపీడితుఁడై చిత్రించినబొమ్మవలెఁ గదలక మెదలక నిలిచిపోఁజొచ్చెను. సురశత్రుఁడైన యాదానవుఁ డట్లు స్తంభితుఁ డగుటఁ జూచి దేవి హాస్యపూర్వకముగా నిట్లనియెను.

"ఓహో! నీవిట్టి తేజముతోడనేనా దేవతలను జయించితివి! మఱియు నిట్టి బలపరిభావముతోడనేనా నన్ను బ్రార్థించుచున్నావు?" ఆమాలు విని వాగ్మివరుఁడైన దానవుఁ డప్పుడు కౌశికి నీక్షించుచు నించుకసేపు నిలువఁబడి యాలోచించి యిట్లు పలికెను. "ఓభీరురాలా! నీదేహ మతికోమలమైనది. సలిలమునకు ఆమపత్రమువలె నా బాణవర్గమునకు శతధాభిన్నములై పోఁగలదు. ఓసుందరీ! యీచింతచేతనే నీపై బాణప్రయోగము చేయుటకు నామన సొప్పకున్నది.

ఓవిశాలనయనా ! నిజముగా నీవు నన్ను భజింపుము. నాఖడ్గాఘాత ములు సహించుట కింద్రుఁడుగూడ స్వయముగా సమర్థుఁడు గాఁడని తెలిసికొనుము. అందుచే యుద్ధవ్యాపారమునుండి మనసును మరలిం పు. ఆలస్యముచేయక నాకు భార్యవు గమ్ము."

ఓమునీంద్రా ! యోగేశ్వరి నిశుంభుఁడు పలికిన యీపలుకులు విని హాస్యపూర్వకముగా భావగంభీరవాక్యములతో నాతనికి మరల నిట్లనియెను. "ఓవీరా ! నేను యుద్ధమునందుఁ బరాజితురాలను గా నిదే యెవ్వనికిని భార్యను గాఁజాలను. నీవు నన్ను భార్యగాఁ బరిగ్ర హింపఁగోరుచున్నచో, సంగ్రామమున నన్ను జయింపుము."

ఓనారదా ! కౌశికి యిట్లు పలుకఁగానే నిశుంభదానవుఁడు ఖడ్గ మును ద్రిప్పుచు నత్యంతవేగముగా నామెపై విసరెను. దేవి యప్పు డు దానవప్రేరితమైన యాయస్త్రము నారుబాణములచేఁ జర్మసహిత ముగా విచ్ఛేదన మొనరించెను. అప్పు డక్కడ నొక యద్భుతవ్యాపా రము జరిగినది. చర్మసహితముగా ఖడ్గము విచ్ఛేదము కాఁగానే వా యువేగమైన మహాసురుఁడు గదను జేఁబూని కౌశికిపైఁ బడెను. దాన వుఁడు దేవిని సమీపించియు సమీపింపనంతలోనే దేవి యాతని యాలింగితదృఢబాహువులను క్షురప్రమను నస్త్రముచేఁ దునియలు గావించెను. అప్పు డాభయంకరసురశత్రువైన ప్రచండదానవుఁడు భూపతితుఁడు కాఁగానే చండీప్రముఖమాతృగణము హర్షముతోఁ గిల కిలారావము లొనరింపఁజొచ్చిరి. శత్రుక్షయముచే సంతుష్టులై యిం ద్రాదిదేవత లాకాశపథమునుండి యుచ్చైస్స్వరముతో నిట్లు పలికిరి. "దేవీ ! విజయీ ! నీవు జయయుక్తవు గమ్ము." భూతగణ మప్పుడు నాల్గుదెసలనుండియుఁ దూర్యధ్వని లొనరింపఁజొచ్చెను. దేవతలు కా త్యాయనిపైఁ బుష్పవృష్టిఁ గురియింపఁజొచ్చిరి.

ఓ మహామునీ ! నిశుంభుఁడు నిపతితుఁడుగాఁగానే జ్యేష్ఠుఁడైన శుంభుఁడు క్రోధపూరితుఁడై బృందారక మను గజమెక్కి పాశమును నాయుధమును జేతఁబూని రణాంగణమునఁ బ్రవేశించెను. దానవపతి యిట్లు గజారోహకుఁడై వచ్చుటఁజూచి దేవియర్ధచంద్రాకారబాణముల నాలుగింటినిఁ గైకొని, లీలాహాసము నొనరించుచు క్షురప్రబాణముచే దనుజవాహనమైన ద్విపేంద్రమును పాదద్వయము ఖండించెను. మరి రెండుబాణములచే దానికుంభస్థలములుఁజీల్చి పడఁజేసెను. పాదద్వయముఖండితముగాఁగానే వాసవవజ్రహతమైన శైలశృంగమువలె గజము గతజీవముకాఁగానే శుంభుఁడు దానిపైనుండి పడిపోయెను. తత్క్షణమే శివాదేవి బాణాఘాతముచే నాతని కుండలమండితమస్తకమును ఖండించివేసెను. మస్తకము విచ్ఛిన్నముగాఁగానే దైత్యుఁ డప్పుడు కుంజరములోఁగూడ మృతినొందెను. సురాసురశత్రువైన శుంభనిశుంభులు దేవిచే నిహతులైరని విని యింద్రసూర్యవాయు ప్రముఖులైన దేవతలందఱు నప్పు డచ్చట కరుదెంచి వినయవినమ్రులై దేవినుద్దేశించి శ్రుతిమధురమైన స్తోత్రపాఠమును గావింపఁజొచ్చిరి__ "ఓపాపనాశినీ! భగవతీ ! నీకు మేము నమస్కరించుచున్నాము. ఓసురశత్రుదర్పఘాతినీ, హరిహయరాజ్యదాయినీ, మఖభంగకారిణీ ! నీకు మేము నమస్కరించుచున్నాము. ఓసురారిభయంకరీ, ఇంద్రవందితా, మహిషఘ్నినీ, హరిహరాదిస్తుతా ! నీకు మేము పలుమాఱు నమస్కరించుచున్నాము. ఓయష్టాదశబాహుశాలినీ, శుంభనిశుంభనిషూదనీ, ఆర్తనాశినీ, త్రిశూలినీ, నారాయణీ, చక్రధారిణీ ! నీకు నమస్కరించుచున్నాము. ఓవారాహీ, ధరాధరా, నారసింహీ ! నీకు సర్వదా ప్రణామము లొనరించుచున్నాము. ఓకౌమారీ, మయూరవాహినీ, వజ్రధరా ! నీకొఱకు మేము పునఃపునఃప్రణామము లొనరించుచున్నాము.

ఓప్రైతామహీ, హంసవాహనా, మాలావికటా, సుకేశినీ, వాసవప్రేష్ఠ చారిణీ, జగన్మాయే! నీకు మాయశేష నమస్కారములు. ఓవిశ్వేశ్వరీ, నీకు నమస్కారములు. నీవు రక్షింపుము, మఱియు దేవద్విజశత్రువులను సంహరింపుము. ఓసర్వమయివైనత్రినేత్రా! నీకుఁ బునఃపునఃప్రణామములు. ఓవరదా! నీవు ప్రసన్నురాలవు గమ్ము. నీవు బ్రహ్మాణివి, ఖశ్రేష్ఠవాహనారోహణకారిణివి! నీవు సుందరవదనశాలినీ వారాహివి, గరుడవాహినివి, శార్ఙ్గధారిణివైష్ణవివి, అతిదుర్నిరీక్ష్య నారసింహివి, ఘుర్ఘురితశబ్దకారిణివి, కులిశశాలినివి, ఐంద్రివి, నీవు చండముండామారీ శవవాహినీ యోగినీ యోగసిద్ధవు. ఓత్రినయనే, భగవతీ! నీకు నమస్కారము. అహరహమునానతమస్తకులై యెవ్వరు నీచరణయుగళము నాశ్రయించుచున్నారో, బలికుసుమహస్తులై యెవ్వరు నీస్తుతిపరాయణులగుచున్నారో వారి కెప్పుడును నశుభములు సంభవింపవు."

సురశ్రేష్ఠు లీస్తుత్వమొనరింపఁగా, సురశత్రువినాశినియైన దేవి మందహాస మొనరించుచు సురసిద్ధమహర్షివర్గమున కిట్లనియెను—నేను మీాప్రసాదమువలన సంగరక్షేత్రమందు సురశత్రువుల నద్భుతరీతిని బరాజితులఁ గావించితిని. ఇప్పుడు మీా రందఱును నాకొఱకుఁగావించిన యీస్తోత్రపాఠమును ముందుముందు నరశ్రేష్ఠులెవ్వరైన భక్తియుక్తులై పఠించినచో వారికెప్పుడును దుస్స్వప్నభయము గలుగదు. అదియటుంచి నన్ను మీారు మఱియొకవరముఁ గోరుఁడు" అని దేవి పలుకఁగా దేవతలు మరల నిట్లనిరి—దేవీ! నీవు మాకు వరదానముచేయఁదలఁచినచో, ఓహుతాశనతుల్యశరీరా! దేవద్విజగోశిశునమూహమునకు హితవుచేయుటకొఱకు నీవు మరల నొకమాఱు దేవరిపులందఱను దగ్ధముచేయవలెను. దేవి మరల నిట్లనియెను—నేను 'సందగ్ధ

వామన యశోదగర్భమునఁబుట్టి మరల నొకమారు సురశత్రువులను సంహరింపఁగలను. తరువాత దశసప్రహారములచే శుంభనిశుంభ, లవణులు నావలన నిహతులగుదురు. ఓసురవరులారా! మరలఁ గలియుగమందు లోకులనశనులగుట చూచి నేను శతక్రతువను వానిగృహమున మారీరూపమునఁ బుట్టి శాకసంకరమూలమున సురసమూహమును భరింపఁగలను. ఓసురలారా! విపక్షులగువారిని విక్షతులను గావించి ఋషులపరిరక్షణార్థము వింధ్యాచలమునం దావిర్భవించెదను. దుష్టబుద్ధులైన దైత్యులను వినష్టముగావించి మరల జయమొందెదను, ఓదేవతలారా! మహాసురుఁడైన యరుణాక్షుఁ డెప్పుడుద్భవించునో, అప్పుడు సర్వదేవతలహితముకొఱకు నే నావిర్భవింపఁగలను. అట్లావిర్భవించి మహారిరూపమున వానిప్రాణములను హరించి మరల స్వర్గమునకేఁగఁగలను"

పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పుచున్నాఁడు—వరదాయినియైన కాత్యాయిని సురగణమున కిట్లు చెప్పి ద్విజులకుఁ బ్రణామములు గావించెను. తరువాత భూతసమూహమునకు సెలవొసంగి తానాకాశమార్గమున వెడలిపోయెను. సిద్ధగణము నామెను వెంబడించెను. దేవియుక్క యీపరమపవిత్రమైన పౌరాణికాఖ్యానము పురుషులకు శుభజనకము. ఈజయాఖ్యానము రాక్షసవినాశన సమర్థమైనదని భగవానుఁడు స్వయముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు. నిజముగా సంయతచిత్తులైయందఱు నీకథ వినుట కర్తవ్యము.

కార్తికేయోత్పత్తి

నారదుఁ డడుగుచున్నాఁడు—ఓసువ్రతా! సుప్రసిద్ధ మహిషక్రౌంచులను స్కందుఁ డెట్లు విదారణ మొనరించెను? ఓయనుపమద్విజబ్రాహ్మణా! నాకావృత్తాంతమంతయు వివరించి చెప్పుము. పుల

స్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు— “నారదా! ఆకర్ణింపుము. నేను కుమారకార్తికేయుని యశోవర్ధనమైన పురాతనపుణ్యకథను నీకు వివరించి చెప్పెదను. హుతాశనుఁడు పినాకిశుక్రమును పానముచేసెను. కాని ఓబ్రహ్మర్షీ! ఆశుక్ర మాతని వాక్రమించుటచే నాతఁడు మందతేజుఁడై పోయెను. తరువాత ననుపమదీప్తిశాలి యగు ననలుఁడు దేవతల సమీపమున కేఁగెను. తరువాత నక్కడనుండి దేవతలప్రేరణచే బ్రహ్మభవనమున కేఁగెను. అతఁడు వచ్చుచున్నపుడు మార్గమధ్యమమునం దాతనికిఁ “కుటిల” కనఁబడియెను. ఆకుటిలను జూచి యాతఁడు “ఓకుటిలా! మహేశ్వరుఁడు సుదుర్ధరమైన ఈతేజమును విడిచి యున్నాఁడు. ఈతేజఃప్రభావముచే నిఖిలభువనములు ననాయాసముగా దగ్ధములు కాఁగలవు. అందుచే నీవు దీనిని ధరింపుము. ఇందుచే నీకొక సర్వజనస్తోత్రపాత్రుఁడైన పుత్త్రుఁడు జన్మింపఁగలఁడు.”

అగ్నిదేవుని యీమాటలవలనఁ గుటిలకుఁ దనపూర్వసంకల్ప మొకటి తనమనసులో జ్ఞప్తికి వచ్చెను. ఆమె యప్పుడు విస్తారమైన జలమయమూర్తిని ధరించి విరాజిల్లుచు వహ్ని కిట్లనియెను. “నాజలములయం దాతేజము నుంచుము.” తరువాత నాశైవతేజము జలమునం దుంచఁబడఁగా దేవియైన కుటిల దానిని ధరించెను. భగవానుఁడైన హుతాశనుఁ డప్పుడు కామచారియై యథేచ్ఛముగా సంచరింపఁ జొచ్చెను. హవ్యవాహనుఁడు మొట్టమొదటఁ బంచసహస్రవర్షములా శైవతేజమును ధరించియుండెను. అట్లు ధరించియున్నకాలమునం దాయగ్నిదేవుని కాతేజఃప్రభావముచే మాంస, అస్థి, రుధిర, మేదో, మజ్జా, రోమ, శ్మశ్రు, నేత్రప్రభృతు లన్నియు హిరణ్మయాకారములు ధరించెను. అందుచే నాతఁడు లోకములో హిరణ్యరేతుఁ డనుపేరఁ బ్రసిద్ధుఁ డయ్యెను. తరువాతఁ గుటిల పంచసహస్రవర్షములా

తేజమును ధరించి, యొక యనలాకారమైన గర్భమును దాల్చెను. అ ట్లుండి యామె బ్రహ్మలోకమున కేఁగెను. బ్రహ్మ యామహాపవగ మైన కుటిల తృప్తిమతియై యుండుట చూచి “ నీకు గర్భ మెట్లు కలి గె ” నని యడిగెను. కుటిల యిట్లనియెను. “ ఓసత్తమా ! పూర్వము వహ్ని శివతేజమును పానము చేసెనుగదా ! తరువాత నాతఁ డాతేజ మును భరించుటకు సమర్థుఁడుగాక నాయందు దాని నుంచివేసెను. ఓపితామహా ! అప్పటినుండియు నేను నేఁటివఱకుఁ బంచసహస్రవర్షము లుగా దానిని భరించుచుంటిని. కాని దాని కిప్పుడు కాలము వచ్చి నది. అయినను అది వెడలఁబడకున్నది. ” అని కుటిల చెప్పఁగా విని బ్రహ్మ—ఓసుశ్రోణీ ! నీవు ఉదయాచలమున కేఁగుము. అక్కడ శతయోజనవైశాల్యముగల యొకభయంకరశరవణ మున్నది. నీవావ నమున కేఁగి విశాలగిరిసానువునందుఁ బ్రసవింపుము. తరువాత దశ సహస్రవర్షములకుఁ బైని దానివలన నొకపుత్త్రుఁ డుత్పన్నమగును. ” అని చెప్పెను.

గిరినందినియైన కుటిల యక్కడనుండి బయలుదేఱి బ్రహ్మ చెప్పిన ట్లేఁగి యచ్చట ముఖద్వారమున గర్భపరిత్యాగముఁ గావించె ను. అట్లు ప్రసవించినతరువాత నామె వెంటనే కుటిల బ్రహ్మభవన మున కరుదెంచి యప్పుడు మంత్రిబలముచేఁ దిరిగి జలమూర్తిని ధరిం చెను. ఇక్కడ శైవతేజఃప్రభావముచే నావిశాలశరవణమునందలి వృ క్షములుఁ, బక్షులు, మృగములు మొదలగు నన్నియు స్వర్ణమయము లై ప్రకాశించుచుండెను. అనంతరము పదివందలసంవత్సరములు నిండ డఁగానే కమలనేత్రుఁడును బాలార్కదీప్తుఁడు నగునొక బాలకుఁ డుత్ప న్నమయ్యెను. సర్వైశ్వర్యముల కాధారుఁడైన యాబాలకుఁ డాదివ్య శరవణమునం దుత్తానశాయియై యంగుష్ఠము నోటఁ బెట్టుకొని ఘన

రాజగంభీరమైన నినాదములతో రోదనముచేయఁజొచ్చెను. ఈసమయమునందు దివ్యతేజస్వినులగు నాలుగురు కాంతలు—కృత్తికలనువారు స్వేచ్ఛానుసారముగాఁ దిరుగుచుఁ దిరుగుచు శరవణమునందున్న బాలకుని జూచిరి. చూచినంతనే వారు కృపాకులస్వాంతులై యాస్కందుఁడున్నచోటి కరిగిరి. అట్లేఁగి వా రాకుమారునకు "నేను ముందుగాఁ బాలిచ్చెద, నేను ముందుగాఁ బాలిచ్చెద" నని పరస్పరచీత్కారములు చేయఁజొచ్చిరి. బాలకుఁడైన స్కందు డప్పుడు వారట్లు వివాదపడుచుండుటఁ జూచి వెంటనే షణ్ముఖములను ధరించెను. అంతటఁ గృత్తికలందఱును స్నేహవశులై యార్గురు నాఱుముఖములఁ బాలిచ్చుచు నాతని బెంచుచుండిరి. వారిభరణపోషణములచే బాలకుఁడు వర్ధిల్లుచుండెను. అప్పనుండియు నాబలిష్ఠబాలుఁడు కార్తికేయుఁ డను పేర విఖ్యాతుఁడగుచుండెను. ఓబ్రహ్మర్షీ! ఈసమయమునఁ గమలయోని పావకు నిట్లని ప్రశ్నించెను.

"పావకా! నీపుత్రుఁడైన గుహుఁ డిప్పు డెట్టియాకారమున వర్ధిల్లుచున్నాఁడు?" అని అగ్నిదేవుఁ డప్పుడు బ్రహ్మదేవుని మాట వలనఁ దనపుత్రువృత్తాంతముఁ దెలిసికొనియు నాతనితో "గుహుఁడెవ్వరో నే నెఱుఁగను." అని పలికెను. అప్పుడు భగవానుఁడైన బ్రహ్మ ప్రీతితో నిట్లనియెను. "మొట్టమొదట నీవు శాంభవతేజమును పానముచేసి యుంటివి. ఆతేజమునుండి త్రిలోకపతియైన యొకకుమారుఁడు శరవణమునందు జన్మించియున్నాఁడు." అని పితామహుఁడు పలుకగానే యగ్నిదేవుఁ డతిత్వరితముగా నేఁగి వేగవంతమైన మేఘము నొకదాని నారోహించి బయలుదేఱి వెడలిపోయెను. అతఁ డట్లేఁగుచుండఁగా మార్గములోఁ గుటిల యాతనిని జూచి "కవీ! నీవింత త్వరితముగా నేఁగుచున్నా వెక్కడకు?" అని ప్రశ్నించెను. అందుల

కాలేఁడు—"శరవణమునందు శిశువు జన్మించెను. నే నాపుత్త్రుని జూచుటకై వెడలుచున్నాను." అని చెప్పెను. కుటిల "అపుత్త్రుఁడు నాపుత్త్రుఁడే గదా!" అనియెను. పావకుఁడు "కాదు. ఆపుత్త్రుఁడు నాపుత్త్రుఁడే" అనియెను. ఇట్లిద్దఱకును వివాదము సంభవించెను. ఆసమయమందు స్వేచ్ఛావిహారియైన జనార్దనుఁడు వారిద్దఱు నట్లువివాదపడుచుండుటఁ జూచి "ఏల మీరిట్లు వివాదముఁ జెందుచుంటిరి?" అని యడిగెను. అప్పుడు వారుభయులు "శైవశుక్రసంభూతుఁడైన శిశువుకొఱకు వివాదపడుచుంటి" మని చెప్పిరి. జనార్దనుఁ డప్పుడు వారివివాదమును బరిష్కరించుట కిట్లు చెప్పెను. "మీరు త్రిపురహరునిదగ్గఱ కేఁగుఁడు. అతఁ డెట్లు చెప్పునో నిస్సందేహముగా నట్లు చేయుఁడు." ఓనారదా! వాసుదేవుఁడును వారితో హరాంతికమున కేఁగి యాపుత్త్రుఁ డెవరికిఁ జెందుట న్యాయమగునో చెప్పు మని కోరిరి. రుద్రుఁడు వారిమాటలు విని యత్యంతప్రముదితాంతరంగుఁడై పూర్ణపులకాంకురితగాత్రుఁడై గిరినందిని నీక్షించి "ఓహో! ఎంతటి భాగ్య మెంతటిభాగ్యము!" అని పలికెను. అప్పు డంబిక శివు నీక్షించుచు "దేవా! రండు. మన మాశిశువువద్ద కేఁగుదము. అతనినే ప్రశ్నింతము. తరువాత నాబాలకుఁ డెవ్వరి నాశ్రయించునో వారికే పుత్త్రుఁ డగునని స్థిరపఱుపవచ్చును." అనియెను. వృషధ్వజుఁడు పార్వతి పలుకులకు సమ్మతించెను. తరువాత నుమాదేవిని, కుటిలాదేవిని, పావకుని వెంటఁబెట్టుకొని యాశరవణమున కేఁగెను. వారచ్చటి కేఁగునప్పటి కాశిశువు కృత్తికలయొడిలో శయనించి యుండెను.

పిమ్మట వారివారిస్నేహపూర్వకాభిప్రాయములను దెలిసికొని, యోగబలముచే నాషడాననుఁడు చతుర్మూర్తియయ్యెను. అందుఁ గుమారమూర్తితో శంకరుని, విశాఖమూర్తితోఁ బార్వతిని, శాఖరూప

ముతోఁ గుటిలను, నైగమేషరూపముతో నగ్నిదేవునినాశ్రయించెను. అప్పుడు రుద్రుఁడు, బార్వతియు, గుటిలయు, నగ్నియుగూడఁ బరమ ప్రీతియుతులైరి. అప్పుడు కృత్తికలు—'షడాననుఁడు హరనంద నుఁడా?' అని యడిగిరి. హరుఁ డప్పుడు హర్షచిత్తముతోఁ గృత్తికలను జూచి—ఓకృత్తికలారా! ఈశిశువు కార్తికేయుఁ డనునామముతో మీపుత్రుఁడే యగును. ఇది గాక కుటిలకుఁ గుమారుఁ డనియు, గౌరికి స్కందుఁ డనియు, నాకు గుహుఁ డనియు, హుతాశనునకు మహాసేనుఁ డనియు నామములతో నీపుత్రుఁడు ప్రఖ్యాతుఁ డగుటకు నిర్దేశింపఁబడెను. ఈశరవణమునకు సారస్వతాఖ్యతోఁ బుత్రుఁడై ప్రసిద్ధి నొందఁగలఁడు. మహాయోగియైన యీపుత్రుఁ డీవిధముగా లోకప్రసిద్ధుఁడై షడంశత్వహేతువుచే షడాననుఁ డని విఖ్యాతిఁ గాంచును." అని శూలపాణియైన భగవంతుఁడు వారి కెఱింగించి యప్పుడు పితామహుని దేవతలను స్మరించెను. తత్క్షణమే దేవతలందఱు నతిత్వరితముగా నచ్చటి కరుదెంచి హరపార్వతులకుఁ బ్రణిపాతములొనరించి సంప్రీతభావములతోఁ గుటిలను, హుతాశనుని, కృత్తికలను దిలకించిరి. తరువాత నాషణ్ముఖకుమారుని జూచిరి. ఆబాలకుఁడు మగ్నిరీత్యా తేజముతోను, సూర్యసన్నిభమైన దేహప్రభలతోడను వారి కగపడియెను. ఆతఁడు తనతేజఃప్రభలచే దేవత లందఱకన్నులను మిఱుమిట్లుగొలుపుచుండెను. దేవతలందఱు నప్పుడు కౌతుకాక్రాంతులై యిట్లు పలుకఁజొచ్చిరి—ఓయగ్నిదేవా! నీవు దేవకార్యమును నెఱవేర్చితివి. ఇఁక మన మిప్పుడే, మాహాత్మ్యమండితమును నవ్యయమునగు కురుక్షేత్రమునకును, సరస్వతీతీర్థమునకును వెడలి షడాననున కభిషేక మొనరింపవలయును. ఓదేవగంధర్వకిన్నరులారా! ఈతఁడే మనకు సేనాపతియై దారుణస్వభావులగు మహిషాసురతారకాసురులను నిహతులను గావింపఁ

గలఁడు." అని దేవతలు పలుకఁగా దేవదేవుఁడు వారి ప్రార్థనమునకు సమ్మతించెను.

అప్పుడు సురబృందములు తేచి కుమారస్వామిని వెంటఁబెట్టుకొని మహాఫలజనకమైన కురుక్షేత్రమునకు బయలుదేఱిరి. అక్కడికేఁగి మునిబృందముతో నింద్రుఁడు, రుద్రుఁడు, బ్రహ్మ, జనార్దనుఁడు మొదలగు సమస్తదేవతలును కుమారస్వామి కభిషేకమొనరించుటకు సకలప్రయత్నముల నాసక్తితోఁ జేయఁజొచ్చిరి. తరువాత హరుఁడు నచ్యుతుఁడు మొదలగు దేవతాశ్రేష్ఠులు సప్తసాగరజలములచేతను, నదీజలములచేతను, బహువనౌషధులవలన సహస్రసహస్రవిధములు నాతనికభిషేకము గావించిరి. దివ్యరూపధారియైన దేవసేనాని కభిషేకముగావించుట పూర్తియయ్యెను. గంధర్వులును ఋషులును గానము లొనరింపఁజొచ్చిరి. అప్సరోనికరములు నృత్యములు సేయఁజొచ్చెను. అభిషిక్తుఁడైన కుమారునిఁ జూచి గిరిబాల స్నేహాభరముచే స్కందునొడిలోఁ జేర్చుకొని పలుమారును ముద్దులాడఁజొచ్చెను. పూర్వకాలమునందు దేవమాతయైన యదితి యింద్రునిమోమును ముద్దాడుచున్నప్పు డెట్లుండెనో, అట్లే కార్తికేయుని యభిషిక్తవదనము నాఘ్రాణించుచున్న యీగిరీంద్రనందిని విరాజిల్లఁజొచ్చెను. అభిషిక్తుఁడైన తనపుత్రునిజూచి మహాదేవుఁ డప్పుడు పరమప్రీతుఁ డయ్యెను. పావకుఁడును, కృత్తికలును, కీర్తిమతియైన కుటిలయుగూడఁ దమయంతరంగములయందు మహాప్రీతియము నొందిరి.

తరువాత మహాదేవుఁడు సేనాధిపతిగా నభిషిక్తుఁడైన గుహునిఁ జూచి, శక్రసమానపరాక్రమవంతులగు నలువురుప్రముఖుల నాతనికి సాహాయ్యముగా నియోగించెను. ఈప్రముఖులు నలువురను గ్రమముగా ఘంటాకర్ణుఁడు, లోహితాక్షుఁడు, నందిషేణుఁడు,కుముదమాలి యను

నామములు గలవు. వీరునల్వురును సుప్రసిద్ధులు, నతిభయంకరులు నైనవారు. ఓనారదా! స్కందునకు సాహాయ్యముగా హరుఁడు ప్రమథగణము నొసంగుట చూచి బ్రహ్మమొదలగు దేవతలందఱును దమతమగణములనుగూడఁ గుమారస్వామి కొసంగిరి. వానిలో బ్రహ్మ యొసంగినది స్థాణుగణమని ప్రసిద్ధిగలది. విష్ణువొసంగినవి—చక్రము, సంక్రమ, పరాక్రమములను పేరులుగల మూఁడుగణములు. ఇవిగాక శక్రుఁడు—ఉత్క్రోశము పంకజము; రవి—దండము కపింజలము; చంద్రుఁడు—మణి వసుమణి; అశ్వినీకుమారులు—వత్స నంది; హుతాశనుఁడు—జ్యోతి జ్వలజ్జిహ్వుఁడు; విధాత—కుంద ముకుంద కుసుమ; నామకగణములను గార్తికేయునకు ననుచరములుగా నొసంగిరి.తరువాత త్వష్ట—చక్ర, అనుచక్రులను; వేధ—నిస్థిర సుస్థిరులను; పూష—మహాబల పాణితృజ కాలికులను; హిమవంతుఁడు—ప్రమథోత్తములైన స్వర్ణమాల్య ఘనాహ్వులను; ఉన్నతవింధ్యగిరి—అతికృష్ణ పార్శ్వదులను, వరుణుఁడు—సువర్చస, అతివర్చసులను, నాగగణము—సంగ్రహ విగ్రహ జయ పరాజయులను, అంబిక—ఉన్మాద శంకుకర్ణ పుష్పదంతులను, వాయువు—ధస, అతిధసులను, సూర్యుఁడు—పరిఘ వటక భీమ దాహ, అతిదాహనులను, యముఁడు—ప్రమథ ఉన్మాథ కాలసేన మహాముఖ తాలపత్ర కాలజంఘులను, ధాత—సువ్రత శుభకర్మలను గణేశ్వరద్వయమును, షడాననునకనుచరులుగా నర్పించిరి. ఓద్విజోత్తమా! తరువాత యక్షులు—అనంత శంకుపీఠ నికుంభ కుముద అంబుజ ఏకాక్ష కునటీ చక్షు కిరీటి కలశోదర సూచీవక్త్ర కోకనద ప్రహాస ప్రియక అచ్యుతనామములుగల పంచదశగణమును గుహునిసాహాయ్యార్థ మర్పించిరి. తరువాతఁ గాళింది కలశందను సమర్పించెను. నర్మద రణోత్కటు నర్పించెను. ఈవిధముగా నోద్వా

వరి సింధు కూర్మిని, తమస అద్రి కంపకులను, శీత సహస్రబా హుని, వంజుల స్మితోదరుని, మందాకిని గంధుని, విపాశ ప్రియంకరుని, ఐరావతి చతుర్దంష్ట్రిని, వితండ షోడశుని, కౌశికి మాజరిని, గౌతమి క్రియకాంచులను, బాహుద శతశీర్షుని, బాహ గోనందనందకులను, భీమరథి భీముని, సరయువు వేగారిని, కాళి అష్టబాహుని, గండకి సు బాహుని, మహానది చిత్రదేవుని, శిప్ర చిత్రరథుని, కుహువు కువల యుని, మధూపక మధువర్ణుని, ధృతపాప జంబుకుని, వేత్ర శ్వేతాన నుని, వేణ స్తుతుని, రేవ సాగరవేగిని, ప్రభావ అర్థసహుని, కాంచన కనకేకుణుని, విమల గృధ్రవక్త్రిని, మనోహర చారుపాత్రిని, ధృత పాప మహారావుని, కర్ణ విద్రుమసన్నిభుని, ఓఘవతి సుప్రసాదుని, సువేణుని, జిష్ణుని; విశాల యజ్ఞబాహుని, ఈవిధముగా సకలసరోవర ములును దమతమగణములను గార్తికేయున కనుచరులుగా నొసంగెను. కుటిల ఇంద్రతుల్యపరాక్రముల్తైన తనతనయులను ముప్పదిగణముల వారి నొసఁగెను. జటాధర—కరాళ సితకేశ, కృష్ణకేశ, మేఘనాద, చతుర్దంష్ట్ర, విద్యుజ్జిహ్వ, దశానన, సోమాప్యాయన, ఉగ్ర, దేవ దేవయాజి, నామకగణములను సమర్పించెను. హంసాస్య, కుండజ ఠర, బుద్ధగ్రీవ, హయానన, కర్మగ్రీవ లను పంచగణమును గృత్తి కలు పుత్త్రునకు నొసంగిరి. ఋషులు స్కందునకు—స్థానుజంఘ, కుం భవక్త్ర, లోహజంఘ, మహానన, పింజారకనామకపంచగణము నొ సంగిరి. పృథూదకతీర్థము—నాగజిహ్వ, చంద్రభాస, పాణికూర్మ, అశికుక, చాపవక్త్ర, జంబుకనామకులను గుమారునకు ననుచరులుగా నొసంగెను. చక్రతీర్థము—సుచక్రాక్ష్యుని, గయాశిరుని మకరాఖ్యుని నొసంగెను. కనఖలము—పంచశివనామకగణము నొసంగెను. ఇవి గాక బ్రహ్మదత్తము—అజశిరుని, పుష్కరము—బాహుశాలకుని,

మానసతీర్థము—సౌర్వాణకుని, మాహిషికుని, పింగలకుని నొసంగెను. జౌశనసతీర్థము రుద్రు నొసంగెను. మాతృగణము కొన్ని ముఖ్యగణముల నొసంగెను. సోమతీర్థము—వసుదామకుని, ప్రభాసతీర్థము—నందినిని, ఇంద్రతీర్థము—విశోకకుని, ఉదపానతీర్థము—ఘనస్వనను, సప్తసారస్వతము—అద్భుతాకారమాతృగణమును నొసంగెను. నాగతీర్థము—గిరితప్రియయైన మాధవిని, తీర్థనేమిని, స్మితాననను, ఏకచూడను నొసంగెను. కురుక్షేత్రము—కలాస్పదను,—బ్రహ్మయోని—దండశీతను; భద్రకాళి—త్రివిష్టపను; ద్విరదపావన—కొండిని, సేండిని, పోషభోండిని సమర్పించెను. మానసహ్రదము— శాలికను, శతనంద—శతఘంటోలూఖలమేఖలలను; బదరికాశ్రమము—పద్మావతీ, మాధవీద్వయమును, దేవి—ఏకచూడా, సుమహా, ధమధమలను,—ఉగ్రాఖని—వేదమంత్రిను; కేదారము—మాతృగణమును నొసంగెను. రౌద్రమహాలయము— సునక్షత్రను, కలూలను, సుప్రభాతను, సుమంగళను, దేవమిత్రను, చిత్రసేనను నొసంగెను. ప్రయాగ—కోటరను, ఊర్ధ్వవేణిని, శ్రీమతిని నొసంగెను. బాహుపుత్రిక—పలితను, కమలాక్షినినొసంగెను. సర్వపాపవిమోచన—సుమమను, మధుపింగను, క్షాంతిని, దహదహను, ఖేటకరను, సంతానికను, వికలను, క్రముకను, వరవాసినిని, జలేశ్వరిని, కుక్కుటికను నొసంగెను. సుదామను, లోహమేఖలను, వపుష్మతిని, ఉల్ముఖాక్షిని, కోకనామను, మహాసనిని, రౌద్రిను, కర్కటికను, తుండను, శ్వేతతీర్థము దానమొసంగెను. ఈసకలగణానుచరులను, మాతృకానుచరులను జూచి గరుడుఁడు తనసుతులైన—మహావేగ, మయూరకులను, అరుణుఁడు తనతనయుఁడైన తామ్రచూడుని నొసంగిరి. ఈవిధముగ హుతాశనుడు —శక్తిని, అద్రిసుత—అస్త్రము ను, బృహస్పతి—దండమును, శు

టిల—కమండలువును, హరి—మాలను, శూలధరుఁడైన హరుఁడు—పతాకను, ఇంద్రుఁడు—కంఠహారమును నర్పించిరి. అప్పు డామహాబలశాలి యైనషడాననుని గణసమూహమును, ముఖ్యమైన మాతృగణమును బరివేష్టించి యనుసరింపఁగా నాతఁడు మయూరవాహనము నధిరోహించి మహాశక్తిధారియై, మహాదేవునిచే దేవసేనాపతిగా పూజితుఁడై సూర్యునివలె విరాజిల్లఁజొచ్చెను.

మహిషాసురతారకాసురుల యుపాఖ్యాన ప్రసంగమునందు క్రౌంచభేదవర్ణనము

పులస్త్యుఁడు చెప్పందొడంగెను—కుమారస్వామి సేనాధిపతిగా దేవతలచే నభిషేకింపఁబడి, భవునికి, పార్వతికి, పావకునికి, కుటిలకు, కృత్తికలకు బ్రహ్మకును భక్తితో నిట్లు నమస్కరించి పలికెను—దేవి' యైన భగవతికి నేను నమస్కరించుచున్నాను. ఓతపోధనులారా! మీకును నానమస్కారములు. నేను దేవశత్రువులైన మహిషతారకాసురులను మీప్రసాదముచే జయింపఁగలను. ఓసురవరులారా! నేను బాలుఁడను, మీకొఱ కేమిచేయవలయునో యది చక్కఁగా నెఱుంగనివాఁడను. మీరును బ్రహ్మయు నేకీభవించి యిప్పుడు నే నేమి చేయవలయునో నా కనుజ్ఞ ననుగ్రహింపుఁడు." అని కుమారస్వామి పలుకఁగా దేవత లందఱును గుమారునిమోము వీక్షించుచు భయాహితులైరి. ఇఁక నీవంక శంకరుఁడును బుత్రస్నేహవశుఁడై లేచి ప్రియాపతిని వెంటఁబెట్టుకొని యాతనిదక్షిణహస్తమును బట్టుకొని స్కందుని దగ్గఱ కేతెంచెను. తరువాత నుమాదేవి తనతనయునిఁ జూచి—ఓ కుమారా! శత్రుసంహారకుఁడవైన నాకుమారా! ఇదిగో, నీ వీవిష్ణుని జగద్వంద్యపాదద్వంద్వమునకుఁ బ్రణిపాతము లొనరింపుము" అని పలి

కెను. కార్తికేయుఁ డప్పుడు నవ్వుచుఁ దల్లిని జూచి “ అమ్మా ! నీ వి ట్లాదరణపూర్వకముగా నాయట్టివానిని నమస్కరింపు మని యనుజ్ఞ యిచ్చుచుంటివిగదా, యీతఁ డెవ్వరు ? ” అని యడిగెను. ఆతల్లి యప్పు డిట్లనియెను. “ వత్సా ! నీకర్తవ్యకార్యము పరిసమాప్తమైన తరువాత మహాత్ముఁడైన యీగరుడధ్వజుని వృత్తాంతమును భగవా నుఁడైన పద్మజుఁడు నీకడఁ గీర్తింపఁగలఁడు. నాయనా ! ఈవిష్ణువికం టెఁ దాముగాని యేయితరదేహధారులు గాని ప్రధానతములు గా రని మాత్రమే మీతండ్రిగారు నా కెఱింగించియున్నారు. ” అని తల్లి తె లుపఁగాఁ గుమారుఁ డప్పుడు జనార్దనునకుఁ బ్రణిపాతము లొనరించి కృతాంజలిపుటుఁడై యెట్టయెదుట నిలిచి యచ్యుతునియనుజ్ఞఁ గోరె ను. స్కందుఁ డట్లంజలిపుటుఁడై నిలిచియుండుటఁ జూచి భూతభా వనుఁడైన భగవంతుఁ డాతనికి మంగళ మగుకొఱకు స్వస్త్యయనము గావించి యనుజ్ఞ నొసంగెను. అని పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా నారదుఁడు మరల—నోవిప్రోత్తమా ! గరుడధ్వజుఁడు శిఖిధ్వజునికొఱకుఁ గావించి న యీపవిత్రమైన స్వస్త్యయనమును గూర్చి నాకు విశదముగా నెఱిం గింపు ” మని కోరెను. అంతటఁ బులస్త్యుఁ డిట్లు పలికెను.

భగవానుఁడైన హరి స్కందునకు జయమును మహిషాసురు నకు వధయుఁ గలుగునిమిత్తమై యెట్టిపుణ్యస్వస్త్యయనము నిర్దేశించె నో దానిని జెప్పెద నాకర్ణింపుము. స్వస్తి ! రజోగుణావలంబియుఁ బద్మ యోనియు నైన బ్రహ్మ నీకు శుభము నొసంగుఁగాక. చక్రాంకితక రుఁడు ననాదినిధనుఁడు నైన విష్ణువు నీకు స్వస్తివిధానము చేయుఁగా క. వృషధ్వజుఁడైన శంకరుఁడు శాంకరితోఁగూడ నీకు శుభము నాచ రించుఁగాక. ఓశిఖివాహనా ! పావకుఁడు నీకు శుభముఁ జేయుఁగాక. దివాకరుఁడు నీకు మంగళకరుఁ డగుఁగాక. సోముఁడు, భౌముఁడు,

బుధుఁడు, బృహస్పతి, శుక్రుఁడు, శనైశ్చరుఁడు, వీరందఱుఁ బ్రత్యే కప్రత్యేకముగా సర్వదా నీకు మంగళవిధానకరు లగుదురుగాక. మరీ చి, అత్రి, పులహుఁడు, పులస్త్యుఁడు, క్రతువు, వసిష్ఠుఁడు, భృగుఁడు, అంగిరుఁడు, స్వర్గమునందున్న సప్తఋషులును నీమంగళవిధానమునకే ప్రయత్నము లొనరింతురుగాక. విశ్వదేవగణము, అశ్వినికుమారద్వ యము, సాధ్యగణము, మరుద్గణము, అగ్నిత్రయము, ద్వాదశాది త్యులు, ఏకాదశరుద్రులు, మఱియు యక్షగణము, పిశాచగణము, వసువర్గము, కిన్నరనిచయము, నాగగణము, సువర్ణగణము, సరిద్గణము, సరసీగణము, సకలపుణ్యతీర్థములు, హ్రదగణము, సముద్రగణము, మ హాబలభూతగణము, గణాధిపగణమును బ్రత్యేకప్రత్యేకముగా నీకు శుభ మొనఁగూర్పుటయందు నిరంతరమును గృషిచేయుచుందురుగా క. మఱియు ద్విపాద, చతుష్పాద, బహుపాద, అపాదశత్రుసంకట మునుండి నీవు నిరాపదుఁడ వగుదువుగాక. వజ్రి నీకుఁ దూర్పుదెసను రక్షకుఁడగుగాక. దండనాయకుఁడు దక్షిణదిశను, వరుణుఁడు ప్రతీచీది శను, యక్షాధిపతి యుత్తరదిశను, వహ్ని దక్షిణపూర్వదిక్కునను, కుబేరుఁడు దక్షిణపశ్చిమదిక్కునను, వాయువు ప్రతీచ్యుత్తరదిశను, శి వుఁడు పూర్వోత్తరదిశను నీకు రక్షకులుగా నుందురుగాక. ధ్రువుఁ డూ ర్ధ్వదిశయందును, ధరాధరము లధోదిశయందును, ముసలియు, వజ్రి యు, లాంగలియు, ధనుర్ధారియు మధ్యభాగమునందును నీకు రక్షకులు గా నుందురుగాక. ఇదిగాక సాగరమునందు వరాహమూర్తి, దుర్గము నందు నరకేసరియు రక్షకులుగా నుందురుగాక. సామవేదధ్వనియైన శ్రీమన్మాధవుఁడు సర్వదిక్కులయందును సర్వత్ర నిన్ను రక్షించుచుం డును గాక." అని శ్రీహరియిట్లు స్వస్త్యయనము గావించినతరువాత శక్తిధరుఁడైన కుమారుఁ డగ్రేసరుఁ డయ్యెను. అతఁడప్పుడు సురవర్గము

నకుఁ బ్రణిపాతము లొనరించి భూతలమునుండి యాకాశమార్గమునకు లేచెను. వెంటనే సమస్తపక్షిగణములును, దేవగణములును, దేవర్షిగణములును, కామరూపులైన విహంగమగణములును, సకలమును గుమారస్వామి ననుసరించెను. ఈసమయమునందు మాతృగణము లన్నియును బలవంతుఁడైన స్కందునితో మహాసురులను నిహతులను గావించుకొనుటకు నభోమార్గమున బయలుదేరెను. తరువాత సుదీర్ఘమార్గమునఁ బర్యటనముచేయుచు స్కందుఁడు తనవెంటవచ్చుచున్న యనుచరులను జూచి—ఓమహావీరులారా! మీరందఱు నిప్పుడు భూతలమునకు దిగుఁడు.” అని చెప్పెను. అది వినియందఱును భూమికి దిగి చేరువగా నున్న యొకపర్వతము నారోహించి భయంకరమైన సింహనాదము గావించిరి. ఆసింహనాదము సమగ్రభూతలమును, నభస్థలమును బరిపూరితములఁ గావించి సాగరమార్గమునుండి దానవాలయమైన పాతాళములోఁ బ్రవేశించెను. అప్పుడు మహిషుఁడు, తారకుఁడు, విరోచనుఁడు, కుంభనికుంభులు మొదలగు దానవు లందఱు వజ్రపాతోపమమైన యాభీకరగంభీరసింహనాదము నాలించి “ఏమిది!” యని యాలోచించుచు వెంటనే యంధకాసురునివద్ద కేఁగిరి. ఓనారదా! ఈదానవపుంగవు లందఱు నంధకునితోఁగూడి యుద్వేగమానసులై యాభీషణశబ్దమునుగూర్చి యాలోచింపఁదొడంగిరి. వారు రహస్యాలోచనయందుఁ బ్రవేశింపఁగానే పాతాళకేతుఁ డనుపేరు గల శూరవరాననుఁ డగు దైత్యశ్రేష్ఠుఁ డొకఁడు రసాతలమునుండి వారందఱవద్దకు నేతెంచెను. పాతాళకేతుని శరీరమంతయు బాణవిద్ధమైయుండెను, అతఁడు మిక్కిలి బాధపడుచుండెను. అతఁడు నిమిషనిమిషమునకు వడంకుచు నంధకాసురుని సమీపించి యతిదీనస్వరముతో నిట్లనియెను—“ఓదైత్యేంద్రా! నేను గాలవమునియాశ్రమమున కేఁగితిని.

అచ్చట కేఁగి నా బలమంతయుఁ జూపుచు నాతనియాశ్రమము ధ్వంసము సేయుటకుఁ బ్రయత్నించితిని, నేను సూకరాకారముతో నా యాశ్రమమునం దెప్పుడు ప్రవేశించితినో యప్పుడే యెవ్వరోగాని యాశ్చర్యముగా నా కెఱుకపడకుండఁగనే నా వెనుకనుండి నా దేహమున శరనిక్షేపము గావించిరి. ఓరాజా! ఆశరములు నాకొంకులలో గ్రుచ్చుకొనిపోయెను. నేను భయార్తుఁడనై మహావేగమున నయ్యాశ్రమమునుండి పలాయన మొనరించితిని. కాని యాబాణవిక్షేపకారి మాత్రము నన్ను వెంబడించియే పరుగెత్తఁజొచ్చెను. నేను నా వెనుకదిక్కునందు గుఱ్ఱపుడెక్కలచప్పుడును వినుచునే యుంటిని, అతఁడు నా వెనుకనుండి "నిలువు నిలువు" మని కేకలు వేయఁజొచ్చెను. కాని నే నాతనికి భయపడి దక్షిణార్ణవములోఁ బ్రవేశించితిని. అప్పు డాసముద్రతీరమునందు వివిధాకారులును నానావేషధారులు నగు నరులు నాకుఁ గనఁబడిరి. వారిలోఁ గొందఱు మేఘగర్జనములు చేయుచుండిరి, కొందఱు వారిధ్వనికిఁ బ్రతిధ్వనులు చేయుచుండిరి. మఱికొందఱుజనులు—"మేము నిశ్చయముగా మహిషాసురుని నిహతునిఁ గావించెదము" అనుచుండిరి. మఱికొందఱు తేజస్వులు—"మేము తారకాసురునిఁ దప్పక వినాశ మొనరింతుము" అని యనుచుండిరి. ఓయసురేశ్వరా! ఈ మాట లన్నియు వినుటచే నాకు మఱియు నత్యధికమైనభయము కల్గినది. నేను భయాతురుఁడనై మహార్ణవమును విడిచి యొకభూవివరములోఁ జొచ్చితిని. అక్కడఁగూడ నా బలవంతుఁడైన పురుషుఁడు నన్ననుసరించెను. నే నాతనివలని భయముచే నాహిరణ్యపురమును వదలి యిప్పుడు నీసముఖమునకు వచ్చి చేరితిని. నిజముగా నీవు నాయెడల ననుగ్రహముఁ జూపవలయును." అని పాతాళకేతుఁడు పలుకఁగా విని యంధకాసురుఁడు మేఘగంభీరనినాదముతో నిట్లు పలికెను.

కేమియు భయములేదు, నేను నిశ్చయముగా నిన్ను రక్షింతును”— తరువాత మహిషుఁడు, తారకుఁడు, ఉగ్రుఁడు, బలినందనుఁడు, బాణుడు మొదలగు దానవవీరు లనేకులు అంధకాసురునితో నేమియుఁ బలుకకయే తమతమయనుచరవర్గములతో బయలుదేఱి యుద్ధార్థులై భూతలమునకు వచ్చిరి.

ఓమహాముని! ఆదారుణాకారులైన స్కందునిపక్షమువా రందఱు నెచ్చోటనుండి యామహానినాదమును గావించిరో యచ్చోటికే యాదైత్యులందఱును దమతమబలవాహనములతోను, అస్త్రశస్త్రములతోను వచ్చి చేరిరి. దైత్యసేనాపతిసేన యంతయుఁ, గార్తికేయునియనుచరవర్గము నవలోకించి యాకస్మికముగా మాతృగణమువంకకుఁ బరువెత్తఁజొచ్చెను. బలవానుఁడైన స్థాణుఁడు మాతృగణమునకు ముందుండెను. పరిఘహస్తమునం దుంచుకొనియున్న యాస్థాణుఁ డప్పు డతిక్రుద్ధుఁడై పశుహంతయైన రుద్రునివలె శత్రుబలమును మర్దింపఁజొచ్చెను. అతఁ డావిధముగా హత్య యొనరించుచుండుటఁ జూచి గణశ్రేష్ఠుఁడైన కలశోదరుఁడు కుఠారహస్తుఁడై మహాసురులందఱను నిహతులం గావింపఁజొచ్చెను. భయంకరులైన జ్వాలాముఖు లనువా రప్పుడు రథాశ్వగజములతో నసురులను జేతఁబట్టుకొని తమవిస్తృతవదనములతోఁ బడవేసికొనఁజొచ్చిరి. దండకుఁడు మహాక్రుద్ధుఁడై పాశహస్తుఁడైన యొకానొకమహాసురుని వాహనముతో మహార్ణమునఁ బడవేసెను. పౌరుషహీనుఁడైనరాజును మంత్రి యేవిధముగా వినాశమొనరించునో, ఆవిధముగా దైత్యసేనను ముసలీశంకుకర్ణులు హలాఘాతములచే విధ్వస్తము గావించిరి. ఖడ్గచర్మధారియైన గణేశుఁడు— పుష్పదంతుఁ డనునాతఁడు, దానవులదేహములు ద్విధా, త్రిధా, శతధా ఖండఖండములు గావించి విసరివేయుచుండెను. దండముఖులును

పిండిలుఁడు నేయేదిక్కులకుఁ బరుగెత్తుచుండెనో, ఆయాదిక్కులయందు దానవులమృతదేహములు రాసులురాసులుగాఁ గనఁబడఁజొచ్చెను. గణశ్రేష్ఠుఁడు వీరుఁడునైన సహస్రనయనుఁడు శూలమును ద్రిప్పుచు నశ్వగజరథములతో బహుదానవులను నిహతులను గావించుచుండెను. భీమ యను పేరుగల యొకభయంకరగణము దానవుఁడు వజ్రాయుధముచే శైలములఁ గూల్చినట్లు భీషణశిలావర్షముచే సేనాపతితోఁ గూడ బహుదానవులను గూలనేసెను. పంచశిఖాశాలియు, బలశ్రేష్ఠమును, ప్రచండాకృతియు, శకటచక్రి యను పేరుగలదియు నైన యొకప్రమథగణము భయంకరమైన ముద్గరమును ద్రిప్పుచు మహాబలముతో రిపుదళమును విమర్దన మొనరింపఁజొచ్చెను. గణశ్రేష్ఠుఁడైన గిరిభేది తనతలప్రహారములచే నారోహకులతోఁగూడఁ గుంజరములను, రథినులతోఁగూడ రథములను మహావేగమున భస్మీభూత మొనరింపఁజొచ్చెను. ఓమునీ! నాడీజంఘనామకగణము ముష్టిజానువులచేతను వజ్రతుల్యకీలాఘాతములచేతను దానవదళమును విధ్వస్తముగావించెను. తుంగగ్రీవము, హయగ్రీవము నను గణద్వయము దైత్యగణమును వాహనసహితముగాఁ దలలు పాదములు ఛేదించి వినాశమొనరించెను. తరువాతఁ బిండారకుఁడు తుండప్రహారములచేతను కలిప్రియుఁడు శృంగాఘాతములచేతను రణక్షేత్రమునందు రణోన్మత్తులైన బహుదానవులను విదారితులఁ గావించిరి. ఇఁక నిక్కడ నసురసేనాపతియైన మహిషుఁడును దారకాసురుఁడును, దమబలమంతయు నసంఖ్యగణాధిపులచే విమర్దితమగుచుండుటఁ జూచి వారి కెదురుగాఁ బరుగెత్తఁజొచ్చిరి. ఈమాఱు ప్రమథగణములు దానవులతీక్ష్ణాతితీక్ష్ణబాణములచే నిహతులుగాఁజొచ్చిరి. గణాధిపగణము లప్పు డత్యంతకుపితభావములతో నలుదెసలనుండి దానవసేనపైఁ బడి యుద్ధ మొనరింపఁజొచ్చెను.

హంసాస్య మను పేరుగల యొకగణము మహిషాసురు నప్పుడు పట్టి శూలములచే నొప్పింపఁజొచ్చెను. ఇట్లే షోడశాస్య మనుగణము త్రిశూలముచేతను, శతశీర్షము అసిశ్రేష్ఠములచేతను, శ్రుతాయువు గదలచేతను, విశోకగణము ముసలాయుధములచేతను, బంధుదత్తము శూలములచేతను మహిషాసురునిమస్తకము మర్దింపఁజొచ్చెను. వీరుగాక షడాననుని తక్కినపరిషద్గణములును శూల, శక్తి, హృష్టి, పట్టిసములచే నాతనిని యుద్ధములోఁ బాధించుచుండిరి, కాని మహిషాసురుఁడు మైనాకపర్వతమువలె నించుకయుఁ జలించుటమాత్రము లేదు. భద్రకాళి, ఉలూఖల, అనేకచూడ—వీరందఱు నుత్కృష్టాస్త్రములచేఁ దారకాసురునిఁ దాడితునిఁ గావించుచుండిరి. ప్రమథగణముచేతను, మాతృగణముచేతను ఈ మహాసురులుభయులుఁ దాడితులగుచున్నమాట నిజమే కాని వారుభయులునించుకంతయు బాధితులగుట లేదు. మహిషాసురుఁడు ప్రమథగణములను గదాప్రహారములచేఁ బరాజితులనుగావించియస్త్రధారియై వేగముగాఁ గుమారుని కభిముఖముగాఁ బరుగెత్తఁజొచ్చెను. దైత్యుఁడైన మహిషుఁ డట్లరుదెంచు చుండుటఁ జూచి స్కందునిపక్షమువాఁడైన సుచక్రాక్షుఁడు క్రోధభరుఁడై చక్రాయుధమును ద్రిప్పుచు నాతనిరాకకడ్డగిలెను. అప్పుడా మహారథులైన గణాధిపతులును, అసురులును దలపడి గదాయుధములతోను జక్రాయుధములతోను సుందరమైన సమరవ్యాపారమును జేయఁజొచ్చిరి. మహిషాసురుఁడు గణాధిపులమస్తకములపై గదాఘాతము లొనరించెను. సుచక్రాక్షుఁడు తనచక్రమును దానవరథికునిపై విసరెను. తీక్ష్ణారయుతమైన యాచక్రము మహిషునిగదను విచ్ఛేద మొనరించి యాతని కెదురుగాఁ బరువెత్తుచు నాతని సమీపింపఁగానే దానవగణము "మహిషాసురుఁడు నిహతుఁడయ్యె" నని చీత్కారములు గావింపఁజొచ్చె

ను. అది విని బాణాసురుఁడు పాశమును బట్టుకొని యతివేగముగాఁ బరుగిడఁజొచ్చెను. అప్లేఁగి బాణాసురుఁడు పంచముష్టిశతముచేఁ జక్రాయుధము నాహతము గావించి పంచబాహుశతముచే సుచక్రాక్షుని బంధించెను. బాణాసురుఁడు సుచక్రసంపన్నుండైన సుచక్రుని బంధించుటఁ జూచి మహాబలుఁడైన మకరాక్షుఁడు గదాహస్తుఁడై యాతని కెదురుగాఁ బరుగెత్తి యాతనితలపైఁ బెద్ద గదాఘాతముఁ గావించెను. మహామతియైన బాణాసురుఁ డీ ప్లాఘాత ము నొంది లజ్జించినవాఁడై వెంటనే రణక్షేత్రమును వదలి శాలిగ్రామమున కేఁగెను. ఈవిధముగా మకరాక్షునిచేఁ గొట్టఁబడి బాణాసురుఁడు పరాఙ్ముఖుఁ డయ్యెను. ఓసురతాపసా! ఆసమయమునందు దైత్య బల మంతయు విమర్దితముగాఁ జొచ్చెను. గణేశగణము దైత్యజాలము నంతను విధ్వస్తముఁ జేసి యతిక్రోధముతో యుద్ధమున శత్రు సైన్యమును వితాడిత మొనరింపఁజొచ్చెను. అప్పుడు మహాబలుఁడైన తారకాసురుఁడు తనసైన్య మంతయు రణరంగమున భగ్న మగుటఁ జూచి చేతితో ఖడ్గమును ద్రిప్పుచు గణేశ్వరులను బెండాడుట కారంభించెను. తరువాత నయ్యసురుఁడు ఖడ్గప్రహారముచే హంసవక్త్రప్రముఖగణేశగణమును, మాతృగణమును, రణమునందుఁ బరాజితులై భయవిహ్వలచిత్తములతో స్కందునిశరణు చొచ్చెను. మహేశ్వర నందనుఁడైన స్కందుఁ డప్పుడు గణము లన్నియు భగ్నము లగుట యుఁ దారకాసురుఁడు బాణహస్తుఁడై పరుగెత్తి వచ్చుచుండుటయుఁ జూచి శక్తిప్రహారములచే నాతనిహృదయమును విదగ్ధముగావించెను. అందుచేఁ దారకాసురుఁడు మహాబలశాలియైనను గాఢముగా గాయమునొంది ఘూర్ణిల్లి భూమిపైఁ బడిపోయెను.

ఓమహర్షీ! తనసోదరుఁడైన తారకాసురుఁ డిట్లు భగ్నదర్పు

డై నిహతుఁ డగుటఁ జూచి మహిషాసురుఁ డప్పుడు భీతివిహ్వలుఁ డయ్యెను. మఱియు నాదుశాత్ముఁ డప్పుడు రణాంగణమును వదలి హిమాలయమునకై యములకుఁ బలాయితుఁ డయ్యెను. తరువాత బాణాసురుఁడు తారకుఁ డట్లు నిహతుఁ డగుటయు, మహిషుఁడు భయార్తుఁడై పలాయితుఁ డగుటయు, గణసమూహముచేఁ దనసైన్యదళ మంతయు విధ్వస్త మగుటయుఁ జూచి భయభ్రాంతుఁడై సాగరగర్భములో డాఁగికొనియెను. ఇక్కడఁ దారకాసురుని రణక్షేత్రమున సంహరించి కార్తికేయుఁడు శక్తిధరుఁడై శిఖండమండితమైన మయూరవాహనము నధిరోహించి మహిషాసురుని సంహరించుకొఱకు వేగముగాఁ బరుగెత్తుకొచ్చెను. వరశక్తిహస్తుఁడై శిఖిధ్వజుఁడైన స్కందుఁడు తనవెనువెంటనే పరుగెత్తి వచ్చుచుండుటఁ జూచి మహిషుఁ డప్పుడు హిమాలయకైలాసాదిపర్వతములను వదలి క్రౌంచపర్వతమున కేఁగి యాపర్వతగుహాలలోఁ బ్రవేశించెను. మహిషుఁ డక్కడఁ బ్రవిష్టుఁ డగుటచే భగవానుఁడును భవాత్మజుఁడు నైన గుహుఁడు సప్రయత్నముగా నాప్రదేశమును గాచుకొనియుండి “అయ్యో! బంధుహత్య గావించుట యెట్లు?” అని భావించుచు విచారభారాక్రాంతుఁడై యుండెను. అప్పుడు పద్మయోనియు, మురారియు, సురపతియు నచ్చటి కరుదెంచి యిట్లనిరి. “కుమారా! శక్తిప్రయోగముచే శైలముతోఁగూడ మహిషుని విదారితుని గావించి దేవకార్యము నెఱవేర్పుము.” అని పలుకఁగాఁ గార్తికేయుఁడు ప్రియములును దథ్యములు నగు నప్పలుకులు విని నవ్వుచు నిట్లనియెను. నామాతామహునకు మనుమఁడను, నాకు భ్రాతయు, జననికి భ్రాతృపుత్త్రుఁడును నైన యాతని నే నెట్లు వధింపఁగలను? వేదవేదులైన మహర్షులు దేనిని గానముచేయుచుందురో, దేనియనుష్ఠానముచే నత్యంతపాపులకుఁగూడ స్వర్గగతి

గలుగుచున్నదో, అసురాంతకమైన శ్రుతి—గోవులు, బ్రాహ్మణులు, వృద్ధులు, సమర్థులు, బాలకులు, బాంధవజనులు, దుష్టులైనను కృతాపరాధులైనను వారును, స్త్రీలును, ఆచార్యప్రముఖగురుసాంప్రదాయమువారును, అవధ్యు లని యట్లు ప్రసిద్ధముగాఁ జెప్పుచున్నది. ఓ సురేంద్రులారా! నే నిట్టి శ్రేష్ఠమైన ధర్మతత్త్వము నెఱింగియుండియు మాతులేయుని హత్యగావింపఁజాలను. దైత్యుఁ డాగుహనుండి యావలకు వచ్చినచోఁ దక్షణమే వానిని శక్తిప్రహారముచే సంహారము గావించెదను." అని కార్తికేయుఁడు వలుకఁగా నోమహర్షీ! భగవానుఁడైన యింద్రుఁడు కుమారునియీమాటలను విని మనస్సులో నొక రహస్యాలోచనమును గావించుకొని యాతని కిట్లనియెను.

కుమారా! నీవు నాకంటెను బుద్ధిమంతుఁడవుగావు; నిశ్చయముగా నెందుకొఱ కిట్లు చెప్పుచున్నావు? భగవానుఁడైన హరి పూర్వమునం దేమి చెప్పియుండెనో వినుము. శాస్త్రములయందును మీమాంసింపఁబడిన దిదియే—ఒక్కరికొఱకు బహుజనులప్రాణముల వినాశ మొందింపఁగూడదు; మఱియు బహుజనులకొఱకు నొక్కనిప్రాణము వినాశ మొందించుటవలనఁ బాపముగాని, యపరాధముగాని గాదు. ఓపావకనందనా! నే నీశాస్త్రవాక్యములను వినియే సంధిగావించి సహోదరుఁడైన నముచిని నిహతుని గావించితిని. అందుచే నీవును బహుజనోపకారముకొఱకు మహిషాసురు నీక్రౌంచపర్వతముతోఁగూడఁ బాదాక్రాంతునిఁ గావించి పావకదత్తమైన శక్తినిఁ బ్రయోగించి సంహరింపుము." ఇంద్రుఁ డిట్లు వలుకఁగా విని క్రోధారుణితనేత్రములతోడను గంపితగాత్రములతోడను కుమారస్వామి యిట్లు పలికెను—ఓహో! మూఢుఁడవైన వృత్రారి! నీదేహమునందును బాహువులయందును నేమాత్రము బలముగలదు? నన్నిటు

నీ వేల తిరస్కరించుచున్నావు! విశేషించి జగత్తులలో నీవొక్కఁడవే బుద్ధిమంతుఁడవా యేమి?" ఇట్లు కుమారుఁడు పలుకఁగా సహస్రాక్షుఁడు మరల నిట్లనియెను—ఓగుహా! నేను స్వతస్సిద్ధముగా బలవంతుఁడను." అని యింద్రుఁ డనఁగా గుహుఁడు మరల నిట్లనియెను—మంచిది, నీవే బలవంతుఁడ వైనచో నిటు రమ్ము, నాతో యుద్ధము గావింపుము. ఈమాటలు విని యింద్రుఁడు—"ఓకార్తికేయా! మనయిరువురిలో నెవ్వరిక్రౌంచపర్వతమున కతిశీఘ్రముగాఁ బ్రదక్షిణముచేసి రాఁగల్గుచున్నారో వారే బలాధికు లని నిశ్చయింతము." అని పలికెను. స్కందుఁడామాటలు విని వెంటనే మయూరవాహనమును డిగి పాదచారియై క్రౌంచపర్వతప్రదక్షిణమునకు బయలుదేఱెను. ఇంద్రుఁడును నగేంద్రమును దిగి కాలినడకచే నించుకదూర మేఁగి మరల నెప్పటిచోటునకు వచ్చి కూరుచుండెను. ఈలోపున స్కందుఁడు ప్రదక్షిణముగావించి వచ్చి యాతనిని జూచి యిట్లనియెను—"మూఢుఁడా! ఏమి నీ వింకను నిచ్చటనే యున్నావు?" అని కుమారుఁడు పలుకఁగా నప్పు డింద్రుఁడు కౌటిల్యమును జూపుచు నిట్లుత్తర మిచ్చెను—"నేను మొదటనే ప్రదక్షిణముచేసి వచ్చితిని, నీవు తరువాతఁ బ్రదక్షిణము చేసితివి." అని యింద్రుఁ డనఁగాఁ గుమారుఁడు—"నేను ముందుగాఁ బ్రదక్షిణము గావించితిని, నీవు ప్రదక్షిణమే చేయలేదు" అని గద్దించిపలికెను. అప్పుడు వా రిరువురు నేను ముందుగాఁ జేసితిని, నేను ముందుగాఁ జేసితి నని పరస్పరవివాదమున కారంభించిరి. చివరకు వారు తమవివాదము బరిష్కరించుటకు హరిహరబ్రహ్మలవద్ద కేతెంచి వారితో వృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పికొనిరి. తరువాత హరి స్కందున కిట్లనియెను—"నీవు క్రౌంచపర్వతమువద్ద కేఁగి యావిషయమై యాపర్వతమును బ్రశ్నింపుము. అది యేమి చెప్పునో దానిబట్టి

ముందుగా నెవరు ప్రదక్షిణ మొనరించిరో స్థిరపఱుపవచ్చును, మా లో నెవరు బలవంతులో యనియుఁ దెలిసికొన నగును" ఇట్లు మాధ వుఁడు పలుకఁగా పావకనందనుఁడు విని, క్రౌంచసమీపమున కేఁగి— "క్రౌంచ ! నీవు చెప్పుము, మాలో ముందుగాఁ బ్రదక్షిణ మాచరించిన వా రెవ్వరు ?" అని యడిగెను. క్రౌంచ మప్పుడు—"మహామతియైన యింద్రుఁడు నాకు మొదటఁ బ్రదక్షిణ మొనరించెను, తరువాత నీవు ప్రదక్షిణము గావించితివి" అని సమాధానము చెప్పెను. క్రౌంచప ర్వత మిట్లు చెప్పఁగాఁ గార్తికేయునికిఁ గ్రోధముచే నధరము ప్రకంపిం పఁజొచ్చెను; అతఁ డపుడు క్రౌంచమొనరించిన యీకపటవ్యాపార మునకుఁ గోపించి తన్క్షణమే శక్తిప్రహారముచే మహిషునితోఁగూడఁ గ్రౌంచపర్వతమును సంహారముచేసెను. పుత్రుఁడు నిహతుఁడు కాఁ గానే గిరిరాజనందనుఁడును, బలవంతుఁడునైన సుబాహుఁడు తన్క్షణ మే వేగముగాఁ బలాయితుఁడయ్యెను. ఇఁక నిక్కడ బ్రహ్మ, ఇంద్రుఁ డు, రుద్రుఁడు, మరుత్తులు, అశ్వినీకుమారులు మొదలగు దేవతలంద ఱు గుహునిచే మహిషుఁడు నిహతుఁ డగుటఁ జూచి నిశ్చింతగా స్వర్గ ధామమున కేఁగిరి. తరువాత బలవంతుఁడైన కుమారస్వామి తనమా తులునిఁ జూచి యాతనివధించుటకు శక్తి యనునస్త్రమును వైచెను. కాని విష్ణు వాతనిని బాహువులతోఁ గౌఁగిలించుకొని "గురు హత్యచేయకుము" అని చెప్పుచు నివారించెను. ఈసమయమునందు హిమాలయ మచ్చటికరుదెంచి సునాభునిచేతిని బట్టుకొని వెడలిపో యెను. భగవానుఁడైన హరియు శిఖధ్వజుఁడైన కుమారుని సత్వ రముగా స్వర్గమునకుఁ గొనిపోయెను. తరువాత గుహుఁడు సురపతియై న హరిని జూచి—భగవానుఁడా ! మోహగ్రస్తుఁడ నగుటచే నావివేక ము వినష్టమైపోయెను, అందుచే నేను మాతులేయభ్రాతను సంహరిం

చుకొంటిని. ఏమైనను సరియే, యీయుపకార్యమునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తముగా నే నిప్పుడు నా దేహమును శోషిల్లఁజేసెదను." అని విన్నవించెను. విష్ణు వప్పుడు—"ఓహో కుమారా! నీ విప్పుడు పాపహరమును, దీర్ఘవరమును నగు పృథూదకమునకు వెడలుము, అచ్చటి కేఁగి యోఘవతీనదీజలములో స్నానముచేసి యక్కడ భక్తిపూర్వకముగా మహేశ్వరదర్శనము గావించుకొనినచో నీవు సూర్యసమానప్రభాశాలివి గాఁగలవు." అని పలికెను. కుమారుఁ డప్పుడు విష్ణుని యాజ్ఞచొప్పునఁ బృథూదకమున కేఁగి మహాదేవుని సందర్శించి యక్కడ స్నానము దేవగణార్చనము గావించి సూర్యసమప్రభాసంపన్నుఁడై మహాదేవనికేతనమైన కైలాసధామమునకు వెడలెను. అప్పుడు సుచక్రుఁడను గణేశుఁడు మహాశ్రమమునం దుండి వాయుమాత్రభోజనుఁడై తపస్సుచేయుచు మహాదేవునారాధించుచుండెను. మహాదేవుఁడు సంతుష్టుఁడై యాతనికి వరము లొసంగుట కుద్యతుఁ డయ్యెను. అప్పుడు సుచక్రుఁడు మహాదేవునివద్ద నస్త్రములు పొందఁగోరి యాతని నిట్లు ప్రార్థించెను—"దేవా! క్రౌంచధ్వంసకారియు, తవతుల్యహస్తసంపన్నుఁడు నైన కార్తికేయుఁడు, బాణాసురుని బాహువు లన్నియు నెట్లు భేదింపఁగలఁడో యట్లుగా నాతనికి నీవు వరమొసంగుము." అని సుచక్రుఁడు ప్రార్థింపఁగా మహాదేవుఁ డాతనిని జూచి—"మంచిది నీ వేఁగుము, నీవు కోరినవరమునే నే నొసగింతిని. ఈచక్రాయుధముచేతనే బాణాసురుని యతిప్రవృద్ధమైన యాబాహువనము విచ్ఛేదము కాఁగలదు; ఈవిషయములో నిఁక నాలోచింపవలసిన దేదియు లేదు." అని చెప్పెను. త్రిపురహరుఁ డిట్లు వరము నొసంగఁగానే గణేశుఁడు స్కందునిసమీపమున కేఁగెను. అట్లేఁగి యాతఁ డాతనిపాదద్వంద్వమునకు వందనము లొనరించి సంతుష్టహృ

దయములో మహాదేవుఁ డనుగ్రహించినవిషయమునుగూర్చి నివేదించెను. త్రిలోచనసుతుఁడైన స్కందుఁడు తనశక్తిప్రహారముచే మహిషాసురునిఁ గ్రౌంచుని విదారితులఁ గావించి యెట్లు నిహతులఁ జేసెనో, అది మీకడఁ గీర్తింపఁబడినది, ఈవృత్తాంతము నెవ్వరు పఠింతురో వారిపాపములు వినష్టములై వారిపుణ్యములు వృద్ధిఁగలవు.

—♦ అంధరాసురపరాజయము ♦—

నారదుఁ డడుగుచున్నాఁడు—“ అప్పుడు దైత్యులు రహస్యాలోచనమునఁ బ్రవృత్తులై యుండఁగా వారిసమీపమున కోకయసుతవరుఁడు శరాహతుఁడై వచ్చెనుగదా! అతని నట్లు బాణవిద్ధునిఁ గావించినవా రెవ్వరు ?” అని నారదుఁడడుగఁగాఁ బులస్త్యుఁడు మరలఁజెప్పందొడంగెను—“ ఓమహర్షీ! రఘువంశమున రిపుజిత్తనుపేరుగలయొకరాజుగలఁడు, అతనిపుత్రునిపేరు ఋతధ్వజుఁడు. ఋతధ్వజుఁడు మహాత్ముఁడు, శూరుఁడు, శత్రుమర్దనుఁడు, బలవంతుఁడు, నిత్యసంతుష్టచిత్తుఁడు నై యుండెను. అతఁడు విప్రులయు, దీనులయు, నంధులయు, ననాథులయు దుఃఖములు దొలఁగించుటకు నిరంతరాసక్తుఁడై యుండువాఁడు. ఆమహారాజైన ఋతధ్వజుఁడు గాలవునికార్యసిద్ధికొఱకు నశ్వారోహణ మొనరించి యర్ధచంద్రబాణముచేఁ బాతాళకేతుని వెన్నుఁబొడిచెను.” అని పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా, నారదుఁడు—“ ఓసత్తమా! ఆమహారా జెందుకొఱకు గాలవునికార్యము సాధించెను, ఎందుకొఱకు వెంటనే దైత్యునిశరాహతుని జేసెను ?” అని యడిగెను.

పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను. “ పూర్వకాలమునందు గాలవుఁడు తనప్రసిద్ధాశ్రమముననుండి తపమొనరించుకొనుచుండెను. అప్పుడు పాతాళకేతుఁడు మూర్ఖత్వముచే నాతనికిఁ దపోవిఘ్నమును,

సమాధిభంగముమగావించుచుండెను. మహాత్ముఁడైన గాలవుఁడు వా నిని భస్మీపటలముచేయఁగలఁడు; కాని యాతఁడట్లు తనతపస్సును వ్యయమొనరించుట కిష్టపడఁడాయెను. అప్పు డామహర్షి యాకాశము వంకకుఁ జూచుచు దీర్ఘమైన యొకవేఁడినిట్టూర్పును విడిచెను. వెంటనే యంబరతలమునుండి యొకయశ్వరాజము దిగివచ్చెను,, దానివెనుకనే యశరీరవాణి—“ ఈబలవత్తురంగ మొక్కమాఱుగా సహస్రయోజనములు పఱుగెత్తఁగలదు ” అని పలికెను. గాలవుఁ డావలుకు విని తురంగమును స్వీకరించి, శస్త్రధారియైయున్న ఋతధ్వజునకు వ్యవహారార్థము దాని నొసంగెను. తరువాత నాతఁడు మరలఁ దపమ్మునఁ బ్రవేశించెను. తరువాత రాజు దైత్యునిసమీపించి వానిని సమాహతుని గావించెను.” పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా నారదుఁడు—“ ఓసువ్రతా ! ఆకాశంబునుండి యెవ్వ రాయశ్వమును బంపినారు, ఆకాశవాణి యెట్లు యావిర్భవించెను ? ” అని యడిగెను. పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పుచున్నాఁడు—“ మహేంద్రునిగాయకుఁడు విశ్వావసుఁడనుగంధర్వరాజు విలక్షణబలశాలియు, యశస్వియు నై యుండెను. అతఁడు తనకన్యనిమిత్తమై ఋతధ్వజునిపనికొఱకుఁ దురంగమును భూతలమునకుఁ బంపెను.” అని పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా నారదుఁడు— గంధర్వరాజైన విశ్వావసునిచేఁ బంపఁబడిన మహావేగశాలియైన యాయశ్వమువలన నేట్టికార్యము సాధింపఁబడెను. నృపాత్మజుఁడైన కువలయాశ్వునకుఁ దానిచే నేయుద్దేశముసిద్ధించెను ? ” అని యడిగెను. అప్పుడు పులస్త్యుఁడు మరల నిట్లు చెప్పఁదొడంగెను—

విశ్వావసునకు మదాలస యను పేరుగలయొకకుమార్తె గలదు. ఈకన్య స్వాభావికముగానే మదాలస. మదాలస త్రైలోక్యదుర్లభము లగుగుణశీలములకును, సౌభాగ్యలావణ్యలీలలకును ఖనియై శశికాంతి

వంటి సుందరాకృతి గలిగియుండెను. ఇట్టిమదాలస యొకదినమున నందనోద్యానమునందు విహారముసేయుచుండెను. ఇట్లుండఁగా దేవరిపుఁడైన పాతాళకేతుఁ డాతన్విని జూచి తత్క్షణమే యపహరించుకొనిపోయెను. ఆమదాలస నుద్ధరించుకొఱకే యాయశ్వము ఋతధ్వజునకొసఁగఁబడెను. నృపనందనుఁడైన ఋతధ్వజుఁడు దేవశత్రువైన పాతాళకేతుని నిహతునిఁ జేసి యవ్వరారోహయైన వరవర్ణినిని బొందెను. తరువాత శచీసహవాసమున నింద్రుడుంబోలె నృపనందనుఁ డామృగనేత్రిసంసర్గమునఁ గాలము సుఖముగాఁ బుచ్చుచుండెను." అని పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా నారదుఁడు మరల—"మహాసురులైన మహిషతారకు లట్లు నిరస్తులు గాఁగానే హిరణ్యాక్షునందనుఁడును, ధీమంతుఁడునగు నంధకుఁడు మరల నేవిధముగాఁ గార్యానుష్ఠానమునకుఁ గడంగెను?" అని యడిగెను. పులస్త్యుఁ డిట్లు చెప్పఁదొడంగెను—రణరంగమునఁ దారకమహిషాసురులు నిహతులగుటఁ జూచి దేవసైన్యాహంతయైన యంధకాసురుఁడు దుర్బుద్ధివశమునఁ గ్రుద్ధుఁడై పోయెను. తరువాత నాతఁ డల్పసంఖ్యాకులగు ననుచరులను, సహచరులను వెంటఁబెట్టుకొని పరిఘాయుధహస్తుఁడై పాతాళమునుండిబయలుదేఱి భూతలమునకు వచ్చెను. అట్లు వచ్చి యాతఁడు సుందరకందరమండితమైన మందరభూధరమున కేఁగి యచ్చట సఖీమధ్యసమాసీనయైయున్న గిరికుమారి గౌరిని గాంచెను. అనవద్యాంగసుందరియైన గిరినందని నయ్యరణ్యములోఁ జూచి యాకస్మికముగా వాఁడు కామబాణజర్జరితుఁడై పోయెను. కామాంధముగ్ధుఁడైన యాయసురుఁ డప్పుడు తనలో నిట్లనుకొనియెను—"ఓహో! ఎవ్వరిలలనయో, సర్వాంగమనోహారిణియైన యీసుందరీమణి యిట్లు వనవిహారము సేయుచున్నది? ఈసుందరి నాయంతఃపురమున విహరింపకున్నచో, నేను నిష్ఫలజీవనము గలవాఁడ

నగుదును. నే నీతనుమధ్య నాలింగనము గావించుకొనకున్న నాజన్మ
ము వ్యర్థము, ఇఁక నాస్థిరజీవనమువలనఁ బ్రయోజన మేమున్నది?
ఈకృష్ణవేణియైన మృగాక్షిని నా కెవ్వఁడు జతగూర్పఁగలఁడో, వాడే
నా బాంధవుఁడు, వాఁడే నాయమాత్యుఁడు, వాఁడే నాసోదరుఁడు,
వాఁడే నాసాంపరాయికుఁడు." అని దైత్యేంద్రుఁడైన యంధకుఁ డ
నుకొనుచుండఁగా బుద్ధిసాగరుఁడైన ప్రహ్లాదుఁడు తనరెండుకర్ణములును
గరములతో మూసికొని శిరఃకంపన మొనరించుచు నాతనిఁ జూచి—
ఓదైత్యవరా! అట్లెంతమాత్రమును దలంపకుము, ఏలన? నీజనని
సాక్షాత్త్రిజగన్మాత, శూలపాణియైన శంకరునికి నిజధర్మపత్ని. నీ వె
ప్పుడు నిట్టిదుర్బుద్ధి కలిగి మెలఁగకుము. దీనివలన వెంటనే వంశనాశ
ము సంభవింపఁగలదు. ఇది యంతయుఁగాక, ఈమె నీకుఁ బరదా
ర. పరదారస్పర్శవలన రసాతలమున మునుఁగవు గాకుము. సజ్జనుల
కైనను, దుర్జనులకైనను సరియే. పరదారాపేక్ష యందఱకును నింద
నీయమైన దుష్కార్యము. నీశత్రువులుగూడ నిట్టికల్పితకార్యముల
యందు లిప్తులగుదురుసుమా! ఓదైత్యరాజా! ఈవిషయమున గాధి
రాజు మున్ను గీర్తించినశ్లోకమును నీవు వినలేదా? ఆతఁ డొకప్పుడు
తనసైన్యములు శత్రులకోడి రణరంగమునుండి పలాయితము లగు
చుండఁగాఁ దనసైన్యమును జూచి, పథ్యమును, దథ్యమును, లోక
హితకరమునగు నీక్రింది వాక్యనికరము నుపదేశించెను. వత్సా! విను
ము—ప్రాణత్యాగమైన సేయవచ్చును, గాని పరహింసలోమాత్ర
ము ప్రవేశింపరాదు. మౌనియై యుండిన నుండవచ్చునుగాని, యస
త్యవాక్యముమాత్రము ప్రయోగింపరాదు. పురుషత్వహీనుఁడై యుం
డుటయైన మంచిదిగాని, పరస్త్రీగమన మెంతమాత్రము సేయరాదు;
భిక్షాజీవనముసేయుట యైనను శ్రేష్ఠముగాని, పరధనహరణమున కె

వ్యమును బ్రయత్నింపరాదు." అని ప్రహ్లాదుఁ డుపదేశించెను. కాని కామార్తుఁడును, క్రోధాంధుఁడు నగు నంధకాసురుఁడుమాత్ర మా యుపదేశమువలననివృత్తుఁడుగా లేకపోయెను; అతఁ డప్పుడు—"ఈ మెయే, ఆశత్రుజనని ?" అని యనుకొనుచు నామె కెదురుగాఁ బరుగెత్తఁజొచ్చెను. అప్పుడు తక్కినదైత్యులుగూడ యంత్రనిర్ముక్తములగు నుపలఖండములవలె నాతనివెనుకనే పరువెత్తఁజొచ్చిరి. తరువాత నందీశ్వరుఁడు చక్రాయుధమును జేతఁబట్టుకొని దైత్యుల నుఱుమాడఁజొచ్చెను. మయుఁడు, తారకుఁడుమొదలగుదైత్యులు నందీశ్వరునిచే నివారితులై, తాపితులై యాతనివజ్రతుల్యప్రహారములచే నాహతులై సభయులై సత్వరముగా దశదిశలకుఁ బలాయితులైరి. అంధకాసురుఁ డప్పు డీవిధముగా దైత్యముఖ్యులు నందీశ్వరునిచే విదారితులగుచుండుటఁ జూచి పరిఘ చేకొని యాతని పృష్ఠదేశమున నాఘాత మొనరించెను. నందీశ్వరుఁ డప్పుడు భూమిపైఁ బడిపోవుటయు, నంధకాసురుఁడు తనవంకకుఁ బరుగెత్తివచ్చుచుండుటయుఁ జూచి యాగిరిబాల యాదుర్వృత్తునివలనిభయముచే నప్పుడు తాను శతరూప యయ్యెను. అంధకాసురుఁ డప్పు డాదేవీగణములోఁ బడి నలుదెసలఁ బరిభ్రమించుచుండెను. అరణ్యములో నాఁడేనుఁగులనడుమఁ బరిభ్రమించెడు మదలోలదృష్టికైన కరీంద్రుఁ డెట్లుండునో, యట్టియవస్థయే యప్పు డంధకాసురునకును సంభవించెను. ఈదేవీగణములో గిరిబాల యెవ్వరో యాతఁడు తెలిసికొనఁజాలకపోవుచుండెను. ఈవిషయమున నాశ్చర్య మేమియును లేదు. ఏమన, జాత్యంధుఁడు, రాగాంధుఁడు, మదోన్మత్తుఁడు, లోభాక్రాంతుఁడు, ననునీనల్వురకును నించుకయు యథార్థధర్మశక్తి యుండదు. నిజముగా నంధకాసురుఁ డప్పుడు గిరిబాలను గనుఁగొనుట కెంతప్రయత్నించియు నాతఁ డామెను దెలిసికొ

నలేకపోయెను. అప్పు డాదేవీసమూహ మంతయు యువతీసమూహ మనియే భావించుకొని యాతఁడు పరువెత్తఁజొచ్చెను. కాని యాతఁడు వారిని బట్టుకొనఁజాలకపోయెను. తరువాత దేవీరూపశతమువలన నాయంధకదురాత్ముఁడు పరాభూతుఁడయ్యెను. దేవి యప్పు డత్యుత్తమాస్త్రమును బట్టుకొని యంధకుని మర్దించెను. అంధకుఁ డస్త్రాఘాతముచే భూపతితుఁ డయ్యెను. అది చూచి శతరూప యైనదేవి యచ్చటనుండి నిష్క్రమించి యంతర్హితురా లయ్యెను. ఇఁక నిక్కడ దైత్యులును, దానవసేనాపతులును నంధకుఁడు నేలఁగూలుటఁ జూచి గంభీర సింహనాదముఁ జేయుచు రణాభిలాషులై పరువిడఁజొచ్చిరి. ఆపరుగెత్తుచున్న దానవులకోలాహలమును విని గణేశ్వరుఁడు యుద్ధమునకు గోరి బయలుదేఱెను. ఆతఁడు వజ్రాయుధమును ధరించిన కుపితవాసవుని వలెఁ జూపుమాత్రముననే దానవులను బరాజితులను గావించి యంబికకడకుఁ దిరిగివచ్చి యామెమంగళమయపాదద్వంద్వమునకు వందన మాచరించెను. అంబికాదేవి యప్పుడు తనమూర్తు లన్నిఁటిని జూచి—“మీరు మీయిచ్ఛానుసారముగా వెడలిపోవచ్చును, మీరు మర్త్యులచేఁ బూజ్యమాన లగుచు భూమిపై నివసింపుఁడు. ఉద్యానములు, వనములు, వనస్పతులు, సకలజాతులవృక్షములును మీకు వసతులు గాఁగలవు. మీరు నిశ్చింతచిత్తములతో నాయాస్థానముల నేగుఁడు.” అని గిరిబాలయైన యంబిక వారితోఁ బలుకఁగా వారును గిరిజకు సాష్టాంగనమస్కారములు గావించి నానాదిక్కులకు వెడలిపోయిరి. కిన్నరు లప్పుడు వారిని స్తవమొనరించిరి. తరువాత నంధకునకు స్పృహ కలుగఁగా నచ్చట నద్రినందినిగాని నందికేశ్వరుఁడుగాని వాని కగపడలేదు సరిగదా తనసైన్యదళములు నిర్జితములై యుండుట యాతని కగపడెను. వెంటనే యాతఁడు పాతాళమునకుఁ బలాయ

నమొనరించెను. అంధకుఁ డట్లు పాతాళమునఁ బ్రవేశించి దివసముల యందాహారమును వర్జించెను. కామబాణజర్జరితుఁ డగుచుండుటచే రాత్రులయం దాతనికి నిద్రపట్టకుండెను. అతఁడు నిరంతరముఁ గామశరభిన్నుఁ డగుచు గౌరిని స్మరించుచుండెను.

—♦ మురదానవచరిత్రము ♦—

పిమ్మట నారదుఁడు—మహర్షీ! అంబికాదేవి నందీశ్వరుని వెంటఁ బెట్టుకొని యంధకాసురునితో రణమొనరించునప్పుడు శంకరుఁ డెచ్చోట నుండెను? ఈవృత్తాంతము నాకెఱింగింపుము” అని యడుగఁగాఁ, బులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను—

భగవానుఁడైన భవుఁడు సహస్రవర్షపర్యంతము నట్లు మహామోహనిరతుఁడై యుండుటచే, నప్పటినుండియు నాతఁడు నిస్తేజుఁడై, హీనవీర్యుఁడై, లజ్జితుఁ డయ్యెను. అందుచే మహేశ్వరుఁడు తపస్సొనర్చుటకు సిద్ధుఁ డయ్యెను. మహాబుద్ధిశాలియైన భగవానుఁ డప్పుడు మహావ్రతము నొకదాని ననుసరింపు మని చెప్పి యంబిక నోదార్చి శైలప్రభృతుల నామెకు రక్షకులుగా నియోగించి మహీతలమున విహరింపఁజొచ్చెను. అతనిగ్రీవము మహాముద్రాన్వితమై మహానాగములచేఁ జుట్టుకొనఁబడియుండెను. అతఁడు కటిప్రదేశమున మహాశంఖమేఖలను ధరించెను. అతనిదక్షిణహస్తమునందుఁ గపాలమును, నాతనివామహస్తమునఁ గమండలువు నుండెను. అతఁడు వృక్షములందుఁ, బర్వతములందుఁ, బర్వతసానువులయందు, నదనదీప్రభృతులయందు నొక్కొక్కదినము నివసించుచుండెను. త్రైలోక్యములును సమగ్రములుగా నాతనికి విహారస్థానము లయ్యెను. అతఁడు ఫల, మూల, జల, వాయుమాత్రాహారుఁడై క్రమముగా శతవర్షములు

గించెను. ఒకప్పుడు, విశాలహిమాలయమునందలి రమణీయశిలాతలమున వసించుచు మహేశ్వరుఁ డొక బిరడను ముఖవివరమునం దుంచుకొని యొక్కమాఱుగా నిరుచ్ఛ్వాసుఁ డయ్యెను. తరువాత నాబిరడ పరమేష్ఠియైన శంకరుని కపాలమును విదారించుకొని యుజ్జ్వలాకారము లగు నాతనిజడలనడుమనుండి భూతలమునం బడియెను. అప్పు డాబిటాపతనమువలనఁ బర్వతము విదారితమై భూసమాన మయ్యెను. ఆస్థలము తీర్థశ్రేష్ఠ మనియుఁ బవిత్రకేదార మనియుఁ బ్రఖ్యాతి గలదయ్యెను. తరువాత వృషధ్వజుఁడైన హరుఁడు కేదారతీర్థమున కిట్లు పుణ్యవర్ధనకరంబులును, బాపహరంబులును, మోక్షసాధకములునగు వరంబుల నొసంగెను—ఓపుణ్యకేదారమా! సకలమానవులు నీతీర్థములయందుండు జలపానముచేసి, సంయతులై, మధుమాంసనివృత్తులును బ్రహ్మచారులును, బరాన్నపరాఙ్ముఖులును నై యాఱుమాసములిట్లు వ్రతధారణచేసినచో, వారికి నిశ్చయముగా హృదయపంకజమందాశివలింగము విరాజితము కాఁగలదు. ఎవ్వరిహృదయకమలమునందెప్పుడును శివలింగము విరాజమాన మగుచుండునో, వా రెప్పుడును బాపకార్యముల నుత్సహింపరు. వారు తమపితృపురుషుల నుద్దేశించి యనుష్ఠించినశ్రాద్ధము నిశ్చయముగా నక్షయము కాఁగలదు. ఈకేదారతీర్థమునందు స్నానము, దానము, తపము, హోమము, జపము మొదలగునే సత్క్రియ లాచరించినను, అవి యన్నియు నక్షయములు గాఁగలవు. ఇచ్చట మరణించినవారి కిఁకఁ బునర్జన్మభయము లేదు.” అని త్రిలోచనుఁ డిట్లు వరముల నొసంగెను. సాక్షాద్భగవద్వాక్యానుసారముగా కేదారతీర్థము మానవుల కాయాపవిత్రఫలముల నొసంగుచుండెను. హరుఁడు కేదారమున కిట్లు వరముల నొసంగి యచ్చటనుండ బయలుదేఱి, పాపనాశినియు, భానునందనియు నైనకాళిందీనదికి

స్నానార్థమై వెడలెను. అతఁడు కాళిందీమహాజలమునందు దిగి ము
నిఁగి జలములోనుండియే "ద్రుపదాది" గాయత్రీమంత్రాదులను
జపించుచుండెను. మహేశ్వరుఁడైన శంకరుఁడు దివ్యసరస్వతీజలముల
యందు నిమగ్నుఁడై నతరువాత నర్ధసంవత్సరము గడచిపోయినది. అ
యినను నాతఁడుజలములనుండి పైకి రాలేదు. కాని యీసమయము
నందు బ్రహ్మయు, చతుర్దశభువనములును, సప్తసాగరములును విచ
లితములై పోయెను. నక్షత్రము లన్నియుఁ దారకారాజితో వసుమతి
పైఁ బడఁజొచ్చెను. ఇంద్రప్రముఖదేవబృందము తమతమపీఠముల
నుండి చలించిపోఁజొచ్చిరి. జగన్మంగళము గలుగుఁగాక యని మహ
ర్షులు జపపరాయణులు గాఁజొచ్చిరి. దేవత లందఱును నంతరంగము
లయందుఁ గోపము గల్గినవారై యిందులకుఁ గారణమేమో బ్రహ్మ
నడిగి తెలిసికొనవలయు నని నిశ్చయించుకొని యందఱు నేకమై
బ్రహ్మసన్నిధి కేఁగి—"దేవా! లోకము లన్నియు సంక్షోభితములై
పోవుచున్న వేమి? ఇవి నిలుచునా లేదా యని సంశయము కలుగు
చున్నది." అని విన్నవించుకొనిరి. పద్మగర్భుఁ డప్పుడు దేవతలను
జూచి యిట్లు చెప్పెను—"ఇందులకుఁ గారణ మేమో నే నరయఁ
జాలకున్నాను, లెండు, మనమందఱము చక్రపాణిసన్నిధి కేఁగి యీ
సంగతి నడిగి తెలిసికొందము." అని పితామహుఁడు పలుకఁగానే
యింద్రాదిదేవత లందఱు బ్రహ్మ నగ్రవర్తిగాఁ జేసికొని మురారిపద
నమునకుఁ బ్రయాణమైరి.

పులస్త్యుఁ డిట్లు చెప్పఁగా నారదుఁడు—"ఓదేవర్షీ! నీ విప్పుడు
చెప్పినమురారి యెవ్వరు? దేవ, యక్ష, కిన్నర, దైత్య, రాక్షస, పా
ర్థివప్రభృతు లందఱిలో నాతఁ డెవ్వరో నా కెఱింగింపుము" అని
యడిగెను. పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పందొడంగెను—"సత్త్వ, రజ,

స్థములకు బ్రహ్మాదులకును నాధారభూతుఁడై నవాఁడును, మఱి యు, గుణవంతుఁడయ్యు నిర్గుణుఁడై నవాఁడును నెవ్వఁడో, అనర్వగా మియు, సర్వవ్యాపియు, మధుసూదనుఁడునే మురారి." అని పుల స్త్యుఁడు చెప్పఁగా నారదుఁడు—"మురుఁడనుపేరుగల ప్రసిద్ధాను రుఁ డెవ్వఁడు ? ఆతఁ డెవ్వనిపుత్రుఁడు ? విష్ణుఁ డాతని నేకారణముచే తణమున నిహతునిఁ జేసెను ? ఇవి యన్నియు నా కెఱింగింపుము !" అని యడుగఁగాఁ బులస్త్యుఁడు మరల నిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు—"ఆ లకింపుము; నేను సురాసురులయుద్ధవ్యాపారమును వర్ణించెదను. నీవు దేనినిగూర్చి యడుగుచున్నావో, ఆవృత్తాంతము మిక్కిలి విచిత్రమైన దియుఁ, బుణ్యప్రదమైనదియుఁ, బాపహరమైనదియును. పూర్వకాల మునఁ గశ్యపునికుమారుఁడుగా మురుఁ డనుదైత్యుఁ డుద్భవించెను. అప్పుడు యుద్ధములో దితినందనులు సురశ్రేష్ఠులచే నోడింపఁబడిరి. మురాసురుఁ డప్పుడు మరణమునకు భయపడి విభుఁడైన బ్రహ్మ నా రాధింపఁ దొడంగెను. తదనంతర బ్రహ్మ సంతుష్టుఁడై యాతనికి వర ములీయఁదలఁచి—"వత్సా ! వరమును గోరుము" అనియెను. అప్పుడు మురదైత్యుఁడు పితామహునివద్ద నిలిచి—"ఓవిభూ ! యుద్ధక్షేత్ర మునందు నే నెవ్వరెవ్వరినిఁ జేతితోఁ దాకుదునో, వారందఱును నమ రులైనను సరియే తత్క్షణము మరణమునొందవలయును." అని వరమ డిగెను. లోకపితామహుఁడైన బ్రహ్మ యాతనియభీష్టవరము నొసం గెను. మహాతేజుఁడును, మహాబలుఁడు నైన మురాసురుఁ డప్పుడు వరముల నొంది సురశైలమున కరుదెంచెను. అచ్చటి కేతెంచియాతఁ డీవరము నొందినవృత్తాంతమును దేవ, యక్ష, కిన్నరప్రభృతులకు వి శదపఱచెను. అందుచే నిఁక నెవ్వరును వానితో యుద్ధమునకు సన్న ద్ధులు గాఁజాలకుండిరి. అప్పుడు మురాసురునకుఁ గోపమువచ్చి అమ

రావతీపట్టనము నాక్రమించుకొని యింద్రుని యుద్ధమునకు రమ్మని యాహ్వానించెను. కాని పురందరుఁ డాతనితో యుద్ధముచేయుటకు సమ్మతింపఁడాయెను. తరువాత మురుఁడు, అమరావతిలోఁ బ్రవేశిం చెను. ఆతఁ డట్లు ప్రవేశించునప్పు డెవ్వరుగాని యాతని నివారించు టకు సాహసింపఁజాలరైరి. మురాసురుఁడు తిన్నఁగా నింద్రునిభవన మున కేఁగి యింద్రు నీక్షించి—“ఓసహస్రాక్షా! నాతో యుద్ధము నకు రమ్ము, రాఁజాలనిచో స్వర్గమును వదలిపొమ్ము.” అని పలికెను.

ఓనారదా! దైత్యుఁ డిట్లు పలుకుచున్నప్పుడే సహస్రాక్షుఁడు స్వర్గరాజ్యమును బరిత్యజించి తత్క్షణమే భూతలమునకు వెడలిపోయెను. ఇంద్రునివజ్రమును, ఐరావతమును శత్రుహస్తమునఁ బడిపోయెను. ఇంద్రునిపుత్రకళత్రాదులును దేవతలతోఁ గాళిందీదక్షిణతీరమున నొ కపురమును నిర్మించికొనిరి. మురదైత్యుఁడు స్వర్గాధికారమును జేయుచు విపులభోగరాశి నుపభోగించుచుండెను. మయుఁడుఁ, దారకుఁడు మొ దలగు ప్రచండస్వభావులగు ముఖ్యదానవులు, ఈసమయమునందు ము రాసురు నాశ్రయించి స్వర్గవాసులగు సుకృతసంపన్నులవలె నానాప్రకా రములగు నామోదప్రమోదములతోఁ గాలముఁగడపుచుండిరి. ఒక ప్పుడు మురమహాసురుఁడు మహీతలమున కరుదెంచి సరయూనదీసమీ పమున కేనుఁగు నెక్కివచ్చెను. ఆనదియొడ్డున, సూర్యవంశసంభవుఁడును వీర్యవంతుఁడు నగు రఘుమహారాజు యజ్ఞదీక్షితుఁడై యుండెను. అది చూచి మురదైత్యుఁ డచ్చటి కేఁగి—“రాజా! నాతో యుద్ధ ముచేయుము. యుద్ధమునకు రాలేనిచో యజ్ఞముసేయుట మానివేయు ము, దేవతల నర్చింపవలసినయావశ్యక మెంతమాత్రమును లేదు.” అని పలికెను.

అప్పుడు మహామతియు మహాతేజుఁడును దపోనిధియు మిత్రా

వరుణపుత్రుఁడు నైన వసిష్ఠుఁడు దైత్యుసమీపమున కేతెంచి—ఓదై త్యశ్రేష్ఠా! మానవు లందఱునునీకుఁ బరాజితులై యే యున్నవారు. వారిని మరల జయింపవలసినయావశ్యక మెంతమాత్రమును లేదుగదా! నీవద్దఁ బరాజయము నొందితి మని యంగీకరింపనివా రెవ్వరో వారిని ముందుగా జయింపుము. యుద్ధమునందు నీకిచ్ఛపొడమినచో యమునితో రణమొనరించి యాతనిఁ బరాజితుని గావింపుము. ఓమహాసురా! ఆయముఁ డతిబలవంతుఁడు, ఆతఁడు నీశాసనమును మీఱి నడచువాఁడు. ఆతని నీవు జయింపఁగల్గినచో సకలభూతలమును నీకు వశీభూతమగుచున్నది." అని పలికెను. ఆదనుజశ్రేష్ఠుఁ డప్పు డావసిష్ఠవాక్యములను విని దండధరుఁడైన ధర్మరాజును జయించుటకై బయలుదేఱెను. యముఁ డప్పు డాతఁ డరుదెంచుచుండుట విని సమరమునం దాతఁ డసాధ్యుఁ డని తెలిసికొని మహిషవాహనము నధిరోహించి కేశవునిసన్నిధి కేఁగెను. అట్లేఁగి యాతఁడు కేశవునకు వందనాదికము లాచరించి మురదైత్యునికార్యకలాప మంతయు నివేదించెను. కేశవుఁ డప్పు డాతనిఁ గని—"నీ విప్పుడు వెడలిపోయి, యాతని నెట్లయిన నిచ్చటికిఁ బంపివేయుము." అని చెప్పెను. యమరాజు వాసుదేవునియనుజ్ఞ విని త్వరితపడఁజొచ్చెను. మురదైత్యుఁడును నింతలో నగభేదినగరమునఁ బ్రవేశించెను. ఆతఁడు వచ్చుటఁ జూచి యముఁడు—"ఓదానవేశ్వరా! మురా! నీ కేమికావలయునో చెప్పుము. నేను నీకు దాని నొసంగెదను" అని పలికెను. మురదైత్యుఁడు—"ఓయమా! నీవు ప్రజాసంహారకార్యమును వదలికొనుము. నీవు నాయాదేశము ననుసరించి వర్తింపవేని. యచిరకాలములోనే నీమస్తకమును వెగ్గవేసి భూమిలోఁ బాఁతించెదను." అని చెప్పెను. ధర్మరాజు—"నీవు సంహారకర వై నను రక్షింపఁగల్గినచో నేను దప్పక

హితూ దేశమును బాలించెదను." అని పలికెను. మురాసురుఁ డప్పుడు—" నీకంటెను ముఖ్యుఁడైనవాఁ డెవ్వఁడున్నాఁడో చెప్పుము; నేను నిశ్చయముగాఁ బరాజయము నొందింపఁగలను." అని పలికెను. యముఁ డప్పుడు—" శంఖచక్రగదాధరుఁడైన విష్ణుఁడు నాకంటెఁ బ్రధానుఁడు. అతనినివాసస్థలము శ్వేతద్వీపము. అతఁడే సన్మానసంయమిజనునిఁ జేయుచుండువాఁడు." అని పలికెను. దైత్యవరుఁడైన మురుఁ డప్పుడు యమునిఁ జూచి—" అతఁ డిప్పు డెక్కడ నున్నవాఁడో చెప్పుము. నేను స్వయముగా నచ్చటి కేఁగి స్వహస్తములతో నాతని నిగ్రహించెదను." అని చెప్పెను. యముఁడు మురునిఁజూచి—" నీవు క్షీరోదసాగరమున కేఁగుము, భగవంతుఁడైన విష్ణు వచ్చట నుండును." అని చెప్పఁగా విని మురుఁడు—" యమా! సరియే, నేను కేశవునివద్ద కేఁగుచున్నాను. కాని, నేను వచ్చునంతదాక నీవు ధర్మపరాయణులైన మానవులను నిగ్రహింపకుము." అని చెప్పి మురాసురుఁ డప్పుడు శేషపర్యంకశాయియుఁ జతుర్మూర్తియు నైన జనార్దనుఁ డెక్కడ విరాజిల్లుచున్నాఁడో, ఆక్షీరాబ్ధి కభిముఖముగాఁ బ్రయాణమై వెడలెను. అని పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా నారదుఁడు పులస్త్యునిఁ జూచి—" ఒక్కఁడును, సర్వవ్యాపియు, నవ్యయమూర్తియు నైన విష్ణుఁడు మరలఁ జతుర్మూర్తి యని చెప్పితివేల? అది యేవిధమో నాకెఱింగింపుము." అని యడిగెను. పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను—

ఓమునీ! విష్ణువు సర్వవ్యాపియు, నవ్యక్తమూర్తియు, నవ్యయుఁడు నయ్యు నేకారణముచే నాతఁడు చతుర్మూర్తిగా నిర్దేశింపఁబడెనో, చెప్పెద నాకర్ణింపుము. వాసుదేవాఖ్యుఁడు పరమపద వాసియు, నవ్యక్తుఁ డనియు, అప్రతర్క్యుఁ డనియు, అనిర్దేశ్యుఁ డనియు, శుక్లుఁ డనియు, శాంతుఁ డనియు, ద్వాదశపత్రుఁ డనియుఁ బ్రసిద్ధికల్గును."

అనఁగా నారదుఁడు మరల—"ఓమహామునీ! శుక్ల, శాంత, అప్రి తక[illegible] త్రిమూర్తులు. విష్ణునిసంబంధమున ద్వాదశ [illegible]మేమి? నా కెఱింగింపుము" అని యడిగెను. అప్పుడు పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను—"పరమేష్ఠిచేఁ జెప్పఁబడిన రహస్యకథ నాకర్ణింపుము. ఇది మొట్టమొదట సనత్కుమారుఁడు వినియెను. తరువాత నాతడే నా కెఱింగించెను." అని పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా విని నారదుఁడు—"బ్రహ్మవలన వినినట్టియు, నీకువినుపించినట్టియు నాసనత్కుమారుఁ డెవ్వరు?" అని యడిగెను. పులస్త్యుఁడు నారదునితో మరల నిట్లనియెను—ధర్మునిభార్యపేరు 'అహింస' ఆయహింసకు నల్వురు పుత్రు లుద్భవించిరి. ఓమునీశ్వరా! ఆపుత్రు లందఱును యోగచర్యాభిరతులై యుండిరి. వారందఱిలోఁ బెద్దవాఁడు సనత్కుమారుఁడు, రెండవపుత్రుఁడు సనాతనుఁడు, మూఁడవవాఁడు సనకుఁడు, నాలవవాఁడు సనందనుఁడు. కపిలుఁ డనునాతఁడు సాంఖ్యయుక్తుఁడును తపస్సున కాధారభూతుఁడు నై యుండెను. ఆతనిశ్రేష్ఠత్వముఁ జూచి, సనత్కుమారుఁడు తాను జ్యేష్ఠుఁడయ్యుఁ గనిష్ఠునకుఁ దనయున్నతాసనము నొసంగెను. ఆతఁడు కపిలాదులకు మానగుహ్య మహాయోగము నొసంగెను. ఒకప్పుడు సనత్కుమారుఁడు బ్రహ్మసన్నిధి కేఁగి యోగజ్ఞానవిషయమై జిజ్ఞాస గావింపఁగాఁ బ్రజాపతియైన పద్మజన్ముఁడు సనత్కుమారున కిట్లు చెప్పెను—"ఓసాధూ! నీవు సాంఖ్యయోగి వై తివి. నావద్దఁ బుత్రునివలె జ్ఞానతత్త్వమును వినవలయును, అందుచే నేను జెప్పినట్లు చేయుము. నేను నీకు దాని నుపదేశించెదను." అని చెప్పఁగా సనత్కుమారుఁ డిట్లనియెను—ఓవిభో! నేను నీకు శిష్యుఁడ నెప్పుడైతినో, అప్పుడే పుత్రుఁడ నైతిని. ఏమన? ఓపితామహా! శిష్యునకును బుత్రునకును నడుమ విశేషత్వ మేమి

యును లేదు." మరల బ్రహ్మ యిట్లనియెను—"ఓధర్మసుతా! ధర్మకర్మసంఘటనభేదముచే శిష్యునకును బుత్రునకును విశేషత్వము గలదు. దానిని నీ కెఱింగించెద నాకర్ణింపుము.

పున్నామనరకమునుండి రక్షించువాఁడగుటచే నాతనిఁ బుత్త్రుఁడనియు; శేషమును—అనఁగాఁ బాపమును హరించువాఁడు గనుక శిష్యుఁ డనియు నా యిరువురుఁ జెప్పఁబడిరి. వేదములు నిట్లే వచించుచున్నవి." అని బ్రహ్మ పలుకఁగా నారదుఁడు—"ఓదేవా! పుత్త్రుఁడు తండ్రిని బున్నామనరకమునుండి పరిత్రాణన మొనరించుచున్నాఁ డంటివి, ఆపున్నామనరక మనునది యేమి? శిష్యునిచే హరింపఁబడెడి యా శేషము—అనఁగాఁ బాప మన నేది? ఇది యంతయు సవిస్తరముగా నా కెఱింగింపఁగోరుచున్నాను." అని యడిగెను. బ్రహ్మ యప్పుడు మరల నిట్లు చెప్పెను—మహర్షీ! నేను నీకొఱకుఁ బరమపవిత్రమును, ప్రాచీనము నైన యాఖ్యానమును గీర్తించుచున్నాను. అది యోగాంగసంపన్నము, నుత్కటభయవినాశకము నైనది. దానివలనఁ బాపము శాంతించును.

—♦ మురదానవవధ ♦—

బ్రహ్మ చెప్పుచున్నాఁడు—"పరస్త్రీగమనము, పాపాత్ముల సహవాసము, ఎల్లవారియెడలను బరుషస్వభావము గల్గియుండుట, ఈ మూఁడును మొదటినరకము. ఫలములనుదొంగిలించుట, నిష్ఫలముగాఁ దిరుగుట, వృక్షజాతులను ఛేదించుట, యనునది రెండవనరకము. హేయద్రవ్యమును స్వీకరించుట, అవధ్యులను వధించుట—బంధించుట, బాంధవులతో వివాదపడుట, ఇవి యన్నియు మూఁడవనరక మని ప్రసిద్ధి. సంసారసుఖవిచ్ఛేదకరమును, సర్వభూతభయప్రదమును నగు సర్వ

ధర్మవిచ్యుతి-చతుర్థనరకము. హింస, మిత్రులయెడలఁ గుటిలభావము చూపుట, అసత్యవాక్యప్రయోగము, ప్రత్యేకమిష్టాశనము, ననునవి పంచమనరకము. ఫలాదుల నపహరించుట, పరులను నిగ్రహించుట, యోగమునందు విఘ్నమును గలిగించుట, యానయుగ్మమును హరించుట, అనునవి షష్ఠనరకము. మోహావశమున రాజభోగమును హరించుట, రాజపత్నిగమనముసేయుట, రాజున కహితముగా సంచరించుట, అనునవి సప్తమనరకము. లుబ్ధత్వము, లోలుపత్వము, లభించిన ధర్మార్థములను నాశముచేయుట, అనునవి యష్టమనరకము. బ్రహ్మస్వమును హరించుట, బ్రాహ్మణులను నిందించుట, బాంధవులతో విరోధము పెట్టుకొనుట, అనునవి నవమనరకము. శిష్టాచారవిలోపము, శిష్టజనవిద్వేషము, శిశువధము, శాస్త్రచౌర్యము, ధర్మచౌర్యము, అనునవి దశమనరకము. షడంగసంహారము, షాడ్గుణ్యప్రతిషేధము, నను రెంటిని ఏకాదశనరక మని సాధువు లందురు. సాధుజననిందయు, నిరంతరచౌర్యాచరణమును, అకార్యకరణమును, సంసారపరివర్జనమును, అనునవి యన్నియు ద్వాదశనరక మని చెప్పఁబడెను. ధర్మము, నర్థమున్, గామమును ద్రుంచివేయుట, అపవర్గమును దుర్వినియోగముచేయుట, సంవిదులను సంవేదన మొందించుట, మొదలగునవి త్రయోదశనరకము. ధర్మహీనులైన కుపణులను వర్జింపకుండుట, అగ్నినిచ్చుట మొదలగునవి చతుర్దశనరకము. ఈనరక మత్యంతగర్హితమైనది. అజ్ఞానము, అసూయాప్రకాశము, అశుభము, అశౌచము, అసత్యవాక్ప్రయోగము ననునవి పంచదశనరకము. ఆలస్యము, క్రోధము, ఆతతాయిత్వము, పరగృహమునకు నిప్పుముట్టించుట, పరస్త్రీలను గోరుట, శాస్త్రములయం దీర్ష్యాభావము, శాస్త్రము తెలియుననుగర్వము, నవి షోడశనరకము. ఈనరకము విశేషనిందితమైనది. ఈ చెప్పఁబడిన

పున్నామాది పాపసమూహములయందు మగ్నుఁడై మానవుఁడు పు
త్రోత్పాదనముచే జగత్పతియైన జనార్దనుని బ్రీతినొందింపఁగల్గినచో,
నాతఁడు సంతుష్టుఁడై శుభదృష్టులఁ బరపి పుత్రరూపమున వానిఘో
రతరపున్నామనరకమును వినాశ మొనరించుచున్నాఁడు. ఓధర్మసుతా!
ఈకారముచేతనే పుత్రనామము నిరూపితమైనది. అతరువాత శేషపా
పలక్షణములు వినుము. దేవ, ఋషి, భూత, నర, పితృదేవతల నుద్దే
శించి యొసఁగఁబడిన ధనమును గాంక్షించుట, పరధనాసక్తి, సర్వవ
ర్ణములయందు నేకత్వము, ఓంకారమునుండి నివృత్తి, పాపాత్ములను
స్మరించుట, గురుజననింద, అగమ్యాగమనము, ఘృతాదివిక్రయము,
చండాలాదిపరిగ్రహము, తనదోషమును గప్పిపుచ్చుకొని పరదోష
మును బయలుపుచ్చుట, మాత్సర్యము, వాగ్దుష్టత్వము, నిష్ఠురత,
అధర్మావహమైననామగ్రహణము, దారుణత్వము, అధర్మసేవ, మొద
లగునవన్నియు నరకావహమైనవి. ఈపాపపరంపరలయందుఁ దగు
ల్కొని జ్ఞానగురుఁడైన శంకరుని సంప్రీతినొందింపఁగల్గినచో శేషపాప
ములు సమూలముగా నిరస్తము లగుచున్నవి.ఇవిగాక కాయిక, వాచిక,
మానసికపాపములును, పితృమాతృభ్రాతృకృతదోషములును, బాం
ధవాశ్రితకృతదోషములును, ఇహజన్మకృతములైన సకలదోషము
లును విలయము నొందుచున్నవి. పుత్ర, శిష్యధర్మము లివియే. ఇం
దులకు విపరీతము ఘటిల్లినచో, పదక్రమమును విపరీతమై యుండును.
నిజముగ విజ్ఞుఁడైన పుత్రుఁడు శిష్యవిధానమునుగూడఁ జేయఁగలఁడు.
శిష్యునిప్రయోజనమునుగూడ స్వీకరింపఁగల్గిన పుత్రుఁడు శిష్యుని
కంటె శ్రేష్ఠతరుఁ డగుచున్నాఁడు. శిష్యుఁడు శేషపాపమునుండియే
యుద్ధరింపఁగలఁడుగాని, పుత్రుఁడు సకలపాపములకును బరిత్రాత.

అని బ్రహ్మ చెప్పఁగాఁ దపోధనుఁడైన సనత్కుమారుఁ డది

విని మరల— "దేవా! మువ్వాఁటికి సత్యము జెప్పుచున్నాను. నేను నీపుత్రుఁడను. అందుచే నాకు యోగవిషయమై యుపదేశము నొసంగుము." అని ప్రార్థించెను. మహాయోగసంపన్నుఁడైన బ్రహ్మ యప్పు డిట్లనియెను— నీతల్లిదండ్రులు నిన్ను నాచేతిలో నుంచినచో నేను నీకు యోగోపదేశము చేయఁగలను. ఏమన? అప్పుడే నీవు నాకు నిజముగా దాయాదివి కాఁగలవు. సనత్కుమారుఁడు మరల బ్రహ్మను జూచి— అది యెట్లో దాయాది నెట్లగుదునో విశదముగాఁ జెప్పు" మని యడిగెను. సాధుప్రధానుఁడైన సనత్కుమారుఁ డిట్లు పలుకఁగా విని భగవానుఁడైన పితామహుఁడు మందహాసవదనుఁడై యిట్లనియెను. "వత్సా! వినుము. దాయాదు లాఱువిధము లని చెప్పఁబడినవి. ఎట్లన— ఔరసుఁడు, క్షేత్రజుఁడు, దత్తుఁడు, కృత్రిముఁడు, గూఢోత్పన్నుఁడు, అపవిద్ధుఁడు నని. ఋణ, పిండ, ధన, క్రియా, గోత్రసామ్య, కులవృత్తి, శాశ్వతప్రతిష్ఠ లన్నియుఁ బైని జెప్పఁబడిన యార్గురపుత్రులపై నిర్దిష్టము లయ్యెను. వీరుగాక మఱియు నాఱువిధములైన పుత్రులు చెప్పఁబడియున్నారు. ఎట్లన? కానీనుఁడు, సహోఢుఁడు, క్రీతుఁడు, పౌనర్భవుఁడు, స్వయందత్తుఁడు, పారశవుడు నని వీరిమొదల ఋణ, పిండప్రభృతులైన ప్రసంగము లేమియుఁ జెప్పఁబడలేదు. వీరు గోత్రనామధారులుఁ గలసమ్మతులుమాత్ర మగుదురు." అని బ్రహ్మ చెప్పఁగా విని సనత్కుమారుఁడు మరల నిట్లనియెను. "బ్రహ్మా! ఈపుత్రులవిషయమైన విశేషములు వివరణముగా నా కెఱింగింపుము" అని యడుగఁగా సురేశ్వరుఁడైన బ్రహ్మ యిట్లనియెను— ఓపుత్రా! విశేషములు వివరించెద నాకర్ణింపుము. తనకుఁ బ్రతిబింబరూపమున స్వయముగా నుత్పన్నుఁడైన పుత్రుఁ డెవఁడో వాఁడే యౌరసుఁడు పతి క్లీబుఁడుగాని, ఉన్మత్తుఁడుగాని, వ్యసనాసక్తుఁడుగాని యైనప్పుడు

పత్ని యాతనియనుజ్ఞచే నితరు లెవ్వరివలననైనఁ గనినపుత్రుఁడు.
క్షేత్రజ్ఞుఁ డని పిలువఁబడుచున్నాఁడు. తల్లిదండ్రుల యనుమతిచే నిత
రులకు దత్తముచేయఁబడిన పుత్రుఁడు దత్తపుత్రుఁ డని ప్రసిద్ధి నొం
దుచున్నాఁడు. మిత్రునిచే నీయఁబడిన మిత్రునిపుత్రుఁడు కృత్రిమ
పుత్రుఁ డని చెప్పఁబడును. ఏగృహమునం దైన నాతనితండ్రి యెవ్వ
రో యెవ్వరికిఁ దెలియఁబడకుండఁ బుట్టినపుత్రుఁడు గూఢోత్పన్నుఁడు.
ఇవి యేవియుఁగాక బయట నుండి తాను దెచ్చుకొనినపుత్రుఁడు, అప
విద్ధుఁ డనఁబడును. కన్యగా నున్నస్త్రీకిఁ గలిగినపుత్రుఁడు కానీనుఁ
డనఁబడును. గర్భవతిగా నుండి వివాహితురాలైన స్త్రీకిఁ బుట్టినపు
త్రుఁడు సహోఢుఁ డని చెప్పఁబడును. ధన మిచ్చి కొనితెచ్చికొని
నపుత్రుఁడు క్రీతుఁ డనఁబడును. ఒకని కిచ్చి వివాహముచేసిన స్త్రీని,
మరల నింకొకని కీయఁగా నామె కప్పుడు కలిగినపుత్రుఁడు పౌనర్భవుఁ
డనిపించుకొనును. దుర్భిక్షకాలమునందుఁగాని, వ్యసనకాలమునందుఁ
గాని, మఱియు నితరకారణముచేఁగాని యేవ్యక్తి తన్నుఁ దా నర్పిం
చుకొనుచున్నాఁడో యాతఁడు స్వయందత్తుఁ డని చెప్పఁబడును. వివా
హితగాని, అవివాహిత గానియైన శూద్రస్త్రీగర్భమందు బ్రాహ్మ
ణునివలన నుత్పన్నుఁడైనపుత్రుఁడు పారశవుఁ డని పిలువబడుచున్నాఁ
డు. ఓవత్సా! ఈకారణములచే నీవు స్వయముగా నాత్మదానమున
కధికారివి గావు. అందుచే శీఘ్రముగా నేఁగి నీతల్లిదండ్రులను బిలిచి
కొనిరమ్ము." అని బ్రహ్మ చెప్పఁగా ననంతరము సనత్కుమారుఁడు
తనతల్లిదండ్రులను సంస్మరించుకొనెను. ఆతఁడు స్మరించినంతమాత్ర
మున నాదేవదంపతులు పితామహదర్శనార్థులై యచ్చటి కరుదెంచిరి.
తరువాత వారు ప్రణిపాతపూర్వకముగాఁ బితామహునిఁ జూచి—
"దేవా! మాకాజ్ఞ యేమో యొసంగు" మని యడిగిరి. సనత్కు

మారుఁ డనంతరము సుఖాసీనులై యున్న మాతాపితలను జూచి—
నేను యోగవిషయమున నుపదేశ మొసంగుమని భగవానుఁడైన బ్రి
హ్మను బ్రార్థించియుంటిని. కాని యాయన నన్నుఁ దనపుత్రుని
గమ్మని యాజ్ఞ చేసెను. అందుచే మీరు నన్నుఁ దవీయహస్తములకుఁ
బుత్రునిఁగా నర్పణసేయుఁడు.” అని ప్రార్థించెను.

పుత్రుని యీమాటలను విని యోగగురుఁడైన బ్రిహ్మను
జూచి యామాతాపితలు—“ భగవంతుఁడా! ఈసనత్కుమారుఁ డిం
తవఱకు మాపుత్రుఁడుగా నుండెను. కాని యీక్షణమునుండియు
నీతఁడు నీపుత్రుఁడే యయ్యెను.” అని చెప్పి బ్రహ్మకాతని నర్పించి
వారు వచ్చినదారినే స్వర్గమున కేఁగిరి. అప్పుడు పితామహుఁడు విని
తపుత్రుఁడైన యాసనత్కుమారునకు ద్వాదశపత్రకయోగము నుప
దేశించి యిట్లు చెప్పెను—ఓంకారము దీనికి శిఖ, మేషము శిరోదేశ
మున విరాజిత మగుచుండును. దీనికి వైశాఖమాసము ప్రథమపత్ర
ము. నకారము ముఖమునందుండును, వృష మచ్చట విరాజమాన
మగుచుండును. జ్యేష్ఠమాసము దానిద్వితీయపత్రము. మోకారము
దానిభుజయుగళము, మిథునము దానియందు విరాజమాన మగుచుం
డును. విఖ్యాతమైన యాషాఢమాసము దానితృతీయపత్రమని కీర్తిం
పఁబడినది. భకారము దానినేత్రయుగళము, కర్కటము దానియం
దుండును, శ్రావణమాసము దానిచతుర్థపత్రమని చెప్పఁబడుచున్నది.
గకారము హృదయ మని చెప్పఁబడినది. సింహము దానియందుం
డును, మఱియు భాద్రపదమాసము దానిపంచమపత్రమని వర్ణితమై
నది. వకారము కవచమని నిర్దిష్టమైనది. కన్య దానియం దధిష్ఠిత
మైనది. ఆశ్వయుజమాసము దానిషష్ఠపత్ర మని చెప్పఁబడినది. తేకా
రము మనస్సని చెప్పఁబడుచున్నది. తుల దానియందు విరాజిత మగు

చున్నది, కార్తికమాసము దానిసప్తమపత్త్ర మని చెప్పఁబడినది. వాకారము నాభిదేశము, వృశ్చికము దానియం దస్థితమైనది. మార్గశిరమాసము దానియష్టమపత్త్రముగా నిర్ణీతమైనది. సుకారము జఘనస్థలము, ధనుర్ధరము దానియందు విరాజమానము, పౌషమాసము దానియందు నవమము, విఖ్యాత మాఘమాసము దాని దశమపత్త్రముగాఁ బరిగణింపఁబడినది. వాకారము జానుయుగ్మము, కుంభము దానియం దధిష్ఠితము, ఫాల్గుణమాసము దాని యేకాదశపత్త్రము. ఓమునీ! యకారము పాదద్వయము, మీనము దానియం దధిష్ఠితమైనది. చైత్రమాసము దాని ద్వాదశపత్త్రము. కేశవునిచక్రము ద్వాదశ నాభియుక్తము. పరమేశ్వరుఁడు స్వయముగాఁ ద్రివ్యూహుఁడును, నేకమూర్తియునై యున్నాఁడు. ఈద్వాదశపత్త్రము భగవానునిరూపము. ఓమునివరా! ఈరూపముఁ దెలిసికొనినవారికిఁక మరల మృత్యువు నొందవక్కఱలేదు. భగవంతుని రెండవరూపము సత్త్వాదిమూర్తి. అది చతుర్వర్ణ, చతుర్ముఖ, చతుర్బాహు యుక్తమైనదియు, శ్రీవత్సాంకిత మైనదియును, దాని యంగసమూహ మనువాటమైనది. ఏసమయమునందును దానికి వినాశము లేదు. దాని తృతీయశేషమూర్తి తామసము; ఈమూర్తి సహస్రవిధములుగా విరాజిత మగుచుండెను. సహస్రవదనములచే శోభిత మగుచుండెను. దానికాంతిసంపద యపూర్వమైనది. అది ప్రజావర్గమునకుఁ బ్రళయంకరము. చతుర్థమూర్తి రజోగుణమయము, అది రక్తవర్ణమును, చతుర్ముఖమును, ద్విభుజశాలియు, వనమాలావిరాజితమును, ఈమూర్తియే సృష్టికర్తయు నాదిపురుషుఁడును, ఈమూర్తిత్రయ మవ్యక్తమునుండి యావిర్భూతమయ్యెను. దానినుండియే మరీచి మొదలగు ఋషులును, దక్కినవేనవేలు పురుషులును బ్రాదుర్భూతులైరి. "ఓమునిశ్రేష్ఠుఁడా! విష్ణువిశ్వవ్యాపకమైన

యూ ప్రాచీనచతుర్భుజరూపమును నీకడఁ గీర్తించి యుంటిని. దుర్వృత్తుఁడైన మురాసురుఁ డప్పుడు యమరాజు చెప్పినట్లుగా మరల నాతని సమీపమునకు వచ్చెను. మధుసూదనుఁ డాతనిఁ జూచి—ఓహో! మురా! ఏమి నీవిటు వచ్చితివి? నీ కేమికావలయును!" అని యడిగెను. మురాసురుఁడు—"నేను నీతో నిప్పుడు యుద్ధ మొనరించుటకుఁ గోరి వచ్చితిని" అనియెను. అప్పు డాదనుజాంతకుఁడైన హరి యిట్లనియెను—"నీవు నాతో యుద్ధము చేయుటకు వచ్చినచో నీహృదయము కంపించుచున్న దేమి? జ్వరాతురుఁడై వాఁడు మాటిమాటికిఁ గంపితకాయుఁ డగునట్లు, నీశరీరముకూడఁ గంపించుచున్న దేమి? నిజముగా నీయట్టికాతరునితో నేను యుద్ధ మొనరింపను." అని మధుసూదనుఁడు పలుకఁగానే మురాసురుఁడు తత్క్షణమే తనహస్తమును వనజన్నులముతో నదిమిపట్టుకొనియెను. తరువాత నాతఁడు—ఏదీ, యెక్కడ, ఏమి కంపించుచున్నది? యనుచు హతబుద్ధియై పడిపోయెను. హరి యప్పుడు మృదులఘు విక్రమముతో నాతనిహృత్పద్మమునఁ దనచక్రముంచెను. దానిచే నాతనిదేహము ఛిన్నమైపోయెను. దేవతలందఱు నప్పుడు విగతవ్యథులై భగవంతుఁడైన పద్మనాభునకు ధన్యవాదము లొసఁగింపఁజొచ్చిరి. తీక్ష్ణచక్రమును ధరించి భగవంతుఁడైన హరి యేవిధముగా మురదైత్యుని వినాశనము గావించెనో యది నీకు వివరించి చెప్పితిని. మురవినాశనమై నప్పటినుండియు విభుఁడు నరసింహమురారి యనుపేరఁ బ్రథితుఁ డయ్యెను.

—♦ దేవతలకు విష్ణు హృదయమునందు శివదర్శనము కలుగుట ♦—

పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను—అటుపిమ్మట దేవతలందరును మురారిసదనమున కేగి యాతనికి నమస్కరించి—జగమం

తము నిట్లు సంక్షోభము నొందుటకుఁ గారణమే మని యడిగిరి. భగవంతుఁడైన మురారి యామాట లాలకించి దేవతలను జూచి—“సురలారా! రెండు మనమందఱము హరుని మందిరమున కేగుదము. ఆతఁడు మహాజ్ఞానశాలి, నిజముగా నీజగత్క్షోభ మెందులకుఁ గలిగినదో యాతఁ డెఱుంగును.” అని పలికెను. వాసుదేవుని యీపలుకులు విని శక్రాదిదేవతలు జనార్దనుని ముందిడికొని మందరభూధరమునకు వచ్చిరి. కాని వారజ్ఞానతిమిరముచే నంధులై హరునిగాని, హరవృషభమునుగాని, గిరినందినిని గాని, నందీశ్వరునిగాని, యెవ్వరినిగాని కాంచఁజాలకుండిరి. అప్పు డాశూన్యపర్వతమును మాత్రమే వారు చూచిరి. దేవత లిట్లు మూఢదృష్టులై యుండుటఁజూచి మహాప్రభుఁడైన విష్ణుఁడు—“ఓ దేవతలారా! ఎట్టయెదుటనున్న మహేశ్వరుని మీరేల దర్శింపఁజాలకున్నారు?” అనియెను. దేవత లప్పుడు—“స్వామీ! మేము గిరిజాపతియైన మహాదేవుని నిజముగానే చూడఁజాలకున్నాము. మఱియును దెలియఁ జాలకున్నాము.” అని పలికిరి. జగన్మూర్తియైన జనార్దనుఁ డప్పుడు వారికిట్లనియెను—దేవతలారా! మీరు స్వార్థమును సాధించుకొఱకు మృడానిగర్భమును నష్టముఁ గావించి మహాపాపులై, మహాదేవుని సన్నిధిని మహాపరాధులైరి. అందుచే మీకు భగవానుఁడైన శూలపాణి జ్ఞానవివేకమును లోపముచేసెను. మఱియు నాకారణముననే మీరు సమ్ముఖస్థుఁడై యున్న మహాదేవునిజూచియుఁ జూడఁజాలకున్నారు. అందుచే మీందఱుఁ గలిసి కాయశుద్ధికొఱకును, దేవదర్శనముకొఱకును దప్తకృచ్ఛ్రవ్రతము గావించి, సవిశేషమైన పరిశుద్ధతనొంది మహాదేవుని దెలిసికొనవలయును. ముందుగా సాగ్రములగు నూఱుకుంభములతో క్షీరస్నానమును గావించి తరువాత నలువదినాలుగుదధిస్నానములును, ముప్పదిరెండుహవిస్స్నానములును,

బదునాఱుకుంభముల పంచగవ్యస్నానములును జేయవలయును. అనంతరము మధుపూర్ణము లగునెనిమిదికలశములతోను, బదునాఱుజలకలశములతోను స్నానముచేయవలయును. ఆతరువాత నూటయెనిమిదికలశముల గోరోజనము, కుంకుమ, చందనము మొదలగువానితో భక్తియుక్తులై దేవదేవు ననులిప్తుని జేసి, తరువాత బిల్వములు, కమలములు, జందనము, అగురు, కర్పూరము, మందారముఁ, బారిజాతము, గురివింద మొదలగువానిచే నర్చించి, అగురుకాలేయచందనధూపము నొసంగి, పదక్రమములో ఋగ్వేదీయశతరుద్రీయజపమును గావింపవలయును. ఇట్లాచరించినచోఁ దేవదేవుని దర్శింపఁగలరు. లేకున్న మీకు దేవదేవునిదర్శనము లభించుట యసంభవము." అని వాసుదేవుఁడు చెప్పఁగా దేవతలు కేశవునిఁ జూచి—"ఓమధుసూదనా! సార్వకాలికకాయశుద్ధిని గలిగించెడి యాతప్తకృచ్ఛ్రవ్రతమునకు విధానమెట్టిదో వివరింపు మని యడిగిరి. వాసుదేవుఁ డప్పుడు వారి కిట్లు చెప్పఁదొడంగెను—మూఁడుదినము లుష్ణజలములును, మూఁడుదినము లుష్ణదుగ్ధములును, మఱియు మూఁడుదినము లుష్ణఘృతమును మాత్రము పానముచేసి యనంతరము మూఁడుదినములు వాయువునుమాత్రమే భుజింపవలయును. ఓసురలారా! ఇదిగాక ప్రతిదివసమును బదునొకండు పలములజలమును, ఎనిమిదిపలముల దుగ్ధమును, ఆఱుపలములఘృతమును బానముచేయుట కర్తవ్యము." అని విష్ణువు చెప్పెను. తరువాతఁ బులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడఁగెను—వాసుదేవుని యిట్టివిధివాక్యములను విని శక్రాదిదేవతలు కాయశోధనముకొఱకు తప్తకృచ్ఛ్రవ్రతానుష్ఠానము చేయఁగడంగిరి. వ్రతసమాప్తి కాఁగానే వారు పాపనిర్ముక్తులైరి. దేవతలు నిష్పాపులై యప్పుడు వాసుదేవునితో నిట్లనిరి.

« ఓ కేశవా ! మహాదేవుఁ డెక్కడ విరాజిల్లుచున్నాఁడు? మేము క్షీరాదిస్నానోపకరణములచే నాతని కభిషేకము చేయవలయును." అని యనుగఁగా విష్ణుదేవుఁడు—« దేవతలారా! మహాదేవుఁడు నా దేహమునందే విరాజిల్లుచున్నాఁడు; అతఁడు యోగబలముచే నా దేహమునందే ప్రతిష్ఠితుఁడై యుండెను. మీ రాతనిని జూడఁజాలకున్నారేమి?" అనియెను. దేవతె లప్పుడు—దేవా! మేము త్రిపురాహంతను జూడలేకున్నారము. « ఓసురేశా! సత్యము వచింపుము. మహేశ్వరుఁ డెక్కడ నున్నాఁడు?" అని ప్రార్థనాపూర్వకముగా వాసుదేవు నడిగిరి. అవ్యక్తపురుషుఁడైన హరి యప్పుడు తన హృదయ పంకజములో శయనించియున్న యీశానలింగమును వారు దర్శించునట్లు చేసెను. అమరు లప్పుడు యథాక్రమముగా నంతముక్షీరాములచే శాశ్వతమును, ధ్రువము, షయోదయరహితము నగు నాయీశ్వర లింగమును స్నానము చేయింపఁదొడంగిరి. వారాతనికి మొదట గోరోచనమును, సురభిచందనమును నలందిరి, తరువాత బిల్వపత్రములచేతను, బద్మములచేతను, భగవంతుఁడును లింగాకారధరుఁడు నగు హరునిఁ బూజింపఁజొచ్చిరి. తరువాత భక్తితో ధూపమొసఁగి దివ్యములగు నోషధు లన్నియు నివేదనము గావించి, యాతనియష్టశతనామముల జపించి, ప్రణిపాతము లొనరించిరి.

ఇట్లు చెప్పఁగా నారదుఁడు మరల « దేవత లంద ట్టివిధముగా ధ్యానముసేయఁగా, నాసత్వతమోగుణ సంపన్నులగు హరిహరులు పరస్పరము నేక దేహము నెట్లు ధరించియుండిరి?" అని ప్రశ్నించెను. అప్పుడు పులస్త్యుఁడు మరలఁ నిట్లు చెప్పందొడంగెను—భగవంతుఁడప్పుడు సురలు చింతించుచున్న విషయము నెఱింగి విశ్వరూపమును ధరించెను. అతని యామూర్తి సర్వలక్షణసంపన్నమును, సర్వాయుధ

సంయుతమును, అవ్యయము నై యుండెను. ఆతనిదేహము త్రినయన స్వర్ణాహికుండల, జటా గుడాకేశ, గరుడ వృషభ, హార భుజంగ భూషితమును, కటిదేశము పీతవసన, అజినసమాచ్ఛన్నము నై యుండెను. ఆతనిహస్తములందుఁ చక్రి, అసి, హల, శార్ఙ్గ, పినాక, శూల, అజగవధనుః, కపర్ద, ఖట్వాంగ, కపాల, ఘంటా, శంఖవిరాజమాన మగుచుండెను. ఓమహర్షీ! దేవత లీహరిహరమూర్తిం జూచి—ఓయవ్యయపురుషా! నీకు మేము నమస్కరించుచున్నాము. అని కమలాసనునితోడ నందఱు దేవతలుఁ బ్రణమిల్లిరి. వారిచిత్తము లప్పుడు హరిహరునియందే యేకనిష్ఠను గలిగియుండెను. దేవేశుఁడైన హరి వారి చిత్తైకాగ్రత నెఱింగినవాఁడై వా రందఱను వెంటఁబెట్టుకొని వెంటనే, తనయాశ్రమమైన కురుక్షేత్రమున కేఁగెను. అప్పుడు వారందఱును నక్కడ జలములలో నున్న మహేశ్వరస్థాణుమూర్తిని దర్శించి "స్థాణునకు మేము నమస్కరించున్నా" మని చెప్పుచు నక్కడ నిలిచిరి.

తరువాత సురపతి "ఓజగన్నాథా! నీవు ప్రసన్నుఁడవు గమ్ము. మాకు వరము లొసంగుము. ఇప్పుడు సమస్తజగములును సంక్షోభము నొందుచున్నవి. నిజముగా నోప్రియాతిథీ! నీ వృద్ధితుఁడవు గావలయును." అని పలికెను. అనంతరము సర్వాంతర్యామి వృషధ్వజుఁడు, దేవతలశ్రావ్యకమధురవాక్యములను విని వెంటనే జలముల నుండి పైకి లేచెను. అట్లు లేచి మందహాసముఖుఁడై—"దేవదేవతలకు నమస్కరించుచున్నా" నని పలికెను. ఆతఁ డట్లు సమీపింపఁగానే యింద్రాదిదేవబృంద మాతనికి సవినయ నమస్కారములు గావించి "ఓశంకరా! నీ వవలంబించిన యీవ్రతమును శీఘ్రముగాఁ బరిత్యజింపుము. ఏలన, త్రిభువనములు సమగ్రములుగా నీతేజముచే వ్యాప్తములును, క్షుబ్ధములు నగుచున్నవి." అని వేఁడుకొనిరి. మ

హాదేవుఁ డప్పుడు—"అట్లే యగుఁగాక, నేను దక్షిణమే నామహావ్రతముఁ బరిత్యజించుచున్నాను" అని చెప్పెను. ఇంద్రాదిదేవతలు మహాదేవుని యీపలుకుచే సంతుష్టులై సంయతచిత్తములతో స్వర్గధామమున కేఁగిరి.

ఓమహామునీ! అప్పుడు ద్వీప, సాగర, శైలసమన్వితముగాఁ బృథివి కంపింపఁజొచ్చెను. అది చూచి రుద్రుఁడు—పృథివి యిట్లు కంపించుటకుఁ గారణ మేమి? యని యించుకసేపు చింతించి తరువాతఁ గురుక్షేత్రము నాల్గుదిక్కులుఁ దిరుగఁజొచ్చెను. ఓఘవతీనదీతీరమునఁ దపోధనుఁడైన యుశనుఁడు వసించుచుండుట యాతఁ డప్పుడు చూచెను. అతనిఁ జూచి దేవదేవుఁడు—నీ వెందులకుఁ దపముచేయుచున్నావు? శీఘ్రముగాఁ జెప్పుము. ఏమన? ఓవిప్రా! నీతపస్సుచే జగములు సంక్షోభించుచున్నవి. అని యడిగెను. ఉశనుఁ డప్పుడు—"ఓత్రిలోచనా! నేను నీప్రసన్నతకొఱకే యిట్లు ఘోరతపము సేయుచున్నాను. ఈతపఃప్రభావముచే సంజీవనీవిద్యను దెలిసికొనవలయునని నాకుఁ గోరెక గలదు." అని చెప్పెను. మహాదేవుఁడు—"ఓతపోధనా! సుతప్తమైన యీనీతపముచే నేను దుష్టినొందితిని. నిజముగా నీవు సంజీవనీవిద్యాప్రాప్తి నొందఁగలవు." అని యప్పుడు వరమొసంగెను. ఉశనుఁ డీవిధముగా వరమొంది తపస్సునుండి నివృత్తుఁ డయ్యెను. కాని ధరాధర, సాగర, పాదపములతో ధరాదేవి విచలిత యగుచుండుట మాన దయ్యెను. మహాదేవుఁ డది చూచి సప్తసారస్వతవిప్రతీర్థమున కేఁగెను. అక్కడి కేఁగఁగా మంకణకుఁ డనుమహర్షి యచ్చట నృత్యముసేయుచుండుట యాతని కగపడియెను. మంకణకుఁడు బాలునివలె భావభరముచే బాహువులను జాచి వేగముగా నిట్లు నృత్యముసేయుచుండెను. అతని తాండవవేగముచే భూమి యూ

హూతమై పర్వతాదులతోఁగూడఁ గంపింపఁజొచ్చెను. అది చూచి మహాదేవుఁ డాతనిసమీపించి యాతనిచేయి పట్టుకొని మందహాసముఖుఁడై “ఓమహర్షీ! దేనిని భావించి దేనినిగూర్చి యిట్లు నృత్యముసేయుచున్నావు? ఎందువలన నీకిట్టిహర్ష ముదయించినది. అది నాకుఁ దెలియఁజెప్పుము?” అనియెను. మంకణకుఁ డప్పుడు—ఓద్విజవరా! ఎందుచే నా కిప్పు డిట్టిసంతోష ముదయించినదో వినుము. నేను గాయశుద్ధికొఱకు బహువర్షములు తపస్సు చేసితిని. తరువాత నిప్పుడు నా హస్తము క్షతమై దానినుండి శాకరసము నిర్గతముగాఁ జొచ్చెను. “ఓద్విజవరా! అందుచే నే నతిమాత్రసంతుష్టుఁడనై యిట్లు నృత్యము సేయుచున్నాను.” అని చెప్పెను. శంభుఁ డప్పు డాద్విజవరునిఁ జూచి—ఇదిగో! చూడుము. తాడనసేయఁగా నాకరమునుండియు నతిశుక్లమైన భస్మము నిర్గతమగుచున్నది, కాని యందువలన నాకు నించుకైనను హర్షము గలుగలేదు. నీవు నిజముగాఁ బ్రమత్తుఁడవైతివి.” అని పలికెను. మహర్షీ! మంకణకముని యది విని వృషధ్వజునకుఁ బ్రణామము గావించి నృత్యమును బరిత్యజించెను, మఱియు వినయవినమ్రుఁడై విస్మితభావముతో నాతనికిఁ బాదవందన మాచరించెను. మహాదేవుఁ డప్పు డాతనిని జూచి—ఓవిప్రా! నీవు బ్రహ్మతో ననన్యసులభమైన బ్రహ్మలోకమున కేఁగుదువుగాక. ఈపృథూదకతీర్థము పృథివియందు శ్రేష్ఠమును, మహాఫలప్రదమును నగుఁగాక. ఇచ్చోట సుర, నర, గంధర్వ, విద్యాధర, కిన్నరగణములకు సాన్నిధ్యము ఘటిల్లుఁగాక. ఈసారస్వతజలము సతతము పాపములాపహారణము గావించి ధర్మమునకుఁ బ్రధానాధారముగాఁ బరిణమించుఁగాక. సుప్రభ, కాంచనాక్షి, సువేణువు, విమలోదక, మహోదర, ఓఘవతి, విశాఖ, సరస్వతి, యనుసప్తసరస్వతి యిచ్చట నిత్యసన్నిహి

త్తమై యుండును. ఈతీర్థ మందజుకును సోమపానఫలమును, బరమపు ణ్యము నొసంగును. మఱి నీవును గురుక్షేత్రమునందు గరీయమైన మూర్తిని స్థాపించి, పరమపవిత్రము, నభ్యర్హ్యమునైన బ్రహ్మలోకమున కేఁగఁగలవు. ఓతపోనిధీ! దేవదేవుఁడైన మహేశ్వరుఁ డిట్లు చెప్పఁగా జితచిత్తుఁడైన మంకణకుఁడు కురుక్షేత్రమునందు లింగమూ ర్తిని స్థాపించి బ్రహ్మలోకమున కేఁగెను. మంకణకుఁ డేఁగఁగానే భూమి నిశ్చలయయ్యెను. తరువాత శంభుఁడు అతిపవిత్ర వాసభూమియైన మందరాచలమునకు వచ్చి నివసించెను. ఓద్విజా! అప్పుడు మహాదే వుఁడు తా నెందుకొఱకుఁ దపస్సున కేఁగెనో దేవిని జూచుట కంధ కాసురుఁ డేకారణమున శూన్యశైలమునఁ బ్రవేశించెనో అది యం తయు నీకడ వివరించితిని.

—♦ దండోపాఖ్యానము. ♦—

అనంతరము నారదుఁడు పులస్త్యునిం గాంచి « ఓపరమము నీంద్రా! అంధకాసురుఁడు పాతాళమునఁ బ్రవేశించి యేమి చేసెను? శంకరుఁడు మందరమున కేఁగి యేమిచేసెను? అది యంతయుఁ జెప్పు ము" అని యడిగెను. అప్పుడు పులస్త్యుఁ డిట్లు చెప్పఁదొడంగెను— « ఓబ్రహ్మజ్ఞా! అంధకాసురుఁడు పాతాళమున కేఁగెను. కాని య చ్చటి కేఁగియు మదనానలముచే దగ్ధుఁడు గాఁజొచ్చెను. అతనిసర్వాం గములును సంతప్తములై పోవుచుండెను. అతఁ డప్పుడు దానవులంద అను జూచి యెవ్వ రాగిరిబాలను దెచ్చి సత్వరముగా నాకిచ్చెదరో, అతఁడే నాస్నేహితుఁడు, అతఁడే నాబంధువు, అతఁడే నాతల్లి, అతఁడే నాతండ్రి" అని పలికెను. మదనాతురుఁడైన దైత్యరా జిట్లు పలు కఁగానే దైత్యశ్రేష్ఠుఁడైన ప్రహ్లాదుఁడు మేఘగంభీరనిర్ఘోషముతో

నిట్లు పలికెను. "ఓవీరా! నీ వే గిరిబాలనుగూర్చి యిప్పుడు మాటాడుచున్నావో, ఆగిరిబాల నీకు న్యాయముచేఁ తల్లియు, నాత్రినయముఁడైన దేవదేవుఁడు నీకుఁ దండ్రియు నగుదురు. ఇందులకుఁ గారణము వినుము.

ఓదానవా! పూర్వకాలమునందు ధర్మనిష్ఠుఁడైన నీతండ్రి యపుత్రికుఁడై యుండి పుత్రలంబార్థము మహాదేవు నారాధించెను. తరువాత మహాదేవుఁ డాతనికిఁ బుత్రుఁడు గలుగునట్లు వర మొసంగెను. వర మిచ్చునప్పు డాతఁడు—ఓహిరణ్యాక్షా! నేను యోగమగ్నుఁడనై యున్నకాలమున నాపుత్రి కౌతుకవశమున నానేత్రములు మూసెను; అందుచే నొకయంధకార మావిర్భవించెను. అతిమమునుండియే, యీ నీలనీరదగంభీరనినాదము గల భూత మావిర్భవించెను. ఓదైత్యా! ఈతఁడు నీకే నిజముగా యోగ్యుఁడైన పుత్రుఁడు. అందుచే నీ వీత విని గైకొనుము. నీయీపుత్రుఁడు లోకవిశిష్టము లగుకార్యములు చేయుచు, త్రిలోకజననియెడల నెప్పు డభిలాషియగునో, బ్రాహ్మణుల నెప్పు డవమానించునో, బ్రాహ్మణహత్యకొఱ కెప్పుడు ప్రయత్నించునో, అప్పుడు నేను స్వయముగా నీతనివధావిధానమును గావించెదను" అని చెప్పెను. అట్లు చెప్పి యాతఁడు వెంటనే తనవాసభవనమైనమందరభూధరమున కేఁగెను. అప్పుడు నీతండ్రియు నిన్నుఁ గైకొని రసాతలమున కరుదెంచెను. ఓదానవా! అందుచేతనే శైలసుత నీకు మాతృస్థానమునం దున్న దని చెప్పియుంటిని. వాస్తవముగా శంభుఁడే జగత్తులకు గురుఁడును, దండ్రియును. తరువాత నీవును శాస్త్రజ్ఞుఁడవు. అపూర్వగుణగ్రామసంపన్నుఁడవు. సర్వవిధయుక్తిజ్ఞానమున కాధారుఁడవు. నిజముగా నీయట్టిపురుషుఁ డెంతమాత్రము నెప్పుడును మనోమధ్యమమునం దిట్టిపాపసంకల్పమును బోషింపఁగూడదు. సా

డవ్యక్తమూర్తియైన మహాదేవుఁడు సర్వలోకములకుఁ బ్రభుఁడు. సర్వ జీవసమస్కృతుఁడు, సర్వత్రి యజయ్యుఁడు. ఈశైలనందిని యాతనికే సహధర్మిణి. నిజముగా నోసురశత్రూ! ఎప్పుడును నీ వామెను గామింపఁగూడదు. అట్లు మోహింతువేని నీశిరము వేయివ్రక్క లగును. ఆమె సకలజగన్మాత. సమస్తజీవకోటులును అజనికి సంతానము. అట్టియామెను సదా భక్తితోఁ బూజించుటకు బదులుగా నామెను నీవు గోరుదువా? ఓరిపాపీ! భృగునందనయైన యరజను మోహించి నీయట్టిరాక్షసుఁడే వినాశమును గాంచిన సంగతి నీవు వినియుండ లేదా?

ప్రాగ్వము దండుఁడనుపేరు గలయొకరాజుండెను. అతనిబలవాహనములు ప్రసిద్ధములైనవి. ఆమహాతేజుఁడు భార్గవునిఁ బురోహితునిఁ గాఁగోరెను. భార్గవునిశిక్షణముచే నాతఁడు వివిధయజ్ఞము లనుష్ఠించుటకు సమర్థుఁ డయ్యెను. భార్గవునిపుత్రికయైన శుక్రునికి, అరజ యను పేరు గల యొకకూఁతు రుండెను. శుక్రుఁ డొకప్పు డసురరాజైన వృషపర్వునిభవనమున కేఁగెను. అచ్చట నాతఁడు వృషపర్వునిచే నర్చితుఁడై బహుదినములు వాసముచేయుచుండెను. ఇఁక నిక్కడ సర్వాంగసుందరియైన యాతనికూఁతు రరజ స్వగృహమునందుండి యగ్నిపరిచర్యచేయుచుఁ గాలము గడపుచుండెను. ఒకసమయమునందు దండనరపతి భార్గవాశ్రమమున కేఁగి, "శుక్రాచార్యుఁ డెక్కడ నున్నాఁడు" అని యడిగెను. పరిచారిక లప్పుడు—"భగవానుఁడైన భార్గవుఁడు యాజనకార్యములకు వృషపర్వునిగృహమున కేఁగెను." అని చెప్పిరి. నృపతి యప్పుడు—"భార్గవాశ్రమమునందు సుస్థిరమనీమణి యెవ్వరు?" అని యడిగెను. పరిచారిక లప్పుడు—"రాజా! భార్గవనందినియైన యరజ యిచ్చట నున్నది." అని చెప్పిరి. మహాబాహువుఁడైన యిక్ష్వాకునందనుఁ డాశుక్రసుతను జూచుటకు నాశ్రమమునఁ బ్రవే

శించెను. అరజ యప్పు డాతని కగపడియెను. అతఁ డామెను జూడఁగానే కామబాణములచే జర్జరితుఁ డయ్యెను. ఓయంధకా! మహీపతియైన దండుఁ డప్పుడు కృతాంతబల ప్రేరణమునకు వశుఁడై తనతో నున్న భృత్యులను, స్నేహితులను, మఱియు శుక్రశిష్యులను బంపివేసి తానొక్కఁడుమాత్రమే లోనికరిగెను. ఆతనిరాకచే సంతుష్టురాలై, గురునందినియుఁ గీర్తిమతియు నైన యరజ యాతని కెదురేఁగి భ్రాతృభావముతో నాతనిని సత్కరించెను. ఓదానవా! ఆనరపతి యట్టిసమయమునం దామెను జూచి—“ ఓబాలామణీ! నేను గామానలముచేఁ దప్తుఁడ నగుచున్నాను. నీవు తత్క్షణమే యాలింగనరూపమైన సలిలసేకముచే నన్నాహ్లాదపఱుపవలయును.” అని పలికెను. అప్పు డాయరజ వినీతభావముతో నిట్లుత్తర మిచ్చెను—నృపవరా! నాతండ్రి యత్యంతకోపనప్రకృతి గలవాఁడు. అతఁడు దేవతలనైనను దగ్ధముచేయ సమర్థుఁడు. ఓమూఢబుద్ధీ! విశేషించి నీవు నాకు న్యాయముచే భ్రాతవు, నేను నీభగినిని, ఎట్లన? నీవు నాతండ్రిశిష్యుఁడవు.” అని యామె పలుకఁగా రాజామెను జూచి—“ ఓభీరురాలా! నీతండ్రి కోపాగ్నిచే నేను ముందటికి దగ్ధుడ నగుదునో యేమో, కాని కామాగ్ని యిప్పుడే నన్ను దగ్ధముచేసి వేయుచున్నది.” అనియెను. అరజ యప్పు డాతనికి—“ రాజా! ముహూర్తమాత్ర మాఁగుము. నాతండ్రిని బిలిచి యాతనివద్ద నీవిషయమున మాటలాడి నన్నిమ్మనికోరుము. అతఁడు నిశ్చయముగా నన్ను నీకొసంగును.” అని చెప్పెను. నరపతియైన దండుఁ డప్పుడు—ఓహో సుందరీ! కాలక్షేపము గావించుటకు నాకించుకయు శక్తిలేదు. విశేషించి ముందు హోమసమయమునకు విఘ్నము సంభవించును—అనియెను. అరజ యప్పుడు—ఓరాజనందనా! యోషిద్గణ మెప్పుడును స్వతంత్రమైనది గాదు. నిజముగా

నేను నన్ను నీకు దానముచేసికొనుటకు సంపూర్ణముగా ననమర్థురా లను. రాజా! వేయేల? నామాట విని నీవు గురుశాపముచే జాతి, భృత్యా మాత్య, బంధువర్గముతో స్వయముగా నాపద నొందవలదు.” అని యెను.

రాజది విని—సుమధ్యా ! పూర్వము చిత్రాంగద దేవయుగ మునం దెట్లాచరించెనో, అది వినుము—దేవశిల్పియైన విశ్వకర్మకుఁ జిత్రాంగద యనుపేరుగల సాధుశీలయైన యొకకూఁతురుండెను. ఆమె రూపయౌవనసమృద్ధిని జూడఁగా నామె కమలమునుండి దిగివచ్చిన కమల యనియే తోఁచును. ఆకమలలోచన యొకనాఁడు సఖీజనము తోఁగూడి స్నానార్థము నైమిశారణ్యమునకు వెడలియుండెను. ఆమె యు స్నానార్థము దిగఁగానే సుదేవరాజకుమారుఁడు, ధీమంతుఁడు సురథుఁ డనువాతఁ డచ్చటికి వచ్చెను. అప్పుడు చిత్రాంగద సఖీగణ మును గని—ఈరాజకుమారుఁడు నిశ్చయముగా మదనాక్రాంతుఁడై యిచ్చటికి కరుదెంచియున్నాఁడు. కావున నీసుందరమూర్తియైన కుమా రునికి నాత్మదానము గావించుకొనుట నా కన్నివిధములచేతను కర్త వ్యము” అని పలికెను. సఖీజను లప్పు డామెను జూచి—“ఓసుం దరీ! నీవు బాలవు, మఱియు నిప్పటికిని బ్రిగల్భవు గావు. ఓయనఘు లారా! నిజముగా నాత్మదానము గావించుకొనుటకు నీ కెప్పటికి నధి కార మించుకంతయు లేదు. నీకుఁ దండ్రి గలఁడు. అతఁడు ధర్మి ష్ఠుఁడు, సకలశాస్త్రపారదర్శియును. కేవలము స్వతఃప్రవృత్తిచే రాజ నందనునకు నిన్ను నీ వర్పించుకొనుటకు విధి సమ్మతింపదు” అని చెప్పఁజొచ్చిరి. ఇట్టిసమయములో శుద్ధశీలుఁడైన సురథరాజును గంధర్వ కాడితుఁడై యచ్చటి కరుదెంచి చిత్రాంగదతో నిట్లు పలికెను— ఓముగ్ధమూర్తీ! మదిరేక్షణా! నీదర్శనమాత్రముననే నేను మోహితుఁడ

నైతివి. మదనుఁడు నీదృష్టిశరములచే నన్నేకాంతముగా నాహతునిఁ జేయుచున్నాఁడు. అందుచే నీవు నీవక్షస్థలమున నన్ను శయనింప నిమ్ము. లేనిచోఁ గాముఁడు పునఃపునర్దగ్ధనములచే నన్ను 'భస్మీభూతుని గావించివేయును." రాజకుమారుఁ డిట్లు పలుకఁగా సర్వాంగసుందరియైన చిత్రాంగద సఖులయాతంకము గలిగియు రాజనందనునకుఁ దన్నుఁ దా నర్పించుకొనకుండ లేకపోయెను. ఈవిధముగాఁ బూర్వకాలమునం దాతన్వి రాజకుమారుని రక్షించెను. అందుచేత "నోసుశ్రోణీ! నీవును నన్నిట్లు రక్షింపుము." అని చెప్పెను. అప్పుడు శుకపుత్రియైన యరజ—రాజా! పరిణామమునందుఁ జిత్రాంగద కెట్టి గతి ఘటిల్లెనో, యది నీ వెఱుంగవా? నేను జెప్పెదను వినుము:—అప్పుడు చిత్రాంగద స్వతంత్రురాలై సురథరాజునకుఁ దన్నుఁ దా నర్పించుకొనఁగా నామె తండ్రి యీయనుచితస్వాతంత్ర్యమున కామె నిట్లు శపించెను—"ఓమందమతీ! నీవు స్త్రీస్వభావముచే ధర్మమును బరిత్యజించి యాత్మదానము గావించితివి. ఈయపరాధముచే నీకిఁక వివాహము గాదు. నీవు భర్తృసుఖమునుండి వంచితురాలవు గాఁగలవు. నీకుఁ బుత్రలాభము కలుగఁబోదు. నీ కన్నివిధములఁ బతితో నెడఁబాటు సంభవించును."

అని యిట్లు శాపవాక్యములను పలుకఁగానే యారాజనందనుని సరస్వతీనది తత్క్షణమే యచ్చటనుండి ముప్పదియోజనములదూరమునకుఁ గొట్టికొనిపోయెను. రాజకుమారుఁ డిట్లు దూరీభూతుఁడు కాఁగానే చిత్రాంగదమోహమునకు వశీభూతురాలై పడిపోయెను. అప్పుడు సఖు లామెను లేవనెత్తి సరస్వతీజలములలో స్నానముచేయించిరి. అతిశీతవారిస్నానముచేఁ జిత్రాంగద మఱియు మృతకల్పురాలై పోయెను. తరువాత నామెసఖు లందఱును విశ్వకర్మనందిని మృతురాలైన దని

భావించుకొని సత్వరముగా ముందుపనులకై తొందరపడఁజొచ్చిరి— కొందఱు కాష్ఠములను సంగ్రహించుటకొఱకు నాత్రిపడుచుండిరి. మఱికొంద ఱగ్నిని దెచ్చుటకై వేగిరపడుచుండిరి. ఈవిధముగా వారం దఱు నరణ్యములోఁబడి చిక్కులు పడుచుండఁగా శోభనాంగియైన చిత్రాంగద స్పృహ కల్గినదై నలుదెసల నీక్షించిచూడఁగా రాజకుమా రుఁడుగాని పరమప్రియాస్పదులైన సఖులుగాని యెవ్వరును గాన్పిం పరైరి. అప్పు డామె యత్యంతవేగముగా నాసరస్వతీజలములలోఁ బడి పోయెను. ఓనరపతీ! అప్పు డామెను గాంచనాక్షియైన సరస్వతి, దివేగముగా మహానదియైన గోమతియొక్క తరంగకుటిలసలిలములలో నికిఁ దోసివేసెను. ఓప్రజానాథా! తరువాత గోమతీనది యామె యదృష్టమును గుర్తెఱింగి యామెను సింహవ్యాఘ్రసమాకులమైన మహారణ్యములోనికిఁ దోసివేసెను. ఈవిధముగాఁ జిత్రాంగద కట్టియవస్థ ఘటిల్లినదో, యది నే నెఱుఁగుదును. కావున నే నాత్మదానముఁ జేయఁజాలను. నీ సచ్చరిత్రముచేతనే నన్ను సర్వవిధముల రక్షింపుము.” అని పలికెను. మహేంద్రతుల్యతేజుఁడైన దండరాజు శుక్రనందిని పలుకులు విని మందహాసముచేయుచు నిట్లనియెను—ఓతనుమధ్యా! ఆతరువాత చిత్రాంగదకును, ఆమెతండ్రికిని, ఆసురథరాజునకు నెట్టిస్థితి ఘటిల్లినదో చెప్పెదను, మనసుంచి వినుము. రాజైన సురథుఁడిట్లు సరస్వతీసలిలములలోఁ గొట్టుకొనిపోఁగానే చిత్రాంగద మహారణ్యమునకుఁ జేరియు నామె యొకగగనచారియగు గుహ్యకుని దృష్టిపథమునం బడియెను. గుహ్యకుఁ డామెను జూచి యామెదగ్గఱ కేతెంచి యిట్లు పలికెను.

“ఓశుభగా! రమ్ము, నిన్ను సురథరాజునొద్దకుఁ గొంపోయెదను. ఓసుసితేక్షణా! నీవు నిశ్చయముగా నాతనిఁ జేరఁగలవు. కనుకఁ దుఃఖ

ణమే నీవు శ్రీకంఠభగవానునిసన్నిధి కేఁగుము." అని సుహ్యాకుఁడు
పలుకఁగా సునయనయైన యాచిత్రాంగద వేగముగాఁ గాళిందీనదికి
దక్షిణోత్తరదిశయందున్న భగవంతుఁడైన శ్రీకృష్ణునిమందిరప్రాంతము
నకు వచ్చిచేరెను. తరువాత నా దేవదేవుఁడైన శ్రీకంఠుని దర్శించి కాళిందీ
జలములలో స్నానముచేసి నతమస్తకయై మధ్యాహ్నకాలమువఱకు
శ్రీకంఠుని కెదురుగా నిలిచియుండెను. ఆసమయమున సులక్షణాన్వి
తుఁడును పాశుపతగురుఁడును సామవేదియు తపోధనుఁడు నైన ఋత
ధ్వజుఁడు శ్రీకంఠుని స్నానముచేయించుకొఱ కచ్చటి కరుదెంచెను.
చిత్రాంగద యనంగహీనయై కన్నీటిని విడుచుచునుండెను. అట్లున్న
చిత్రాంగద నాఋతధ్వజుఁ డీక్షించి—"యీరమణి యెవ్వరు చెప్పు
మూ' యని భావింపఁజొచ్చెను. అప్పుడు చిత్రాంగద చేతులు జోడిం
చుకొని యాయన సమీపమున కేఁగుదెంచి తదీయపాదయుగళమునకు
వందనము లొనరించెను.

ఋతధ్వజుఁ డప్పు డామెను జూచి—"వత్సా! నీవు దేవకన్య
వని తోఁచుచున్నది. నీ వెవ్వరికన్యవు? ఎందుల కీమానవహీనమైన
యరణ్యములోని కేతెంచితివి?" అని ప్రశ్నించెను. చిత్రాంగద
యప్పుడు ఋషిసన్నిధియందు జరిగినదంతయు నెఱింగించెను. ఋషి
యది యంతయు విని శిల్పిశ్రేష్ఠుఁడైన విశ్వకర్మ యెడలఁ గుపితుఁడై
యాతని నిట్లు శపించెను—"పాపాత్ముఁడైన విశ్వకర్మ పరప్రదేయ
యైన యీతనయను బలిమితోఁ గూడకుండ నెందులకు శపించెనో, అం
దులకే యాతఁడు వానరయోనిం బుట్టుఁగాక" ఇట్లు శపించి యామహా
త్ముఁడు తదనంతరము యథావిధిగా మరల స్నానమును సాయంసం
ధ్యయుఁ గావించుకొని మహాదేవు నర్చించెను. అతఁడు విధిప్రకార
ము దేవదేవుఁడైన శంకరు నభ్యర్చించినతరువాతఁ బలిలాలనయు సుం

దరియు నైన యాచిత్రాంగద కిట్లు చెప్పెను—ఓసుభగురాలా! నీవు సప్తగోదావరి కేఁగుము. అక్కడి కేఁగి హాటకేశ్వరమహాదేవు నుపాసించుచు నుండుము. ఓరంభోరూ! దైత్యుఁడైన కందమాలి కొకకన్య కలదు. అకన్యపేరు దేవవతి. అకళ్యాణవతియైన దేవవతి యచ్చటికి వచ్చును. ఇదిగాక యంజనుఁడను నొకగుహ్యకునకు దమయంతి యను నొకవిఖ్యాతకన్య గలదు. అతపశ్చారిణియు నచ్చటి కరుదెంచుట సంఘటిల్లును. పర్జన్యునికూఁతురు సుప్రసిద్ధ వేదవతి యనునామము గల యింకొకకన్య గలదు. ఈతపశ్చారిణియు నచ్చటికి వచ్చును. ఇట్లీ మువ్వురు నచ్చటికి రాఁగలరు. వారు మువ్వురును సప్తసాగరజలములలోనికి రాఁగానే నీ వప్పుడు హాటకేశ్వర మహాదేవునితో సమ్మేళన మొందఁగలవు." అని మునివరుఁడు చెప్పఁగానే చిత్రాంగద సప్తగోదావరీతీరమున కేఁగెను. అచ్చటి కేఁగి యామె పవిత్రభావముతో దేవదేవుని పూజావ్యాపారమున నిమగ్నురాలై కందమూలఫలాదుల భుజించుచుఁ గాలముఁ బుచ్చుచుండెను. అట్లుండఁగా జ్ఞాననిపుణుఁడైన యాఋషి యామెకుఁ బ్రియమాచరింపఁగోరి యొకశ్లోకమును లిఖించి మహాత్ముఁడైన శ్రీకంఠునిసన్నిధికిఁ బంపెను. అశ్లోకార్థ మిది-దేవ, అసుర, యక్ష, మనుష్య, రాక్షసాదులలో, స్వీయపరాక్రమముచే నీమృగాక్షియైన చిత్రాంగద దుఃఖమును దూరముచేయువా రెవ్వరును లేరా?" ఇట్టియర్థము గల శ్లోకమును రచించి పంచి లేఖ వాత నాతఁడు సర్వపూజనీయుఁడును సర్వవ్యాపియునగు ఋతంభరనాథుని దర్శనము గోరి పయోష్ణీనది కేఁగెను. వెడలువప్పు డాతఁడు తన మనములోఁ జిత్రాంగదనుగూర్చి చింతించుచుండెను.

—♦ జా బా లి మో చ న ము ♦—

దండుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను—ఓయరజా! చిత్రాంగద వీరుఁడైన సురథుని జింతించుచు నచ్చట సుఖముగానుండి బహుకాలము గడపెను. ఆమెతండ్రి యైనవిశ్వకర్మ మునిశాపముచే వానరము

నకుఁ బట్టి విధాతప్రేరణచే మేరుశిఖరమునుండి భూతలమునఁ బడి యెను. ఓశుభాంగీ! తరువాత నాతఁడు శాలూకినీనదీతీరమునందున్న నిబిడవనభూయిష్ఠమైన పర్వతశ్రేష్ఠముపై వాసము చేయఁజొచ్చెను. ఓవరారోహా! అతఁ డక్కడనుండి ఫలమూల భక్షణముచేయుచు బహువర్షములు గడపెను. ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు దైత్యవరుఁడైన కందరుఁడు తనప్రియకుమారిని వెంటఁబెట్టుకొని యచ్చోటి కరుదెంచెను. అతని యాకుమార్తెయే స్వర్గమున వేదవతి యను విఖ్యాతి గలది. వానరవరుఁడైన విశ్వకర్మ యావరవర్ణినితండ్రితో నరణ్యమున కరుదెంచుటఁ జూచి బలవంతముగా నామెను లాగికొనియెను. ఓసుందరీ! కందరదైత్యుఁడు తనకూఁతును గ్రోఁతి యెత్తుకొనిపోవుట చూచి యత్యధికక్రోధాన్వితుఁడై ఖడ్గమును ద్రిప్పుచుఁ గ్రోఁతివంకకుఁ బరుగెత్తెను. మహాబలుఁడైన వానరుఁ డప్పుడు దైత్యుఁడు వచ్చుచుండుటఁ జూచి యాశోభనాంగియైన దేవవతినెత్తికొని హిమాలయమునకుఁ బాఱిపోయెను. అక్కడి కేఁగి యాయమునాతటమునందున్న శ్రీకంఠుని దర్శించి తత్సమీపమందు నిర్జనమైయున్న ఋష్యాశ్రమమును జూచెను.

వానరుఁ డాపుణ్యాశ్రమమునందు వేదవతి నుంచి కందరుని డగ్గఱఁ గాళిందిజలములలో మునిఁగెను. అది చూచి కందరుఁ డప్పుడు శాఖామృగముతోఁగూడ జలములలోఁ బడి తనతనయ దేవవతి మృతినొందె నని యనుకొనఁజొచ్చెను. అప్పు డాతఁడు నిజనికేతనమైన పాతాళమునకుఁ దిరిగివచ్చెను. ఇఁక నిక్కడ కాళిందిదేవి యాశాఖామృగమును దనప్రవాహవేగముచే శివనామక మగు నొకానొక ప్రసిద్ధ జనపదమునకుఁ దీసికొనిపోయెను. ఆజనపద మధికజనపరికీర్ణమై యుండెను. అప్పు డాతేజస్వియైన వానరుఁ డక్కడనుండి వేగముగాఁ దీరముఁ

జేరి గట్టునకు వచ్చి పూర్వము తా నాసుందరాక్షి యైన వేదవతి న చ్చోట దాఁచివచ్చెనో, యచ్చోటికి కేఁగుటకుఁ బ్రయాణమయ్యెను. అతఁ డట్లు కపిలారణ్యమునకుఁ బోవసమకట్టుచుండఁగా, అంజనుఁ డనుగుహ్యకశ్రేష్ఠుఁ డచ్చోటునకుఁ దనకూఁతురైన దమయంతిని వెం టఁబెట్టుకొని వచ్చెను. వానరుఁ డప్పు డామెను జూచి— యీకన్య నిశ్చయముగాఁ గందునికూఁతురైన వేదవతియే యని యనుకొని యెను. అప్పు డాతఁడు తాను జలములలో మునింగి కష్టపడినదంతయు వృథ యయ్యె నని విచారించెను. ఓసుందరీ! వానరవరుఁ డిట్లు చిం తించి వేగముగా వారి కభిముఖుఁడై వరుగెత్తఁజొచ్చెను. కాని యప్పు డాయబల వానికి భయపడి హిరణ్వతీనదిలోఁ బడిపోయెను. గుహ్య కవరుఁ డగునంజనుఁడు తనతనయ నదీనీరములం బడిపోవుటఁ జూచి దుఃఖశోకసమాకులుఁడై యంజనపర్వతమున కేఁగి పవిత్రమగు మౌన వ్రతము నవలంబించి తపస్సుచేయుచు బహువత్సరములు గడపెను. ఇఁక నిక్కడ దమయంతి నదీవేగమునఁ గొట్టుకొనిపోయి సాధుజన భూయిష్ఠమైన పవిత్రకోసలదేశమును జేరెను. ఆచ్చోట నుండి యామె కన్నీరుఁ గార్చుచుఁ బోవుచుండఁగా నొకవటవృక్ష మామె దృష్టిపథమునం బడియెను. ఆవృక్ష మంతయు నూడలతో నిండియుం డెను. దానిని నిజముగాఁ జూచినంతమాత్రముననే జటాధరుఁడగు మహేశ్వరుఁడు సాక్షాత్కరించె నని తోఁచును. వరాననయైన దమ యంతి యీపవిత్రగాఢచ్ఛాయాసంపన్నమగు వటవృక్షమును జూచి య చ్చట నున్నశిలాపట్టముపైఁ గూరుచుండి విశ్రమింపఁజొచ్చెను. అట్లు విశ్రమించుచున్నసమయమునం దామెకర్ణములకు—ఏమిది, ఇచ్చట నెవ్వరును లేరే, తపోధనుఁడైన ఋతధ్వజునివద్దకేఁగి—"నీపుత్రుఁ డు వటవృక్షమున బంధితుఁడై యున్నాఁ" డని యెవ్వరు చెప్పుదురు?

క్షని వినఁబడియెను. విశిష్టాక్షరములతోడి వాక్యములను విని దమ యంతి యప్పుడు పైకిఁ గ్రిందికిఁ జూడఁజొచ్చెను. వృక్షాగ్రమునం దైదేఁడులయీడు గలబాలకుఁ డొకఁడుండెను. ఎవ్వరో యెండులకో ప్రియత్నపూర్వకముగ వాని నచ్చట నెత్తునిజటలతో బంధించి వెడలి పోయిరి. దమయంతి యిది చూచి విస్మితురాలై దుఃఖింపఁజొచ్చెను. ఆమె యప్పు డాబాలకునిఁ జూచి— "బాలకా! చెప్పుము. ఏపాపా త్ముఁడు నిన్నిట్లు బంధించియుండెను?" అని యడిగెను. బాలకుఁ డప్పుడు— ఓమహాభాగా! అతిదుష్టస్వభావుఁ డగు వానరుఁ డొకఁడు జటలతో నన్నీవటవృక్షమునకు బంధించిపోయెను. ఇప్పుడు నేను దపోబలముచేతనే జీవించుచున్నాను. దేవదేవుఁడైన మహేశ్వరుఁడు పూర్వకాలమునందు మనుపురమునఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడియెను. తపోరా శియైన నాతండ్రి ఋతధ్వజుఁ డచ్చటఁ వాసముసేయుచున్నాఁడు. ఆమ హాత్ముఁడు తపస్సుచేసికొనుచుండు సమయమునందు నే నాయన యోగబలముచే సకలశాస్త్రజ్ఞుఁడనై యలిబృందములతోఁగూడ జన్మించి తిని. శుభాననా! అప్పుడు నాతండ్రి నన్నుజాబాలి యని భావించి నమ స్కరించి యిట్లనియెను.

వినుము. నీవు పంచసహస్రవర్షములు బాలకుఁడవై యుండఁగ లవు. తరువాత దశసహస్రవర్షముల పర్యంతము నీవు కౌమారదశ ననుభవింపఁగలవు. తరువాత వింశతి సహస్రవర్షములకాలము నీవు వార్ధక్యమునఁ గడపఁగలవు. వీనిలో బాల్యదశయందుఁ బంచసహస్ర వర్షములు నీవు దృఢబంధనమునం దుందువు. ఆతరువాతఁ గౌమార దశలో దశశతవర్షములు కాయపీడ ననుభవించి, ఆతరువాత యౌవన కాలములో ద్విసహస్రవర్షముల పూర్తిగా మహాభోగములు సకలము ననుభవింతువు. పిమ్మట వృద్ధకాలమునందు నలువదివందలసంవత్సర

ములకాలమునందతిశయక్లేశము ననుభవించుచు నీవు భూశయ్యయందు శయనించుచుఁ గడన్నభోజనాదులచే గాలముగడపెదవు." అని తండ్రి యీవిధముగా నాభవిష్యత్ జీవనమునుగూర్చి వివరించి చెప్పినతరువాత నైదుసంవత్సరముల బాలకుఁడ నైననేను భూతలమున విహరించుచు హిరణ్వతీనదియందు స్నానముచేయఁగోరి వెడలితిని. అచ్చట నొకకపివరుఁడు నాకుఁ గనఁబడియెను. అప్పు డాకపి నన్నుఁ జూచి— నేను దేవవతికన్య నిచ్చటి మహాశ్రమమునం దుంచితిని. "ఓమూఢుఁడా ? ఆమెను దీసికొనిపోయి యెచ్చట నుంచితివి ?" అనియెను. నేను శిశువను. నిజముగా నాతనిమాటలు వినుటకే నేను గంపించిపోతిని. కాని ఓసుందరీ ! ఆక్రోతి నన్నామట్టునఁ బట్టుకొని యీచెట్టునకట్టులు గట్టిపెట్టెను. ఆదుర్బుద్ధియైనకపి నిరవచ్ఛిన్నములైన లతాపాశములచే మహాయంత్ర మొకటి నిర్మించి దానిలో నన్నుంచెను. ఆకపి సకలదిక్కులయందు లతాయంత్రమును నిర్మించెను. నన్నీబంధనములనుండి తప్పించి యాతలకుఁ దీయుట కెవ్వరికిని శక్తిలేకున్నది. ఆకపివరుఁ డిట్లు యథేచ్ఛముగా నన్ను బంధించి అమరపర్వతమున కేఁగెను. నే నెఱింగిన దంతయు నీకుఁ దెలిపితిని. నాకుఁ దెలియఁజేయుటకు నీకు సమ్మతమైనచో నీ వెవ్వరవో, యెవ్వరికామినివో, పతి నెడబాసి యీమహారణ్యములో నొంటిగా నెందులకుఁ బ్రవేశించితివో, అది నాకుఁ దెలియఁజేయుము" అని పలికెను. అప్పు డాదమయంతి— విఖ్యాతుఁడైన గుహ్యకేంద్రుఁడు, అంజనుఁ డను నాతఁడు నాతండ్రి. నాపేరు దమయంతి. నేను ప్రమ్లోచ యనునామె గర్భమునందుఁ బుట్టితిని. నాజన్మకాలమునందు ముద్గల మహర్షి యిట్లు చెప్పెను—"ఈబాలిక కాలక్రమమున మహారాజ్ఞి కాఁగలదు. సందేహ మెంతమాత్రమును లేదు." అని ముని పలుకుచున్నసమయములోనే స్వర

నందు దుందుభిధ్వనులు చెలరేఁగెను. అప్పుడు మంగళధ్వనులు గూడఁ గలిగెను. అప్పుడు ఋషి మరల నిట్లు పలికెను. “ఈబాల మహారాజ్ఞి యగుటకు సందేహములేదు గాని, బాల్యావస్థ యందు మహాసంకటములలోఁ బడఁగలదు.” అని పల్కి ముద్గల ఋషి నిమిషకాలములో నచ్చటనుండి వెడలిపోయెను. అప్పుడు నా తండ్రి నన్ను హిరణ్వతీతీర్థమునకుఁ గొంపోవుట కుద్యతుఁ డయ్యెను. మే మక్కడకు వచ్చినంతలోనే యాకపియు నచ్చటికి వచ్చియుండెను. ఆకపికి భయపడి నేను నదీజలములలోఁ బడితిని. ఆనదీవేగమునఁబడి నేనీజనమూఁవశూన్యమైన ప్రదేశమునకుఁ దేఁబడితిని.” అని చెప్పెను.

అప్పుడు జాబాలి—ఓసుందరీ! నీవు యమునాతీరమునందున్న శ్రీకంఠశివసమీపమున కేగుము. నాతండ్రి మధ్యాహ్నకాలమునం దచ్చటికి శివార్చనకై వచ్చుచుండును. నీ వాయనసన్నిధి నీవృత్తాంతమంతయు నివేదింపుము. సత్వరముగా నీకు శుభము లభించును.” అని చెప్పెను. దమయంతి యాపలుకు లాలకించి యాత్మరక్షణము నపేక్షించి హిమాలయమునం దున్న యమునాతీరమునందలి ఋతధ్వజునిసన్నిధానమునకై బయలుదేఱెను. ఆ ట్లోఁగి యామెకందమూల ఫలాదిభోజనముచేఁ గాలముఁ గడపుచు, నల్పకాలములోనే తపస్వియైనఋతధ్వజునకు గమ్యస్థానమైన శంకరనికేతనమును జేరెను. అనంతరమానకలలోకవాంఛితుఁడైన శ్రీకంఠునకు దేవదేవునకు వందనమాచరించి దమయంతి యచ్చట నున్న లిఖితాక్షరములను జూచెను. తరువాత నాచారుహాసిని యాలిఖితాక్షరము లన్నిటియర్థమును గ్రహించి తాను స్వయముగా నిట్లొకశ్లోకమును లిఖించెను. ఆశ్లోకార్థ మిది, ముద్గలఋషి, నేను రాజమహిషిని గాఁగల నని చెప్పియుండెను. కాని నా కిప్పుడు తటస్థించి యున్నయీదురవస్థ నెవ్వరు తప్పింపఁగలరు?” అని

దమయంతి యొకశిలాఫలకముపై లిఖించి తాను స్నానము చేయుటకు యమునాజలములలోనికరిగెను. అప్పుడామె మార్గమధ్యమమున మత్త కోకిలకు నిలయమైన యొకరమ్యాశ్రమమును గాంచెను. దానిని గాం చఁగానే యామె మనమ్మునం దిట్లనుకొనెను—నిశ్చయముగా నిదియే ఋషివరుఁడైన ఋతధ్వజుఁడు వసించెడి యాశ్రమము" అని స్థిరపఱ చుకొని దమయంతి యామహాశ్రమములోఁ బ్రవేశించెను. అట్లు ప్రవేశించి దమయంతి యచ్చటఁ గల్యాణిమైన దేవవతి నివసించియుం డుటఁ గాంచెను. వాడినమోములోను, జంచలనయనములతోను నొ వ్వుచున్న యాదేవవతిని గాంచి—మాలిన్యదశయందలి కమలినివలె నున్నయీయామె యెవ్వరు చెపుమా యని దమయంతి యనుకొనఁజొచ్చె ను. తరువాత దేవవతియు దైత్యనందిని యట్లు వచ్చుచుండుటఁ జూ చి, యీయామె యెవ్వరు చెపుమా యని యోజించెను. అట్లు యోజిం చుచు దమయంతి నామె ప్రత్యుత్థాన మొనరించెను. తరువాత వా రిరువురు నొకరియెడల నొకరు స్నేహభావములను జూపుచు నొకరి నొక రాలింగనములు గావించుకొని, తమతమ వృత్తాంతముల నొకరి కొకరు చెప్పికొనఁజొచ్చిరి. ఆవరాంగన లిరువురు నట్లు పరస్పరముఁ దమవృత్తాంతములను గూర్చిన వివిధకధలను బ్రసంగించుకొనుచుండిరి. ఈసమయమునందు మునిశ్రేష్ఠుఁడైన ఋతధ్వజుఁడు భగవంతుఁడైన శ్రీకంఠు నర్చించుకొనుట కచ్చటి కరుదెంచి యచ్చట శిలాఫలకమపై లిఖింపఁబడియున్న యాశ్లోకాక్షరములను జూచెను. చూచి వానియర్థ మును గ్రహించుచు ముహూర్తకాలము ధ్యానించి సకలవృత్తాంతము ను దెలిసికొనియెను. తరువాత నాతఁడు దేవదేవునిపూజ సాంతము గావించుకొని యత్యంతవేగముతో నిక్ష్వాకుపతిని దర్శించుటకై యయో ధ్యకరిగెను. అట్లేఁగి ఋతధ్వజుఁడు రాజును జూచి—రాజా

నే నిప్పుడు నిన్నొకవిషయమునుగూర్చి ప్రశ్నించుచున్నాను. శ్రద్ధతో నాకర్ణింపుము. నీరాజ్యపుసరిహద్దులలోని యొకప్రదేశమునందు నొకపెద్దవానరము గుణగణమండితుఁడును సకలశాస్త్రజ్ఞుఁడునైన నా పుత్రుని బంధించి యుంచెను. అతని నాబంధనములనుండి విముక్తి నొందించుటకు నీపుత్రున కొక్కనికిఁ దక్క నితరు లెవ్వరికిని సమర్థత లేదు. ఈవిషయములో నేమిచేయఁదగునో తెలిసికొనుట నీకుమారుని కే బాగుగాఁ దెలియును. అని ఋతధ్వజుఁడు చెప్పఁగా, నోకృశోదరీ, యరజా! నాతండ్రియైన యిక్ష్వాకుఁ డప్పుడు ఋషివాక్యములను విని ప్రియపుత్రుఁడైన శకునికి ఋషిపుత్రుని బంధవిమోచనముఁ జేయుమని యాజ్ఞాపించెను. పితాజ్ఞయైన తత్క్షణమే, మహాభుజుఁడైన నా సహోదరుఁడు సంతోషవదనుఁడై ఋషీశ్వరుఁ డగు ఋతధ్వజునితోఁ దదవనమున కేఁగెను. అక్కఁగి యాతఁ డాయత్యున్నతమైన వట వృక్షమును జూచెను. నిబిడములును దీర్ఘములు నగు నూడలచే దిక్ప్రాంతమును దెల్లఁబఱచుచున్న యామహావటమున కగ్రభాగమున ఋషిపుత్రుకు నిజజటాకలాపముచే నాబద్ధుఁడై యుండుట యాతని కగపడియెను. నాలుగుదిక్కుల నాతనిఁజుట్టుకొనియున్న లతాపాశము లను నాతఁడు చూచెను. ఆతఁ డప్పుడు ధనుర్బాణమునకు నారిసంధించి క్షిప్రహస్తుఁడై బాణప్రయోగము చేసెను. పంచశతవర్షముల క్రిందటఁ గపివరునిచేఁ గల్పితములైన లతాపాశము లన్నియు నిక్ష్వాకు కుమారుని ధనుర్బాణాఘాతముచే నిప్పుడు విచ్ఛిన్నములై పోయెను. మహర్షియైన ఋతధ్వజుఁ డప్పుడు దుర్గోపదక్షేపమున నావటవృక్షము నధిరోహించెను. జాబాలి తనతండ్రి యట్లువచ్చుచుండుటఁ దాను బంధనములయం దుండియు నాదరముతోఁ దలవంచి తండ్రికి యథా యోగ్యముగా వందనము లొనరించెను. ఋతధ్వజుఁడును దనతనయుని

గాఢాలింగనము గావించుకొని, మస్తకమాఘ్రాణించి లతాబంధనము లను దొలఁగించుటకై ప్రయత్నించెను; కాని బంధనము లత్యంతదృఢము లగుటచే నవి యంతసులభముగా నున్మోచనము నొందింపవిగావు. తరువాత బలవంతుఁడైన శకుని వేగముగా ధనువును వంచి బాణమును సంధించి జాబాలిజటాబంధనమును గత్తిరించుటకై వటవృక్షము నారోహించెను. కాని కపివరునిచేఁ గల్పితములైన యాదృఢబంధనము వెడలించుట కందువలనఁగూడ సాధ్యము గాకపోయెను. ఇక్ష్వాకుకుమారుఁడైన శకుని తన కది సాధ్యము గాకుండుటచే వెంటనే ఋషియైన ఋతధ్వజునితోఁగూడ వృక్షమునుండి క్రిందికి దిగిపోయెను. తరువాత నాతఁడు మరల ధనుర్బాణమును గైకొని యొకశరపంజరమును నిర్మించి రెండర్ధచంద్రబాణములచే వటవృక్షశాఖను సులభముగా మూఁడుముక్కలక్రింద ఖండించెను. అకొమ్మ యట్లు ఛేదింపఁబడఁగానే తపోధనుఁడైన జాబాలి శాఖాభారము తలపైఁ దాల్చి శరసోపానమార్గమున వృక్షమునుండి దిగియెను. ఇట్లు తనతనయుఁడు బంధవిముక్తుఁడు కాఁగానే ఋషియైన ఋతధ్వజుఁడును, ధనుర్ధరుఁడైన యిక్ష్వాకుఁడును, భారవహుఁడైన జాబాలినివెంటఁ బెట్టుకొని, సూర్యనందినియైన యమునానది కభిముఖముగా బయలుదేఱి వెడలిరి.

—♦ చిత్రాంగదావివాహము ♦—

దండకుఁడు చెప్పఁదొడంగెను—ఓబాలా! అప్పుడు యతిసుతయు, నమరదుహితయుఁ గూడి మహాదేవుని, యోగిగణాగ్రగణ్యుఁడైన ఋతధ్వజుని దర్శించుకొఱకు బయలుదేఱివచ్చిరి. వా రట్లు వచ్చి, ఋతధ్వజుఁడు వెడలిపోవుటచే మహాదేవునిమోము వాడిపోయి యుండుటయు నాతనిపై కుసుమవృక్షము లన్నియు విశుష్కములై

యుండుటయు, నాల్గుదిక్కులనుండియు నిర్మాల్యము క్రిందఁ బడిపోవు చుండుటయుఁ జూచిరి. తరువాత నావరవర్ణినీమణు లిరువురును, అది మొదలు రాత్రింబవళ్లు యథావిధిగా మహాదేవునకు స్నానముఁజేయించుచు నర్చనఁగావించుచు నుండిరి. ఈవిధముగా వారచ్చట నున్నసమయమందు విఖ్యాతుఁడైన గాలవఋషీశ్వరుఁడు, అవ్యక్తుఁడైన శ్రీకంఠుని దర్శించుకొనుఁ గాయరణ్యమున కేతెంచెను. అతఁడప్పు డచ్చట నున్నకన్యల నిర్వుర నీక్షించి, వీ రెవ్వరికన్యలో యని యించుక భావించి తరువాత నాతఁడు నిర్మలయమునాజలములందు స్నానమొనరించి యచ్చటి కేతెంచి భగవానుఁడైన శ్రీకంఠు నర్చించెను. ఈసమయమునం దాకన్య లిరువురును మధురకంఠములతో గానముసేయఁ జొచ్చిరి. మహర్షియైన గాలవుఁ డాగానమాలించి, వీరు నిస్సందేహముగా గంధర్వకన్య లని స్థిరపఱచుకొనియెను. ఆతరువాత నాతఁడు దేవదేవుఁడైన యీశ్వరుని యథావిధిగాఁ బూజించి జపించుకొనియెను. అప్పు డాకన్య లిరువురు నాఋషి కభివందనము లొనరింపఁ నాతఁ డచ్చట సమాసీనుఁడై వారి నిట్లు ప్రశ్నించెను—మీ రిరువురును భగవానుఁడైన భవునియందు భక్తిగల్గియున్నారు. మఱియు మీరు కులాలంకారస్వరూపులు. అబలలారా! మీతల్లిదండ్రు లెవ్వరు"? అని యాతఁ డడుగఁగా నాప్రసన్నముఖులైన కన్యలిద్దఱును తమతమవృత్తాంతము నామునివరునికడ నివేదించిరి. తపస్వివరుఁడైన గాలవుఁడు వారివృత్తాంతమును విని వారిచేఁ బూజితుఁడై యారాత్రి యచ్చటఁ గడపి ప్రభాతమున లేచి గౌరీపతి నర్చించి మరల నాకన్యాద్వయముదగ్గఱ కేఁగి,—నేను సుప్రసిద్ధమైన పుష్కరారణ్యమున కేఁగుటకై ప్రయత్నించుచున్నాను. కావున మీరు నా కనుజ్ఞయొసంగుఁడు" అనియెను. అప్పు డాకన్య లాతనిఁ జూచి—"ఓబ్రహ్మజ్ఞ!

మీూ దర్శనము దుర్లభమైనది; అందఱును దానిని సులభముగాఁ బొందఁ జాలరు. ఋషీశ్వరా! తా మిప్పు డింతప్రయత్నపూర్వకముగా నెందులకుఁ బుష్కరారణ్యమున కేఁగుచున్నారు?" అని యడిగిరి. గాలవుఁ డప్పుడు గంభీరభావముతో—"కార్తికమాసపూర్ణిమాతిథి పుష్కరారణ్యమునందుఁ బుణ్యప్రదమైనది." అని చెప్పెను. కన్యాద్వయ మాతనిఁ జూచి—"ఋషివర్యా! మీరెచ్చటి కేఁగుచున్నారో, అచ్చటి కేమును రాఁగలము. మిమ్ముల విడిచియిఁక మా కిక్కడ నుండుట కిచ్ఛలేదు" అని విన్నవించిరి. గాలవుఁ డాకన్యలప్రార్థన కంగీకరించెను. వా రప్పుడు మహేశ్వరునకు వందనము లొనరించి గాలవ ఋషితోఁ బుష్కరారణ్యమున కేఁగిరి. అనంతర మచ్చటికి మఱియు ననేకసహస్రములుగా ఋషులును, జానపదులును, రాజఋషులు మొదలగువారందఱు నరుదెంచిరి. కాని ఋతధ్వజుఁ డొక్కఁడును మాత్ర మప్పుడు పుష్కరారణ్యమునకు రాలేదు. తరువాతఁ గార్తికపూర్ణిమ సమీపించెను. ఋషులును, నాభాగుఁడు నిక్ష్వాకుఁడు మొదలగు మహాభాగులైన రాజులును బుష్కరతీర్థములో స్నానార్థము దిగుచుండిరి. అప్పుడు గాలవఋషియు నాకన్య లిరువురితోఁ బుష్కరజలములలో స్నానార్థమై దిగియెను. అతఁ డప్పు డాజలములలో మునుఁగఁగానే జలమధ్యమునం దొకమత్స్యము శయనించియుండుట యాతని కగపడియెను. అనేకమత్స్యకన్య లామత్స్యమునకు సంప్రీతికరములగు నుపచారము లొనరించుచుండిరి. ఆమత్స్య మప్పు డాకన్యలను జూచి యిట్లనియెను—మీూరు మిక్కిలి స్వేచ్ఛాచారిణు లై పోవుచున్నారు; ధర్మ మెట్టిదో మీూ రెఱుంగకున్నారు. కాని నేనుమాత్రము దుస్సహమైన లోకాపవాదమున కించుకయు సహింపఁజాలను."

ఇట్లు పలుకఁగా మత్స్యకన్య లామత్స్యమును జూచి "నీ విట్టి

చూచుచు. ఈతాపసుఁడైనగాలవుఁడు కన్యకామణుల నిర్వురను వెంటఁబెట్టుకొని యథేచ్ఛముగాఁ జరించుచున్నాఁడు. ఈతఁడు ధర్మాత్ముఁడును, దపస్వియును. ఈతనికి లోకాపవాదభయము లేకున్నప్పుడు జలచారిణైన నీ కెందులకు లోకాపవాదభీతి కలుగవలయును?" అని పలికిరి. మత్స్యము మత్స్యకన్యలను జూచి "ఈతపస్వి రాగాంధుఁడై యుండెను. అందులకే మోహము వచ్చి యీతని నాచ్ఛాదించెను. నిజముగా నీతనికి ధర్మము లోపించుటచే లోకాపవాదభీతియు లేకుండెను." అని పలికెను. గాలవుఁ డామత్స్యవాక్యములు విని లజ్జితుఁడై పోయెను. ఆతఁడు జలములలో నుండి మరలఁ బైకి రాఁజాలకపోయెను. ఆజలములయందు మగ్నుఁడైయే యుండెను. అప్పు డారంభోరువులైన కన్య లిరువురును స్నానములైనతరువాత నొడ్డునకు వచ్చి గాలవఋషిదగ్గరమునకై యెదురు చూచుచుండిరి. అనంతర మచ్చటి జనులందఱును బుష్కరయాత్ర గావించుకొని తమతమ నెలవులకు వెడలిపోయిరి. రాజగణమును, ఋషిగణమును, దక్షిణజానపదగణమును, దా మెచ్చటెచ్చటినుండి వచ్చిరో, యచ్చటచ్చటికి వెడలిపోయిరి. విశ్వకర్మనందినియు, శుభాంగియు నైన చిత్రాంగదమాత్రమే కాకినియై యచ్చట నాల్గుదిక్కులు దిలకించుచు నిలిచియుండెను. అప్పు డాతీర్థక్షేత్ర మంతయు నొక్కమాఱుగా జనశూన్యమై యుండెను. కాని యాకన్యామణు లిరువురును మునివరుఁడైన గాలవునికొఱకుఁ బ్రతీక్షించుచుండిరి. గాలవుఁడు జలములనడుమనుండి యీవలికి రానేలేదు. ఆతఁ డాజలములలో మునింగియే యుండెను.

అట్లుండఁగా గంధర్వనందినియైన వేదవతి యను నొకకన్య యచ్చటి కరుదెంచెను. వేదవతి తండ్రిపేరు పర్జన్యుఁడు. ఆమె తల్లిపేరు ఘృతాచి. వేదవతి యప్పుడు పుష్కరస్నానముఁ గావించుకొని యొడ్డు

నకు వచ్చి, యాకన్యక లిరువురను జూచి చిత్రాంగదను సమీపించి, మృదుమధురవాక్యములతో "మీరెవ్వరు? ఈవిజనస్థలములో నెందులకు వాసముచేయుచున్నారు?" అని యడిగెను. చిత్రాంగద యప్పు డామెమాటలు విని "ఓశుభాంగి! నేను విశ్వకర్మపుత్త్రికను. నన్నుఁ జిత్రాంగద యందురు. ఓశుభవ్రతీ! నైమిశారణ్యవాసినియు, ధర్మజననియు, కాంచనాక్షి యను నామము గలదియుఁ, బుణ్యతోషము నైన సరస్వతీనదియందు స్నానముచేయుటకై వచ్చియుంటిని. అచ్చటికి వచ్చినప్పుడు విదర్భరాజైన సురథుఁడు నన్నుఁ జూచి మోహితుఁడై నాకుఁ శరణుచొచ్చెను. అప్పుడు నాసఖులు నన్ను నిషేధించినను నే నాతని కాత్మసమర్పణమును గావించితిని. అందుచే నాతండ్రి నన్ను శపించెను. ఆశాపముచేత సురథరాజుతో నాకుఁ విచ్ఛేదము సంఘటిల్లినది. ఓభద్రా! అందులకు నేను ప్రాణత్యాగము గావించుకొనఁబోఁగా గుహ్యకుఁ డొకఁ డరుదెంచి నన్నాకార్యమునుండి నివారించెను. అప్పుడు నేను భగవంతుఁడైన శ్రీకంఠుని దర్శించుకొనుటకు గోదావరీతీరమున కేఁగితిని. తరువాత నచ్చటనుండి యీయుత్తరతీర్థమునకు వచ్చితిని. కాని యింతపర్యంతము, ఆ నాప్రాణపతి యైన సురథుఁడు నాకన్నులకుఁ గాన్పింపలేదు. బాలా! నీ వెవ్వరు? ఏకారణముచే నిచ్చటి కిప్పు డరుదెంచితివి? పుష్కరయాత్రాఫలకాలమతీత మయ్యెనుగదా! మఱి నీ విచటి కిప్పు డెందులకేతెంచితివి? ఓభామినీ! నాకు నీవృత్తాంత మంతయు నిజముగా నెఱింగింపుము." అని పలికెను. అప్పుడు వేదవతి యిట్లనియెను.

"ఓకృశోదరీ! నేను మందభాగ్యురాలను. యాత్రాఫలకాలమతీతమైపోయినను ఇచ్చటి కెందులకు వచ్చితినో యది యంతయు నీకడ వివరించెద వినుము. ఋజన్యుఁ డను గంధర్వుఁడు ఘృతాచిగర్భ

మున నేను జనించితిని. నాపేరు వేదవతి. ఓసఖీ! ఒకనాఁడు నేను వన విహారము చేయుచుండఁగా నొకక్రోఁతి నన్నుఁ జూచెను. చూచి యది నావద్దకు వచ్చి నాతో నిట్లనియెను. ఓబాలా! ఓదేవవతీ! నీ వెచ్చటికిఁ బోయి యుంటివి? నిన్ను భూతలములోని యాశ్రమమునందుండి యెవ్వరీమేరుపర్వతమునకుఁ దీసికొనివచ్చిరి? అని యడిగెను. నేనప్పు డాకపిని జూచి ‹‹ ఓకపీ! నేను దేవవతిని గాను. దేవవతీకన్య మేరు పర్వతమునందే యున్నది.'' అని చెప్పితిని. కాని యావానర మప్పుడు నా కెదురుగాఁ బరుగెత్తుకొని రాఁజొచ్చెను. నే నప్పు డాకస్మికముగా నొకబంధుజీవవృక్షము నాశ్రయించితిని. కాని వానర మావృక్షము నాశ్రయించి పదాఘాతములచే దానిని విఱుగఁదన్నెను. నే నప్పు డా వృక్షమునందలి పెద్దకొమ్మను బట్టుకొనియుంటిని. కాని తత్క్షణమే యాకపి యావృక్షమును సమగ్రముగా సాగరములోఁ బడవేసెను. అప్పుడావృక్షములోఁగూడ నేనును వ్యాకులచిత్తనై సాగరములోఁ బడి పోయితిని. అప్పుడు చరాచరములైన సమస్తప్రాణులును వ్యోమపథమున నుండి యావృక్షపతనవ్యాపార మంతయుఁ జూచి ఆవృక్షముతో నేనును సాగరమునఁ బడుచుండుట చూచి యత్యంతము హాహాకారములు చేయఁదొడంగెను. సిద్ధగంధర్వగణము లప్పుడు ‹‹ అయ్యో! ఎంతకష్ట'' మని విలపించిరి. బ్రహ్మ యప్పుడు స్వయముగా ‹‹ వేదవతి మహాత్ముఁడైన యింద్రద్యుమ్నునకుఁ బట్టమహిషి కాఁగలదు. వీర్యశాలియైన యింద్రద్యుమ్నుఁడు మనుపుత్త్రుఁడై జన్మించి వేనవేలు యజ్ఞము లొనరింపఁగలఁడు''అనిపలికెను.సిద్ధగంధర్వగణములతో నట్లు బ్రహ్మచెప్పిన యామధురవాక్యములనువిని నేనప్పుడుమూర్ఛితురాలనైతిని. అప్పు డావృక్షము నెవ్వరు సహస్రఖండములు గావించిరో, నే నది యేమియు నెఱుంగను. తరువాతఁ బ్రబలమైన వాయువేగముచే నే నీప్రదేశమునకుఁ దేఁబడితిని.

ఓశుభవతీ! నన్నిప్పుడు పుట్టుమొదట నీవే చూచితివి. అయి నదేమో కానిమ్ము, లెమ్ము. ఇప్పుడు మన మాపుష్కరమున ఉత్తర తటమునందున్న యాకన్యాద్వయమునొద్ద కేఁగి చూతము." అని సుందరాంగియైన గంధర్వనందిని చెప్పఁగా, వరాంగియైన చిత్రాంగద యీయిరువురుకన్యలవృత్తాంతమును వినుటకుఁ గుతూహలము గలది యై యామెతోఁగూడ బయలుదేఱి వెడలెను. వారట్లేఁగి యాకన్యల నడుగఁగా నాకన్యలు తమవృత్తాంతము నాద్యోపాంతముగా వారి కెఱింగించిరి. అనంతర మానలువ్వురుకన్యలును గూడి సప్తగోదావరీతీర్థమున కేఁగి హాటకేశ్వరు నర్చించి తత్తీరమునందు వసించుచుండిరి. ఇఁక నిక్కడ శకుని, జాబాలి, ఋతధ్వజుఁడును గూడి, వారిని వెదకుచు బహుసంవత్సరములు గడపిరి. కాలక్రమమున జాబాలి యవస్థాంతరమును బొందినవాఁడై నిర్విణ్ణచిత్తమునఁ దండ్రితోఁగూడ శాకలరాజ్యమున కేఁగెను. మనుపుత్రుఁడును శ్రీమంతుఁడు నగు నింద్రద్యుమ్నుఁ డచ్చట వాసముసేయుచుండెను. అతఁడు వారిరాకను దెలియఁ గలిగినవాఁడై యర్ఘ్యపాద్యాదులుగైకొనివచ్చిజాబాలిని,ఋతధ్వజుని, భాగ్యవంతుఁడును ధీమంతుఁడు నగు శకునిని యథావిధిగాఁ బూజించెను. తరువాత ఋతధ్వజుఁ డింద్రద్యుమ్నునిఁ జూచి—" రాజా! నాబిడ్డయగు దమయంతి యనుకన్య నెచ్చటనో గోల్పోయియుంటిని. ఆమెను వెదకుటకొఱకు మే మందఱమును పృథివీపర్యటనము సేయుచున్నాము. అందుచే తెమ్ము నీవును మాకీకార్యమునందు సాహాయ్యమొసరింపవలయును." అని పలికెను. ఇంద్రద్యుమ్నుఁ డప్పు డాతనిఁ జూచి—" బ్రాహ్మణోత్తమా! నేనుగూడ నొకస్త్రీరత్నముకొఱకు వెదకుచున్నాను. నా కామెవృత్తాంత మెవ్వ రెఱింగింతురో! నే నామెను వెదకుచు బహుధా శ్రమపడుచున్నాను. ఆకాశమునందుం

డి శైలసన్నిభమగు నొకమహావృక్షము పడుచున్నసమయమున నేను సిద్ధులపలుకులు విని శరసమూహముచే నామహావృక్షమును సహస్రఖండములు గావించితిని. మఱియునాహస్తలాఘవమును జూపి యావరివర్ణిని నావృక్షశాఖనుండి సంపూర్ణముగా విడఁదీసితిని. కాని యావరాంగన యెక్కడ నున్నదో, నేనిప్పుడు తెలిసికొనఁజాలకున్నాను. అందుచే నే నింకొకమా ఱామెను వెదకుటకై బయలుదేఱవలయును." అని పలికెను.

రాజైనయింద్రద్యుమ్నుఁ డిట్లు చెప్పి శీఘ్రముగ లేచి యాబ్రాహ్మణు లిరువురకును, దనభాతృపుత్రులకును వేలువేలుగా రథములనొసంగెను. తరువాత వా రందఱును రథముల నధిరోహించి భూతలముం దంతటను వెదకఁజొచ్చిరి. వా రట్లు తిరుగుచు మార్గమధ్యమున బదరికాశ్రమమునకు వచ్చి యచ్చట నొకతపోనిధిని దర్శించిరి. ఆతాపసుఁడు తపస్సుచేఁ గృశించిన శరీరముగలవాఁడును, దైన్యగ్రస్తుఁడునై యుండెను. అతనిమస్తకమునందలి జటాజాలము మలపంకిలమై యుండెను. అతఁడు యౌవనోచితమగు శరీరము గలిగియుండెను; అతఁడు మాటిమాటికిని దీర్ఘనిశ్వాసములు విడుచుచుండెను. మహాభుజుఁడైన యింద్రద్యుమ్నుఁ డప్పు డాతని సమీపించి "ఓతపస్వివరా! నీవు యౌవనకాలములో నిట్లు కఠోరతప మాచరించుచుంటి వెందులకు? నీయభిప్రాయ మేమి? మా కెఱింగింపు" మనియెను. తాపసుఁ డిప్పుడు—"నేను శోకార్తుఁడనై యత్యంతదుఃఖావస్థ నొంది తపము చేయుచున్నాను. సుహృద్భావముతో నాపరిచయమును గోరుచున్న మీ రెవ్వరు?" అని యడిగెను. రాజైన యింద్రద్యుమ్నుఁ డంతట—"ఓతపస్వీ! నేను శాకలపురరాజును, బలశాలిని; మనువు వాఁడనకుఁడు, ఇక్ష్వాకుఁడు నాభ్రాత." అని చెప్పఁగాఁ దాపసుఁ డ

ప్పుడు తనపూర్వవృత్తాంతమును జెప్పెను. రాజర్షియైన యింద్రద్యుమ్నుఁ డది యంతయు విని యాతపసి కిట్లనియెను—"దుఃఖభారముచే దేహత్యాగము గావింపవలదు. నీవు నాభ్రాతృపుత్రికవు. రమ్ము. మన మందఱమును గూడి యాతన్వంగిని వెదకుదము" అని చెప్పుచు నాతాపసవేషియైన రాజునాలింగనము గావించుకొని యింద్రద్యుమ్నుఁ డాతని నాప్యాయితునిఁ జేసి రథము నెక్కించుకొని వెంటనే జాబాలి ఋతధ్వజులకు సర్వవృత్తాంతము నివేదించెను.

అప్పుడు ఋతధ్వజుఁడును జాబాలియుఁ దాపసరాజును జూచిరి. ఋతధ్వజుఁడు తాపసరాజున కిట్లనియెను. రాజా! రమ్ము, రమ్ము, నేను నీకుఁ బ్రియకార్యము నెఱింగించెదను. నైమిశక్షేత్రమునందు నీవు చూచియున్న యాచిత్రాంగదను నేను సప్తగోదావరీతీరమునం దుంచి వచ్చితిని. అందుచే మన మచ్చటికిఁ బోవుదము రమ్ము. అచ్చటికి మఱియు మువ్వురు కన్యలు రాఁగలరు. అని ఋతధ్వజుఁడు రాజు నూఱడించి తనునింద్రద్యుమ్న, జాబాలులతో రథారోహణము గావించి యాకన్యాచతుష్టయమున్న సప్తగోదావరీతీరమునకుఁ బయనమయ్యెను. ఈసమయమున ఘృతాచి శోకగ్రస్తయై తనపుత్రికను వెదకికొనుచు నుదయాచలమునఁ దిరుగుచుండెను. అప్పు డామె కొకకపి కనఁబడియెను. ఘృతాచి యాకపిని జూచి "కపీ! నీవు నిజముచెప్పుము చూతము! నీవు నాబిడ్డ నెచ్చటను జూడలేదా?" అని యడిగెను. కపియు ఘృతాచిని జూచి యిట్లనియెను. "నేను నీబిడ్డను జూచి మృగపక్షిసమాకులమైన కాళిందీరమ్యతీరమునందలి శ్రీకంఠాశ్రమసమీపభాగమున నామె నుంచివచ్చితిని. నిజమైన యీవృత్తాంతము నిప్పుడు నీకుఁ జెప్పితిని." అని పలుకఁగా, ఘృతాచి వానరునిఁ జూచి "నాబిడ్డ పేరు వేదవతి; ఆమె పేరు దేవవతి గాదు. అది యటుండనిమ్ము,

రమ్ము, మన మచ్చటి కేఁగుదము." అని పలికెను. వానరుఁ డప్పుడు ఘృతాచిమాటకు సమ్మతించి యామెవెనుకనే సత్వరముగా నడవఁజొచ్చెను. వారిద్దఱు నట్లు కౌశికీనదివంకకు బయలుదేఱిరి. తరువాత నా యువ్వురురాజర్షులును, సపుత్రికుఁడగు ఋతధ్వజుఁడును రథపంచకము నధిరోహించి కౌశికీతీరమున కేతెంచిరి. అప్పుడు వారు రథములఁ డిగి స్నానార్థము నదీజలములలోఁ బ్రవేశించిరి. తరువాత ఘృతాచియు నాపవిత్రస్రోతస్వతీసలిలములందు స్నానముచేయఁగోరి యచ్చటి కేతెంచెను. కపియు ఘృతాచి ననుసరించియే యుండెను. అప్పుడు జాబాలి వారిని జూచుట తటస్థించెను. జాబాలి కపినిజూడఁగానే తండ్రిని దక్కినరాజర్షులను బిలిచి వారితో నిట్లనియెను. "ఇదిగో, ఇదియే యా తేజశ్శాలియైనవానరము, ఇది మరల నిచ్చటకు వచ్చెను! ఈవానరమే పూర్వము నన్ను వటవృక్షమునకు జటాపాశములతో బంధించెను" అని చెప్పెను. జాబాలిమాటలువిని శకునిసశరశరాసనమును వంచుచు "ఓబ్రాహ్మణోత్తమా! నా కనుజ్ఞ నొసంగుము. ఇప్పుడే యీ వానరమును శరప్రహారముచే నిహతమొనరించెదను." అనియెను. శకుని యిట్లనఁగానే సర్వభూతహితైషియు, మహర్షియు నగు ఋతధ్వజుఁ డప్పుడు శకునిని జూచి యుదారవాక్యములతో నిట్లనియెను. "ఓతాతా, నృపనందనా! ప్రాణికోటికిఁ బూర్వాతికర్మవశముననే వధబంధనాదులు సంఘటిల్లుచుండును; కనుక నెవ్వరిని వధించుట గాని, బంధించుట గాని యెవ్వరికిని గర్తవ్యము గాదు." అని మహర్షి పలుకఁగా శకుని యాతనిఁ జూచి "ఓబ్రహ్మజ్ఞా! అయినచో నే నేమి చేయవలెనో యనుజ్ఞ నొసంగుఁడు." అని యడిగెను. శకునిపలుకులు విని ఋతధ్వజుఁ డప్పుడు వానరపతితో నిట్లనియెను. "నీవు నాపుత్రునిజటలతో వటవృక్షమునకు బంధించితివి. ఎంతప్రయత్నించియు నెవ్వరు నా

బంధనముల నెడలింపఁజాలరైరి. తరువాత నీనరేంద్రుని శరప్రహారముచే నీవృక్షశాఖ మూఁడుముక్కలుగా ఖండితమైనది. ఇదిగో, ఈ నాపుత్రుఁడు నేఁటివఱకు నీవృక్షశాఖ నిట్లు తలపై మోయుచున్నాఁడు. ఇప్పుడు నీవే యీబంధనము వెడలింపవలయును. అందులకు మఱియొవ్వరును సమర్థులుగారు; దీని నిట్లు మోయుచు నీతఁడు పదికోటివర్షములు గడపెను." అని ఋషిపలుకఁగాఁ గపీంద్రుఁడు విని మెల్లమెల్లఁగా జాబాలికడ కేఁగి యాతనిజటాభారము నొక్కక్షణకాలములో నెడలించెను. అది చూచి మునివరుఁడైన ఋతధ్వజుఁడు సంప్రీతచిత్తుఁడై కపివరునకు వర మొసఁగఁదలఁచి "ఓకపీంద్రా! నీ కభీష్టమైన వరము నడుగు" మని పలికెను. కపిజన్మ మెత్తినమహాతేజుఁడైన విశ్వకర్మ ఋతధ్వజుని యీప్రసాదపూర్ణము లగువాక్యములు విని యిట్లు వరమడిగెను. "ఓబ్రాహ్మణోత్తమా! నీవు నాకు వరదాన మొసంగ నిచ్ఛగించినచో నాపైఁ బడియున్న భీషణశాపమును బ్రత్యాహృతముఁ గావింపుము. చిత్రాంగద నాకన్య యనియు, నేను దపోధనుఁడనగు విశ్వకర్మ ననియు నీశాపముచేతనే నాకీవానరజన్మము ప్రాప్తించినదనియు నే నీవివిధపాపాచరణములను గపిచాపల్యదోషముచేతనే చేయుచున్నా ననియు, నా కిప్పు డాసకలదోషక్షయకాలము ప్రాప్తించినదనియు నీవు తప్పక యెఱుంగుము." అని కపి పలుకఁగా ఋతధ్వజుఁడు "ఓకపీ! నీవు ఘృతాచిగర్భమునందు మహాబలుఁడైన పుత్రుని నెప్పుడు గాంచెదవో, అప్పుడు నీకు శాపావసాన మగును." అని చెప్పెను. ఋషి యిట్లు పలుకఁగానే కపి సంతుష్టుఁడై సత్వరముగా మహానదిలో స్నానముచేయుట కేఁగెను. యాత్రికు లందఱును గ్రమముగా స్నానము లొనరించుకొని తమతమతావులకు వెడలిరి. ఘృతాచియు స్నానము చేసికొని స్వర్గమునకు వెడలిపోయెను.

ఆకపివరుఁడును ఘృతాచివెనువెంటఁ బోవుచు నామెరూపసంపద నరయుచు సమ్మోదచిత్తుఁ డగుచుండెను. ఘృతాచియు నాబలశాలియైన కపికుంజరుఁడు విశ్వకర్మ యని తెలిసికొని యాతని వరించెను. తరువాతఁ గపీంద్రుఁడు తనప్రియురాలైన యాఘృతాచితోఁగూడ ప్రసిద్ధమగు కోలాహలపర్వతముపై వాసము చేసెను. అక్కడనుండి వారు కొంతకాలమునకు వింధ్యాద్రి కరుదెంచి యచ్చట వసింపఁజొచ్చిరి. ఇఁక నిచ్చట నానరవరులు కౌశికీజలములలో స్నానము లాచరించుకొని యలసటయుఁ బిపాసయుఁ దీర్చుకొనుటకు మధ్యాహ్నకాలమున విశ్రామార్థము మరల రథముల నధిరోహించి సప్తగోదావరీతీరమున కరుదెంచిరి. పిమ్మట వారు రథములనుండి దిగి జలములలోఁ జొచ్చిరి. వారిసారథులును స్నానములు చేసి జలములం గ్రోలి యశ్వములకును స్నానములు గావించిరి. తరువాత వా రొకముహూర్తకాలము రమణీయమగు పచ్చికబయలునం దశ్వములను విహారార్థము విడిచిపెట్టిరి. తరువాత వాహనములతో నారోహకు లందఱును సంతృప్తులై ప్రసిద్ధదేవాలయమున కభిముఖులై బయలుదేఱిరి. ఆదేవాలయమునం దున్న వరాంగన లప్పుడు దూరమునందుండి గుఱ్ఱపుడెక్కలచప్పుడులు విని "ఇది యేమి చెప్పుమా" యనుకొనుచు హాటకేశ్వరునిసన్నిధికి వెడలిపోయిరి. తరువాత వా రచ్చటిచంద్రశాల నెక్కి చకితనేత్రములతో నలుదెసల నవలోకింపఁజొచ్చిరి. కొందఱు నరోత్తములు తీర్థసలిలములలో స్నానములుచేసి వచ్చుచున్న ట్లప్పుడు వారు చూచిరి. ఆవచ్చుచున్నవారిలో జటావల్కలధారియైయున్న సురథునిఁ జూచి చిత్రాంగద మందహాసవదనయుఁ బులకాంకురితశరీరయు నై తనతోడిచెలులతో నిట్లు పలికెను.

"చెలులారా! మనవంకకు వచ్చుచున్న యానీలనీరదగాత్రుఁ

డు, నాజానుబాహుఁడుఁ, బ్రియదర్శనుఁడు నగు యువపురుషునిఁ జూ
డుఁడు. ఆనృపనందనునే నేను మొట్టమొదటఁ బతిగా వరించితిని. మ
ఱియుఁ జూడుఁడు. అనున్నవర్గమును జగాంటలమందితుఁడును నైన
ప్రవీణపురుషుఁడు నిశ్చయముగా దపస్వివరుఁడగు ఋతధ్వజుఁడే.
అందుల కించుకయు సందేహములేదు." అని చిత్రాంగద పలుకఁ
గాఁ దరువాత దమయంతి హర్షముతోఁ దనసఖులను జూచి "సఖు
లారా! చూడుఁడు. ఆనమ్ముని నాఱారిలో నాపురుషుఁడు ఋత
ధ్వజనందనుఁడు, అది నిశ్చయము." అనియెను. ఇట్లు [illegible]లొకరితో
నొకరు ముచ్చటించుకొనుచు నప్పు డందఱును జంపరాలను దిగి శం
భునిసన్నిధి కరుదెంచి సుమనోహరస్వరములతో [illegible]ములు పాడఁ
దొడంగిరి. శంభో, శర్వా, త్రినేత్రా మొదలగు నామములతో వారు
సుగానముచేసి ముగించుసంతలో ఋషిగణమును, రాజగణమును, ది
క్లోకపితాతయుఁ దిగ్యంబరుఁడు నైన హాటకేశ్వరుని దర్శించుకొనఁ
దచ్చోటి కరుదెంచిరి. తాము రథములనుండి దిగుటకుఁ బూర్వమే సు
స్నాతలై యావరాంగనలు శంభునిసన్నిధానమునుండి సుమధురసం
గీతములు పాడుచుండుట వారు చూచిరి. తరువాత సుబాహుఁడావిశ్వ
కర్మనందినియుఁ, దనపత్నియు నైన చిత్రాంగద నీక్షించి సంప్రీ
తచిత్తుఁడును, బ్రహ్లపులకితగాత్రుఁడు నయ్యెను. ఋషివరుఁడైన
ఋతధ్వజుఁడును, దన్వంగియైన యాచిత్రాంగదను జూచుచు మోగ
సామ్యముచే సర్వవృత్తాంతమును దెలిసికొని లోలోన నానందించుచుఁ
జొచ్చెను. ఆతరువాత సందఱును సూచి స్తవపాఠపురస్సరముగా హా
టకేశ్వరునకుఁ గ్రమపూజ లొనరింపఁబోచ్చిరి. ఇక్కడ జితాంగద
ఋతధ్వజుఁడు మొదలగువారిని జూచి సహృదయులగు తనచెల్లె
లతో వారి[illegible] వారి కేశపాశము [illegible]ంచెను. అప్పుడాతా

పసుఁ డగుఋతధ్వజపుత్రుఁడును రాజగణముతో వారి నభినందించి హృష్టచిత్తుఁడై యచ్చటఁ బ్రవేశించెను. ఓసుందరీ ! ఆసమయమందు ఘృతాచితోఁగూడ నాకపివరుఁడు గోదావరీతీర్థములో స్నానముచేసి కొని హాటకేశ్వరుని దర్శించుకోరికతో నచ్చటి కరుదెంచెను. వరవర్ణినియైన చిత్రాంగద, తనతల్లియుఁ బ్రియదర్శనియు నైన ఘృతాచిని జూచి యుల్లాసితురా లయ్యెను. అప్పుడు ఘృతాచి స్నేహస్వరముతోఁ దనతనయను గౌఁగిలించుకొని కన్నీరొలికించుచు మరల మరల నామె మస్తకము నాఘ్రాణింపఁజొచ్చెను. అనంతరము శ్రీమంతుఁడైన ఋతధ్వజుఁ డాకపిని జూచి “ నీవు మహాత్ముఁడైన గుహ్యకునిఁ దోడ్కొనివచ్చుటకు వేగముగా నంజనాచలమున కేఁగవలయును. పాతాళమునుండి కందరమాలిని, స్వర్గమునుండి గంధర్వరాజైన పర్జన్యుని వేగముగా నిచ్చటికి వెంటఁబెట్టుకొని రావలయును.” అని పలికెను. మునియిట్లు చెప్పినతరువాత దేవవతి కపిని జూచి “ కపివరా ! గాలవమునినిగూడ నీ విచ్చటికిఁ దోడ్కొనిరావలయును.” అని పలికెను. అమితపరాక్రముఁడైన కపివరుఁ డాదేవవతిపలుకులు ముగియగానే వెంటనే వారందఱిని దోడితెచ్చుటకై బయలుదేఱెను. అతఁ డప్పు డంజనుని బిలిచి తరువాత నమరపర్వతమున కేఁగి యచ్చటఁ బర్జన్యుని నామంత్రణము గావించి, జహ్నుశ్రీమతో సప్తగోదావరీతీర్థమునకును బాతాళమునకు నేఁగి యచ్చటఁ గందరమాలి నాహ్వానముచేసి పాతాళమునుండి యిలకు వచ్చి భూమియందలి నానాస్థానములఁ బర్యటన మొనరింపఁజొచ్చెను. తరువాత మాహిష్మతీనగరమున కేఁగి తపోసిద్ధియైన గాలవుని దర్శించి కపివరుఁ డాతనిసన్నిధి కేఁగి యాతని వెంటఁబెట్టుకొని సప్తగోదావరీతీర్థమున కరుదెంచి యథావిధిగా స్నాన మొనరించుకొని హాటకేశ్వరమునకు వచ్చెను. ఇచ్చటికి వచ్చి దమయంతియు దేవవతిని

జూచి ప్రత్యుత్థానపూర్వకముగా గాలవున కభివాదనము లొనరించె ను. అచ్చటి పరతతులుగూడ నాతపోధను నర్చించి యతులానందము తో యథాసుఖులై కూరుచుండిరి. వా రందఱు నట్లు గూర్చుండి యుండఁగా, గవివరునిచేఁ బిలువఁబడిన మహానుభావులగు, యక్ష, గంధర్వ, దానవు లచ్చటి కరుదెంచిరి. వా రట్లరుదెంచుట చూచి యా విశాలనయనలైన వారితనయలు స్నేహాసిక్తనయనలై తమతమతం డ్రుల నాలింగనములు గావించికొనిరి. దమయంతి మొదలగు వరవర్ణి నులు తమతమతండ్రులను గౌఁగిలించికొని యానందిత లగుచుండుటఁ గాంచి విశ్వకర్మనందినియైన చిత్రాంగద నయనద్వయము బాష్పజల పరిపూరిత మయ్యెను. సత్యవాదియైన ఋతధ్వజుఁ డప్పు డామెను జూచి " వత్సా! నీవు దుఃఖము నొందవలదు. ఈ వాసరశ్రేష్ఠుఁడే నీతండ్రి." అని పలికెను. ఋతధ్వజునిపలు కాలకింపఁగానే లజ్జచేఁ జిత్రాంగదకుఁ జైతన్యము లోపించిపోయెను. ఆమె యప్పుడు తనలో " అయ్యో! విశ్వకర్మ వాసర మెట్లయ్యెను? నిజముగా నే నాతనికిఁ బుత్రినై జన్మించితిని. కానున్న నిట్టిసంఘటన మెట్లగును? ఏమైన నగుఁగాక. ఇప్పుడే నేను దేహత్యాగము గావించుకొనుట కర్తవ్యము" అని భావించుకొని, తరువాత ఋతధ్వజునిఁ జూచి " బ్రాహ్మణోత్త మా! పాపవశముచే నాకుఁ జైతన్యము శూన్యమైపోయెను. నీవు నన్ను రక్షింపుము. నేను బితృఘాతిని నై యుంటిని. నిశ్చయముగా నాకు దేహపరిత్యాగమున కనుమతి యొసంగుము." అని ప్రార్థించెను. అనంతరము మునివరుఁ డామె నూఱడించి " వత్సా! ఇప్పుడు నీవు విషాదము నొందవలదు. కాఁదలఁచిన కార్యములు కాకమానవు. నీవు దేహత్యాగ మొనరింప నెంతమాత్రమును దలంపకుము. నీతండ్రి మరల నుదకిల్లియై విరాజిల్లగలఁడు. ఘృతాచిగర్భమునందు సంతా

శము గలుగఁగానే నీతండ్రికి నిజరూపము ప్రాప్తించును, సందేహము లేదు." అని భావితాత్ముఁడైన ఋషివరుఁడు పలుకఁగానే ఘృతాచి చిత్రాంగదను సమీపించి యిట్లు పలికెను.

"పుత్రీ ! నీవు శోకింపకుము. పదిమాసములలోనే నాగర్భమందుఁ బితృతుల్యుఁడైన యొకపుత్రుఁ డుత్పన్నుఁడు గాఁగలఁడు, సందేహ మెంతమాత్రమును లేదు." అని ఘృతాచి పలుకఁగా జిత్రాంగద యత్యంతసంతోషితాంతరంగయై యప్పుడు తనవివాహమునుగూర్చియుఁ, దండ్రిదర్శనమునుగూర్చియుఁ, బ్రతీక్షించుచుండెను. చిత్రాంగదనెచ్చెలులైన యాకన్యలును నామెకోరిక ననుసరించి యామెవివాహకాలము నిరీక్షించుచు నచ్చటనే యుండిరి. తరువాత దశమాసములు గడచుటయు నాసన్నప్రసవయైన ఘృతాచి గోదావరీతీరమునం దొకపుత్రునిఁ గాంచెను. ఆతనిపేరు నలుఁడు. సంతానముగల్గినవెంటనే విశ్వకర్మకుఁ గపిశరీర మంతర్హిత మయ్యెను. అప్పుడాతఁడు తనదుహితయైన చిత్రాంగద నాదరముతో నాలింగన మొనరించుకొని, సురకిన్నరుఁడును సురపతియైన యింద్రునిస్మరించుకొనియెను. వెంటనే సురకిన్నరపరివృతుఁడై యింద్రుఁడు హాటకతీర్థమున కేతెంచెను. దేవతలును, గంధర్వులు, నప్సరసలును రాఁగా వేరాయైనయింద్రద్యుమ్నుఁడు ఋతధ్వజునిఁ జూచి "బ్రహ్మర్షిమూర్తీ! కందరమాలి నందినిని జాబాలికిని బాణిగ్రహణము గావింపవలయును. అదైత్యనందిని నీసముక్షమునందే యాతనిని బాణిగ్రహణము చేయుఁగాక. దమయంతిప రూపవంతుఁడగు శకుని పరిణయమగుఁగాక. యథావిధిగా నగ్నియందాహుతిప్రదానములు గావించి యీవేదవతికి నేను బతి నయ్యెదను." అని పలికెను. ఋషిమైన ఋతధ్వజుఁడు మనుపుత్రుఁడైన యింద్రద్యుమ్నుని పలుకులను సమ్మతించెను. అప్పుడు గాలవాదిఋత్విక్కులు సంతుష్ట

చిత్తులై హోమోపకరణములు మున్నగునవి సంగ్రహించుకొని యథాశాస్త్రముగా నగ్నియం దాహుతులు గావించి యుక్తమువివాహవిధులు పూర్తిగావించిరి. గంధర్వబృందము లప్పుడు గానమొనరింపఁజొచ్చిరి. అప్సరోగణములు నృత్యములు చేయుచుండిరి. మొట్టమొదట దైత్యనందినిని జాబాలి పరిణయమయ్యెను. తరువాత నింద్రద్యుమ్ననికి వేదవతితో విధివిహితముగా వివాహము జరిగెను. అనంతరము శకుని యక్షకన్యను పాణిగ్రహణ మొనరించెను. ఓకళ్యాణీ ! చిట్టచివర సురథునితోఁ జిత్రాంగదయుద్వాహము జరిగెను.

ఓకృశోదరీ ! ఈవిధముగా నక్కడ వారందఱును పెండ్లిండ్లాయెను. వివాహములు సాంగములుగాఁగానే ఋతధ్వజుఁ డింద్రాదిదేవతలను, దానవులను జూచి "మీరెల్లరు నీసప్తగోదావరీతీర్థమునందు సదా నివాస మొనరింపుచుండవలయును. విశేషించి యూర్ధ్వమైన వైశాఖమాసమునందుఁ దప్పక నివసింపవలయును." అని పలికెను. దేవత లందఱును "తథాస్తు" అని పలికి సహర్షులై స్వర్గధామమున కేఁగిరి. అప్పుడు మును లాదరముతో సపుత్రుఁడైన ఋతధ్వజుని వెంటఁబెట్టుకొని తమతమ నెలవులకు వెడలిరి. నరపతులును దమతమప్రణయినులతోఁగూడి నిజనగరముల కేఁగి హృష్టచిత్తులై వివిధసుఖభోగములతో నిరాపదులై వాసముచేయుచుండిరి. "ఓకళ్యాణీ ! ఇదియే చిత్రాంగదపూర్వవృత్తాంతము. కావున నోపద్మపలాశలోచనా ! అలనారత్నమా ! నీవు నన్ను మన్నింపుము." అని పరదేవనందనుఁ డగు దండకుఁడు, భూదేవనందినియుఁ గురంగాక్షియు నగు నరజను విశేషముగా లాలింపఁజొచ్చెను. అప్పు డరజయు నాతనికి ప్రియవాక్యములతోఁ బ్రత్యుత్తర మీయఁజొచ్చెను.

— దండభస్మీకరణము. —

అరజ యిట్లు చెప్పఁ దొడఁగెను. " రాజా ! నీకు నేనింక విస్తారముగాఁ జెప్పఁజాలను. నేనాత్మదానము గావించుకొనుట కించుకయు సమర్థురాలను గాను ; నే నాత్మదానము నొపంగకున్నచో నాతండ్రి శాపమునుండి నీవును నేనును గూడ రక్షింపఁబడఁగలము." అని యామె చెప్పెనుగాని, దండకరాజునకు దుర్బుద్ధివశమున నంతఃకరణము కామమోహితమైపోయెను; భార్గవనందిని యిట్లు తర్కవితర్కములు సేయుట కారంభింపఁగానే, యాతఁ డిఁకనిలువఁజాలక యామెను బలాత్కారముగాఁ బట్టుకొనియెను. మదాంధుఁడైన రాజప్పు డరజచరిత్రమును గళంకితమును గావించి భయముచే నాశ్రమమునుండి బయలుదేఱి తననగరమునకు వెడలిపోయెను. ఆతనవ్వంగిన్యయ్యెత యరజ యప్పుడశుచియై యాశ్రమబహిర్భాగమునం దధోముఖియై పడియుండి తండ్రిని దలంచుకొనుచు మహాగ్రహగ్రస్తమైన శశిప్రియయిన రోహిణివలె మాటిమాటికి రోదనముచేయుచుండెను. అనంతరము చాలకాలమునకు యజ్ఞక్రియలు సాంగములైనతరువాత, శుక్రుఁడు తనయాశ్రమమున కరుదెంచెను. ఆతఁ డట్లు రాఁగానే తనకూతురైన యరజ రజస్వలావస్థయందు సంధ్యారాగరంజితమై యాకాశగతమైన మేఘరేఖవలె నాశ్రమప్రాంతమునం దుండుట కనఁబడియెను. ఆట్లామెను జూచి శుక్రుఁడు " బిడ్డా ! ని న్నిట్లు ధర్షితను జేసినవాఁ డెవ్వఁడు ? ఎవ్వఁ డిప్పుడు రోషసంయుతమైన యాశీవిషముతో నాటలాడుట కభిలషించెను ? ఆదుర్మతియైన పాపాత్ముఁ డేదిక్కున కేఁగెను ? నేనును వానిని వెదకుట కిప్పు డెటుపోవలయును ? ఏపాపాత్ముఁడు నీయట్టిశుద్ధచారిణిని నేఁడు ధర్షితను గావించెను ?" అని యడిగెను. అరజ తండ్రిని జూచి యత్యంతకంపితురాలు గాఁజొచ్చెను. మెల్లమెల్లఁగా

గా మె లజ్జాభావముతోఁ దండ్రి కిట్లు చెప్పెను. నే నెంతగా నివారించుచున్నను మీశిష్యుఁడైన దండుఁడు, అనాథను రోదన పరాయణురాలను నగు నన్ను గళంకితను గావించెను.” అని తనకన్య చెప్పఁగా శుక్రాచార్యుని నయనద్వయము రోషకషాయిత మైపోయెను. అతఁ డప్పుడు పవిత్రుఁడై యాచమించి యిట్లు పలికెను. “దండరాజు మదాంధుఁడై నాయాజ్ఞను, భయమును, గౌరవమును గూర్చి లక్ష్యము సేయక యరజను ధర్మచ్యుతను గావించెను. ఈయపరాధముచే సప్తరాత్రములలో నాతఁడు రాజ్య, భృత్య, సైన్య, వాహనసమేతముగా భస్మీభూతుఁడు కాఁగలఁడు.” అని మునివరుఁడైన శుక్రుఁ డిట్లు దండు నభిశప్తుని గావించి, యరజను జూచి “బిడ్డా! నీవు పాపప్రక్షాళనముకొఱకుఁ దపమాచరించుచు నిచ్చటనే యుండుము.” అని చెప్పెను. ఇట్లు చెప్పి భగవానుఁడైనశుక్రుఁడు దండునకు శాపమిచ్చి తాను దానవులముఖ్యపట్టణమైన పాతాళమున కేఁగెను.

తరువాత దండరాజు విశేషమైన తన బలగర్వమునకు ఫలముగా సప్తరాత్రములలోనే రాజ్య బల వాహనములతోఁగూడ భస్మీభూతుఁడైపోయెను. ఈకారణముచేతనే దేవతలు దండకారణ్యమును బరిత్యజించిరి. ఇందువలననే శంభుఁడా యరణ్యమును రాక్షసుల కావాసముగాఁ జేసివేసెను. పాపాత్ములైన మనుష్యుల నిట్లే పరాంగనలు సుకృతహీనులను, బరాభూతులను, భస్మీభూతులను గావింతురు. కనుక నోయంధకా! నీ వింక దుర్బుద్ధిని మరలించుకొనుము. సాధారణనారియే యిట్లు దురాత్ములను భస్మముచేయఁజాలియుండఁగా నిఁక గిరీంద్రనందిని సంగతి యేమి చెప్పవలయును? ఓదైత్యరాజా! మహాదేవుని జయించుటయు సురాసురులకు సాధ్యమైనపనిగాదు. విశేషించి యెవ్వనిని దర్శించుటకైనను సుకృతము చాలదో, అట్టివానిని రణక్షే

త్రిమున జయించుట మున్మాటికి నసంభవము. అని ప్రహ్లాదుఁడు చెప్పఁగా, అంధకుఁడు క్రోధకషాయితనేత్రుఁడై పెద్దనిట్టూర్పును విడిచి తేజుఁ డను నసురునితో నిట్లు పలుకఁజొచ్చెను. "ఓయసురా! మహాదేవున కొకధర్మ మనునది లేదు. అతనికిఁ గల విశేషము శరీరమంతయు భస్మము పూసికొనుటయే. ఆయేకాకి నాతో యుద్ధమొనరింపఁ గలఁడా? అంధకుఁడు స్వయముగా నిందునకైనను భయపడువాఁడు గాఁడు; ఇఁక నాతనికి మనుష్యులవలన నంతకుమునుపే భయములేదు ఇప్పు డీవృషభము నెక్కి తిరిగెడి మహాదేవుఁ డనువాని కాతఁడేల భయపడును?" అని యంధకాసురుఁడు పలుకఁగాఁ బ్రహ్లాదుఁ డాతని భీషణవాక్యములను విని యాతని కిట్లనియెను. "నీవిప్పుడు పలికినపలుకు లొకపక్షములో ధర్మవిరుద్ధములు, నింకొకపక్షములో నర్థవిరహితములు నై యున్నవి. నిజముగా నీమాట లత్యంతనిందనీయములగుటచే నెట్టును శుభార్హములు గావు. ఓయంధకా! వహ్నికిని బతంగమునకును, సింహమునకును సృగాలమునకును, గజేంద్రమునకును మశకమునకును, స్వర్గమునకును పాతాళమునకును పరస్పరభేద మెంతగాఁ జెప్పఁబడియున్నదో, మహాదేవునకును నీకును నంతకంటెను ప్రభేద మగపడుచున్నది. కనుక నోవీరా! నిన్ను నేను మరలమరల నివారించుచున్నాను. మఱియు నివారింపఁగలను; నీ వాతనికిఁ బ్రతిద్వంద్విగాఁ బోవలవదు. మహామతియు మహర్షియునైన యసిత డీవిషయమున నేమిచెప్పెనో వినుము.

ఏజనుఁడు ధర్మశీలుఁడై యభిమానియు రోషవిజయుఁడును, విద్వాంసుఁడు వినయుఁడును నగుచున్నాఁడో యాజనున కెప్పుడును నెందువలనను సంతాపముగాని, క్లేశముగాని కలుగదు; స్వదారయందుఁ బరితుష్టుఁడును, బరదారయందుఁ బరాఙ్ముఖుఁడును నగువానికిఁ

బ్రపంచములో నేమియు భయకారణ ముండదు. ధర్మహీనుఁడు, గల హప్రియుఁడు, సదా పరోపతాపి, శ్రుతిశాస్త్రవర్జితుఁడు, పరధనపర దారాసక్తుఁడు, అవర్ణసంగమకారియు నైనవాఁ డిహాముత్రంబులను బర ముసందును నెందును సుఖమొందఁజాలఁడు. ఇందుకొఱకే భగవానుఁ డైన ప్రభాకరుఁడు ధర్మమర్యాదల నుల్లంఘింపకుండెను. భగవానుఁ డైన వారుణిముని రోషపరాయణుఁడు కాకుండెను. సూర్యసుతుఁడైన మనువు విద్యాన్వితుఁ డయ్యెను. మఱియు నగస్త్యముని నిరంతరము ను స్వదారయందు సంతుష్టచిత్తుఁ డయ్యెను. ఈమహాపురుషు లంద ఱును కులక్రమాగతవిధివాక్యములకు వశులై యెప్పుడును బాపసక్తులు గారు; సర్వదా వీరు పుణ్యమునే యనుష్ఠింతురు; అందుచే వీరందఱు ను తేజస్వులే, యందఱును శాపవరదానసమర్థులే, అందఱును సురసిద్ధ నిత్యపూజితులే.

పూర్వమునం దుద్గమితుఁ డనువాఁ డధర్మసేవాలిప్తుఁడై యుం డెడివాఁడు. విభుఁ డనువాఁడు నిత్యము కలహప్రియుఁడుగా నుండెడి వాఁడు, దురాత్ముఁడైన నముచి నిరంతరముఁ బరపీడన మొనరించుచుం డువాఁడు, సనకరా జత్యధికగర్వితుఁడై యుండువాఁడు, హిరణ్యాక్షుఁ డెప్పుడును బరధనాసక్తుఁడుగా నుండువాఁడు, వానియనుజుఁడు మూర్ఖుఁ డును దుర్బుద్ధియు నై యుండువాఁడు, మఱియు నూత్నమౌజుఁ డనుదయ కుఁపు సువర్ణస్త్రియ మొనరించుచుండువాఁడు, అన్యాయాచరణఫలము చే వీరందఱును మృత్యుముఖమునఁ బడిపోయిరి. అందుచే ధర్మ మె ప్పుడును బరిత్యజింపవలదు. అదియే పరమగతి; మనుష్యులు ధర్మహీ నులైనచో మహారౌరవమునందును వారికిఁ జోటుండదు. స్వర్గమునం దును, మర్త్యమునందును, సర్వత్ర ధర్మ మొక్కటిమాత్రమే మను ష్యుల నుద్ధరింపఁగలది. అధర్మఫలముచేతనే మనుష్యు లిహాపరకాల

ములయందుఁ బతితులగుచున్నారు. ధర్మిష్ఠులైనవారు సర్వదా పరదారవిముఖులు గావలయును. ఏమన? పరదార యొక్కటియే యిరువదియొక్క నరకములయందుఁ బడుటకు నిదాన మగుచున్నది. పరదారపరిహార మున్నివర్ణములకును బవిత్రముఖ్యధర్మ మని చెప్పఁబడినది. ఏజనుఁడు పరధనపరదారాసక్తుఁ డగుచున్నాఁడో వాఁడు బహువర్షములు రౌరవనరక మనుభవింపవలయును. దేవర్షియైన యసితుఁడు పూర్వమందు గరుడారుణులదగ్గఱ నిట్లు ధర్మనిర్ణయము గావించెను. విజ్ఞులైనవా రెప్పుడును దూరమునుండియే పరదారను బరిహరింపఁగలరు. అజ్ఞజనులుమాత్రము పరదారసేవయందే పరాభూతులై పోవుచునారు.” అని ప్రహ్లాదుఁడు చెప్పఁగాఁ విని యంధకుఁ డిట్లనియెను—„నీవు ధర్మనిష్ఠుఁడవై ధర్మానుష్ఠానమును జేయుచుండువుగాక. నేను ధర్మ మాచరింపఁజాలను.” అని చెప్పి యంధకుఁడు శంబరుని బిలిచి యాతని కిట్లాదేశించెను—„శంబరా! నీవు సత్వరముగా శైలేంద్రమైన మందరమున కేఁగి శంకరుని జూచి—„ఓభిక్షుకుఁడా! నీ వీసుందరకందరమైన మందరము నెందులకు రక్షించుచున్నావు? నీయుద్దేశమేమో తెలియఁజేయుము. శక్రాదిదేవత లెవ్వరును నాశాసనము నుల్లంఘింపఁజాలరు. ఇఁక నీవు నన్నతిక్రమించి యీమందరాచలమునం దెట్లువాసముచేయఁగలవు? మందరము నీ కేకాంతప్రియనికేతనమే యైనచో నాయాజ్ఞను నెఱవేర్పుము. నీపత్నిని నాకు సమర్పింపుము.” అని నే ననుజ్ఞ యిచ్చుచున్నట్లెఱింగింపుము. అంధకుఁ డిట్లాదేశింపఁగా నాతనియాజ్ఞను శంబరుఁడు శిరసావహించి భవానితో శంకరుఁ డధిష్ఠించియున్న మందరాచలమునకు సత్వరముగాఁ బ్రయాణముచేసెను.

అనంతర మాతఁ డచ్చటి కేఁగి శంబరుని యాదేశవాక్యములు

గాచా తప్పకుండ శంకరునిసన్నిధిని విన్నవించెను. మహాదేవుఁ డప్పు భవానీసన్నిధానమునందే వాని కిట్లు ప్రత్యుత్తర మొసఁగెను. మంతుఁడైన యింద్రుఁడు నా కీమందరపర్వతమును దానముచేసెను. తనియనుమతి లేకుండ నేను దీని నిప్పుడు పరిత్యజింపఁజాలను. ఇఁక రెండవది, యంధకుఁ డీగిరిబాలను వాంఛించి నన్నుఁ బ్రార్థించెనో, విషయములో నా యుత్తర మేమనఁగా, నీమెకు సమ్మతమైనచో నట్లే విడలవచ్చును. నే నీమెను నిర్బంధించి యుంచుకొనలేదు." అని శివుఁ పలుకఁగాఁ దరువాత గిరిసుతయు శంబరు నుద్దేశించి "ఓవీరా! ఁగి నేను జెప్పినట్లుగా నభిజ్ఞుఁడైన యంధకున కీమాటలను జెప్పు . "నేను బదాతిగా నుండెదను. నీవును హరుఁడును బ్రాణరూప న ద్యూతక్రియలోఁ బ్రవేశించి యెవ్వరు నన్ను జయించుటకు సమ ర్థ లగుదురో వారే నన్నుఁ గైకొనవలయును."— ఇట్లు పార్వతి చె ప్పఁగా బుద్ధిమంతుఁడైన శంబరుఁడు సంగతిని గ్రహించి శంబరుని వద్ద కేఁగి హరపార్వతులచే వంచింపఁబడిన సకలవాక్యములు యథా యథగా విన్నవముచేసెను. అది విని యంధకుఁడు క్రోధఘూర్ణితనయ నుఁడై నిట్టూర్పునిగుడ్చి దుర్యోధనుని బిలిచి యిట్లుచెప్పెను. "మహా భుజా! నీ వేఁగి యిప్పుడే దుశ్శీలయైనరమణియుంబోలె నతురాలంకా గమున నుపయోగినియై యున్న దృఢదుందుభిని నిస్సంకోచభావము తోఁ దాడన మొనరింపుము." ఇట్లంధకుని యాదేశమును బొందిన వెంటనే దుర్యోధనుఁడు తనబలవీర్యవేగముల కనురూపమైన దృఢభా వముతో దుందుభిని మ్రోయింపఁజొచ్చెను. బలవంతుఁడైన దుర్యో ధనుని దృఢతాడనముచే నా భేరి యప్పుడు రాసభివలె భైరవరవముతో మరలమరల నినాద మొనరింపఁజొచ్చెను. ఆదుందుభిధ్వని విని మహా సురు లందఱును 'భేరి మ్రోగుచున్న దెందులకో' యని రొండొ

రులు ముచ్చటించుకొనుచు సత్వరము సభాస్థలమున కేతెంచిరి. సేనపతియగు బలవంతుఁడైన దుర్యోధనుఁడు వా రందఱకు సకలవృత్తాంతము జరిగినదిజరిగినట్లుగా నెఱింగించెను. అప్పుడాప్రబలమహాసురసైన్యము యుద్ధాభిలాషతో బద్ధసన్నాహమై యంధకుని వెంట గజములను, అశ్వములను, ఉష్ట్రములను, రథములను నధిరోహించి బయలు దేఱెను. అంధకాసురుఁ డప్పుడు పంచనల్వప్రమాణము గల తనరథము నధిరోహించి మహాదేవుని జయించు నభిప్రాయముతో బయలు దేఱెను. అప్పుడు జంభుఁడు, కుజంభుఁడు, హుండుఁడు, తుహుండుఁడు, శంబరుఁడు, బలి, బాణుఁడు, కార్తస్వరుఁడు, హస్తి, సూర్యశత్రుఁడు, మహోదరుఁడు; అయఃశంకుఁడు, శిబి, శాల్వుఁడు, వృషపర్వుఁడు, విరోచనుఁడు, హయగ్రీవుఁడు, కాలనేమి, సంహ్రాదుఁడు, కాలనాశనుఁడు, శరభుఁడు, సబలుఁడు, వీర్యశాలి, వృత్రుఁడు, దుర్యోధనుఁడు, పాకుఁడు, విపాకుఁడు, కాలుఁడు, శంబరుఁడు మొదలగువారును, మఱియుఁ దక్కిన మహాబలశాలులు, మహావీర్యులు నగు బహుదానవులును వివిధాయుధధారులై యుద్ధార్థము బయలుదేఱిరి. దురాత్ముఁడును, దైత్యపతియు నగు నంధకుఁడు, దుర్బుద్ధివశుఁడై కాలపాశముచే యంత్రితుఁడై యుండెను. కావుననే మహాదేవునితో యుద్ధము చేయఁగోరి మహాచలమైన మందరభూధరమున కరుదెంచెను.

పురాణగ్రంథమాలిక, పిఠాపురము.

ఇందు పురాణగ్రంథములు తెలుఁగువచనరూపమున రచియించి నెలకొక్క సంపుటము చొప్పున 200—250 పుటలవంతున డెమ్మీ [illegible] ప్రకటించుచుందుము..

నిబంధనలు.

ఇందు చందాదారులగువారు రు 0-4-0 లు ప్రవేశరుసుము చెల్లింపవలయును. చందాదారులకు పోస్టేజిమినహాయించి [illegible] ఒకరూపాయకు మాత్రమే పంపుచుందుము. (చందాదారులు కానివారికి పోస్టేజీగాక రు 1-8-0 లు.)

సంవత్సరాదిబహుమానము

పురాణసంపుటములు రు 13-8-0 వెలగలవి

రు 6-0-0 లు మాత్రమే

విభవసంవత్సరాదిపండుకు.

శివపురాణము ౧	రు 1-8-0
శివపురాణము ౨	1-8-0
శివపురాణము ౩	1-8-0
శివపురాణము ౪	1-8-0
శివపురాణము ౫	1-8-0
బ్రహ్మపురాణము ౧	1-8-0
బ్రహ్మపురాణము ౨	1-8-0
వామనపురాణము ౧	1-8-0
వామనపురాణము ౨	1-8-0

సెట్టంతయుఁ దీసికొని చందాదారు లగువారికి రు 6-0-0 లకిచ్చెదము. ఇతరులకు రు10-0-0లగును. పోష్టుఖర్చులు వేఱు.

సంపాదకుఁడు,

పురాణగ్రంథమాలిక, పిఠాపురము.

స్త్రీల వ్రత కథలు

(బాలాంత్రపు వేంకటరావుచే రచింపఁబడినవి.)

ఇవి బాలికలకును స్త్రీలకందఱకును అత్యంతోపయుక్తములుగ నుండునట్లు రచింపఁబడినవి. ఆంధ్రులలో నోములు పట్టని స్త్రీలుండరు. పూర్వమువలె కథలు వచ్చిన పెద్దముత్తయిదువలు లేని యీయిరువదియవశతాబ్దిని, స్త్రీలలో విద్య వ్యాపింపఁజొచ్చియున్న యిప్పుడు, స్త్రీలందఱును సులభముగఁ జదువుకొని యీనోములు పట్టుటకై సులభశైలిని రచింపఁబడినవి. ఎంతకాలముక్రిందటనో 1, 2 భాగముల 1–2 కూర్పులు చెల్లిపోయినవి. మరల మూఁడవకూర్పును, 3 వ భాగము మొదటి కూర్పును ముద్రించినాము.

ఇవి మూఁడుభాగములుగ, భాగముకు 32 నోములు(ఉద్యాపనములసహా)చొప్పున మూఁడుభాగములలోను 97 నోములు కలవు. వెల భాగము 1 కి 0—6—0. పోస్టేజి కొనువారే భరింపవలెను. 1, 2, 3 భాగములు వెలకు సిద్ధముగ నున్నవి.

ప్రథమభాగము—1 మోచేటిపద్మము (మూఁగనోము) 2 వరాలుకుడుముల కట్టెకథ, 3 ఉండ్రాళ్ళతద్దికథ, 4 అట్లతద్దికథ, 5 శ్రావణమంగళవారముకథ, 6 వరలక్ష్మీవ్రతకథ, 7 చిట్టిబొట్టుకథ, 8 పసుపుగౌరికథ, 9 మొగదోసిళ్ళకథ, 10 చిత్రగుప్తునినోముకథ, 11 విష్ణుకాంతకథ, 12 కందగౌరికథ, 13 ఉప్పుగౌరికథ, 14 గణేశునినోముకథ, 15 గొడిసెనోముకథ, 16 వావిల లక్ష్మీవారముకథ, 17 మారేడుదళముకథ, 18 సంపద శుక్రవారము నోముకథ. 19 మార్గశిరలక్ష్మీవారముకథ, 20 శోకములేని సోమవారముకథ, 21 పూర్ణాదివారముకథ, 22 గ్రామకుంకుమనోముకథ, 23 తెలగలగౌరికథ, 24 ఆపదలేని ఆదివారముకథ, 25 ముప్పదిమూఁడుపున్నముల నోముకథ, 26 కుందేటి అమావాస్యనోముకథ, 27 దంపత్తాంబూలములనోముకథ, 28 పదహారుఫలములనోముకథ, 29 సౌభాగ్యతదియలకథ, 30 మాఘపాదివారముకథ, 31 సూర్యపద్మముకథ, నందికేశ్వరవ్రతకథ.

ద్వితీయభాగము—1 గాజులగౌరీదేవికథ, 2 గ్రహణగౌరికథ, 3 పోలిస్వర్గమునకెళ్ళుకథ, 4 పోలాలమావాస్యకథ, 5 కరుళ్ళగౌరీదేవికథ, 6 నిత్యశృంగారముకథ, 7 ఉదయకుంకుమనోముకథ, 8 కుంకుమగౌరినోముకథ, 9 చిక్కుళ్ళగౌరికథ, 10 తవుడుగౌరికథ, 11 శాకదానముకథ, 12 చద్దికూటిమంగళవారములకథ, 13 రేగులగౌరికథ, 14 పండుతాంబూలములనోముకథ, 15 మునికార్తికవ్రతము; 16 కన్నెతులపెమ్మకథ, 17 కాటుకగౌరికథ, 18 అట్లమీఁదఅవ్వపువ్వులకథ, 19 పసుపుపువ్వుల నోముకథ, 2 కార్తికచలిమిళ్ళనోముకథ, 21 తరగనాదివారములకథ, 22 గుమ్మడిగౌరికథ, 23 పువ్వులతాంబూలములనోముకథ, 24 గంధంతాంబూలాలనోముకథ, 26 పసుపుతాంబూలములకథ, 27 మాఘగౌరికథ, 28 బాలాదివారములకథ, 29 బచ్చలిగౌరికథ, 30 ధైర్యలక్ష్మీకథ, 31 చిలుకముగ్గులనోముకథ, 32 బొమ్మలనోముకథ.

తృతీయభాగము—1 అన్నము [illegible] నోము. 2 ముఖగౌరినో

ము, 3 అంగారాగాలనోము, 4 అమావాస్యసోమవారాలనోము, 5 నిత్యవిభూతినోము, 6 కడుపుచెదరని గౌరిదేవినోము (దీనిని పొట్టకదలని గౌరిదేవి అందురు.) 7 నిత్యదానమునోము, 8 నిత్యధాన్యమునోము, 9 ధైర్యగౌరినోము, 10 దీపదానమునోము, 11 నవగ్రహదీపాలనోము, 12 పెద్దసంక్రమణదీపాలనోము, 13 విష్ణువిదియలనోము, 14 నెలసంక్రమణదీపాలనోము, 15 కైలాసగౌరినోము, 16 చల్లచిత్తనోము, 17 పెరుగుమీద పేరిననెయ్యినోము, 18 విష్ణుకమలాలనోము, 19 సూర్యచంద్రులనోము, 20 బారవత్తులు మూరవత్తులునోము, 21 అక్షయబొండాలనోము, 22 లింగదానమునోము, 23 గూనదీపాలు బానదీపాలునోము, 24 సహస్రసహస్రఫలాలనోము, 25 పెండ్లిగుమ్మడినోము, 26 మూసివాయనాలనోము, 27 భాగ్యాదివారాలనోము, 28 మూలగౌరినోము, 29 కృత్తికదీపాలనోము, 30 గండాలగౌరినోము, 31 లక్షపసుపునోము, 32 గడపగౌరినోము, 33 కల్యాణగౌరినోము.

మూఁడుభాగములును ముద్రితమై సిద్ధముగానున్నవి. విరివిగాకొను వర్తకులకు మంచి కమీషను ఇయ్యఁబడును.

శ్రీ బాలాంత్రపు వేంకటరావు.

ప్రతులు కావలయువారు:—

నడకుదుటి వీరరాజ పంతులుగారు,

సంపాదకుడు,

పురాణగ్రంథమాలిక,

సీతానగరము.

అని వ్రాయవలెను.